

ISMA INFORMĀCIJAS
SISTĒMU
MENEDŽMENTA
ANNO 1994 AUGSTSKOLA

ISMA University of Applied Sciences

International scientific conference

**CURRENT TRENDS AND FIELDS
OF PHILOLOGICAL STUDIES
IN THE CHALLENGING REALITY**

July 29–30, 2022

 IZDEVNIECĪBA
BALTIJA
PUBLISHING
2022

International scientific conference “Current trends and fields of philological studies in the challenging reality” : conference proceedings (July 29–30, 2022. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. 452 pages.

ORGANISING COMMITTEE

Romans Djakons, Dr.sc.ing., Professor, Academician, President of ISMA University of Applied Sciences;

Deniss Djakons, Dr.oec., Professor, Rector of ISMA University of Applied Sciences;

Tatyana Odinkova, Ph.D. (Doctor of Philosophy), ISMA University of Applied Sciences.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

CONTENTS

SLAVIC LANGUAGES

Anthroponimicon of the novel “The beloved of the Desert Wind”

by N. Devyayko

Barakatova N. A. 13

Introductory and concluding parts of cooking video blogs

Voloshchenko Ye. I. 17

Internet memes as special forms of communication during war-time

Demydenko H. H. 20

The concept MIND in the somatic code of Ukrainian linguistic culture

Kliuchnyk T. O. 25

Influential characteristics of image and brand in advertising discourse

Kravets I. V. 28

Functional-semantic field of indefinite feature in the Ukrainian language

Petrenko T. V. 32

Toponyms in Volodymyr Malik’s novel “Secret Ambassador”:
semantics and stylistics of the road motif

Petrova Ozel L. P. 36

Functional interaction of the potentiality category
in expressing modal relations

Sikorska O. O., Shanina O. S. 41

Communicative significance of the concept *SUCCESSFUL WOMAN*
in the conceptual and Ukrainian-language worldview

Ternova Zh. A. 45

Ukrainian lexicography and today’s challenges

Tomilenko L. M. 50

Identification of the nation through the lens of linguistics

Yursa L. V. 53

LITERATURE

Some peculiarities of artistic space and time in I. Murdoch's novels
"A severed head" and "The red and the green"

Aliseienko O. M. 57

The specifics of modeling fictional consciousness of a character
in Myroslav Irchan's play "Radium"

Atamanchuk V. P. 60

The picture as an anticipation of the events in B. Antonenko-Davydovych's
novel "Za shyrmou" ("Behind the curtain")

Bilobrovska K. O. 63

Correlation "appearance – character": nordic in the psychoportrait
of Todos Osmachka

Boiko V. V. 69

The artistic originality of the symbolism of color names
in the collection "Winter Trees" ("Zymovi dereva") by Vasyl Stus

Vinnichuk A. P., Krupka V. P. 73

Artistic expression of ethnic and cultural roots
in Boris Grinchenko children's literature

Vovk O. V. 77

The image of Stuart in the novel by Julian Barnes "Talking it over"

Havrylo I. V., Slavych T. Ya., Roshko M. M. 79

Oneiric space in the story "Score on a Gravestone" and the film story
"Emergence" by Oleksandr Zhovna

Derhachova O. V. 83

Cottagecore aesthetic as a lifestyle in Tonino Guerra's book
"The Garden of Forgotten Fruits"

Lykhatska V. M. 87

Parcelling in Iren Rozdobudko's novel "I know that you know that I know"

Loshchynova I. S. 92

Natural forces as a basis for functioning Ukrainian incantation

Maksoma M. M. 95

Memory as an important means of modeling female images
in the novel "The Land of Bitter Tenderness" by V. Lys

Maslo O. V., Lakieieva V. V. 100

Panas Myrnyi's creative laboratory (based on unfinished works) Matvieieva O. O.	104
The moral and ethical foundations of Verkhovyna's beliefs in the novel "The Creak of the Cradle" by Ivan Chendey Mykhailenko V. V.	108
Poetry in the novel "Hanna Barvinok's ring" by I. Korsak: a cultural dialogue of artists Mizinkina O. O., Chihirinskyi A. V.	112
Peculiarities of phraseological units actualization in Arthur Conan Doyle's works Panchenko V. V.	117
Peculiarities of the artistic modeling of the Middle Eastern world in "Beirut Stories" by Ahatanhel Krymskyi Poliarush N. S., Korol I. M.	121
The phenomenon of philosophical prose in Ukrainian literature of the beginning of the 21st century Umanska T. O.	125
The image of a lexicographer teacher: new challenges and perspectives Tserkovnyak-Horodetska O. G.	129
The image of the detective Cormoran Strike in the series of novels by R. Galbraith Shapoval O. H.	133
 ROMANCE, GERMANIC, AND OTHER LANGUAGES	
Semantic aspect of phraseological units of the English language Basaraba I. O.	137
The Gorgon psycholinguistic archetype: LIWC-22 analysis Berezhna M. V.	139
The use of linguistic means of manipulative influence in English cosmetics advertising Biriukova V. O., Revenko V. V.	144
Conceptuality of meditative discourse Bublyk T. Ye.	148

Verbalization of negation in Old High German Horodilova T. M.	152
War and politics idioms and ways of their rendering in Ukrainian Davydova T. V.	155
Intertextuality of French social advertising Devos A. O.	157
Peculiarities of a linguistic core in English humorous short dialogues Dolgusheva O. V.	161
Connotative aspects of the semantics of terms in English marketing terminology Yefymenko T. M.	166
Case and agreement in argument structure Zinchenko H. Ye.	170
Constructing characters multimodally: a focus on pragmatics of film dialogue Izotova N. P.	174
Codification and features of Austrian German Karpik M. I.	177
Etymological analysis of the linguocultural concept <i>TEXTILE</i> in the English language Kovalova K. O.	180
Depiction of literary personages' appearance: frame analysis experience Kozak S. V.	185
Literary character as a language personality in artistic discourse Kosovets M. V.	188
Visual resources in informed consent templates for dental treatment Kostenko V. H.	193
Character speech analysis (based on the movie "Mrs. Doubtfire") Lozovska K. O.	197
Linguopoetic aspect of multimodality (based on the novel "Dropsie Avenue: The neighborhood" by Will Eisner) Matiishyn A. Ya.	200

Modality in German tax texts Okhrimenko O. A.	204
Lexical derivation in adolescents' vocabulary (based on the German language materials) Pozdniakov O. V.	208
Internal variation of speech loudness in institutional discourse Polieieva Yu. S., Vasik Yu. A.	210
Lexicographic evidence of Germanic Element in the early 20th-century English vocabulary Polishchuk G. V., Yarova L. O.	214
Lexicographic representation of the concept <i>NATIONALISMUS</i> in modern German Rys L. F.	220
Study of professionally-oriented French vocabulary in higher educational sports institutions in Ukraine Romanchuk O. V., Koval R. S.	224
Affix –yor as a mean of modeling intraterminal temporal semantics in modern Turkish Spotar-Ayar G. Yu.	227
“Dark” genres of English fanfiction Stanko D. V.	230
Non-uniformity of eponyms in English medical terminology Stehnitska L. V.	232
Methodology of the study of the English conceptual field <i>GENIUS</i> Strochenko L. V., Popik I. P., Tkhor N. M.	236
The gnoseological aspect of the study of English occult discourse Tomchakovska Yu. O., Tomchakovskiy O. G.	240
Graphic means actualizing the multimodal metaphor “Life is a Book” on the example of the film “The French Dispatch” by Wes Anderson Shnaider A. A.	243

THEORY OF LITERATURE

Personal and documentary in the memoirs of Serge Lifar (on the material of the collection of the Museum of Kyiv history)	
Bilous N. V.	247
Genre codification of the modern Ukrainian novel in verse	
Biliatska V. P.	251
Onyms in the novel “Card of Maria” by Oleksandr Kozynets	
Kravchenko L. O., Kozynets O. V., Oliinyk A. O.	255

COMPARATIVE LITERATURE STUDIES

Ivan Bagryany in the context of the anti-totalitarian discourse of the UNR	
Hodik K. O.	260
The paradigm of perceiving life as a fair in the novels by W. Thackeray and I. Franko: comparative aspect	
Khairulina N. F.	264

GENERAL LINGUISTICS

The category of quantity in signs of Ukrainian Sign Language	
Zamsha A. V.	268
The functioning a foreign language lexeme at the current stage of the development of the Ukrainian language (results of research on the perception of foreign language words by fresh-year students)	
Pryshchepa O. P., Bilous B. P.	271
Developing English speech skills an ESP course	
Syvokin H. V., Kartel T. M.	276
Correlation of the social and communicative roles of the addresser in the open letter	
Cheberiak A. M.	278

COMPARATIVE AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

Nomination of spices in legal documents of the Old Ukrainian era (based on the materials of Ukrainian-Moldavian charters of the 14–15 th centuries)	
Babenchuk B. V.	282

Suggestion as a universal cognitive mechanism of conceptualization of human consciousness	
Balaban O. O.	285
Interpretation of the term “causal dominant” in cognitive and semantic studies	
Vainorenje I. P.	290
On polysemy in English and Ukrainian	
Onyshchak H. V.	292
Conceptual analysis as a methodological basis for comparative study of proverbs	
Savchenko O. O.	295
Etymology of concessive markers in Old Germanic languages	
Tuhai O. M.	298
Features of figurative paradigms in artistic text (on the material of the novel “For whom the bell tolls” by E. Hemingway)	
Turchaninova N. Iu.	301
Number category difference as part of world reflection	
Tsybalov V. S.	304
TRANSLATION AND INTERPRETATION STUDIES	
Peculiarities of the organization of production translation practice in the conditions of martial law	
Halytska O. B.	307
The concept of modern electronic translation dictionaries	
Heletka M. L.	310
Verbalization of psychoemotional state of modern youth in mumblecore “The worst person in the world”	
Davydenko N. I.	313
Peculiarities of translation of modal constructions and verbs in English literature into Ukrainian	
Kravchuk V. V.	318
Didacticization of socio-political texts for translation classes	
Lyubchuk N. V.	322

The concept of “motherland” in L. F. Baum’s fairy tale “The Wonderful Wizard of Oz” and its adaptations by O. Volkov “The Wizard of the Emerald City”	
Petrauskas V. V.	325
Text corpora in the study of the English compound adjectives	
Ryzhkova V. V.	328
On the problem of parallel corpora database (publicistic style)	
Safonova N. M.	332
Realities in Ukrainian translations of Polish fairy tale texts	
Stanislavova L. L., Serkova Yu. I.	336
Sociocultural aspect of the artistic translation of characters’ speech	
Chumak H. V.	343

LANGUAGE AND COMMUNICATION MEDIA

Metaphorical models of the enemy’s image in the speeches of V. Zelensky	
Bilokonienko L. A., Berezovska-Savchuk N. A.	348
Some phonetic and graphic features of English-language advertising slogans of American clothes and footwear brands	
Haidar V. P.	352
Language of social networks	
Kobyliatska H. S.	355
Ecolinguistic analysis of German mediatexts	
Piankovska I. V.	360
Influence of sports media coverage on the main functions of sports media discourse in the context of military aggression in Ukraine	
Rehushevska I. A.	364
Verbal correction of an information occurrence via the Overton Window	
Slukhai N. V., Matiašovska J.	369

INTERCULTURAL COMMUNICATION

Problems of graphic representation of the latest English borrowings in the Ukrainian language	
Honcharenko A. V.	374

FOLKLORE

Historiography of folkloristic studies of the Volyn wedding
over the last decades

Potrapeliuk V. A. 378

MODERN TRENDS IN TEACHING METHODS OF LANGUAGES

Feature of text-based activities at classes of the Ukrainian language
as a foreign language: practical aspect

Boyчук O. A. 382

Group method implementation for formation of students` intercultural
competencies in formal education institutions: behavioral approach

Gayevska O. V., Iun A. 386

The use of interactive methods in the process of German language learning

Holovchak N. I., Kushnirchuk O. O. 389

How to help students develop job interview skills

Hrabelska O. V. 393

Modern tendencies in the methodology of teaching English
for applicants of the third level of higher education

Hurko O. V. 395

Teaching foreign language discourse to IT students via professionally
oriented projects

Hurska O. O., Tereminko L. H. 397

The use of creative tasks in the Ukrainian language
when checking the learned material

Ivanenko I. M. 401

Teaching foreign languages to digital generation

Ivanchenko I. A. 405

Assessment peculiarities of prospective philologists' technology competence

Korol T. H. 409

Educational component "SCIENTIFIC speech and writing style"
for successful completion of the third level of higher professional education

Maryanko Ya. H., Zaitseva O. Yu. 412

Innovative approaches to teaching foreign languages at higher education establishments	
Mudrenko H. A.	416
New challenges of teaching pronunciation to foreign students	
Nad K. O.	419
Heuristic approach to the organization of students' scientific work in foreign language classes	
Plokhuta T. M.	421
The role of interactive approach in foreign language teaching to students of non-language higher education institutions	
Pogorielova T. F.	424
Elements of linguistic worldview as a crosscutting theme of the “Introduction to the Study of Slavic Languages” course	
Prymachok O. I.	429
Communicative-activity approach to the formation of intercultural competence of future teachers of the German language	
Svyrydjuk V. P.	433
Peculiarities of communicative adaptation to intercultural interaction: methodical aspect	
Skorobahata O. M.	437
The use of digital resources in English language classes in the distance learning process	
Trotsiuk M. V., Levytska A. A.	441
Distance teaching in the crisis period of the war in Ukraine	
Cherniavska O. K., Rozhdestvenska I. Ye.	445
Multilingualism within the framework of the lingual-sociocultural competence of bachelors – future teachers of English and German	
Shramko R. H., Rakhno M. Yu.	448

SLAVIC LANGUAGES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-1>

ANTHROPONIMICON OF THE NOVEL “THE BELOVED OF THE DESERT WIND” BY N. DEVYAYKO

АНТРОПОНІМІКОН РОМАНУ Н. ДЕВ'ЯТКО «КОХАНА ПУСТЕЛЬНОГО ВІТРУ»

Barakatova N. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor
at the Department of Philology
and Language Communication,
Dnipro University of Technology
Dnipro, Ukraine*

Баракатова Н. А.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології
та мовної комунікації
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Важливу характеристику творчої манери будь-якого автора становить антропонімічний простір його творів, оскільки власні назви осіб виконують у художньому тексті найрізноманітніші функції. Тому вивчення літературно-художнього антропонімікону останнім часом не лише не втрачає своєї актуальності, але й привертає увагу все більшої кількості дослідників. Так, можна простежити два найпродуктивніші напрямки антропонімів як одиниць мови: певні наукові розвідки присвячені загальнотеоретичним питанням розробки антропонімії як мовознавчої галузі (Л. Лісова [6], Г. Шотова-Ніколенко [8] тощо), інші науковці (Н. В. Ткаченко [7], Юлдашева Л. П. [9], А. І. Вегеш [2], І. Левчук [5], Крупеньова Т. І. та Сіренко А. О. [4], Г. Бачинська та І. Рябініна [1] та ін.) аналізують функційне навантаження антропонімів у творах сучасних авторів.

Антропонімічний простір роману відомої на Січеславщині письменниці Н. Дев'ятко «Кохана пустельного вітру» становить цікавий для дослідження матеріал не лише тому, що в умовах глобалізації культури українські митці слова намагаються зберегти національну самобутність, яка бере свої витoki в кожній окремій місцевості, а ще й тому, що він є практично не вивченим, однак багатим і своєрідним. Таке розмаїття особових назв (загалом до аналізу було залучено близько 150 найменувань дійових осіб, отриманих шляхом суцільної вибірки) вочевидь можна пояснити як

самим жанром твору, так і глибиною його просторово-часових характеристик – від прадавніх часів і до сьогодення.

Індивідуальні найменування осіб вирізняються широким діапазоном походження, хоча більшість з них має яскраву неукраїнську специфіку, як-от: *Кіш* [3, с. 20]; *Тайра* [3, с. 21]; *Хедін* [3, с. 21]; *Тайрін* [3, с. 23]; *Іверін* [3, с. 29]; *Сайрош* [3, с. 37]; *Маяр* [3, с. 41]; *Айлан* [3, с. 82]; *Арнара* [3, с. 138]; *Горвілд* [3, с. 244]; *Еладар* [3, с. 244]; *Лаеран* [3, с. 253]; *Ашар* [3, с. 258]; *Харзан* [3, с. 358]; *Тайрін* [3, с. 366]; *Іверін* [3, с. 370], проте, безперечно, натрапляємо й на більш звичні для нас назви, напр.: *Мічений* [3, с. 20]; *Козир* [3, с. 20]; *Зорін* [3, с. 21] тощо. До традиційно українських антропонімів можемо віднести такі, як *Софія* [3, с. 3]; *Сашико* [3, с. 3]; *Володимир* [3, с. 14]; *Ірина* [3, с. 15]; *Поліна* [3, с. 20]; *Катерина* [3, с. 21]; *Ольга* [3, с. 21]; *Віктор* [3, с. 21]; *Надія* [3, с. 21]. Проміжну позицію займає фемінний онім *Рита* [3, с. 20], який можна сприймати, з одного боку, як зменшено-пестливу форму від Маргарита, а з іншого – як повну форму, що побутує в іноземному антропонімійному просторі.

Специфічною рисою аналізованого роману Н. Дев'ятко є переосмислення особово-родових характеристик зазнає чоловіче ім'я *Олекса* [3, с. 13], яким авторка нарекла дійову особу жіночої статі.

Окреме угруповання в романі становлять власні імена осіб, що мають відчутний «закордонний» колорит: *Роксана* [3, с. 3]; *Джонатан* [3, с. 3]; *Анна-Лусія* [3, с. 3]; *Дін* [3, с. 4]; *Едвард* [3, с. 9]; *Айлан* [3, с. 9]; *Лінт* [3, с. 9]; *Вейн* [3, с. 9]; *Кристофер* [3, с. 9]; *Серж* [3, с. 20]; *Ітана* [3, с. 21]; *Берн* [3, с. 21]; *Гунтер* [3, с. 21]; *Лаура* [3, с. 21]; *Жан-Поль* [3, с. 21]; *Іза* [3, с. 21]; *Райн* [3, с. 132]; *Жанна* [3, с. 132]; *Нордін* [3, с. 148]; *Філіп* [3, с. 309]; *Макс* [3, с. 327]; *Мері* [3, с. 327] тощо. Серед них чітко виокремлюються імена азійського вжитку: *Сайд* [3, с. 3]; *Харун* [3, с. 3]; *Маріан* [3, с. 3]; *Марен* [3, с. 3]; *Есмін* [3, с. 20]; *Тимур* [3, с. 21]; *Ідріс* [3, с. 133]; *Кора* [3, с. 125] та ін.

Авторська специфіка антропонімікону Н. Дев'ятко виявляється серед іншого ще й у тому, що загальні назви людей, тварин і загалом істот набули персоніфікованого звучання шляхом онімізації апелятивів: *Імператор* [3, с. 9]; *Фенікс* [3, с. 3]; *Химера* [3, с. 6]; *Ластівка* [3, с. 20]; *Дельфін* [3, с. 21]; *Янголятко* [3, с. 20]; *Матір* [3, с. 28]; *Смерть* [3, с. 48]; *Мандрівник* [3, с. 22] і под.

Усі описані вище приклади можна об'єднати в один структурний тип – одноелементні найменування. Якщо ж говорити про другий тип, що був виявлений у тексті роману, а це двоелементні структури, то тут можна спостерігати різне їхнє наповнення. Так, зокрема,

традиційним є поєднання імені й прізвища або прізвиська, напр.: *Ажи де Сентан* [3, с. 3]; *Лілі де Сентан* [3, с. 13]; *Ярош Сокіл* [3, с. 3]; *Аля Вороняче Крило* [3, с. 4]; *Ян Сорель* [3, с. 21]; *Деніел Елігерський* [3, с. 93]; *Асана Санарін* [3, с. 91]; *Аля Очеретяна* [3, с. 323]. Здебільшого авторка використовує для називання дійових осіб кожен зі складників окремо, як-от: *Ажи* [3, с. 7]; *де Сентан* [3, с. 153]; *Лілі* [3, с. 52]; *Аля* [3, с. 3]; *Ярош* [3, с. 6]; *Сокіл* [3, с. 48]; *Санарін* [3, с. 271]; *Асана* [3, с. 271]; *Ян* [3, с. 84]; *Деніел* [3, с. 21], що допомагає не лише урізноманітнити творчу оповідь, але й прискорити темп сприйняття текстової інформації.

Надзвичайно продуктивним типом іменування дійових осіб у творчій манері Н. Дев'ятко виявилось поєднання прикладкового характеру з опорним словом на позначення роду/виду діяльності особи та власною назвою у функції атрибуту, як-от: *піратка на прізвисько Вороняче Крило* [3, с. 55]. За цією моделлю утворено цілу низку особових найменувань: *вампірша Магда* [3, с. 8] – *Магда* [3, с. 8]; *Бенедикт* [3, с. 21] – *священик Бенедикт* [3, с. 34]; *Гайяр* [3, с. 26] – *чародій Гайяр* [3, с. 93]; *Костянтин* [3, с. 21] – *шкільний учитель Костянтин* [3, с. 84]; *Олег* [3, с. 20] – *помічник міністра на ім'я Олег* [3, с. 76]; *Феофан* [3, с. 97] – *міністр Феофан* [3, с. 108]; *майстер Арен* [3, с. 160] – *Арен* [3, с. 160]. Також у ролі стрижневого компонента може виступати назва титулу особи: *граф Ричард* [3, с. 3] – *Ричард* [3, с. 6]; *королева Герда* [3, с. 18] – *Герда* [3, с. 18]; *Старн* [3, с. 72] – *король Старн* [3, с. 74]; *Юран* [3, с. 18] – *принц Юран* [3, с. 42]; *Олександр* [3, с. 35] – *король Олександр* [3, с. 43]; *королева Лорейн* [3, с. 219] – *Лорейн* [3, с. 222]; *принцеса Аліаль* [3, с. 249] – *Аліаль* [3, с. 344]. Часом авторка вдається до використання поширених прикладкових структур, як-от: *її величність королева Герда* [3, с. 74]; *ваша величність Олександр* [3, с. 79]; *Ричард, граф Елігерський* [3, с. 108] тощо.

Своє прихильне ставлення до дійових осіб, які належать до табору світлих сил, письменниця передає через використання зменшено-пестливих форм їхніх імен. Так, напр., натрапляємо на *Юрчик* [3, с. 117] як скорочений варіант від *Юрій* [3, с. 20], *Дим* [3, с. 21] (скорочення від *Димон* [3, с. 40]) та ін., але тільки *вампірша Магда* [3, с. 8], *король Олександр* [3, с. 43], *помічник міністра на ім'я Олег* [3, с. 76].

Відсилання до прадавньої історії, відколи триває боротьба між силами добра і зла, у романі Н. Дев'ятко відбувається через наявність у представників обох таборів імен первинних, якими їх нарекли під час

появи на світ, і вторинних, набутих під час реінкарнації. Такі найменування дійових осіб утворюють пари контекстуальних (оказіональних) синонімів, зокрема: *Лілі де Сентан* колись була *Фенікс* [3, с. 13]; *Сайд* спочатку мав ім'я *Сайрош* [3, с. 37]; *Марен* стала називатися *Смерть* [3, с. 48]; *Мандрівник* раніше йменувався *Тайрін* [3, с. 366]; *Пустельний Вітер* первинно був наречений як *Харзан* [3, с. 368-369]; ну й, звісно, найбільш продуктивно вживаною є пара *Химера* – *радник Імператора* [3, с. 371].

Таким чином, крім безпосередньо номінування, антропоніми Н. Дев'ятко виступають виразниками авторської ідеї та концепції світосприйняття, окреслюють культурно-історичне тло твору, слугують засобами символізації тексту, наповнюючи його образним змістом.

Література:

1. Бачинська Г., Рябініна І. Літературно-художні антропоніми як засоби творення образів у романі О. Вільчинського «У степу під Авдіївкою». *Наукові записки ТНПУ. Серія: Мовознавство*. 2019. Вип. 1(31). С. 4–7.
2. Вегеш А. І. Стилiстична роль лiтературно-художнiх антропонiмiв роману «Червоний» Андрiя Кокотюхи. *Лiнгвiстичнi дослiдження* : зб. наук. праць ХНПУ iм. Г. С. Сковороди. 2018. Вип. 48. С. 132–237.
3. Дев'ятко Н. Скарби Примарних островів. Книга 2. Кохана Пустельного Вітру : роман. Харків : Мачулін, 2017. 376 с.
4. Крупеньова Т. І., Сіренко А. О. Оказіональні антропоніми у творах Василя Кожелянка. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологічна*. 2016. № 23 том 1. С. 27–29.
5. Левчук І. Антропонімія роману Володимира Лиса «Століття Якова». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство*. 2013. Вип. 22. С. 69-74.
6. Лісова Л. Теоретичні засади антропоніміки як галузі мовознавства. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство*. 2013. Вип. 22. С. 74–80.
7. Ткаченко Н. В. Функційне навантаження антропонімів збірки М. Білокопитова «А вічний час неспіхом тече...». *Південний архів (філологічні науки)*. 2021. Випуск LXXXVII. С. 35-40.

8. Шотова-Ніколенко Г. Проблематика вивчення власних назв у літературній ономастиці: автор і його твір. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2019. Вип. 71. Ч. II. С. 257–266.

9. Юлдашева Л. П. Літературні оніми як засіб структурування художнього світу у творах для дітей та юнацтва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологічна*. 2019. № 39 том 1. С. 89–92.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-2>

INTRODUCTORY AND CONCLUDING PARTS OF COOKING VIDEO BLOGS

ВСТУПНА Й ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНИ КУЛІНАРНИХ ВІДЕОБЛОГІВ

Voloshchenko Ye. I.

*PhD student at the Department
of General and Slavonic Linguistics
Oles Honchar
Dnipro National University
Dnipro, Ukraine*

Волощенко Є. І.

*аспірант кафедри загального та
слов'янського мовознавства
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

На сьогодні одним із найбільш перспективних напрямів у лінгвістиці є дослідження Інтернет-дискурсу, сформованого з різних жанрів. Це насамперед різні блоги, подкасти, розважальні шоу. Широкого розвитку у зв'язку з колоквіалізацією комунікації набув жанр відеоблогу, де зосереджено низку вербальних і невербальних засобів впливу, різні тактики та стратегії в лінгвопрагматичному аспекті [4, с. 103].

Нашу увагу було зосереджено на кулінарних відеоблогах. Це своєрідні відеощоденники кухарів, які передусім діляться зі спільнотою своїм досвідом на відеохостингу Youtube. З іншого боку, про кулінарні відеоблоги можна говорити як про своєрідні проекти-виклики, коли треба, наприклад, приготувати борщ за 10 хвилин. Автори цих відеотворів є досить емоційними мовцями, для яких надзвичайно важливим є занурення глядача у вир подій і подальший зворотний зв'язок. У спрощеному вигляді відеоблог кулінарного спрямування – це максимально

деталізоване приготування певної страви чи групи страв та обговорення того, що вийшло в результаті [1, с. 120].

Кожен кулінарний відеоблог, як правило, має вступну й завершальну частини, які є теж досить важливим структурним елементом мовлення зі своїми певними лінгвостилістичними та прагматичними особливостями. Саме це є особливостями, які є предметом нашого дослідження. Ми розглянули такі російськомовні кулінарні відеоблоги: «Вкусно с Татьяной Литвиновой», «Свген Клопотенко» та «Кухня Люлька».

Як правило, починають свій виступ кухарі з привітань, які можуть бути як офіційними, так і неофіційними: *Всем привет!; Привет, мои хорошие!; Вас приветствует Николай Люлька на канале Nick strong!* Серед цих привітань одне є емоційно забарвленим (*Привет, мои хорошие!*), із позитивною конотацією. Другий момент – це акцентування на своєму імені та своїй платформі для комунікації: *Всем привет! Меня зовут Евгений Клопотенко, и вы на моём Youtube канале* [2].

Блогери на початку своїх відеотворів знайомлять глядачів із тим, що саме буде відбуватися на їхній кухні. Це є моментом зацікавлення, залучення до перегляду, з одного боку, через загальний опис того, чим займається кухар на каналі, з іншого, шляхом риторичних запитань і подальших відповідей на них. Також автори акцентують на тих проблемах, з якими можна зустрітися під час приготування, а потім звичайно дають вичерпні пояснення: *Сегодня мы снова готовим. Готовим, как обычно, простую и очень вкусную еду* [3]; *Вот скажите, что может быть вкуснее ароматной рыбной ухи? Правильно... Рыбная уха по-одесски* [2]; *Хотите приготовить идеальные вареники с вишней, но боитесь? Тесто резиновое, начинка разваливается или сам вареник не лепится... Да, действительно, бывают такие проблемы, и прямо сейчас я вам покажу рецепт идеального теста для вареников* [2].

Відеоблогери намагаються бути максимально відвертими зі своїми глядачами, жадають підтримувати кожного з них, інтригують. Це відбувається під час використання низки розмовних зворотів: *Сейчас мы приготовим винегрет. Да, заезженная тема, но приготовим мы его не по-обычному! Сейчас мы разорвём все ваши стереотипы! Интересно? Пристёгивайте ремни! Поехали* [5]; *Хотите приготовить кабачковую икру, но терпеть не можете стоять у плиты очень долго летом? Я такая же!* [2].

Завершальна частина кулінарних відеоблогів – це насамперед реклама своєї діяльності. З цією метою кухарі вдаються до широкого використання складнопідрядних речень зі значенням умови й мети.

На думку авторів кулінарних відеоблогів, є можливість, яку не слід пропустити, якою варто неодмінно скористатися: *Если вам понравился рецепт, подписывайтесь на мой канал, ставьте лайки, делитесь с друзьями и, конечно же, ставьте колокольчик для того, чтобы быть в курсе последних и самых вкусных рецептов в этой стране [3]; Если вы хотите, чтобы я поделилась ещё какими-то классными рецептами натурального домашнего мороженого, пишите в комментарии – я обязательно это сделаю [2].*

Відеоблогери завжди готові допомогти, тому прохають свою аудиторію про поради, зацікавлення та закликають до дій – до вже самостійного приготування страв: *Комментируйте, чего вы такого полезного пробуете, а я не знаю. Клац – в коментах [5]; Я очень надеюсь, что вам процесс был ясным и вы вдохновились для того, чтобы его приготовить. Напишите, пожалуйста, в комментариях, хотите ли вы ещё увидеть чизкейки в моём исполнении и какие именно. Я обязательно подготовлю рецепт и мы с вами с делаем [2]; Если вам понравился этот рецепт, обязательно приготовьте его дома. Сфотографируйте, залейте в Инстаграм, поставьте вот мой хештег, и именно по нему я вас найду и залью к себе в сториз, потому что я хочу, чтобы страна знала, что у нас очень много людей, которые готовят круто [3].*

Кухарям дуже приємно, що за ними слідкують, що уважно переглядають відео, дають зворотний зв'язок, тому вони не забувають щиро подякувати своїм уважним глядачам: *Мне приятно, что вы со мной!; И я вам за это буду очень благодарен [3]; Я жду этих комментариев с нетерпением и с замиранием сердца буквально [2].*

Кожен із кухарів – майстер своєї справи, і їхні рецепти – це щось цінне, неповторне, важливе. Саме тому в авторів відеоблогів є велика мотивація ділитися своїм кулінарним надбанням: *чтобы быть в курсе последних и самых вкусных рецептов в этой стране; У Жени на канале, там есть куча крутых экспериментов с едой! [3]; Потому что прямо сейчас я познакомлю вас с замечательными рецептами трёх видов сорбета. Это моя такая золотая коллекция [2].*

Відеоблогери завершують свої виступи словами прощання й побажання всього найкращого: *Спасибо большое. До встречи [3]; Всем хороших праздников. Пока! [5]; В общем, до встречи, мои хорошие! Люблю вас [2].*

Отже, ми побачили, що вступна й завершальна частина в кулінарних відеоблогах є досить важливими компонентами побудови твору, що дають можливість залучити глядача до дії, подякувати йому та прорекламувати себе.

Література:

1. Ахренова Н. А. Лингвистические особенности микроблогов. *Альманах современной науки и образования*. Тамбов : Грамота, 2011. № 9 (52). С. 199–122.
2. Вкусно с Татьяной Литвиновой. URL: <https://m.youtube.com/watch?v=WiokzrXWCas> (дата звернення: 20.07.2022).
3. Євген Клопотенко. URL: <https://www.youtube.com/c/IevgenKlopotenko> (дата звернення: 20.07.2022).
4. Колокольцева Т. Н. Разговорная речь и разговорный стиль Интернет-эпохи. *Известия Волгоградского государственного педагогического университета*. 2016. № 8. С. 102–108.
5. Кухня Люлько. URL: <http://surl.li/cmrlf> (дата звернення: 20.07.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-3>

INTERNET MEMES AS SPECIAL FORMS OF COMMUNICATION DURING WAR-TIME

ІНТЕРНЕТ-МЕМИ ЯК ОСОБЛИВІ ФОРМИ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Demydenko H. H.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Ukrainian
language department
Kryvyi Rih State
Pedagogical University
Kryvyi Rih,
Dnipropetrovsk region, Ukraine*

Демиденко Г. Г.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
української мови
Криворізький державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг,
Дніпропетровська область, Україна*

У часи глобальних соціально-економічних, політичних, культурно-ідеологічних змін, з руйнуванням загальної архітектури миру й безпеки постають нові форми взаємодії людей, розвиваються й нові засоби вербальної комунікації. Мова зазнає помітних змін, відображаючи нову для суспільства ситуацію емоційно-насиченими, експресивними засобами. Зокрема вербалізація національної картини світу

в період важких воєнних дій на території України сприяла «еволюції» такого інформаційного й культурного явища як мем.

Закріплюючи реакцію носіїв мови на актуальні події війни, меми стають маркерами сучасної інформаційної культури. У часи миттєвого поширення та надлегкої доступності інформації все більш нагальним стає дослідження мема – інформаційного реплікатора, мовної і культурної одиниці, яка здатна необмежено відтворюватися в сучасному інтернет-середовищі [1, с. 375]. Інтернет-меми на сьогодні становлять інтерес як засоби впливу на свідомість лінгвоносіїв, їхнє мислення, творчі здібності й, особливо, на формування колективної думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що меми, їхній комунікативний потенціал уже ставали об'єктом окремих наукових розвідок у сучасній лінгвістиці, про що свідчать праці О. Дзюбіної, М. Жулінської, Н. Смоляр, Т. Храбан, Я. Чаплак, О. Чернікової, Г. Чуйко й інших науковців.

Водночас посилену увагу до зазначеної проблеми можна пояснити тим, що такі новітні засоби інформаційного впливу дедалі інтенсивніше побутують у масовій свідомості українців у воєнних реаліях і потребують ґрунтовного вивчення в українському мовознавстві, на основі українськомовного фактичного матеріалу особливо з урахуванням етнопсихічних, культурних, соціологічних, історичних аспектів.

Мемом прийнято вважати будь-яку ідею, символ, манеру або образ, який свідомо чи несвідомо передається від людини до людини через мову, міміку, жести, відео тощо. В інформаційному суспільстві засилила мемів, які активно функціонують у блогах, чатах, на форумах, у рекламі, на телебаченні, у мовленні мільйонів людей, стало прихованим фактором формування громадської думки, тобто соціально-культурним явищем, яке впливає на формування суспільства [2, с. 117]. Водночас мем, що поширюється під час війни, очевидно, матиме виразні комунікативні цілі, які накладаються на вже сформовану суспільну думку, спільний національний наратив про знищення ворога, ненависть до загарбників, оцінку дій влади, військових, цивільних у складних емоційно-психологічних, матеріально-побутових умовах.

Дослідник мови інтернету С. Чемеркін зазначає, що основною ознакою мема є відтворюваність, єдність компонентів, їхня неподільність і цілісність, яка створює вислів, зворот, текст. Більшість текстових інтернет-мемів – це слова, словосполучення або речення, які мають граматичні ознаки звороту, однак в інтернет-комунікації трапляються й текстові інтернет-меми, більші за обсягом [3, с. 113].

Отже, зробимо окремий коментар: певна стійкість структури вербального мема, відтворюваність лінгвоодиниці та цілісність її значення, які не формуються із суми значень окремих компонентів, дають змогу зіставити мем із фразеологізмом. Однак варто й зауважити, що фразеологізація мемів, як завершальний етап їх формування й фіксації у мовній системі, не може бути однозначною й безапеляційною.

Дослідниця О. Чернікова розподіляє меми на три типи: вербальний (слово, словосполучення, речення), невербальний (візуальний, аудіальний, жестовий), комплексний (вербально-візуальний, вербально-аудіальний вербально-жестовий) [4, с. 355]. У межах нашої розвідки звертаємо увагу на вербальні меми, тобто такі мовні одиниці різних мовних рівнів, які мають ознаки мему, можуть сприйматися реципієнтом на слух без візуалізації (хоч і поширюються мережею «Інтернет» як комбінації вербальної та невербальної інформації, здебільшого у вигляді картинок, карикатур, коміксів тощо).

За нашими спостереженнями уживання мемів підчас війни реалізують в українському лінгвокультурному середовищі переважно такі комунікативно-прагматичні завдання:

1) стають своєрідним ритуалом для підтримання бойового духу серед військових, зосередження на тих якостях Збройних Сил України, що допомагають українським захисникам у боротьбі. Наприклад, вислови, які демонструють довіру до військових: *Наскільки ти довіряєш ЗСУ? – Лягаю спати у піжамі; підкреслюють звияту, мужність, чоловічу харизму, описують ставлення українських жінок до військових: Я зрозумію, якщо моя дівчина піде від мене до когось із наших воєнних; успіхи на полі бою: Безкоштовна допомога рашистським військам. Звертайтесь до ЗСУ. Офіційний спонсор Турецькі авіалінії Байрактар; Світає, край неба палає, арта в темнім гаї орків зустрічає;*

2) ілюструють тяжіння українського суспільства до емоційного комфорту, пошуки емоційної рівноваги в інформаційному просторі шляхом гумористичного представлення медійних осіб: *Кохана, а що ти хочеш на 8 Березня? – Я хочу Віталія Кіма; Я, звісно, не принцеса, але й ти не губернатор Миколаївської області* (мається на увазі Віталій Кім, Голова Миколаївської ОДА); *Арестович. Заспокійливе швидкої дії (таблетки 500 мг, 50 штук)*. Вірусними інтернет-мемами стають окремі фрази, висловлені цими популярним серед населення людьми, як-от: *Доброго вечора, ми з України* (традиційне привітання

Віталія Кіма у його відеозверненнях до українців), *через два-три тижні* (прогнози щодо війни Олексія Арестовича);

3) демонструють своєрідність української мови, яку не можуть осягнути окупанти, опанувати вимову українських слів, як-от: *Скажи «паланиця»!*; схожого експресивного ефекту набувають й одиничні ойконімічні номени, наприклад, *Чорнобайвка* (місце, яке набуло у свідомості українців магічних рис), а також ойконіми, які увиразнюють символічну складову цілого речення: *Бійся Бога і хлопців з Кривого Рогу*;

4) показують єдність українського суспільства і військових у боротьбі з російською армією: *Для циган нове завдання: вкрати путіна* (набув поширення після новини про те, що жителі України ромської національності вкразили російський танк); *У Києві банкою огірків з балкону був збитий диверсійний дрон* (на боротьбу з окупантами вийшли українські бабусі, які перетворюють консервацію на зброю);

5) свідчать про негативне ставлення населення до російських загарбників засобами висміювання та іронії: *Чудова новина для росіян, які не вивчили англійську...уже не треба* (мається на увазі ізоляція російських громадян у цивілізованому світу у зв'язку із санкціями); *Росіяни думали, що йдуть на нашу землю, але ми їм тисячу разів казали, що не «на», а «в»* (йдеться про вислови «в Україну», що є нормативним з лінгвістичного й географічного погляду, й «на Україну», поширене в мовленні простих росіян, російських політиків і росЗМІ); *взяти Київ за три дні* (показує недолугість й надмірну зухвалість окупантів, які озвучили недосяжні цілі своїх дій у перші дні вторгнення на територію України); *друга армія світу* (вислів є трафаретним для багатьох графічних візуалізацій, покликаних висміяти міф про могутність російської армії, що роками проєктувався у світовий інформаційний простір);

6) гумористично переосмислюють тези російської пропаганди, поширені в російському суспільстві й світі й покликані дискредитувати Україну: *Українська бойова синичка – стане отруйною російська водичка* (відповідь українців на звинувачення в розробці біологічної зброї);

7) демонструють ставлення українського населення до різних політиків, світових лідерів, які впливають на перебіг війни: *Борис – завжди допомога!* (обігрування імені Бориса Джонсона з назвою клініки, яка надає швидку медичну допомогу українцям); *Так буває в житті, що серця не гудять в унісон – і ти згадаєш Джонсона, хоч*

тебе обіймає **Макрон** (описано зустріч В. Зеленського з Е. Макроном, який не користується популярністю серед українців через своє неоднозначне ставлення до В. Путіна) та ін.

Як бачимо, меми є найкращою ілюстрацією того, що відбувалося й активно обговорювалося останнім часом в Україні, що турбує українське суспільство, є актуальними і цікавими для інтернет-користувачів. Мемі виконують певну символічну функцію і діють на колективну підсвідомість, виступають своєрідним засобом спілкування, вираженням своїх емоцій, дають оцінку окремим особам, їх вчинкам тощо. Поданий аналіз найпоширеніших інтернет-мемів є неповним й потребує детального лінгвістичного опрацювання, а кількість фактичного матеріалу збільшується щодня. Деякі меми можуть втрачати первинний емоційний, приголомшливий ефект, «губляться» в інформаційному просторі, коли стирається зв'язок з конкретною ситуацією на тлі інших більш актуальних новин і подій.

Література:

1. Дзюбіна О. І. Класифікація, структура та функціонування Інтернет-мемів в соціальних мережах Twitter та Facebook. *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 375–379.
2. Пода Т. А. Інтернет-меми як феномен інформаційного суспільства. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*. 2017. № 1 (25). С. 117–120.
3. Чемеркін С. Інтернет-мем – що це? *Культура слова*. 2015. Вип. 82. С. 113–116.
4. Чернікова О. І. Вербальний мем : лінгвістичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2015. Вип. 51. С. 354–356.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-4>

THE CONCEPT MIND IN THE SOMATIC CODE OF UKRAINIAN LINGUISTIC CULTURE

КОНЦЕПТ РОЗУМ У СОМАТИЧНОМУ КОДІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ

Kliuchnyk T. O.

*Postgraduate Student at the Department
of Ukrainian language
Borys Grinchenko Kyiv University
Kyiv, Ukraine*

Ключник Т. О.

*аспірантка кафедри української мови
Київський університет
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Культура певного етносу складається із різноманітної кількості кодів, які певним чином відбиваються у мовленні. Термін «код» належить до міжгалузевих загальнонаукових термінологічних одиниць, а також використовується в різних сферах науки, насамперед у семіотиці, а також лінгвокультурології, етнолінгвістиці, культурології та ін.

Сьогодні код трактують як «систему умовних знаків, правил передачі інформації каналами зв'язку (комунікації) у відповідності з їхніми технічними, соціально-культурними особливостями і функціями». Коли йдеться про міжособистісну та міжкультурну комунікацію, кодом є засоби певної мови (етнічної чи навіть штучної) [1, с. 73].

До систем, які насамперед постають як сукупність кодів, можна віднести мову, мистецтво, обряди, звичаї, вірування, а також норми моралі, поведінку членів етнічної спільноти [4, с. 43].

Варіативність кодів, які виокремлюють у сучасній науці, часто залежить від сфери та особливостей їхньої реалізації, проте серед базових кодів виокремлюють антропний, соматичний, предметний, зооморфний, фітоморфний, міфологічний та ін. Соматичний код посідає особливе місце в цій системі координат, оскільки саме в ньому відбиваються функції органів та частин тіла, а також їх оцінка та сприйняття представниками певної лінгвокультури.

Яскравим матеріалом для аналізу кодів культури є фразеологічні та паремійні одиниці. Соматизмів на позначення інтелектуальної діяльності в межах ФО не надто багато: *голова, мозок (мізки), рука*. У ФО на позначення інтелектуальних процесів та здібностей найчастіше

вживається соматизм *голова*, що зазнає метонімічного перенесення. В українській лінгвокультурі *голові* належить центральна роль як осередку розумової діяльності людини.

ФО з компонентом *голова* формують три тематичні групи:

1) наявність розумових здібностей: *світла (ясна) голова, золота голова, розумна голова, твереза голова, мудра голова, голова варить, є голова (на плечах), держати (мати) розум у (в) голові;*

2) відсутність розумових здібностей: *дурна голова, нерозумна голова, необачна голова, порожня (пуста) голова, голова з вухами, без голови;*

3) погіршення когнітивних процесів: *голова пухне, голова туманіє* [6, Т. 1, с. 181–186].

Окрім ФО з компонентом *голова* фіксуємо також соматичні комплекси із зазначеною лексичною одиницею: «голова + плечі» (*голова на плечах*), «голова + м'язи» (*голова на в'язах*), «голова + лоб» (*лобом неширокий*) (у вказаному варіанті *голова* відновлюється з контексту фразеологізму) [6, Т. 1, с. 181–186].

Окрему групу фразеологізмів із соматизмом *голова* становлять одиниці, у яких зафіксовані міжкодові переходи, адже межі кодів є умовними і, як наслідок, взаємопроникними [7, с. 140]. Серед проаналізованих ФО визначено такі двокомпонентні комбінації кодів на позначення інтелектуальної діяльності: «соматичний + предметний» (*голова дірява (як решето), голова не з половою (соломою, клоччям), є лій у голові, без третьої клепки в голові*); «соматичний + фітоморфний» (*дубова голова, капустана голова, садова голова*); «соматичний + зооморфний» (*ні голови, ні хвоста*); «соматичний + антропний» (*не мати царя в голові*) [6, Т. 1, с. 181–186]. Соматизм *голова* є найпродуктивнішим з-поміж інших одиниць на позначення інтелектуальних характеристик через його здатність утворювати різноманітні соматичні комплекси [2] та міжкодові переходи зокрема.

Ще одним соматизмом на позначення розумової діяльності (хоч і менш частотним) є *мозок (мізки)*, що сполучається переважно з предикатами і, відповідно, окреслює різні ментальні процеси: *крутити мізками, вправляти мізки, мізки перечищаються, сушити мізки, ворухити мозком, вправляти мозок, сушити мозок* [6, Т. 2, с. 491, 501]. Про меншу семантичну продуктивність цього соматизму говорить відсутність як соматичних комплексів, так і міжкодових переходів.

Доволі нечастотним соматизмом на позначення інтелектуальних потенцій є лексема *тім'я: не в тім'я битий, битий у тім'я*. Крім того, зафіксований міжкодовий перехід із зазначеною одиницею:

«соматичний + предметний» (без *третьої* клепки у *тім'ї*, не *звіздкою* у *тім'я битий*) [6, Т. 1, с. 26–27; Т. 2, с. 882].

Лексема *рука* не є типовим показником соматичного коду для позначення розумових характеристик, проте зафіксовано одне значення, що має безпосередній стосунок: *золоті руки* (майстер своєї справи, хтось кмітливий, спритний у роботі, також про кмітливість у ремеслах) [6, Т. 2, с. 769]. У зазначеній ФО фіксуємо семи 'практична діяльність' та 'досвід', що вже були визначені під час аналізу лексичного матеріалу.

Загалом, в межах соматичного коду найпродуктивнішою одиницею є лексема *голова* як частина тіла для локалізації розуму. Більшість інших соматизмів безпосередньо стосуються *голови* як органу і є його частиною (*мізки*, *тім'я*), що підтверджує провідну роль зазначеного соматизму. Соматизм *рука* визначено радше оказіональною одиницею на позначення ментальних здібностей і такою, що позначає зв'язок розуму та досвіду людини.

Паремійний фонд (як і фразеологічний, зокрема) демонструє суттєву перевагу соматизму *голова*: *Йди по другу голову; Дурна голова не полисїє; Одна розумна голова добре, а дві ще краще*. Поряд із цим доволі частотними є соматичні комплекси, що за принципом зіставлення або протиставлення певних частин людського тіла окреслюють розумові здібності, використовуючи лексеми *руки*, *борода*, *живіт*, *лоб*: *У розумної голови сто рук; Борода велика, а розуму мало; Живіт товстий, а лоб пустий*. У зазначених прикладах *лоб* виступає частиною *голови* (за рахунок метонімічного перенесення), тобто постає місцем локалізації розуму, *руки* позначають кмітливість в організації діяльності та досвід людини, тоді як *борода* і *живіт* є соматизмами з полярним контекстуальним значенням та негативною конотацією [3, с. 109–112; 5, с. 288–302].

Отже, в межах соматичного коду найпродуктивнішою одиницею на позначення розумової діяльності людини є *голова*, меншою частотністю у складі ФО наділені *мізки* та *тім'я*. Паремії демонструють також частоту вживання певних соматичних комплексів у поєднанні з провідним соматизмом *голова*. Лексема *рука* не є частотною як в межах фразеологічних, так і паремійних одиниць, проте позначає розумові здібності у поєднанні з досвідом людини.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ : Довіра, 2007. 205 с.

2. Гарбера І. В. Концепт людина у фразеології східностепових українських говірок [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Гарбера Ірина Володимирівна ; Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця, 2018. 20 с. : рис.

3. Прислів'я та приказки / Упор., передмова М. К. Дмитренка; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ : Вид. М. Дмитренко, 2008. 176 с.

4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

5. Українські приказки, прислів'я і таке інше : збірники О. В. Марковича та інших / уклад. М. Т. Номис ; упоряд., примітки, вступ. ст. М. М. Пазяк. Київ : Либідь, 2003. 352 с.

6. Фразеологічний словник української мови: В 2-х кн. / АН України, Ін-т укр. мови / Уклад. В. М. Білоноженко та ін. / Гол. редкол.: Л. С. Паламарчук. К. : Наук. думка, 1993. Кн. 1. 528 с. ; Кн. 2. С. 529–980.

7. Чибор І. Репрезентація міфологічного етнокоду культури в українській фразеології: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Чернівці, 2015. 302 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-5>

INFLUENTIAL CHARACTERISTICS OF IMAGE AND BRAND IN ADVERTISING DISCOURSE

ВПЛИВОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІМІДЖУ ТА БРЕНДУ В РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ

Kravets I. V.

*Senior lecturer at the Department of
Ukrainian Studies
National University
“Odessa Maritime Academy”
Odessa, Ukraine*

Кравець І. В.

*старший викладач кафедри
українознавства
Національний університет
«Одеська морська академія»
м. Одеса, Україна*

Рекламні дискурси переважані впливовими елементами, які іноді викликають зворотний ефект – людина не сприймає такі дискурси, що засвідчує неефективність, не досягнення потрібного

результату. Ці фактори спонукають до пошуків або нових підходів до рекламованого об'єкта, або застосування класичних під іншим кутом зору, тому неабиякими потужними впливовими можливостями іміджу та бренду цікавляться дедалі більше дослідників (див. праці Д. Аакера, Р. Бартри, В. В. Зірки, Т. Ю. Ковалевської, Л. Ф. Компанцевої, Н. В. Кондратенко, С. Кумбера, Н. В. Кутузи, Дж. Майерса, Г. Г. Почепцова, Х. Прингла, О. О. Селіванової, Н. В. Слухай, Т. В. Смирнової, М. Томпсона та ін.). Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що віднайдення більш ефективних та швидких способів створення іміджевих і брендових характеристик товару сприятиме полегшенню рекламування будь-якого товару, фірми, особистості тощо.

Об'єктом нашої розвідки став український комерційний рекламний дискурс, предметом – впливові можливості іміджу та бренду в рекламному дискурсі. Метою нашого дослідження є виявити актуальні впливові характерологічні ознаки бренду та іміджу в рекламному дискурсі. Для досягнення мети потрібно виконати наступні завдання: з'ясувати специфіку явищ бренд та імідж, виокремити впливові ознаки бренду та іміджу, окреслити риси «авторитетності» в рекламному дискурсі.

Загальновідомим є той факт, що, купуючи брендовані товари, особистість переважно прагне задовольнити не лише свої споживачькі потреби, враховуючи утилітарні характеристики товару, але й задекларувати певним чином свій соціальний статус, «вгамовуючи» свої егоцентричні бажання. Враховуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що реклама власне й намагається запропонувати потенційному споживачеві інформацію про товар чи послугу таким чином, щоб, застосовуючи мінімум тексту, подати максимум інформації (відомостей) і швидко переконати придбати саме їх, а власне іміджі та бренди в такому випадку і стають у нагоді для цієї мети. Але до того, як набути ознак бренду, товарний знак, товарна марка, назва фірми (ергонім, фірмонім) мають «пройти певний шлях», щоб утвердитися в очах споживачів як такі.

Перехід від товарної марки до власне бренду відбувається завдяки виникненню у споживача довіри до товарної марки та її популярності [2, с. 30], загальної відомості на ринку товарів. А власне цінність товарного знака, торговельної марки, ергоніма вимірюється його «брендовими» характеристиками [3, с. 268], тобто довіра та відомість наділяє товарний знак чи товарну марку і т. ін. потужностями бренду, що є згорнутими характеристиками якості товарів чи послуг, які апіорі сприймаються потенційними споживачами. Наприклад,

в Україні наявна велика кількість загальнонаціональних брендів: «Садочок» (сік), «Сандора» (сік), «Славутич» (пиво), «Торчин» (майонез, кетчуп), «Світоч» (кондитерська корпорація), «Наш сік», «Моршинська» (мінеральна вода), «Jaffa» (сік), «Миргородська» (мінеральна вода), «Галичина» (молочні продукти) тощо.

Не останню роль у формуванні «брендовості» (загальної відомості, впізнаваності) відіграють й іміджі, що витлумачують як образи з позитивними додатковими характеристиками (див. праці В. В. Зірки, Є. В. Ромата Т. В. Смирнової та ін.). Як підкреслює Г. Г. Почепцов, «Імідж існує тому, що ми самі реагуємо на нього позитивно. Це просто культивування потрібних реакцій. ...Імідж по суті і є новий стереотип, який створюється відповідно до стереотипу, який вже є у аудиторії. Ми лише наближаємо до нього об'єкт, що нас цікавить» [6, с. 27]. Іміджі, як і будь-які явища, мають певні різновиди, де серед них наявні власне імідж товару та імідж фірми. Імідж товару пояснюють так: «за наявності багатьох об'єктивно однакових марок, покупець починає реагувати на символічні відмінності між ними, які попередньо імплантовані в образ цього товару» [6, с. 26]; імідж же фірми трактується як частина нематеріальних активів фірми, її символічний вимір, тобто імідж – це концентрована форма сутності (організації, товару тощо) [див. там само]. Підкреслимо також, що останнім часом шириться й таке поняття, як бренд-імідж, що «вкарбований у мозок споживачів, і таким чином дає змогу фірмі-виробнику добитися від них відчуття його особливої цінності» [7, с. 106], наприклад: «TORROSS». *Колись чоловіки носили реміні, щоб показати свій соціальний статус. З тих часів багато чого змінилось. Реміні тепер доступні усім. Але не кожний чоловік зможе відчувати себе так впевнено, щоб обрати ремінь не заради ременя. Зараз пояснимо. Хтось обирає ремінь для зручності, а хтось – ще й для власного іміджу й того ж статусу. Впевнені, твій чоловік – «достойний». І заслуговує на відповідний ремінь, який підкреслить його силу.*

Враховуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що бренд та імідж є певними символами «авторитету» (детальніше див. [1]), де «авторитет – це не просто назва якоїсь особи, це ще й локус, у якому вона набуває влади за соціальним договором» [4, с. 158]. Окрім того, «незалежно від того, якого роду авторитетом є джерело повідомлення – чи це є відома особистість, чи це високий чин, чи це професіонал, інформація від авторитету сприймається некритично навіть самими професіоналами. Вплив авторитету ґрунтується на довірі, яку він викликає в об'єкта впливу» [5, с. 257]. Загалом же

ефективність впливу вагомо мірою залежить від особистісних властивостей суб'єкта впливу, зокрема це високий авторитет (імідж) і соціальний статус чи рейтинг [3, с. 109], що сприяє більш швидкому навіюванню будь-якої інформації.

Відзначимо, що у зв'язку з війною сама Україна стала бренд-іміджем не лише для громадян своєї країни, а й усього світу, тому залучення в рекламні дискурси власне лексеми «Україна» та похідних від неї, вже відразу «карбує» товар як такий, що гідний довіри. Окрім того, рекламні тексти почали завершувати патріотичними слоганами *Все буде Україна!*, а також позначкою, що відсоток від продажу буде йти на донати ЗСУ, наприклад: *“Gift.case”*. *Набір із натуральної шкіри з індивідуальним гравіруванням. Акційна ціна гаманець + ремінь + 2 гравірування на шкірі. Коробочка з гравіруванням. Частину коштів від продажу перераховуємо до ЗСУ*. Або: *“ArtDe Lux”*. *Доповни свій образ стильними прикрасами за гарячими цінами! Більше 1500 моделей. Відправлення товару здійснюється на працюючі відділення Нової пошти. Скоріше замовляйте на сайті. Все буде Україна!*

Отже, бренду та іміджу притаманні неабиякі впливові можливості, що робить ефективними рекламні комерційні дискурси. Бренд завдяки своїй упізнаваності та подекуди таким чином і гарантією високої якості товарів, послуг тощо відразу сприймається як такий, що вартий довіри й придбання. Іміджеві характеристики товару так само слугують додатковими позитивними властивостями, корисними для потенційного споживача, що пришвидшують процес прийняття рішення про купівлю. І бренд, і імідж мають риси «авторитетності», механізм дії якої полягає в тому, що людина некритично сприймає отриману інформацію, й автоматично приймає рішення, не вдаючись до довготривалого розмірковування про доцільність таких дій.

Література:

1. Кравець І. В. Впливовий потенціал прийому «аргумент до авторитету» в рекламному дискурсі. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : «ПолиПринт», 2021. Випуск 28. С. 317–324.
2. Кумбер С. Брендинг / пер. с англ. М. : Издательский дом «Вильямс», 2003. 174 с.
3. Кутуза Н. В. Комунікативна сугестія в рекламному дискурсі: психолінгвістичний аспект : монографія. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 736 с.
4. Мілгрем С. Покора авторитету. Погляд експериментатора / переклад А. Ящук. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. 288 с.

5. Москаленко В. В. Психологія соціального впливу. К. : Центр учбової літератури, 2007. 448 с.
6. Почепцов Г. Г. Имиджология. М. : «Рефл-бук»; К. : «Ваклер», 2006. 576 с.
7. Шуванов В. И. Психология рекламы. Ростов н/Д., 2003. 320 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-6>

FUNCTIONAL-SEMANTIC FIELD OF INDEFINITE FEATURE IN THE UKRAINIAN LANGUAGE

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ НЕОЗНАЧЕНОЇ ОЗНАКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Petrenko T. V.

*postgraduate student at the Department
of the Ukrainian Language
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Петренко Т. В.

*аспірантка кафедри української мови
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Категорія неозначеності є однією з базових функційно-граматичних категорій. Вона має міжрівневий характер, оскільки реалізується на всіх рівнях мовної системи та репрезентована ієрархією різнорівневих виражальних засобів (Л. Грижак, А. Загнітко, І. Поляк, О. Семенко, Н. Ясакова). У найновіших мовознавчих дослідженнях акцентують увагу на тому, що означена лінгвістична категорія має опертя на універсальну міждисциплінарну категорію невизначеності, але має «складнішу структуру, оскільки передбачає нашарування об'єктивних властивостей матерії (об'єктивну визначеність/невизначеність речей та предметів незалежно від суб'єкта сприйняття), когнітивну реакцію суб'єкта на ці речі та їхнє подальше введення в комунікативну площину» [2, с. 147]. Як і інші функційно-граматичні категорії, вона виокремлена на підставі узагальненого граматичного значення, притаманного об'єднаним цією категорією мовним одиницям, кожна з яких, крім того, має певний набір інших значень. Категорія неозначеності в українській мові репрезентована через кілька підкатегорій, однією із яких постає підкатегорія неозначеної ознаки.

Функційно-граматичні категорії зазвичай розглядають через систему функційно-семантичних полів (О. Бондарко), оскільки це зумовлено їхньою природою. Функційно-семантичне поле неозначеності охоплює кілька дрібніших полів відповідно до підкатегорій-складників категорії неозначеності. У цій статті розглянемо поле неозначеної ознаки.

Мовними одиницями-репрезентантами функційно-семантичного поля неозначеної ознаки постають:

1) неозначені займенникові прикметники *якийсь, чийсь, котрийсь, абиякий, абичий, будь-чий, будь-який, котрий-будь, деякий, дечий, який-небудь, чий-небудь казна-який, казна-чий, казна-котрий, хтозна-який, хтозна-чий, хтозна-котрий, бозна-який, бозна-чий, бозна-котрий*. Такі займенникові слова лише вказують, що йдеться про ознаку, але характер цієї ознаки абсолютно не окреслений. Наприклад: *«Якийсь беззвучний схлип прокотився темрявою»* (Н. Гуменюк), *«Потім чийсь руки кинули його з мамою в коробку і понесли кудись»* (І. Мацко), *«– Оце кумедія, ге, діду? – встряв котрийсь із вічних жартівників»* (В. Шкляр), *«Дай мені адресу якої-небудь вчительки або агрономші»* (О. Гончар), *«Я писав: «Аби вирвати від козака, що у нього побачать, зараз до тюрми, до в'язниці, давши абияку з причин»* (П. Загребельний), *«Спочатку йому здалося, що будь-який турист, який піде алеєю до собору, зверне на це місце увагу, помітить, що тут копали»* (А. Курков, Ю. Винничук). «У ролі неозначених займенникових прикметників бувають також фразеологічні сполуки на зразок *який завгодно, невідомо який, мало який*» [1, с. 304], наприклад: *«Чя вмер там хтось своєї смертю, чи йому помогли, бо мало які з візантійських імператорів оддавали богові душу без сторонньої помочі»* (П. Загребельний);

2) неозначені займенникові прислівники *якось, як-небудь, будь-як, казна-як, хтозна-як, які* передають значення невизначеного способу дії. Наприклад: *«Він зрозумів, що велике й чисте кохання палає в серці молодого табунника і треба б якось допомогти йому добитися свого щастя»* (З. Тулуб); *«- За труд ми вам заплатили, а кури й калачі вже як-небудь самі з'їмо»* (І. Вільде); *«Ось ви скаржитесь, нібито шляхта заламує казна-яку ціну на шкіру»* (З. Тулуб). Щодо прислівника *якось* зауважимо, що він позначає неозначену ознаку, лише коли виступає в поєднанні з дієсловом для вираження «непевності, невизначеності способу дії, якимсь чином, не ясно, як саме» [3, Т. 11, с. 641];

3) власне прикметники на позначення уявної, неіснуючої якості та похідні від них прислівники: *чудернацький* (дивний, незвичайний за

формою, химерний [3, Т. 11, с. 373]), *чудернацько*; *фантомний* (уявний, несправжній [3, Т. 10, с. 562]); *випадковий* (перший-ліпший, який трапився де-небудь за збігом обставин [4, Т. 2, с. 366]), *випадково* тощо. Наприклад: «Якась **чудернацька** мураха вилізла з-за грудки, поворошила вусиками, а потім хуленько так побігла, наче за нею гнались, – а мені не захотілося взяти мураха до рук, роздивитися її» (Є. Гуцало), «Губи в нього розтулилися, він **чудернацько** якимось копилив їх, випинав, мовби красувався перед ким-небудь» (П. Загребельний), «Сон у мене нормальний, руки не сіпаються, тільки відчуваю якийсь неспокій, ніби якісь **фантомні** болі душі» (Л. Костенко). Значення неозначеної ознаки в запропонованих прикладах виразніше реалізоване через поєднання з неозначеними займенниковими прикметниками *якась* та *якісь*;

4) прикметники та похідні від них прислівники зі значенням протилежності: *незримий* (недоступний для зору за певних умов, у певний момент; невидимий [4, Т. 10, с. 304]), *незримо*; *неіснуючий* (якого немає в реальності [4, Т. 10, с. 311]); *невидимий* (непрístupний зорові; прихований від очей [4, Т. 10, с. 139]), *невидимо*; *незрозумілий* (якого не можна зрозуміти, збагнути [4, Т. 10, с. 305]), *незрозуміло*; *непояснимий* (якого не можна пояснити [4, Т. 10, с. 424]), *непояснимо* та ін. Такі лексичні одиниці мають у своїй структурі префікс *не-*, який надає лексемам протилежної до зрозумілих ознак, але чітко не окресленої семантики. Наприклад: «Знайома чорна куртка з фіолетовою вишивкою, рюкзак за плечима, довга спідниця **незрозумілого** кольору» (І. Карпа), «**Невидимі** кажани шурхали над головою» (М. Олійник), «Мої очі невідступні від панни Анелі, вони нас **невидимо** єднають» (М. Коцюбинський). В узгодженні з іменником такі прикметники здатні утворювати okazіональні образи (*незримі* звуки, *неіснуюча реальність*): «І вона оплакує його невидючими очима, **незрими**ми звуками, надвечір, – а там сиплють сніги з молочно-свинцевих і пурпурових хмар, і я не знаю, як її звати» (К. Москалець), «Відчуття, ніби перебувала не в гамірному середмісті, а десь в **неіснуючій** казковій реальності, не полишало її» (У. Дудок);

5) прикметники та похідні від них прислівники зі значенням інтенсивної неозначеної ознаки: *прерізний* (дуже різноманітний [3, Т. 7, с. 540]); *надзвичайний* (дуже сильний за ступенем вияву і не схожий на інші [4, Т. 9, с. 372]), *надзвичайно* тощо. Такі прикметники мають у своїй морфемній будові префікси *пре-*, *над-*, які надають лексичній одиниці невизначеного суб'єктивного значення невизначеності. Наприклад: «З журналів він у своїй сільбудівській практиці

знав самий «Червоний шлях», що виходив у Харкові, – туди й належало це **надзвичайне** оповідання послати...» (В. Підмогильний), «До кабінету увійшов високий на зріст, немолодий вже чоловік, **надзвичайно** імпазантної зовнішності» (О. Довженко). Такої самої семантики набувають поєднання прикметників із прислівником **досить**, який функційно наближається до аналітичної морфеми. Наприклад: «Увійшов **досить літній** чоловік з вусами, бородою і взагалі зарослим обличчям – постійний квартирант цього помешкання» (В. Підмогильний);

б) антонімічні пари на взірць **близький – далекий, свій – не свій, добрий – страшний** та ін., лексеми-компоненти яких уживані при одному іменникові. Наприклад: «**І враз перед її очима постали картини з такого далекого і водночас близького дитинства**», «Викопали погрібець, притягли кілька сухих стовбурців із лісу, узяли трохи дощок зі **свого і вже не свого** подвір'я» (Н. Гуменюк), «**Ташкент – місто безладне, добре і водночас страшне, тут усе можливе**» (П. Загребельний). У таких випадках кожна із лексем в антонімічній парі частково втрачає своє чітко окреслене значення, антонімічна пара загалом набуває нової семантики неозначеної ознаки. Наголосимо, що така трансформація семантики відбувається, за нашими спостереженнями, переважно в контекстах, де антонімічна пара поєднується з іменниками у формі однини. Натомість при іменниках у формі множини, які позначають кілька предметів, кожна із лексем-антонімів зберігає своє власне значення. Порівняймо: «**А на перший кліч батька всі четверо чоловіків обійдуть-облазять близькі й далекі доколишні гори-доли, щоб вернутися домів утомленими й ситими**» (М. Матіос).

Отже, функційно-семантичне поле неозначеної ознаки охоплює прикметники та прислівники. Прикметники позначають чітко не визначену ознаку предмета, а прислівники – невизначену ознаку дії, тобто чітко не визначений спосіб її виконання. Ядро функціонально-семантичного поля неозначеної ознаки формують неозначені займенникові прикметники та прислівники, у яких семантика неозначеності постає основною. Досить чітко семантика неозначеності виявлена у власне прикметниках на позначення уявної, неіснуючої ознаки та похідних від них прислівниках, які формують напів'ядерну зону названого функційно-семантичного поля. Прикметники зі значенням протилежності та похідні від них прислівники утворюють напівпериферію, а прикметники зі значенням інтенсивної неозначеної ознаки та похідні від них прислівники – периферію зону

розгляданого поля. Крайню периферію посідають антонімічні пари, які набирають семантики неозначеності лише в певних контекстах.

Література:

1. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; відп. редактор К. Г. Городенська. Київ, 2017. 752 с.
2. Лабетова В. М. Філософські витоки лінгвістичної категорії означеності / неозначеності. *Scientific Journal Virtus*. 2018. № 24. С. 145-148.
3. Словник української мови: в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
4. Словник української мови: в 20 т. Київ : Наукова думка, 2010–2019.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-7>

TOPONYMS IN VOLODYMYR MALIK'S NOVEL "SECRET AMBASSADOR": SEMANTICS AND STYLISTICS OF THE ROAD MOTIF

ТОПОНІМИ В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА МАЛИКА «ТАЄМНИЙ ПОСОЛЬ»: СЕМАНТИКА Й СТИЛІСТИКА МОТИВУ ДОРОГИ

Petrova Ozel L. P.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Studies and Linguistic
Didactics
Kharkiv G. S. Skovoroda National
Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine*

Петрова Озель Л. П.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри українознавства
і лінгводидактики
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Топоніми як поліфункційні одиниці мовної системи спричинили активне їх дослідження в межах низки наук (географії, економіки, правознавства, соціології, етнології, краєзнавства), що досить плідно

взаємодіють із такими галузями мовознавства, як лінгвокраїнознавство, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, ономастика, зокрема топоніміка й антропоніміка, де провідні орієнтири походження, семантики, структури, лексикографування, систематизації й аналізу топонімів визначені в працях, здійснених вітчизняними лінгвістами В. Лучиком, С. Вербичем, В. Горпиничем, В. Підвойним, К. Тищенко, Т. Янком, І. Муромцевим, К. Цілуйком, М. Торчинським, Г. Лабінською.

Окрема галузь функціонування й дослідження топонімів представлена в працях, присвячених специфіці астіонімів, ойконімів, гідронімів, потапонімів як репрезентантів літературно-художнього дискурсу в усьому багатстві й різноманітності їх лінгвостилістичних репрезентацій, аналізованих у працях О. Карпенко, Ю. Карпенка, В. Калінкіна, Г. Лукаш, О. Немировської, Ю. Клімчук, О. Сколоздрої, Л. Удовенко, де відзначені найбільш вагомі семантико-стилістичні параметри топонімічних одиниць.

Актуальність розвідки визначається потребою аналізу лінгвостилістичних можливостей топонімічної лексики як художнього визначника й модератора популярного в художній літературі дискурсу дороги, що найбільш колоритно окреслюється в історичних та пригодницьких романах, представлених в українській класичній белетристиці творами П. Куліша, Б. Лепкого, П. Загребельного, Р. Іваничука, В. Малика, де топоніми найбільш яскраво реалізують функції локалізації подій і явищ, встановлення їх хронології, концептуалізації та кодифікації культурно-мистецьких надбань, формують художню парадигму національно-ментальних цінностей.

Літературно-естетичні параметри романів Володимира Малика представлені у критичних статтях та оглядах М. Ільницького, В. Чумака, І. Дзюби, К. Волинського, А. Мовчун, Н. Шаповал. Лексико-семантична специфіка, оригінальні прийоми й засоби, характерні для художньої манери одного із яскравих представників історичної романістики в українській літературі, потребують більш детальної класифікації, систематизації та ґрунтового аналізу, чим зумовлена злободенність і перспективність підходу, визначеного в цьому дослідженні.

У контексті розгортання дискурсу дороги, мандрівки досить важливим елементом є модус самотності етнонаціональних картин світу: мовно-стильове багатство роману Володимира Малика «Тасмний посол» засвідчує широке коло культур, які представляють чи з якими взаємодіють та комунікують герої під час подорожей

(українську, болгарську, турецьку, татарську, польську, австрійську, вірменську) й окреслює розгалужену лексико-семантичну парадигму топонімічних одиниць, що репрезентують провідний у романі-тетралогії мотив у його різних семантико-стилістичних варіаціях – шляху, мандрівки, подорожі, пошуку й здобуття особистого щастя, свободи, незалежності України.

Основний смисловий компонент у назвах розділів, що, як правило, акумулюють і концентрують художню інформацію, образність і проблематику творів, представлений топонімами або ж лексемами, прямо чи опосередковано пов'язаними з мотивами дороги, подорожі, мандрівки – сухопутної чи морської, які мають також важливе значення для зображення особистого та соціально-політичного контексту життєдіяльності героїв: *«Дорогою сліз»*, *«На берегах Кизил Ирмаку»*, *«Фелюка в морі»*, *«Чернавода»* (Книга перша), *«Чигирин»*, *«Побойце в Січі»* (Книга друга), *«Крим нещадно струснути!»*, *«Кам'янець»*, *«Буджак»* (Книга третя), *«В країну Золотого Яблука»*, *«Варшава»*, *«Відень»*, *«Дорога без кінця»* (Книга четверта).

Поряд з іншими визначальними в історико-культурологічному дискурсі макротопонімами (*Україна*, *Гетьманщина*) концептуальною лексемою, із якою пов'язана низка лексико-семантичних інтерпретацій мотиву дороги, є топонім *Запорізька Січ*, що локалізує центр козацької держави, комплекс захисних споруд, позначає місце набуття воїнами військового досвіду, підготовки до походів, комунікації з приводу дипломатичних орієнтирів, має символічне значення духовної й політичної столиці як козацтва, так і національно-визвольного руху українського народу за здобуття державності й незалежності: *Січ* – місце, куди завжди прагнуть козаки різних поколінь і поглядів, особливо ті, що, беручи участь у походах, потрапили в полон, втратили здоров'я, мріяли повернутися до Січі й залишитися там до кінця життя, яскравим свідченням чого є звертання кобзаря Сома: «– Це – вона! Мати наша ... Січ! – прошепотів старий і направив чорні діри в той бік, де, на його думку, мала бути козацька фортеця. – Добрався-таки! Аж через 25 років, а добрався! Сліпий, немічний, нікчемний... Та все ж помру серед свого товариства!» [2, с. 5]; топонім викликає асоціації з видами діяльності, традиційними промыслами й ремеслами, що стали візитівкою січового способу життя, господарювання, як-от ковальство («– Справді, Січ! – промовив глухо. – Пахне димом із кузні... Гарячою окалиною несе... Мабуть, ковалі передержали залізо в горні... та ще свіжоспеченим хлібом...» [2, с. 5]), виготовлення зброї й пороху, іншими видами господарської

діяльності: *«На Січі вони всеньку зиму несли військову службу: стояли на чатах, обколювали навкруги фортеці лід, щоб ворог не проник зненацька в Січ, виготовляли порох та зброю»* [2, с. 9].

Макротопоніми *Україна, Військо Запорізьке / Запороги / Січ, Австрія / країна Золотого Яблука, Польща / Річ Посполита, Литва, Чехія, Сербія, Білорусія, Угорщина, Туреччина / Османська імперія / Порта, Венеція (князівство), Волощина, Крим / Кирум, Болгарія, Сербія, Греція*, а також пов'язані з ними астіоніми *Відень, Варшава, Люблін, Тарнова Гура, Белград, Київ, Львів, Чигирин, Черкаси, Кам'янець / Кам'янець-Подільський / Каменіче, Миргород, Лубни, Полтава, Лохвиця, Запорожжя, Корсунь, Немирів, Фастів, Бургас, Стамбул, Трапезонд, Едірне, Кафа, Перекоп, Аккерман, Закопане, Тульна, Паркани, Гран, Круглик, Білгород*, ойконіми *Чорнобайка, Смеречівка, Дубова Балка, Комишувате, Великі Сорочинці, Рудик, Аксу* позначають у романі як широкую географію місць та подій, так і різні системи й парадигми осмислення життєвих доріг: вибору способу поведінки, мислення, світорозуміння, життєвої філософії, де у кожного героя – свій неповторний шлях. Макротопоніми часто спостерігаємо в контекстах філософсько-медитативних роздумів – морально-етичних, соціально-правових, національно-державницьких сентенцій, паралелелях і наративах, поглядах на шляхи становлення й розвитку як окремої особистості, так і держав та політичних союзів: *«Он яка Туреччина – подумав Арсен, кладучи заковані руки на балку і напиріючи на неї грудьми. – І тут, як і в нас, бідні низом, а багаті – горою! Правда мовчить, зціпивши зуби, а кривда безсоромно розперезалася і сліпо, нахабно бреде по людських горбах»* [2, с. 82].

У сфері лінгвостилістичних інтерпретацій болгарської національно-ментальної культури чільне місце посідають як складені літературно-художні топоніми, переважно двокомпонентні ад'єктивно-субстантивні конструкції, першим складником яких є колоратив, відантропонімне або відтопонімне означення, другим – номінації на позначення особливостей рельєфу чи адміністративно-територіальних одиниць (*Чернаводська долина, Сині Камені, Білі скелі, Аглікіна поляна, Гайдуцька печера, Гайдуцький колодязь, Сливенський округ, Стара Планина*) та однокомпонентні (*Балкани, Сливен, Ямбіль, Чернавода, Жеравна, Загора, Плехів*), яскраві відтопонімні утворення (*старопланинський край*), що в художній формі історико-пригодницького роману експлікують шлях боротьби гайдуків за національне визволення Болгарії.

Топоніми як специфічні лексичні одиниці й складники розгалуженої парадигми онімів засвідчують широкую систему лінгвістичних,

культурологічних, соціально-правових, державно-політичних функцій: номінації місця події, дослідження його походження, окреслення історичної ролі в процесах етногенезу й державотворення, засвідчення його значення в сучасному як вітчизняному, так і світовому геополітичному ландшафті. Спираючись на результати аналізу топонімів у художніх текстах, зокрема дослідження Л. Удовенко, де відзначені специфічні функції топонімів у історичних романах (номінативно-ідентифікаційну, описово-зображальну й фонову) [5, с. 106], а також, простеживши логіку експлікації онімів у історико-пригодницькій тетралогії Володимира Малика «Таємний посол», відзначаємо ще одну досить вагому стилістичну роль топонімів у художніх текстах – репрезентацію світоглядного концепту *дорога*.

Література:

1. Горпинич В. О. Словник географічних назв України. К. : Довіра. 2001. 526 с.
2. Малик В. Таємний посол : роман. Том перший. Х. : Євроекспрес. 2000. 464 с.
3. Малик В. Таємний посол : роман. Том другий. Х. : Євроекспрес. 2000. 542 с.
4. Лучик В. В. Етимологічний словник топонімів України. К. : Академія. 2014. 544 с.
5. Удовенко Л. Авторське створення топонімічного простору в художньо-історичному творі (на матеріалі роману Павла Загребельного «Диво»). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Філологія*. 2012. № 1006. С. 105–109.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-8>

FUNCTIONAL INTERACTION OF THE POTENTIALITY CATEGORY IN EXPRESSING MODAL RELATIONS

ФУНКЦІОНАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ КАТЕГОРІЇ ПОТЕНЦІЙНОСТІ ПРИ ВИРАЖЕННІ МОДАЛЬНИХ ВІДНОШЕНЬ

Sikorska O. O.

*Candidate of Philological sciences,
Associate Professor,
Head of the Department
of Social Sciences
Odesa National Medical University*

Сікорська О. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
завідувачка кафедри суспільних наук
Одеський національний
медичний університет*

Shanina O. S.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Teacher at the Department of
Social Sciences
Odesa National
Medical University
Odesa, Ukraine*

Шаніна О. С.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач
кафедри суспільних наук
Одеський національний
медичний університет
м. Одеса, Україна*

Особливе явище являє собою перетин функціонально-семантичних категорій, що призводить до виявлення «загальних сегментів: перехідних зон» [2, с. 20]. Перехідні зони є закономірним виявом однієї з найважливіших особливостей польового структурування мови. Взаємодія категорій ґрунтується на множині ознак мовних одиниць. За різноманітними ознаками мовна одиниця співвідноситься з різними поняттями, в результаті чого та сама мовна одиниця може входити до складу різних категорій. І дійсно, процес актуалізації поняттєвих категорій ускладнюється тим, що засоби або одиниці одного рівня можуть переходити до сфери іншого рівня або виконувати невласливу їм функцію. Ці ускладнення пов'язані з тим, що модальність (а отже, й потенційність) за своєю природою неоднорідна і орієнтована на мовні одиниці різного рівня. При цьому рівень реалізації може не відповідати рівню орієнтації модального змісту. В мовознавстві модальні відношення передаються засобами взаємодії лексичного,

граматичного та інтонаційного рівнів. Однак у процесі актуалізації модальних значень у відрізку мовлення різнорівневі мовні засоби вступають між собою у відношення взаємодоповнення, підпорядкування, нейтралізації, витіснення [3, с. 75-76]. Прикладом перетину полів через поліфункціональність їх елементів слугує вживання футуральних конструкцій української мови у функції можливості/неможливості: *Попросиш у нього!* = у нього неможливо попросити.

Встановлення необхідності вивчення явища перетину підсистем мови, пізнання не тільки вузлів зосередження якісних розрізень мовних категорій, й зон взаємодії складає одне з методологічних переваг функціонально-семантичного підходу до опису мови. Орієнтований на семантику мовних одиниць, даний підхід найбільше відповідає семіотичному уявленню про мову, оскільки знакова функція мови в процесі комунікації (віднесення мови до елементів досвіду) безпосередньо реалізується означуванням знака, а не його означаючим. Перевага цього підходу полягає в тому, що увага дослідника зосереджена на вивченні відношень між різнорідними елементами, які взаємодіють при вираженні однорідних значень. У функціональних дослідженнях поняття функції має визначення, з одного боку, як здатність до виконання певного призначення (як прихований потенціал функціонування, що зумовлює межі та правила процесу функціонування даної одиниці), з іншого – як результат функціонування – реалізація, досягнута мета. Таке розуміння функції дозволяє послідовно розрізняти її і значення мовних одиниць. Якщо значення – це референційно-відображувальна спрямованість форми, то її конкретна функція в побудові сегмента мовлення може як збігатися зі значенням, так і не збігатися. Через те виділяють первинні і вторинні функції. Збіг реалізованої функції зі своєю потенційною функцією становить первинні функції відповідних форм. Якщо реалізована функція не збігається з потенційною, говорять про вторинні функції форм. Форми, вже наявні в мові, одержують нові функції. Саме тому мова має потенційну властивість забезпечити вербалізацію будь-якого досвіду, в тому числі й інтуїтивного пізнання реальності [1, с. 35]. У сучасній науковій літературі [2, с. 19] виділяються три типи вторинних функцій: транспозиція, нейтралізація, десемантизація. Щоправда, крім первинних і вторинних функцій, виділяють також зони перехідності від первинних до вторинних функцій. Перехідні функції є реалізованими функціями, що відрізняються від потенційних неупорядкованими семами синтагматичної периферії. Існування перехідних функцій закономірно впливає зі спрямованості руху вторинних функцій, межею якого

є нормативне парадигматичне значення, тобто первинна функція. Саме на перехідних зонах ми зосередимося.

Між значеннями можливості та необхідності існують системні семантичні зв'язки. Можливість і необхідність розглядаються як два полюси детермінованості: слабка (можливість) і сильна (необхідність) детермінованість. Існує одна загальна лексико-граматична категорія детермінованості, в якій виділяються приватні ситуації можливості і необхідності, а також проміжна зона, куди входять всі звороти, які можуть мати обидва цих значення. Тобто мають спільні форми, які лежать в основі конструкцій різного модального значення. Як у ситуації можливості, так і у ситуації необхідності суб'єкт модальної оцінки зіставляє позитивну (*Він зателефонує їй*) і негативну (*Він не зателефонує їй*) ситуації, при цьому по-різному оцінюється їх співвідношення. В першій ситуації позитивна оцінка розглядається як однаково можлива у порівнянні з негативною. В іншій ситуації – як така, якій віддають перевагу і яка відповідає певній настанові. Саме тому вони виявляються близькими за змістом, але не такими, що збігаються у плані граматичних значень речення: *Він повинен зателефонувати їй* і *Він не може не зателефонувати їй*. Заперечення можливості негативної ситуації є ствердження позитивної ситуації як єдино допустимої. Необхідно відзначити, що між ситуаціями необхідності і можливості не існує чіткої межі: *Йому необхідно їй зателефонувати* – *Йому треба/потрібно їй зателефонувати* – *Йому слід їй зателефонувати* – *Йому не завадило їй зателефонувати*. Зіставляючи дані висловлення за ступенем облігаторності, ми свідомо відволікаємося від інших семантичних розрізень. «Чітка» облігаторність може підкреслюватися зворотом «нічого не залишається, як»: *Йому нічого не залишається, як зателефонувати їй*. У ситуації можливості «залишається багато іншого» – *Він може зателефонувати їй, а може і не зателефонувати*.

Наявність заперечення в семантичній структурі висловлення зумовлює зміну значення потенційного змісту висловлення. У висловленнях, які передають подвійне заперечення можливості, заперечується як модальне відношення можливості, так і здійсненість позначуваної дії. У зв'язку з цим висловлення з «подвійним запереченням» передають значення неможливості нездійснення дії, вираженої інфінітивом, в результаті чого виникає значення категоричної необхідності, неминучості: *Не можна не погодитися (=треба погодитися)* з С. В. Анісовим, що до цінностей належать загальнолюдські вічні цінності: життя, здоров'я, знання, труд (П. Я. Макутон).

Значення необхідності може передаватися лексико-синтаксичними та інтонаційно-конструктивними засобами вираження можливості: *Можна було придбати солодоці, враховуючи його статок* (розм.). *Можна було отримати гроші в ощадбанку: все одно був неподалік* (розм.). Предикатив *можна* вживається в даних конструкціях в значенні треба, на що вказують елементи контексту «*статок*», «*був неподалік*».

Іноді спостерігається поєднання значень можливості і повинності, можливості та неминучості: *Між нами не може бути секретів. Ми одна сім'я (не повинно бути); Шахти зараз не можуть бути приватизовані (не повинні бути приватизовані)* (Урядовий кур'єр). *Міжнародного товариства нам не наздогнати. Із цим треба змиритися* (Урядовий кур'єр). Аналогічно засоби вираження необхідності можуть передавати функцію можливості: *Він не повинен запізнитися. Виникає значення «неможливо, щоб він запізнився».*

Отже, перетин функціонально-семантичних полів являє собою особливе явище, що зумовлює наявність «перехідних зон». Одним із важливих елементів такої взаємодії є використання засобів, що знаходяться у розпорядженні однієї функціональної категорії для вираження семантики іншої категорії.

Література:

1. Бондар О. І. Система і структура функціонально-семантичних полів темпоральності в сучасній українській літературній мові : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01. Одеса, 1997. 369 с.
2. Загнітко А. П. Основи функціональної морфології української мови : навчальний посібник. Київ : Вища шк., 1991. 77 с.
3. Корольова Т. М. Взаємодія просодичних засобів передачі модальних значень у мовленні. *Іноземна філологія*. 1990. № 97. С. 72–77.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-9>

**COMMUNICATIVE SIGNIFICANCE OF THE CONCEPT
SUCCESSFUL WOMAN IN THE CONCEPTUAL
AND UKRAINIAN-LANGUAGE WORLDVIEW**

**КОМУНІКАТИВНА ЗНАЧУЩІСТЬ КОНЦЕПТУ
УСПІШНА ЖІНКА В КОНЦЕПТУАЛЬНІЙ
ТА УКРАЇНСЬКОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ**

Ternova Zh. A.

*Head of the laboratory "Country
studies" of the Romance philology
Oles Honchar
Dnipro national university
Dnipro, Ukraine*

Тернова Ж. А.

*завідувачка лабораторії
«Країнознавство» при кафедрі
романської філології
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Останні десятиріччя наповнені вагомими соціокультурними подіями, які докорінно змінили культурне й одночасно мовне сприйняття двох понять – безпосередньої та опосередкованої картини світу. Такі зміни мовної свідомості українців безпосередньо пов'язані зі змінами в картині світу масової свідомості, яка зумовлює виникнення нових понять та їхнього нового мовного оформлення.

Феномен, іменований терміном «картина світу», є таким самим давнім, як і людина, однак реалія, названа цим терміном, стала предметом науково-філософського вивчення нещодавно. Відтоді, як на межі XIX–XX ст. термін «картина світу» був уперше застосований фізиками щодо фізичної картини світу, а в аспекті філософії і логіки запропонований Л. Вітгенштейном [1], поняття «картина світу» вважають фундаментальним як у філософії (Г. Брутян, Р. Павільоніс), так і в лінгвістиці (Ю. Апресян, І. Гальперін, С. Жаботинська, Ю. Караулов, Г. Колшанський, О. Кубрякова, О. Селіванова, Б. Серебренников, В. Телія).

Найадекватнішим розумінням картини світу є, на думку більшості дослідників, визначення її як вихідного глобального образу світу, що лежить в основі світобачення людини та репрезентує істотні властивості світу в розумінні її носіїв і є наслідком усієї духовної активності людини. Картина світу виявляється за такого самого трактування як «суб'єктивний образ об'єктивної реальності» і входить,

отже, до класу ідеального, яке, не перестаючи бути образом реальності, опредметнюється в знакових формах, не запам'ятовуючись у жодній з них [8, с. 21]. Картина світу як його глобальний образ постійно формується в процесі контактування людини з навколишнім середовищем та іншими членами соціуму в процесі предметно-практичної діяльності та є своєрідним виявом духовності особистості. Картина світу об'єктивується в мові, у культовому і світському образотворчому мистецтві, у музиці, ритуалах, етикеті, різноманітних соціокультурних стереотипах поведінки людей тощо [5, с. 8].

Унаслідок дослідження структурної організації картини світу було розроблено моделі світу (Ю. Караулов, Г. Колшанський, Ю. Лотман, Ю. Степанов), у яких основний акцент зроблено на аналізі людського чинника в мові.

Мова «створює свій світ, у якому присутні фрагменти культури, історії, менталітету, а також несвідомого, невербального» [9, с. 226]. Мова – той засіб, завдяки якому ментальність породжує у своїх надрах культурні феномени. У мові відбито все розмаїття творчої пізнавальної діяльності людини, результати якої закріплено в мові, а також безліч умов, у яких людина здобуває знання про світ, – природні особливості народу, його суспільний устрій, його історичну долю, життєву практику – усе те, що становить предмет національної лінгвокультури. Мовна картина світу, яка по-особливому членує і структурує світ, водночас корегує категоризацію та концептуалізацію дійсності людиною.

В українській мові наявні різні мовні засоби, що виражають релевантні для образу успішної жінки характерні риси в українськомовній художній прозі кінця XX – початку XXI ст. Наголосимо, що мовні засоби об'єктивації концепту **успішна жінка** є також і засобами вираження авторської оцінки, яка експліцитно або імпліцитно присутня в художньому тексті. Безумовно, у художніх текстах наявна оцінка, позитивна або негативна. Як зазначає О. Вольф, «об'єктивний світ мовець членує з погляду його ціннісного характеру – добра і зла, користі і шкоди тощо, і це вторинне членування, зумовлене соціально, у досить складний спосіб відображене в мовних структурах» [2, с. 23].

Концептуальна картина світу, порівняно з мовною, має універсальніший характер. Наявна безліч визначень концептуальної картини світу, наприклад: «безупинно конструйована система інформації (думок і знань) індивіда про справжній та уявний світ» [6, с. 37], «сукупність моделей, що структурують знання про світ» [3, с. 25], «той

ментальний рівень або та ментальна (психічна) організація, де зосереджено сукупність усіх концептів, наданих розумові людини, їхнє упорядковане об'єднання; тоді концептуальна система – це система думок і знань про світ, що відбиває досвід людини» [4, с. 15]. Концептуальна картина світу, або концептосфера, – це сукупність взаємопов'язаних концептуальних сфер, що відбивають знання індивіда про певні фрагменти світу.

За твердженням З. Попової, наявна принципова відмінність між безпосередньою та опосередкованою картиною світу. Безпосередня, за визначенням авторки, – це картина світу, що виформовується внаслідок прямого пізнання усвідомленням навколишнього середовища. Пізнання відбувається як за допомогою органів чуттєвого сприйняття, так і за допомогою абстрактного мислення. Однак у будь-якому випадку ця картина світу не має «посередників» у свідомості і формується як результат безпосереднього сприйняття світу та його усвідомлення. Такі картини світу є історично зумовленими – вони залежать від досягнутого стану рівня пізнання в суспільстві, зміни історичних умов тощо. Ці картини світу містять як змістовне, концептуальне знання про дійсність, так і сукупність ментальних стереотипів, що визначають розуміння та інтерпретацію тих чи тих явищ дійсності [7, с. 4–5], наприклад: поняття «жінка» здатне набувати у свідомості українців певного додаткового змісту поняттєвого сегменту, що є домінувальним у суспільстві в певний період часу – «сильна жінка», «слабка жінка», «жінка – уособлення жіночності», «жінка-воїн», «жінка-авантюристка», «жінка-матір», «успішна жінка», наприклад: *Я – зовнішньо абсолютно **успішна**, приваблива, самодостатня жінка, якій за тридцять (вік – дуже умовна річ), у якої все виходить, – отже сильна, всього досягає власноруч (значить, самостійна), від якої завжди пахне чоловічою присутністю (дарма, що частенько ілюзорною) – значить, сексуальна, зуміла сама, без будь-чиєї допомоги, виховати сина – отже, психологічно стійка...* (1, с. 32); *...її девіз – іти нога в ногу з вимогами сьогодення і добиватися **успішності**...* (2, с. 334); *Ти **успішна** авторка, в тебе регулярно виходять нові книжки, в тебе повно друзів, тебе поважають, у тебе є свої гроші, невеликі, зате ти робиш те, для чого призначена* (3, с. 58).

Національна когнітивна картина світу є загальним, стійким, повторюваним поняттєвим явищем у картинах світу окремих представників народу. Саме тому національна картина світу, з одного

боку – це певна абстракція, а з іншого – це когнітивно-психологічна реальність, що наявна в мисленнєвій, пізнавальній діяльності певного народу, у його фізичній та вербальній поведінці. Отже, якщо безпосередня картина світу може бути визначена як когнітивна, оскільки є результатом когніції (пізнання) та виступає як сукупність впорядкованих знань – концептосфера, то опосередкована картина світу – це результат фіксації концептосфери вторинними знаковими системами, що матеріалізують, «ословлюють» наявну у свідомості безпосередню когнітивну картину світу. У ролі таких систем виступають мовна та художня картини світу [7, с. 5].

Услід за З. Поповою та Й. Стерніним, визначаємо мовну картину світу як сукупність зафіксованих в одиницях мови уявлень народу про дійсність, фрагмент / предмет дійсності або особу в цій дійсності на певному етапі розвитку народу. Однак мовна картина світу не дорівнює когнітивній, остання є набагато ширшою, бо не всі концепти мають мовне вираження та стають предметом комунікації. У мові названо лише те, що мало чи має зараз для народу *комунікативну значущість* – про це народ говорив чи говорить, а, можливо, і буде говорити.

Отже, когнітивна картина світу наявна у вигляді концептів, що утворюють концептосферу народу, мовна картина світу – у вигляді значень мовних знаків, що утворюють сукупний семантичний простір мови. Сьогодні українська мова представлена мовними фрагментами концептуального сприйняття поняття успішності, які відбивають розуміння успіху позагендерної ідентифікації та є комунікативно значущими. Культурний, ментальний, історичний компоненти – усі разом утворюють складний, неоднорідний концепт, який корелює з окремими поняттями «успіх» та «жінка» одночасно у межах безпосередньої картини світу українського народу. Лексико-семантичні засоби, що є вторинними знаковими системами, актуалізують опосередковану картину світу українського народу стосовно поняття «успішна жінка» та відбивають поняттєвий зміст концепту успішна жінка як ментального конструкту певного періоду часу в культурній спадщині українського народу.

Література:

1. Витгенштейн Л. Философские исследования : пер. с нем. Москва : Гнозис, 1994. 530 с.
2. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 280 с.

3. Каменская О. Л. Текст и коммуникация : учеб. пос. для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва : Высшая школа, 1990. 152 с.
4. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику: учебное пособие. 3-е изд., испр. Москва : Флинта ; Наука, 2007. 296 с.
5. Ніконова В. Г. Трагедійна картина світу в поезії Шекспіра: Монографія. Дніпропетровськ : Вид-во ДУЕП, 2007. 364 с.
6. Павиленис Р. И. Проблема смысла. Современный логико-функциональный анализ языка. Москва : Мысль, 1983. 286 с.
7. Попова З. Д., Стернин И. А. Семантико-когнитивный анализ языка: монография. Воронеж : Истоки, 2006. 226 с.
8. Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира / под ред. Б. А. Серебренникова. Москва : Наука, 1988. 216 с.
9. Терехова Д. І. Про мовну картину світу та образ світу. *Проблеми семантики слова, речення, тексту*: зб. наук. праць. Київ, 2001. Вип. 6. С. 224–228.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Андрусів Вікторія. Фізіологія жіночої депресії. Літрес, 2014. 157 с.
2. Гуменна Докія. Дар Евдотеї. Балтимор-Торонто: Українське Видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1990. Кн. 2. 346 с.
3. Малярчук Таня. Забуття. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 256 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-10>

UKRAINIAN LEXICOGRAPHY AND TODAY'S CHALLENGES

УКРАЇНЬСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ І ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Tomilenko L. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Researcher,
Senior Research Fellow at the
Department of Linguistics
Ukrainian Lingua-Information Fund
of the National Academy of Sciences
of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Томіленко Л. М.

*кандидат філологічних наук,
старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу
лінгвістики
Український мовно-інформаційний
фонд Національної академії наук
України
м. Київ, Україна*

Цілком погоджуємося із твердженням, що «сучасний стан гуманітарної науки характеризується не тільки розробленням нових напрямів дослідження мови, виявленням її міждисциплінарних зв'язків, істотним удосконаленням і переосмисленням граматичної теорії, гіпотез походження мови тощо, але передусім – посиленою увагою наукової спільноти до інноваційних технологій, поява та стрімке поширення яких має безпосередній вплив і на мовознавство» [1, с. 55].

У сучасному технологічно розвиненому світі онлайнві джерела інформації поступово витісняють традиційні паперові видання. Стосується це не лише засобів масової інформації, а й наукової, навчальної, довідкової літератури, зокрема і лексикографічних праць. Американський лексикограф Сидні І. Лендау запитує: «Чи стануть друковані словники явищем минулого, коли їх заступлять кишенькові електронні словники, компакт-диски чи словникові бази даних доступні в інтернеті?» [2, с. 102]. І відразу ж дає відповідь: «Деякі стануть, деякі вже стали, а деякі не стануть ніколи. Друковані нескорочені словники здебільшого відійдуть у минуле; у друкованій формі виходитимуть обмежені видання на потреби колекціонерів та бібліотек» [2, с. 102].

Нині в Україні чимало паперових лексикографічних праць різних часових періодів оцифровують та викладають у вільний доступ на різних інтернет-ресурсах зацікавлені фахівці-ентузіаста. Проте, попри нелегке фінансове становище, не залишаються без руху й наукові та навчальні заклади. Скажімо, у Національній академії наук України,

зокрема в Українському мовно-інформаційному фонді, для укладання сучасних словників програмісти вже розробили спеціальні бази даних, віртуальні лабораторії тощо, що значно полегшують працю лексикографів. Створено також чимало електронних словників.

Для укладання нового академічного «Словника української мови» у 20 т. (дотепер опубліковано 12 томів) побудовано потужну цифрову лексикографічну систему. «Спеціальне програмне забезпечення для укладання нового академічного «Словника української мови» у 20-ти томах, – як зазначає лексикограф Фонду В. Сивокозова, – має ряд переваг: дистанційний доступ через мережу Інтернет, постійне оновлення даних Словника, відслідковування внутрішніх зв'язків між словниковими статтями, забезпечення їх уніфікованості тощо» [1, с. 56]. Крім того, «віртуальна лексикографічна лабораторія (ВЛЛ), основне призначення якої – бути робочим місцем сучасного лексикографа, також має розвинений інструментарій, правильне використання якого може стати в нагоді не лише в укладанні відповідного тлумачного словника, а й у безпосередньому дослідженні мовних феноменів» [2, с. 56]. Саме віддалений доступ до словника дає змогу ефективно працювати та виконувати поставлені завдання з будь-якого міста України чи навіть куточка світу, у будь-який час, що в нинішніх умовах надзвичайно важливо. З іншого боку, – відсутність Інтернету створює значні труднощі для лексикографів, оскільки розробити якусь словникову статтю і швидко підібрати потрібну ілюстрацію стає проблематичним завданням.

Зрозуміло, що віртуальні лексикографічні системи значно пришвидшують і поліпшують роботу лексикографів, однак у процесі підготовки словника до друку залишаються ті самі проблеми, яких звичайними програмними методами вирішити неможливо: редагування, коректура тексту, верстання тощо. Для цього потрібен час і висококваліфіковані фахівці.

Вище коротко окреслено технологічні переваги і проблеми автоматизованого укладання словників. Однак не варто забувати і про інші виклики сьогодення, які постають у процесі створення лексикографічних праць, зокрема загальномовних словників. Важливою є, наприклад, уже порушувана раніше проблема, пов'язана з фіксацією нової лексики в лексикографічних джерелах. Сучасний бурхливий стиль життя, постійні суспільно-політичні, економічні, історичні тощо зміни зумовлюють появу низки інновацій. Дуже часто словники, особливо багатотомні видання, на створення яких ідуть роки, просто не встигають за цими змінами.

Приміром, у надрукованому четвертому томі СУМ-20 зафіксовано такі складні слова з першою частиною євро-: *євровалюта, євродолар, єврозона, євроінтеграційний, євроінтеграція, єврокредит, єврооблігаційний, єврооблігація, євроспільнота, євроцентризм, євроцентрист* тощо. Однак нема такої важливої для більшості українців лексеми-реалії, як *Євромайдан*. А все тому, що четвертий том згаданої праці опубліковано в 2013-му році. Натомість лексема «майдан» розширила свою семантичну структуру, поповнившись ще одним новим значенням: МАЙДАН, у, ч. ... 6. (з великої літери). Масова тривала акція протесту проти влади під політичними або економічними гаслами, перев. на одній із центральних площ міста (від назви майдану Незалежності в центрі Києва, на якому вперше наприкінці 2004 р. відбулася така акція) [3]. Зафіксовано також розмовні назви учасників Майдану – *майданівець* і *майданівка*. Слова ввійшли до восьмого тому, який побачив світ у 2017-му році.

Залишається поза реєстром «Словника української мови» не лише суспільно-політична лексика. Не потрапили до нього, наприклад, і такі загальновідомі тепер терміни, як *коронавірус, коронавірусний* тощо, що належать до термінологічного апарату біології та медицини. І хоча вже створено й удоступнено електронну версію СУМ-20 [3], що містить надруковані раніше томи словника, однак питання можливого її редагування та поповнення новими одиницями ще не вирішено. Тож пропущені поширені слова поки що чекають на своє розроблення у ВЛЛ.

Отже, сучасна українська лексикографія має як безліч переваг, так і чимало технологічних, лінгвістичних та інших проблем, розв'язання яких потребує значних інтелектуальних і матеріальних ресурсів.

Література:

1. Сивокозова В. В. Про функціональні можливості дослідницького інструментарію віртуальної лексикографічної системи «СУМ-20». *Мовознавство*, 2017. № 5. С. 55–62.
2. Сидні І. Лендау. Словники: мистецтво та ремесло лексикографії / пер. з англ. О. Кочерги. Київ : К. І. С., 2012. 480 с.
3. Словник української мови online. URL: <https://services.ulif.org.ua/expl> (дата звернення: 25.07.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-11>

IDENTIFICATION OF THE NATION THROUGH THE LENS OF LINGUISTICS

ІДЕНТИФІКАЦІЯ НАЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЛІНГВІСТИКИ

Yursa L. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of
Ukrainian Applied Linguistics
Ivan Franko National University
of Lviv
Lviv, Ukraine*

Юрса Л. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українського
прикладного мовознавства
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Впродовж багатьох століть українська нація зазнавала чималих утисків та трансформаційних процесів, проте крізь століття українці змогли зберегти, розвинути та збагатити свою мову, із функціонуванням всіх її діалектів та варіантів.

Необхідно вказати на той факт, що українці-переселенці дбали про свої національні та духовні здобутки, ідентифікацію та розуміння себе як приналежність до українського народу. Зокрема вони зберегли південнолемківські говірки, віру, кириличну азбуку, назву «*руснак*».

Після Переяславської угоди Україну-Русь почали називати російською назвою *Мала Росія*, від якої утворились етноніми *малорос*, *малорус*.

Діячі національного відродження Наддніпрянщини зрозуміли безперспективність повернення історичної назви *Русь* (*руський*), тому почали називати свою землю *Україною*, а згодом її жителів – *українцями*.

Наприкінці XIX ст. такі перейменування поширились і на територію Галичини та Буковини. Перейменування українців та їхніх земель на території Галичини і Буковини не проходило гладко, воно продовжувало гострі дискусії, нерозуміння або навіть несприйняття цієї ініціативи, однак завдяки послідовній підтримці незаперечних авторитетів – учених, письменників, композиторів, а також товариства «*Просвіта*» й Наукового товариства імені Тараса Шевченка, нова назва успішно прищепилася та стала символом національного відродження [1, с. 181].

На території історичного Закарпаття, яке в ті часи було ізольоване від процесів, що відбувались на Наддніпрянщині та Галичині, продовжували вживати назву *руський* – *русин*, чим вказували на збереження етнічної самобутності. Угорська влада не допускала поширення назви *Україна* – *українець* на території Закарпаття, адже усвідомлювала, що це може сприяти до розвитку загальноукраїнської інтеграції. Москвофіли ж видозмінили етнонім *руський* на *руський* чи *угро-руський*, або *карпаторусський* з метою дезінтеграції українського етномовного простору.

За часів, коли західні землі України входили до складу Чехословаччини, влада визнавала, що мова місцевого населення – малоруська, але уважно стежила за тим, аби місцеве населення не називали українцями, а його мову, відповідно, українською. На території історичного Закарпаття до кінця Другої світової війни використовувались етноніми *руський* – *руснак* – *русин*, а етнонім *українець*, який в ті часи вже активно функціонував на інших українських землях, мав обмежену сферу вживання.

Маніпуляційні технології, псевдонаукові гіпотези, дезінформація суспільства негативно впливають на його психоемоційне формування, а також світосприйняття. Все це може перерости у геополітичні зміни та державницькі трансформації. Прикладом таких змін є Крим та Схід України. У 2004 році у Сербії відбувся перепис населення, де близько 15 тисяч осіб назвали себе *руснаками*, тобто *українцями*. Вони компактно проживають у селах Руський Керестур та Коцур. Говірка, якою послуговуються *руснаки* Руського Керестура та Коцура, походить із південно-лемківського діалекту української мови, а називають вони її – *руска бешеда*.

На сьогоднішній день, *руски язык*, який є варіантом української літературної мови, активно функціонує на певних територія Сербії, в автономному краї Воєводина та частково у Хорватії.

Все це є проявом їхньої свідомої позиції та сприйняття себе на психологічному рівні як окремої нації, народу, який попри територіальні зміни, має приналежність до українського походження.

В одній із своїх праць ми вже зазначали, що «варіанти української літературної мови функціонують на територіях інших держав, де компактно проживають українці, як кодифікована мова, є наслідком бездієвості політичного ресурсу, зокрема пасивний зв'язок культурних осередків України та українців Пряшівщини, Польщі, Румунії. Частково продовжує нав'язуватися думка деякими псевдо науковцями

про окремішність русинів від українського народу як самостійної нації [3, с. 9].

До сьогоднішніх часів *руснаками* називають себе також представники найдавнішої української діаспори, які ще в середині XVIII ст. переселилися із західних районів Закарпаття до Бачки та Сриму – територія сучасної Сербії.

На території України і поза її межами неорусинський рух має різну мету. В Україні – це прояв дестабілізації етномовного простору українців та подальшого відокремлення західних земель (Закарпаття).

У таких європейських країнах як Румунія, Хорватія, Сербія, Словаччина, Угорщина, Польща – цей псевдорух спрямований на роз'єднання місцевих українців та розірвання будь-яких зв'язків з Україною. Наслідком чого буде повна асиміляція української національної меншини.

За словами В. Піпаша, сучасне русинство у Закарпатті має замовний, політичний характер з боку антиукраїнських сил, переважно зарубіжних які прагнуть чи, принаймні, плекають надію використати його для послаблення українства та Української держави. У цьому, щоб викликати незадоволення Українською державою, сепаратисти активно використовують сучасні соціально-економічні труднощі, спекулюючи на них, інші проблеми, викликані діяльністю влади, котра сама є далекою від українства [2. с. 69].

Дезінтеграція українського етномовного простору, що спостерігається протягом минулих двох десятиліть на заході української етнічної території, – це свідчення неефективності української науки та української держави загалом. У сфері мовної політики українські лінгвісти повинні відмовитися від рецидивів тоталітаризму, зокрема, щодо збереження мовної самобутності діалектного розмаїття усього україномовного простору (в т.ч. й південно-західного наріччя) [1, с. 59].

Неорусинська доктрина має широкий вимір інтересів: від геополітичних до приватних. Якщо б був доведений той факт, що існує окремий «*русинський*» етнос, то його носії мали б бути наділені особливими преференціями: економічними, політичними, культурологічними.

Література:

1. Белей Л. «Русинський» сепартизм: націєтворення in vitro. Київ, 2017. 392 с.

2. Піпаш В. Політичний підтекст «русинського питання» у Закарпатті. *Науковий збірник музею української культури у Свиднику*. № 26. Свидник, 2011. С. 59–73.

3. Юрса Л. Історія бачвансько-сримського варіанта української літературної мови. Львів, 2015. 175 с.

LITERATURE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-12>

SOME PECULIARITIES OF ARTISTIC SPACE AND TIME IN I. MURDOCH'S NOVELS "A SEVERED HEAD" AND "THE RED AND THE GREEN"

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ ТА ЧАСУ У РОМАНАХ А. МЕРДОК «ВІДРУБАНА ГОЛОВА» ТА «ЧЕРВОНЕ І ЗЕЛЕНЕ»

Aliseienko O. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
the English Language for Non-
Philological Specialties
Oles Honchar
Dnipro National University
Dnipro, Ukraine*

Алісєєнко О. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри англійської мови
для нефілологічних спеціальностей
Дніпровський національний
університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Artistic time and space have always been of a great interest for the scholars investigating the literary heritage of Iris Murdoch. The novels of the 1960s "A Severed Head" (1961) and "The Red and The Green" (1965) show the author's attention to these categories. In "A Severed Head" the urban space dominates, given in specific toponyms: London, Oxford, Cambridge, which arose in the movements of Martin, Honor, Alexander, Palmer. The most prone to movement "searching" characters, whose psychological, mental state is in confusion and search – Martin, with whom various toposes are associated: someone else's and his own house, railway station, office, bar, etc. Palmer, Antonia, Georgie, Alexander change space much less often. While characterizing the characters, the attitude towards "topos" is of essential importance.

Murdoch's attention to interiors, to the description of apartments (Georgie, Palmer) clearly shows the living room, cellar, everyday details of interiors, bar, hotel as well as toposes of the office, hospital, Liverpool Street station, airport although the traditional semantics of which has not

been transformed by the writer. As always with Murdoch, this novel presents non-chronological modernity, given through spatial signs (airport [3, c. 23], subway [3, c. 150], telephone, train [3, c. 183], cars), astronomical temporality is accentuated: Christmas Eve, January (Ch. 9), New Year [3, c. 31, 100, 101], evening [3, c. 78], morning [3, c. 79], night [3, c. 96, 125], twilight, so beloved by Murdoch, “meteorological time”: overcast [3, c. 51], rain [3, c. 53, 142], snow [3, c. 36, 42], darkness [3, c. 56], fog [3, c. 8, 56, 60, 96, 108, 114, 121, 123] which is very often mentioned and finally dissipates [3, c. 60]. The stable metaphorical meaning of fog is in Murdoch’s artistic work associated with emphasizing the lack of clarity, incomprehensibility, uncertainty in people’s relationships.

The landscape space of “A Severed Head” is not given as varied and picturesque as in “The Unicorn”, “The Bell” or “An Unofficial Rose”. The river Stour [3, c. 31], bare hillsides, boxwood and yew, a garden [3, c. 36], hilly terrain [3, c. 48] are mentioned; an atmosphere of silence and solemnity comparable to a tomb [3, c. 48] is emphasized; snow, cold, frost, sun (ch. 11), stars (ch. 19) as traditional contrasts and analogues of the characters’ state of mind. In the text of the novel, the plot function of time is also widely represented, which is important for the development of the plot, where there is a counting by days (ch. 18), sometimes by numbers (ch. 13). Of all the characters in the novel, only Martin constantly looks at his watch [3, c. 15, 25, 57, 137, 173, 163], which conveys his inherent psychological inner tension, attention to the flow of time.

Murdoch also resorts to real toponymy in this novel, showing the movements of characters that have both everyday and metaphorical implication, but in “A Severed Head” there are no allusions to either pastorality or “gothicity”, urban poetics of modeling the artistic space dominates here, which will be deployed in “Bruno’s Dream”. As for the temporality, it is correlated with the novelist’s characteristic depiction of a somewhat amorphous, non-calendared post-war “modernity”, which allows her to avoid a clear socio-temporal attachment of the characters as a factor that determines them, to place them in the “epochal time” of the twentieth century, allowing seeing in her heroes not people of sometime or generation, but the ones of the second half of the twentieth century.

The spatial and temporal continuum of “The Red and The Green” is extremely analyzed and historicized: it is about the participants in the Easter Rising of 1916 in Ireland, although, as experts rightly point out, the novel is not socio-historical [1, c. 238] as the real events of the uprising, as well as its tragic finale, remained outside the novel (in the epilogue, separated by a period of twenty-two years, they are briefly mentioned) and also due to

the fact that historical figures are only mentioned, but not included into the system of novel characters of “The Red and The Green”.

Despite the fact that Murdoch historically dated the material of “The Red and The Green”, she was guided by the idea that “political philosophy cannot be considered outside the historical plan” [6, c. 24]. As Chameev correctly believes it turns out to be psychological and philosophical novel, with historical correlation, where, according to the writer herself, her “own version of Neoplatonism” [1, c. 240] is present, although the chapters are divided into days of the calendar of the historical uprising and directly express the author’s concept of history, however, in the psychological aspect of perception. To almost all of us, and almost always, history seems to be a brightly lit, slightly noisy procession, while the present seems to be a dark, echoing corridor from which hidden rooms branch off, where our personal destinies are played out. History is created somewhere else and from a completely different material. We seldom manage to be conscious witnesses of a historical event, and even more rarely – to realize that we are participating in it. At such moments, the darkness thins, the surrounding space shrinks, and we perceive the rhythm of our daily actions as the rhythm of a much broader movement that has captured our lives as well [5].

The main green color is a symbol of Ireland and the color of hope is realized in the spring landscape (temporalized space): “Everything was green, this special lively, juicy green color radiated from the land of Ireland, and perhaps the bright light of Ireland evoked this silvered green” [2]. The marine landscape, where the excitement of the “cold and green sea is noted, the waves that roared ... on the dirty green stones” [6] is consonant with the theme of Ireland, seized with excitement.

The temporal framework of events is clearly limited to a few days: from Sunday, April 16 until the Easter Monday, April 24, when the uprising began, trying not only to closely correlate socio and historical as well as personal reality but also to historically evaluate the uprising as an important milestone in the liberation movement. However, “The Red and The Green” is rightly regarded by the scholars investigating the artistic heritage of I. Murdoch as “the only exception” in the genre range of her novels [1, c. 237; 4, c. 307], where she is united by her own version of Neoplatonism – “the doctrine of enlightenment through love – escape from the cave” [1, c. 237].

References:

1. Аникин Г. В. Современный английский роман. Свердловск : Изд-во Уральского ун-та, 1971. 310 с.

2. Мердок А. Дикая роза. Алое и Зеленое. К. : БМП «Борисфен», 1995. 512 с.
3. Мердок А. Отсеченная голова. Единорог. Минск : Арт-Дизайн, 1995. 458 с.
4. Саруханян А. П., Айрис Мердок. Английская литература. 1945–1980. М., 1987. С. 302–317.
5. Чамеев А. Философский роман Айрис Мердок «Алое и зеленое». Национальная специфика произведений зарубежной литературы XIX–XX веков. Иваново, 1985. С. 131–142.
6. Murdoch I. A House of Theory. Partisan Review. Winter 1959, vol. XXVI. № 1. P. 17–31.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-13>

THE SPECIFICS OF MODELING FICTIONAL CONSCIOUSNESS OF A CHARACTER IN MYROSLAV IRCHAN'S PLAY "RADIUM"

СПЕЦИФІКА МОДЕЛЮВАННЯ ФІКЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ПЕРСОНАЖА У П'ЄСІ МИРОСЛАВА ІРЧАНА «РАДІЙ»

Atamanchuk V. P.

*Doctor of Philological Sciences, Associate
Professor,
Leading Researcher at the Department of
Information and Didactic Modeling
National Center
"The Junior Academy of Ukraine"
Kyiv, Ukraine*

Атаманчук В. П.

*доктор філологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу інформаційно-дидактичного
моделювання
Національний центр
«Мала академія наук України»,
м. Київ, Україна*

У п'єсі Мирослава Ірчана «Радій» (1928) простежуються ознаки соціально-політичної драми: конфлікт твору торкається важливих аспектів життя дійових осіб; протистояння дійових осіб має різне світоглядне підґрунтя (захист інтересів робітників та бізнесменів); розвиток дії спрямований на виявлення прихованих причин незадовільного становища робітників та утвердження справедливості. Ідея справедливості у творі має ідеологічні нашарування.

Конфлікт у драмі розгортається у соціальній та особистісній площині. У соціальній площині здійснюється протиборство бідних

і багатих; в особистісній – відбувається протистояння егоїзму та гуманності. С. Хороб стверджує: «Бо навіть при очевидній на початку п'єси «Радій» розстановці непримиренних сил, конфлікт її з розвитком сюжету переходить у площину внутрішньо-психологічну» [2, с. 96].

У драмі «Радій» драматург порушує проблему цінності людського життя. Він відображає психологію бізнесменів, для яких значимість життя стає відносною, натомість матеріальне збагачення абсолютизується. Водночас Мирослав Ірчан художньо досліджує зародження протестантської свідомості тоді, коли гноблення стає особливо цинічним. Драматург насамперед підкреслює залежне становище робітників, яке обумовлюється психологічною несвободою і страхом. Стан внутрішньої залежності робітників створює передумови для маніпуляцій ними та сприяє формуванню негармонійних соціальних відносин. Проте факт смертельної недуги робітників змінює їхнє самоусвідомлення.

Оскільки важливим аспектом художньої концепції твору є зображення перетворень у свідомості робітників, які переходять від пасивного до активного стану, то важливого значення у драмі набуває процес самоусвідомлення дійових осіб. Джон Фрейзер відображає універсальні трансформаційні процеси у свідомості робітничої маси. Він усвідомлює нагальні потреби соціальних змін і захисту своїх позицій, які дуже гостро постають в екстремальних ситуаціях знищення людського життя і праці.

Масові сцени, які демонструють зміни у свідомості робітників, відображені за допомогою полілогів, у яких істотну роль відіграють ідеологічні нашарування. Використання «уривчастого телеграфного стилю» [1, с. 18] у полілогах підкреслює експресіоністичну загостреність ситуації та реакцій робітників, що викликані їхньою екзальтацією від перемоги та новими можливостями.

Особливості відображення свідомості дійових осіб у драмі «Радій» обумовлюються критичною ситуацією, причини якої до певного моменту залишаються незрозумілими для усіх персонажів твору, що спонукає героїв до пошуків правди (Геррісон намагається з'ясувати) та виявлення їхніх реакцій на загрозливі обставини (невдоволення бізнесменів через незручності для їхнього бізнесу; страх робітників за їхнє життя).

Тиск обставин призводить до формування нового рівня самоусвідомлення робітників, які роблять спроби захистити себе; та протидії бізнесменів, що прагнуть утримати ситуацію незмінною. Перехід дійових осіб на наступний рівень свідомості обумовлюється

з'ясуванням правди про використання радіо на фабриці. Драматург відображає розширення свідомості Фрейзера, який бере на себе роль борця за справедливість та виразника й захисника інтересів робітників; коливання Геррісона, що визначають його внутрішню слабкість; остаточну моральну деградацію бізнесменів.

Письменник програмує свідомість дійових осіб ідеями комунізму та капіталізму, що призводить до певної схематичності у відтворенні конфронтації їхніх носіїв. Викриття антигуманності капіталістичної системи супроводжується ідеалізацією борців за рівноправність, що остаточно закріплює зовнішній план зображення. Значною мірою запрограмовані дії персонажів твору стають вираженням сформованої свідомості дійових осіб, що у найбільш переламні моменти набувають остаточного утвердження. Натомість свідомість Геррісона відображається через його власні самохарактеристики і самооцінки, що стають результатом його саморефлексії внаслідок дій героя вчинених під впливом зовнішніх маніпуляцій.

Рівень свідомості дійових осіб та її внутрішня наповненість у драмі «Радій» Мирослава Ірчана реконструюється на основі зовнішньо мотивованих дій персонажів, їхніх ролей та позицій у розгортанні драматичного конфлікту.

Література:

1. Стайн Дж. Сучасна драматургія в теорії та театральній практиці: у 3 кн.: пер. з англ. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2004. Кн. 3: Експресіонізм та епічний театр. 288 с.
2. Хороб С. Драматургія Мирослава Ірчана і Ярослава Галана: жанрово-стильові домінанти 20–30-х років XX ст. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. Івано-Франківськ, 2009. № 2(6). С. 93–104.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-14>

**THE PICTURE AS AN ANTICIPATION
OF THE EVENTS IN B. ANTONENKO-DAVYDOVYCH'S NOVEL
“ZA SHYRMOIU” (“BEHIND THE CURTAIN”)**

**КАРТИНА ЯК АНТИЦИПАЦІЯ ПОДІЙ
У РОМАНІ Б. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА «ЗА ШИРМОЮ»**

Bilobrovska K. O.

*PhD student at the Department
of Ukrainian and Foreign Literature
Kryvyi Rih State
Pedagogical University
Kryvyi Rih,
Dnipropetrovsk region, Ukraine*

Білобровська К. О.

*аспірантка кафедри української та
зарубіжної літератур
Криворізький державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг,
Дніпропетровська область, Україна*

У другому періоді творчості українського письменника Б. Антоненка-Давидовича центральне місце посідає роман «За ширмою» (1963 р.). У творі порушено чимало проблем, що актуальні й донині. Він сповнений алюзій і натяків, які реципієнт має розкодувати, дешифрувати, означивши ключові ідеї, закладені автором. Поштовхом до написання твору стала картина художника О. Бурака «За допомогою до сина», яка на початку 1950-х рр. глибоко вразила письменника.

Картина на біблійний сюжет Генріха Семирадського «Христос в домі Марти й Марії» (1886 р.) розширює межі рецепції роману. Аналіз картини в єдності з текстом твору дає можливість простежити стосунки в трьох різних родинах: родині лікаря Олександра Постолювського, родині узбеків, родині з євангельського сюжету, яка представлена на картині. Спочатку реципієнт знайомиться з родиною лікаря Олександра Івановича Постолювського, який живе й працює в Узбекистані. Його родина – це дружина Ніна Олександрівна, трирічний син Вася та мати – Одарка Пилипівна. У родині немає єдності та дружності. Кожен зайнятий своїми справами: Олександр Іванович постійно працює, адже він певен, що йому як лікарю треба бути в курсі всіх медичних новин та займатись саморозвитком, бо в глибині душі він мріє про кар'єру науковця. Ніна Олександрівна вважала себе людиною мистецтва, молодою здібною маляркою, проте з чоловіком їх погляди зовсім не співпадали. Малюнки дружини він уважав за «щось примітивне, обмежене, а головне, пристосовницьке й разом із тим претензійне, кричуще» [1, с. 471], де лише

чарівні слова «прикривають бездарність» [1, с. 471]. Літня Одарка Пилипівна жила духовно «віддалено» від сина та невістки, їй належало лише місце за ширмою в кабінеті сина. Єдиною розрадою для жінки був онук Вася, проте не завжди вона мала можливість з ним бавитись, адже невістка забороняла це робити через простецьке походження свекрухи, її малописьменність та старозавітність, тим більше, що усі слова та дії Одарки Пилипівни викликали у неї відразу й навіть ненависть.

За допомогою прийому контрасту Б. Антоненко-Давидович презентує в XI розділі роману узбецьку сім'ю, до якої ходила Одарка Пилипівна по молоко. Жінка була дуже вражена затишним подвір'ям цієї родини, але найбільше її тішили самі господарі, які були згуртовані та дружні. Це були дві літні сестри та молодший брат, який цілими днями працював у колгоспі на бавовникових плантаціях. Сестри ж займались господарством й тому як тільки брат «переступав поріг, кидали печене й варене і заклопотано квапились подати йому то свіжої води напитись та вмитись, то рушника, то довгу білу сорочку» [1, с. 505]. Спостерігаючи за цим, Одарці Пилипівні приходить думка про те, що життя цієї родини скидається на історію з Нового завіту і тому «старій здавалось у цьому домі, ніби якимсь чудом її перенесло в ті часи, коли на землі між людьми ходив Ісус Христос і, зглянувшись на горе сестер Марти й Марії, воскресив їхнього померлого брата Лазаря» [1, с. 505]. Сестри завжди були привітним та гостинними, пригощали Одарку Пилипівну молоком, свіжим хлібом та фруктами й всаджували на найзручніше місце за столом. Саме «мирний дух маленької злагодженої сім'ї навіював» [1, с. 505]. Одарці Пилипівні порівняння з історією Святого Письма. Жінка була доброю господинею та турботливою матір'ю, чуйною людиною з щирим серцем, адже могла вгледіти в інших чистоту душі. Свої думки про те, що сестри дбають й піклуються про свого брата, і це скидається на Марту і Марію коло брата Лазаря, вона виказала сину, коли умовляла його оглянути брата хазяйок, адже той занедужав. На щастя, Олександр Іванович відгукнувся на прохання матері й потім, повертаючись від цієї узбецької сім'ї сказав матері: «А й справді, в їхньому домі щось нагадує картину Семирадського «Христос у Марти й Марії». Пам'ятаєш, у нас колись ще за батька в домі висіла така літографія?» [1, с. 509].

Картина не випадково фігурує в романі, тому варто звернутись до історії її написання. Автором картини є Генріх Семирадський – українсько-польський художник, у творчості якого переважали «сюжети з історії античності та раннього християнства» [5, с. 412], а також історичні та казкові сюжети. Митець написав її у своєму маєтку у Римі, проте картина побачила світ у 1886 р. на Академічній виставці у Берліні,

а у 1887 р. художник презентував її на Академічній виставці, але вже у Петербурзі. Картина мала успіх, зібрала позитивні відгуки: «І стіни, і сходи, і срібляста маслина, і тихий дворик представляють такий поетичний пейзаж, якого даремно ми шукали б у фахівців з пейзажного живопису на тій самій Академічній виставці [мається на увазі виставка 1887 р. у Петербурзі – уточнення наше – К. Б.]]» [6, с. 34].

Сюжет картини «Христос у домі Марти й Марії» складає євангельська історія про те як, проповідуючи Ісус Христос дійшов до Віфанії, що недалеко від Єрусалима. Там його прихистила жінка на ім'я Марта, яка мала сестру Марію та брата Лазаря. Сестри дуже радісно прийняли Ісуса Христа. Марія присіла навколішки біля ніг проповідника та слухала його повчання, а Марта турбувалась про частування. Відтак, зовсім різні образи сестер презентують два різні стилі життя: молитовна Марія – турбується про свій внутрішній світ, тому вона поглинає мудрі проповіді Ісуса Христа для свого духовного розвитку, а діяльна й активна Марта – спрямована на задоволення добрих суспільних справ. Здається, що Марія настільки зосереджена на словах Христа, що для неї зупинилась рутинна метушня, і вона щирою вірою бажає досягнути істини Ісуса Христа. Марта бажає гідно пригостити гостей у своєму домі, тому відстороняється від головного – турботи про свій духовний стан. Христос не докоряє Марті, яка заметушилась і розгубилась. Він просто допомагає їй зосередитися на головному – на Божім слові. Вона не досягнула істини – сам Христос прийшов в її дім, а для неї частування виявилось найголовнішим. У такий спосіб приклад цих сестер відтворює для християн різні настанови у житті. Саме тому цілком закономірно митець подав порядок зображення персонажів на картині: на першому плані Христос і Марія, які захоплені вічним та істинним, дещо другорядним видається пейзаж, а вже потім звертаємо увагу на Марту. Т. Кочемасова зазначає, що «з 1880-х рр. пейзаж став тлом майже для всіх картин Семирадського <...> пейзаж починав відігравати чи не головну роль у його роботах» [6, с. 30]. Відтак, пейзаж відіграє провідну роль задля презентації внутрішньої гармонії персонажів: «Фігури Христа та Марії ніби створені за зразками ідеальних моделей, у них і грація античних богів, і цнотливість істинних віруючих. Ця краса настільки досконала, що саме через неї відчутна одухотвореність персонажів. Художник відмовився від якихось мистецьких експериментів, зробивши витвір якнайгармонійнішим» [6, с. 36].

Уважаємо за доцільне звернутись до першоджерела – Нового завіту, звідки й запозичив цей євангельський сюжет для своєї картини Г. Семирадський. Відтак, у Євангелії від Луки наявна історія про Ісуса у Марти й Марії. Ісус, прийшовши до одного села, зупинився у домі жінки

на ім'я Марта. У неї була сестра Марія. Вона «сіла в ногах у Ісуса, та й слухала слова його. А Марта великою послугою клопоталась, а спинившись, сказала: «Господи, чи байдуже тобі, що на мене саму полишила служити сестра моя? Скажи ж їй, щоб мені допомогла». Господь же промовив у відповідь їй: «Марто, Марто, – турбуєшся й журишся ти про багато чого, а потрібне одне. Марія ж обрала найкращу частку, яка не відбереться від неї» [2, с. 1281]. Ісус Христос не засуджує поведінку Марти, а навпаки намагається донести до неї, що «блаженні ж ті, хто слухає Божого Слова і його береже» [2, с. 1283]. Як бачимо, картина Семирадського тотожна євангельській історії з Біблії.

Також є низка картин, написаних на сюжет «Ісус в домі Марти й Марії», зокрема картини Дієга Веласкеса, Тінторетто (Якопа Робусті), Яна Вермеєра, Пітера Пауля Рубенса, Стейнвіка, Квелліна, Мікеланджело да Караваджо, Василя Полєнова та ін. Проте Б. Антоненко-Давидович апелює саме до твору Семирадського. Вочевидь, це пов'язане з тим, що у своєму романі письменник репрезентує мирну, спокійну узбецьку родину, подає опис їх кибитки. Так само і картина Семирадського презентує спокійний пейзаж. На картині усе виглядає злагоджено, суголосно: на передньому плані зображено Ісуса Христа й Марію, які гармонійно доповнюють обриси пейзажу. Уся картина наповнена м'яким, неясним світлом та теплом сонця. Г. Семирадський звертає увагу на деталі картини: він презентує розпал літнього спекотного дня, коли крізь листя виноградників пробиваються яскраві сонячні промені, а блакитне небо зачаровує своєю красою. Усе це справляє враження душевної теплоти та злагоди. Пригадаємо, що у романі «За ширмою» Одарка Пилипівна також милувалась охайністю подвір'я узбецької родини й тішилась її господарями.

На картині Г. Семирадського зображені голуби, які годуються на подвір'ї сестер. Загальновідомо, що голуб – символ миру, Святого Духу, щирої любові, жертвовності, творчості та ін. Також цей птах приносить у дім щастя, лад і спокій. На нашу думку, Г. Семирадський розмістив на картині голубів ще й тому, що цей птах посідає важливе місце в християнській традиції, адже під час хрещення Ісуса Христа Святий Дух зійшов на землю у вигляді голуба. Так, у всіх чотирьох Євангеліях наявна думка про голуба як добру звістку. У Євангелії від Матвія сказано: «І охристинвшись, Ісус зараз же вийшов з води. І ось небо розкрилось, і побачив Іван Духа Божого, що спускався, як голуб, і сходив на Нього» [2, с. 1188]. У Євангелії від Марка: «І зараз, коли Він виходив із води, то побачив Іван небо розкрите, і Духа, як голуба, що сходив на Нього» [2, с. 1232]. У Євангелії від Луки: «І Дух Святий злинув на Нього»

в тілесному вигляді, як голуб, і голос із неба почувся, що мовив: «Ти Син Мій Улюблений, що Я вподобав Тебе!»» [2, с. 1266]. У Євангелії від Івана: «І свідчив Іван, промовляючи: «Бачив я Духа, що сховався, як голуб, із неба, та зостався на Ньому» [2, с. 1309]. Отже, усі приклади з Євангелія є свідченням того, що голуб дійсно сповіщає добрі справи. Вочевидь, на картині Г. Семирадського голуб є супутником Ісуса Христа, адже приносить у дім радість, злагоду, затишок й порозуміння. Також варто пригадати роль голубки у Книзі Буття, яка сповістила Ноя про те, що велика вода вже зійшла.

Одарка Пилипівна, припадаючи до думки, що родина узбеків схожа на біблійну історію про Марту, Марію та Лазаря, наче наперед тлумачить розвиток подій. Б. Антоненко-Давидович задля реалізації цієї мети використовує композиційний прийом – антиципацію, коли розвиток дій виражає передбачення можливих ситуацій та наслідків, тобто мова йде про певні особливості спостережливості в процесі випереджального відображення дійсності. З точки зору психології, антиципація базується на випереджаючій події роботі мозку і «є проявом пізнавальної активності суб'єкта, яка дозволяє у відповідь на стимули, що діють в теперішньому часі, передбачати події, які ще не наступили, використовуючи при цьому накопичений в минулому досвід, і бути готовим до зустрічі з ними» [7, с. 25]. Роль антиципації – передбачення виникнення важкої ситуації, що формує психологічну готовність до зустрічі з негативною подією, зберігає психологічне благополуччя, а також сприяє більш швидкому пошуку шляхів її запобігання та вирішення. На думку В. Завацького, в антиципації «завжди присутня раніше засвоєна і нова інформація, зіставлення якої й стає однією зі значущих умов вибору стратегії і тактики протікання майбутньої діяльності» [4, с. 79]. Відтак, активне оволодіння перспективою майбутнього на основі відображення справжнього та збереження минулого є провідним для цього явища. Саме тому у «процесі сприйняття, який, звичайно, відбувається у теперішньому часі, з одного боку, враховується минулий досвід, що зберігається в пам'яті, а з іншого – у ньому завжди є момент антиципації» [3, с. 2]. Так, Одарка Пилипівна, спираючись на життєву мудрість та досвід (її спогади про євангельський сюжет), зіставляє його з дійсністю (узбецька родина) з метою проєкції на майбутнє (Олександр Іванович лікує брата узбечок). В Євангелії від Івана є розповідь про хворобу, смерть і воскресіння Ісусом Христом брата Марти та Марії – Лазаря. У романі «За ширмою» це саме біблійне воскресіння Лазаря Ісусом Христом представлено як допомога та лікування брата узбечок лікарем Олександром Івановичем Постолювським, що

ніби наперед бачить його мати. Відтак, лікар Постоловський є своєрідним «Святим Духом» для своїх пацієнтів.

Отже, картина Г. Семирадського «Христос у домі Марти й Марії» у романі Б. Антоненка-Давидовича «За ширмою» є важливим композиційним складником – антиципацією подій, яка на основі життєвого досвіду та мудрості, дозволяє передбачити життєві інциденти й здогадатись про те, що буде попереду, тобто пізнати майбутнє.

Подальші наукові перспективи вбачаємо у дослідженні ролі антиципації у романі Б. Антоненка-Давидовича «За ширмою».

Література:

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Твори в 2 т. Т. 1: Повісті та романи / вступ. ст. ; упорядкув. та прим. Л. С. Бойка. Київ : Наук. думка, 1999. 744 с.
2. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту: із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / пер. І. Огієнко. 988-1988. Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні. К. : Українське Біблійне товариство, 2002. 1521 с.
3. Градовський А., Галушко М. Антиципація у творчості Тараса Шевченка. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 7–8. С. 2–5.
4. Завацький В. Ю. Соціально-психологічні засади розвитку антиципації особистості в умовах життєвих змін : дис. ... д. псих. наук : 19.00.05. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Сєвєродонецьк, 2019. 443 с.
5. Корсик Ю. Постать і творчість Г. Семирадського в річищі сучасної мистецтвознавчої науки. *Художня культура. Актуальні проблеми: збірник наукових праць*. 2009. Вип. 9. С. 410–437.
6. Кочемасова Т. А. Генрих Семирадский. Белый город. Москва, 2001. 51 с.
7. Ніколенко Д. О. Психологічні особливості спостережливості в процесі випереджального відображення дійсності. *Теоретичні й методологічні проблеми юридичної психології та педагогіки*. 2014. С. 21–32.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-15>

**CORRELATION “APPEARANCE – CHARACTER”:
NORDIC IN THE PSYCHO PORTRAIT OF TODOS OSMACHKA**

**КОРЕЛЯЦІЯ «ЗОВНІШНІСТЬ – ХАРАКТЕР»:
НОРДІЙСЬКЕ В ПСИХОПОРТРЕТІ ТОДОСЯ ОСЬМАЧКИ**

Boiko V. V.

*Postgraduate Student
at the Department of Ukrainian
and Foreign Literature
Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State
Pedagogical University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Бойко В. В.

*аспірантка кафедри української
та зарубіжної літератури
Центральноукраїнський державний
педагогічний
університет
імені Володимира Винниченка
м. Кіровоградський, Україна*

Епоха українського модернізму – це час зосередженості на психологізмі, зовнішньому і внутрішньому, час розчиненості «митця у текстах доби *fin de siecle*» [8, с. 29]. Саме цей період має для дослідників багате підґрунтя для розкриття особистості митця, його психосвіту та дає змогу створити психопортрет письменника.

Слова Н. Зборовської: «щоб осмислити таку складну і могутню постать в українській літературі, двадцятого століття вже не вистачить» [2, с. 25] увиразнюють мету та актуальність нашого дослідження, які полягають у всебічному розкритті особистості людини трагічної долі Тодося Осьмачки, зокрема в експлікації особливостей рис характеру митця.

У спогадах Ю. Стефаніка (Клинового) про Тодося Осьмачку читаємо таке: «... я побачив Тодося Степановича, *високого, стрункого*, ще молодого, із прегарним *нордійським* обличчям, з *височенним чолом і тонкими устами*, з яких дещо скривленою посмішкою визирало ледве вловне страждання» [13, с. 111] (курсив наш – В. Бойко). На особливу увагу заслуговує характеристика обличчя митця як *нордійського* (курсив наш – В. Бойко). Опираючись на дослідження Д. Донцова, Ю. Липи, О. Кульчицького, В. Липинського етнолог-релігієзнавчиня Г. Лозко припускає, що в соціопсихічній структурі української нації можна виділити чотири типи: нордійський, понтійський, динарський і остійський [7, с. 94]. На думку дослідниці, для нордійського типу характерні такі особливості зовнішності, як

високий зріст, світле волосся, блакитні очі, продовгасте обличчя із прямим тонким носом та розвинутим підборіддям [7, с. 94].

Опис зовнішності, згаданий Ю. Стефаником, підтверджує думку про те, що Тодось Осьмачка вписується в концепцію дослідників-етнологів і належить до нордійського типу соціопсихічної структури. Підтвердженням цієї думки стає низка спогадів й інших сучасників письменника. Зокрема В. Покальчук згадує, що зовні Тодось Осьмачка був *«високий, із лагідним виразом обличчя...»* [10, с. 146] (курсив наш – В. Бойко). У ранніх спогадах О. Филиповича про Тодося Осьмачку, датованих першою половиною 20-х років XX століття, натрапляємо на такий опис зовнішності: *«Він був гарний на вроду: добре збудований, високого росту, з широкими рисами обличчя і густим темно-русявим чубом»* [14, с. 64] (курсив наш – В. Бойко).

На особливу увагу заслуговує характеристика кольору очей митця. Наприклад, дружина Григорія Косинки – чи не єдиного посправжньому близького друга Тодося Осьмачки – Т. Мороз-Стрілець згадує про карі очі: *«...він був високий, стрункий, волосся темно-русяве, очі карі, брови густі й широкі, аж ніби зрослися в одну, – красивий, файний хлопець»* [9] (курсив наш – В. Бойко), а лікарка письменника М. Кейван – про сині: *«На його обличчі, що в першій хвилині видалося мені обличчям затурбованого українського дядька з густими бровами та синіми очима, вразила мене якась особлива усмішка тонких уст»* [3, с. 36] (курсив наш – В. Бойко).

Дослідниця родоводу Тодося Осьмачки В. Коваленко, описуючи зовнішність батька Степана як чоловіка *«середнього зросту, худорлявого, сіроокого»* [4, с. 60], проводить паралель із рисами самого письменника *«сірі очі, зміїста тонка, гостра усмішка...»* [4, с. 60] (курсив наш – В. Бойко). Про схоже забарвлення очей згадує й Улас Самчук: *«...в його попелястих очах було виразно помітно тривожну скорб. А одночасно й гнів»* [цит. за: 11, с. 92] (курсив наш – В. Бойко). Ми маємо змогу послуговуватися тільки чорно-білими світлинами, тому не можемо точно реконструювати колір очей митця. І базуючись на вищезгаданих фактах, припускаємо, що Тодось Осьмачка мав таки батькові сірі очі.

Вагомим для дослідження типів соціопсихічної структури української нації є й конституція тіла. Г. Костюк згадує про Тодося Осьмачки, як про високого, стрункого, *«...з обличчям римського патриція...»* [6, с. 140] (курсив наш – В. Бойко). Відповідно – представника родової знаті у стародавньому Римі [12, с. 96], що є ще одним аргументом належності Тодося Осьмачки до нордійського типу,

оскільки це «тип державного мужа, аристократа, полководця. Він у всьому вивищується над натовпом» [7, с. 94].

Для нордійського типу соціопсихічної структури української нації визначають такі ознаки, як «витривалість, правдолюбство, сила волі, пильність, любов до порядку, розсудливість» [7, с. 94]. Фанатична любов до правди як найбільш яскрава риса характеру письменника, що підтверджує його належність до нордійського типу, вже була предметом нашого дослідження [1].

Серед інших рис характеру нордійця Г. Лозко виділяє нетерпимість до розхлябаності в інших, «пліткарства, нестриманості у поведінці, галасу; він не вміє вибачати, не любить сам каятися; не швидко знаходить собі друзів, заприязнюється далеко не з кожним. Нордієць дуже вибагливий до товариства й свого оточення. Коли ж не знаходить такого, віддає перевагу самотності» [7, с. 94].

У спогадах сучасників митця знаходимо значну кількість підтверджень вибагливості Тодося Осьмачки до свого товариства. М. Кейван підкреслює, що «всім, аж надто відомо, що *жити з ним у приязні вже не така проста річ*. Тодось умів робити собі ворогів» [3, с. 37] (курсив наш – В. Бойко), Л. Коваленко звертає увагу на довіру, яка мала велике значення для Тодося Осьмачки і була «не для всіх»: «я знала Осьмачку так довго і що він зберіг до мене якесь довір'я *в тій мірі, у якій він міг зберігати довір'я до чужої людини*» [5, с. 24] (курсив наш – В. Бойко). Про це також згадує й Улас Самчук: «...З ним треба було бути обережним з мовою, *щоб не злякати його довір'я...* До людей був упереджений, у всьому вбачав недобрі наміри, перебував у стані постійного невдоволення» [цит. за: 11, с. 92] (курсив наш – В. Бойко). Ю. Стефаник метафорично описує поведінку Тодося Осьмачку в товаристві: «у відношенні до нас *величезний кактус*: з масою колючок, але з божественним червоним квітом, що горів нам і, я певний, горітиме непогасним вогнем прийдешнім поколінням українського народу [13, с. 113] (курсив наш – В. Бойко).

Отже, у процесі дослідження було виявлено кореляцію зовнішності та рис характеру особистості. На основі мегатексту (С. Михида) та досліджень етнологів-релігієзнавців про соціопсихічні риси українського характеру було з'ясовано, що Тодось Осьмачка вписується в концепцію дослідників-етнологів і належить до нордійського типу. Взаємозв'язок зовнішності та характеру буде ширше розкрито в наших подальших дослідженнях.

Література:

1. Бойко В. В. Фанатична любов до правди : штрихи до психо-портрету Теодосія Осьмачки. *International scientific conference "The issues of modern philology and creative methods of teaching a foreign language in the European education system" : conference proceedings* (December 28–29, 2021. Venice, Italy). Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2021. С. 27–30.
2. Зборовська Н. В. «Танцююча зірка» Тодося Осьмачки. Київ : МСП «Козаки», 1996. 63 с.
3. Кейван М. П. У самотній мандрівці до вічності. *Живий Осьмачка : спогади* / упоряд. С. Козак. Детройт : «Українські вісті», 1998. С. 35–85.
4. Коваленко В. М. Русалко з Куцівських ярів. Черкаси : Видавець Ю. А. Чабаненко, 2018. 220 с.
5. Коваленко Л. М. У пошуках «справжньої України». *Живий Осьмачка : спогади* / упоряд. С. Козак. Детройт : «Українські вісті», 1998. С. 13–33.
6. Костюк Г. О. Осьмачка здалеку і зблизька. *Живий Осьмачка : спогади* / упоряд. С. Козак. Детройт : «Українські вісті», 1998. С. 117–195.
7. Лозко Г. С. Українське народознавство. Вид. 5-те, зі змін. та доповн. Мандрівець, 2014. 512 с.
8. Михида С. П. Психопоетика українського модерну : Проблема реконструкції особистості письменника : монографія. Кіровоград : «Поліграф–Терція», 2012. 362 с.
9. Мороз-Стрілець Т. М. Голос пам'яті : спогади. Київ : Радянський письменник, 1989. 196 с.
10. Покальчук В. Ф. Тодось Осьмачка (фрагмент зі спогаду). *Сучасність*. 1995. № 5. С. 146–147.
11. Скорський М. А. Тодось Осьмачка : (життя і творчість). Київ : Український Центр духовної культури, 1999. 224 с.
12. Словник української мови : в 11 т./ за ред. А. В. Лагутіна, К. В. Ленець. Київ : Наукова думка, 1975. Т. 6 : П–Поїти. 832 с.
13. Стефанік Ю. В. Свідомий своєї великості. *Живий Осьмачка : спогади* / упоряд. С. Козак. Детройт : «Українські вісті», 1998. С. 109–117.
14. Филипович О. П. Тодось Осьмачка (фрагменти спогадів). *Сучасність*. 1967. № 1, С. 65–73.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-16>

**THE ARTISTIC ORIGINALITY OF THE SYMBOLISM
OF COLOR NAMES IN THE COLLECTION “WINTER TREES”
 (“ZYMOVI DEREVA”) BY VASYL STUS**

**ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ СИМВОЛІКИ КОЛЬОРОНАЗВ
У ЗБІРЦІ «ЗИМОВІ ДЕРЕВА» ВАСИЛЯ СТУСА**

Vinnichuk A. P.

*Candidate of Philological Sciences,
Assistant Professor,
Assistant Professor at the Department
of the Ukrainian Language
Mykhailo Kotsiubynsky Vinnytsia State
Pedagogical University*

Віннічук А. П.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української
літератури
Вінницький державний педагогічний
університет
імені Михайла Коцюбинського*

Krupka V. P.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior lecturer at the Department of the
Ukrainian Language
Mykhailo Kotsiubynsky
Vinnytsia State Pedagogical
University
Vinnytsia, Ukraine*

Крупка В. П.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
української літератури
Вінницький державний педагогічний
університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Поетичне слово Василя Стуса привертає увагу дослідників насамперед своєю метафоричністю та символічністю образів. Одним із активно використовуваних засобів творення художнього світу митця є кольористика.

Зауважимо, що найуживанішим у поезіях збірки «Зимові дерева» (1970) є чорний колір, саме його автор використовує 34 рази. Ця барва передає комплекс емоцій – суму, розпачу, горя, туги, це символічний образ смерті, темряви, розчарувань, тривоги: «*Чорнів важкий ослін, у вікнах всесвіт слін*» («Молодий Гете»), «*Як запалить себе, багаття, у чорний день? У чорну ніч? Як прохопитись чорними крильми?*» («Біля гірського вогнища»), «*Море – чорна грудка печалі*» (однойменна поезія), «*...чорна, вигоріла, згорена рана*» («Варіяція»), «*...на окрайсвіті бродиш під вітрами, під чорними вітрами чотирма*» («Удруге кульбаба в долині пророста»).

Антитезою до чорного кольору є білий, його використано 23 рази. Білий колір, як традиційний колір чистоти, невинності, радості, у поезіях В. Стуса є полісемантичним, уживаним у іншому значенні – символ порожнечі, безтілесності, мовчання, болю, божевілля: *«Ось і ранок білий, як божевілля»* («Вже котрий це до тебе лист»), *«... божевільно біле сонце»* («Біля гірського вогнища»), *«Білий світ – це біле божевілля»* («Костомаров у Саратові»).

Зазвичай прикметник «білий» у поезіях В. Стуса узгоджується з іменником світ: *«Як ти довго випростуєшся з землі, білий світе!»* («На роботі дружина»), *«Із тих, що білий світ мені окрали...»* («Не можу я без посмішки Івана»), *«А білий світ – він тільки майже і світ, і білий»* («Олексі Булизі»). Як зауважує Т. Симоненко, відбувається десемантизація кольороназв: фіксуємо вживання сталого фразеологізму білий світ на позначення не стільки світлового дня, скільки реального світу в цілому [3, с. 56].

У поезіях збірки простежуємо бінарне чорно-біле зображення як картин реального світу, так і символічних образів: *«Білі плями на чорній калюжі, ...чорно-біла весна між крижсин»* («Самота самоти»).

Варто зауважити, що однією із характерних рис ідіостилю В. Стуса є вираження у мовній семантиці фізіологічних асоціацій, зокрема у кольористиці віршів поета синестезія найчастіше представлена сполученням слів: колір – емоція: *«Несамовито-синій вороновий»* (одноійменна поезія), *«несамовито-білий»* («Гайдамацьке»).

У досліджувану гаму кольорів органічно вписується синій, його поет використав 14 разів. Функція цього кольору пов'язана із мотивами самотності, розчарування: *«У лісі мулько, колеться у лісі, ... за дуже синім зойком...»* («Лісова ідилія»), *«Лягають тіні синім полум'ям»* («На грані»), *«...по синьому – смерк»* («Жебонить жабуринням»), *«... синій сон»* («Хрещатиком вечірнім»). Натомість голубий (блакитний) колір (вживано 11 разів) свідчить про святість, легкість, чистоту, мрійливість, спогади про дитинство: *«У лісі рівний голубий вогонь»* («Осіпле листя відчувало яр»), *«Він вже не пам'ятає голубу дорогу з небес і до землі»* («Раніш ти лаялась»), *«Агу – агов! Блакитний світе...»* («Справляю в лісі самоту»), *«Голубою стрічкою дороги»* («Вже котрий це до тебе лист»), *«...голубі світи дитинства»* («Навкруг землі мої кружляли мрії»).

Часто вживаним у збірці є червоний колір (14 разів). А. Шум у передмові до збірки «Зимові дерева» зазначає, що цей колір пов'язаний із жагою кохання [4, с. 5], наприклад, *«Червоні коні пристрасті»* (Учора, як між сосон...) та із трагізмом буття ліричного

героя, люття, невдоволенням, пересторогою, тривогою: «*Кліпала червоним оком*» («Вінцасові К.»), «*Вишневе сонце і розлука, ... криваво-червона свидина*» («Бідне серце»), «*... гнів кривавий*» («Не могу я без посмішки Івана»).

Також у поезіях збірки зустрічаємо зелений колір (13 використань). Зазвичай зелений колір можна розглядати, як колір, що ослаблює протилежність між світлим і темним. Зелений здавна вважається кольором росту, розвитку, турботливості. У В. Стуса зелена фарба є неодмінною і сталою кольоровою барвою природи: «*лісовою зеленню*» («Лісова ідилія»), «*зелений ліс*» («Молодий Гете»), «*зеленіє поле*» («Удруге кульбаба в долині»).

Серед кольорів, що переважають у поезіях збірки фіксуємо часте вживання жовтого та золотого (11/11 використань). Жовта барва у народнопоетичній творчості означає печаль, розлуку. У В. Стуса жовтий колір асоціюється із завмиранням, давністю, плинністю часу: «*жовтувата вода*» («Сиве небо обрієм пролилось»), «*пожовклий папір*» («Мені здається...»), «*пожовклий степ*» («Спокій»). Золотий колір поетом застосовується у метафоричному значенні: «*...золоте обіддя*» («Жовтий місяць»), «*...золоті жита*» («Під диким сонцем»), «*...золоті роки*» («Медитація»), «*...золоте сузір'я*» («Летять літа»).

Використання автором фіолетового кольору (8 разів) спонукає до виникнення образів трагізму, суму, божевілля: «*ртутна спека фіолету*» («Куріють вигаслі багаття»), «*пересохлі фіолети*» («Учора, як між сосон»), «*фіолетове небо, колір божевілья*» («Потоки»), «*фіолетовий жар..., по вогню – фіолети*» («Жебонить жабуриння»).

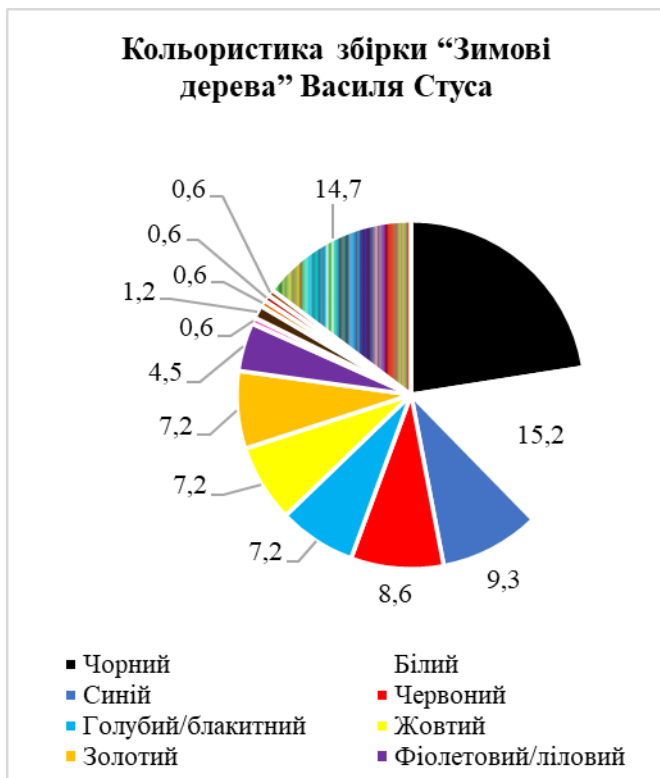
Знаходимо у збірці і відтінки сірого (6 використань) – сивий, сизий – що традиційно означають давнину, старість, мудрість, печаль, втому: «*Сиве небо обрієм пролилось*» (однойменна поезія), «*...посивілих з печалі*» («О що то єдність душі»), «*... сиві райські куці*» («Добридень»), «*... сива вічність*» («З гіркотою»), «*... сивий ритуальний попіл*» («Тисячолітньому Києву»). Окрім того, сірий колір у текстах поета позначає одноманітність повсякденного буття, відсутність яскравих вражень, емоцій, відчуттів.

Із меншою частотністю зустрічаються такі кольори, як ліловий (2), вишневий (1), смарагдовий (1), рожевий (1).

Зауважимо, що поет активно звертається до змішування кольорів для називання певного відтінку або опису нерівномірно змішаного тону. Найчастіше – це хроматичний і ахроматичний кольори. Згідно із загально-прийнятим поділом на темні та світлі виділяємо контрасні поєднання (чорно-біла (весна), чорнясто-жовтий (мерехт), червоно-чорна (ковдра)),

сполучення однопланових кольорів (біло-голубе (багаття), жовто-зелені (вогні)), та сполучення тонів одного кольору (білясто-білі (сни), криваво-червона (свидина)). Вважаємо, що таке поєднання кольорів зберігає свою семантику, але загальний зміст кольоративу витворюється через поєднання символічного значення кольорів.

Найбільше поет використовує чорний та білий, практично порівну вжито синій, червоний, жовтий, фіолетовий та сірий. Ми спробували створити кольорову гаму збірки «Зимові дерева», яка має такий вигляд (див. рис.).

Отже, майстерне послуговування колірною палітрою у поезіях збірки «Зимові дерева» В. Стуса свідчить про те, що митець творчо використав найкращі традиції світової та національної літератури,

перетворивши колір на потужний стилістичний засіб, по-своєму створив власний колірний фон, який став розумінням його образу світу загалом і національного образу зокрема.

Література:

1. Вінграновський М. Вибрані твори: У 3 т. Т. 1 : Поезії / Вступна стаття Т. Салиги. Тернопіль : Богдан, 2004. С. 18–22.
2. Кусакіна Т. Образна кольорова символіка в поезії Василя Стуса. Дивослово. 2012. № 2. С. 57–59.
3. Симоненко Т. Символіка кольорів та їх відтінків у поетичній мові В. Стуса. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2012. № 1014. Сер. : Філологія. Вип. 65. С. 55–58.
4. Стус В. Зимові дерева. Видавництво «Література і мистецтво», 1970. URL : <https://diasporiana.org.ua/poeziya/1667-stus-v-zimovi-dereva> (дата звернення: 15.07.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-17>

ARTISTIC EXPRESSION OF ETHNIC AND CULTURAL ROOTS IN BORIS GRINCHENKO CHILDREN'S LITERATURE

ХУДОЖНЄ ВИРАЖЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОРЕНЕВОСТІ В ЛІТЕРАТУРІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА ДЛЯ ДІТЕЙ

Vovk O. V.

*Candidate of philological Sciences,
Associate Professor at the Department of
Ukrainian Literature and Theory of
Literature
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University
Drohobych, Lviv region,
Ukraine*

Вовк О. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
літератури та теорії літератури
Дрогобицький державний педагогічний
університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область,
Україна*

Борис Грінченко (як і більшість інших письменників-націоналів) розумів літературу для дітей (та й літературу взагалі) як потужну не лише людинотворчу (формування окремої особистості), а й націотворчу художню систему.

На характер творів для дітей потужно впливала педагогічна концепція автора. У сфері педагогіки Б. Грінченко – автор численних публіцистичних статей з проблем народної освіти, культури, навчання й виховання, а також теоретичних педагогічних праць («Яка тепер народна школа на Україні», «На безпросветном пути», «Народні вчителі і українська школа», «Братства і просвітня школа на Україні за польського панування до Б. Хмельницького», «К вопросу о журнале для детского чтения в земской народной школе», «Якої нам треба школи» та ін.).

За роки освітньої діяльності (1881–1893) Б. Грінченко створив своєрідну педагогічну систему, яка ґрунтувалась на ідеях демократизму, гуманізму, народності та необхідності національного виховання [1].

Ще більш чітко свою концепцію дитячої літератури Б. Грінченко виявляє в інших роботах, наприклад, присвячених дитячій періодиці. Так, у статті «К вопросу о журнале для детского чтения в земской народной школе» (1895) письменник ставить чіткі вимоги до дитячих журналів, а саме: 1) дитячий журнал має мати свою мету; 2) за допомогою систематичного впливу на дитячу душу закласти підвалини для доброго морального світогляду; 3) дитячий журнал має мати своїм читачем тільки дітей з однаковим ступенем розумового розвитку, отже, певного віку; 4) матеріалом для преси може бути і народна поезія, і нові оригінальні твори, і перекладні; 5) епіка – віршована казка, байка, балада, оповідання – мають займати чільне місце у журналі; 6) історичний відділ у дитячому журналі має бути патріотичним, «але без шовінізму, без ворожості до інших народів» [2, с. 27–50].

Стаття Б. Грінченка, який друкувався під псевдонімом Б. Вільхівський, була чи не єдиною на той час на тему дитячої літератури, зокрема, періодики, де автор поставив чіткі вимоги як до дитячого журналу, так і до дитячої літератури, розміщеної у дитячій періодиці. На практиці ці вимоги були реалізовані в дитячому журналі «Дзвінок», у якому часто друкувався сам письменник.

Найталановитішим виміром літературної творчості Б. Грінченка обґрунтовано вважають прозу (що спостеріг А. Кримський) – понад півсотні оповідань, новел, образків та повістей. Серед них значну частину становлять твори для дітей, особливо це стосується малих епічних форм («Олеся», «Сестриця Галя», «Грицько», «Украла», «Кавуни» та ін.).

Б. Грінченко як видатний педагог блискуче знав психіку дитини й «умів нерозривно поєднувати у своїх творах моральний, соціальний і патріотичний аспекти» [3].

Література:

1. Веркалець М. Педагогічні ідеї Б. Д. Грінченка. Київ : «Знання», 1990. 48 с.
2. Грінченко Б. К вопросу о журнале для детского чтения в земской народной школе. *Земский сборник Черниговской губернии*. 1895. № 4–5. С. 27–50.
3. Погрібний А. Г. Борис Грінченко. Нарис життя і творчості. Київ : Дніпро, 1988. 268 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-18>

**THE IMAGE OF STUART IN THE NOVEL
BY JULIAN BARNES “TALKING IT OVER”**

ОБРАЗ СТИУАРТА В РОМАНИ ДЖ. БАРНСА «ЯК ВСЕ БУЛО»

Havrylo I. V.

*Senior teacher at the Department of
Romance Languages
and Foreign Literature
Uzhhorod National University*

Гаврило І. В.

*старший викладач
кафедри романських мов
і зарубіжної літератури
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»*

Slavych T. Ya.

*Senior teacher at the Department of
Romance Languages
and Foreign Literature
Uzhhorod National University*

Славич Т. Я.

*старший викладач
кафедри романських мов
і зарубіжної літератури
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»*

Roshko M. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Dean of the Faculty of Foreign
Philology
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Рошко М. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету
іноземної філології
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Роман Дж. Барнса «Як все було» написаний в 1991 р. оповідає історію кохання трьох молодих людей. В основі сюжету роману лежить

історія любовного трикутника, та, окрім простого змалювання любовних перипетій, автор змальовує ще й душевний стан героїв. І поволі стає зрозумілим, що кохання в романі – це не просто почуття, це шлях до самореалізації кожного героя, це дорога в усвідомленні себе та знаходження сенсу буття. В світі, переповненому інформацією наукового і культурного ґибу, різними трактуваннями понять моралі, молоді люди не тільки не можуть визначити для себе, що таке кохання, а й не знають чи справжнє воно, наявне воно в їх серці чи ні. Вони весь час шукають себе, через взаємовідносини, саморефлексію, грають якісь ролі один перед одним і перед самими собою, намагаються уникнути помилок своїх батьків, та роблять власні – одним словом – живуть і в той же час осмислюють своє буття.

Покоління «яппі» перетворюється в самотніх людей, які багато працювали заради кар'єрного успіху, проте зазнали краху в особистому житті. В сучасному постіндустріальному суспільстві вони настільки зіпсовані прогресом, що вже не можуть повернутися до витоків, до природного ходу справ. Таким є, наприклад, Стюарт, який, щоб знайти собі пару, був змушений звернутися по допомогу до агентства знайомств: “The advertisement was headed YOUNG PROFESSIONAL? 25–35? WORKING TOO HARD FOR YOUR SOCIAL LIFE TO GET OFF THE GROUND? It was quite well done, the ad. It didn't read like some pick-up place where everyone went off together for topless holidays; nor did it make it seem as if it was your fault for not having a social life” [1, с. 21]. Він прекрасно розуміє своє становище і те, що він не єдиний хто має такі проблеми, та все ж переживає через це, відчуває себе невпевнено.

Для Стюарта питання власності грає надважливу роль – воно є мірилом його успішності. Для нього важливим є не створення сім'ї в любові, а лише заради того, щоб не залишитися на самоті. Це можна помітити на прикладі повторів займенників “we” та “our” на противагу «I», який видає самотність, та “he”, який Стюарт використовує для контрасту та зображення невдахи Олівера: “So it wasn't really surprising that we didn't recognise Ollie when we got into the arrivals hall. No-one knew we were on this flight, and we only had eyes for one another, frankly. ... And he was in a terrible state. He seemed to have lost weight, and his face was all white and drawn, and his hair, which he normally keeps quite neat, was getting straggly. He sort of stood there, and then, after we'd recognised him, he threw himself on us both, hugging and kissing us. Not typical behaviour at all, because it was more pathetic than welcoming” [1, с. 68] Причому в цьому ж таки пасажі видно, що Стюарт настільки

засліплений своїм новим статусом, що не бачить змін в другові, не підозрює, що вже відбувається у нього в душі і що вже несе загрозу його ідилії. Для нього настільки важливо володіти чимось, мати певний статус, що він готовий навіть простити Джіліан за зраду, лишень щоб вона залишилася з ним. Думка суспільства, гра на публіку в ім'я примарної успішності є важливішим для Стюарта ніж справжнє почуття, ніж реальне життя: “He said: ‘Please don’t leave me yet. They’ll think I haven’t got a prick’» [1, с. 167].

Таке ставлення до життя можна пояснити його вихованням: батьки хотіли через сина реалізуватися самі і тому завжди були ним невдоволені: “My parents were the type of parents who always seemed faintly disappointed by whatever it was you did, as if you were constantly letting them down in small ways” [1, с. 49] Ось чому він обіцяє своїм майбутнім дітям зовсім інакше ставлення, що є дещо інфантильною поведінкою: “I’ve already made them a promise, those kids we’re going to have. I’m not going to be like my parents. I’m going to try and see the point of you, whatever that point is. I’ll back you. Whatever you want to do is OK by me” [1, с. 56]. Таке постійне невдоволення батьків призвело до того, що Стюарт ріс невпевненим в собі, наївним, некомунікабельним хлопцем. Він не вміє спілкуватися з особами протилежної статі, ось чому й дружить з успішним у цьому плані Олівером, хоч і вважає його невдахою через те, що той не такий успішний у фінансовому плані, не займається серйозними бізнес справами.

Стюарт, який засуджує будь-які прикидання, насправді грає ще більше ніж Олівер, при цьому не помічаючи де гра, а де реальність. Для нього як для справжнього яппі найбільшу роль грає успішність, яка до того ж обов’язково має бути визнаною суспільством. Він, на відміну від Олівера, не може розділити справжнє від штучно створеного існування. Протягом всього життя він намагається втекти від своїх комплексів і страхів, вибудовуючи собі ілюзорний світ, уявне майбутнє, що не дозволяє йому адекватно сприймати реальність, розуміти себе і навколишніх людей. Тому він і не помічає зародження почуттів у Олівера та Джіліан.

Певну роль в створенні любовного трикутника грає наївна, майже дитяча впевненість Стюарта в реальність культурних персонажів. Він хоче гру з екрану втілити у власному житті. Поява Джіліан в житті Стюарта дає йому можливість відчувати себе героєм романтичного фільму про кохання «Жулі і Джим», в якому двоє молодих друзів і дівчина подорожують на велосипедах. Стюарт не помічає, що навіть у фільмі такі стосунки переростають у щось більше, ніж просто

дружба. Олівер же розглядає цей фільм не як приклад для наслідування, а просто як витвір мистецтва, який можна оцінювати, трактувати, цитувати, але аж ніяк не копіювати.

Зраджений коханою, Стюарт грає роль покинутого та стражденного. І грає він цю роль досить погано. Розповсюджений сюжет суїциду закоханого, пародіюється в романі: “When I got to the States I had another plan. I was going to pretend to have killed myself. I wanted to hurt them a lot, you see. I wasn’t sure how I was going to do it. One idea was to write under another name to the old boys’ magazine, the *Edwardian*, and have them put in an obituary notice, and then make sure it got sent on to Oliver. I also thought about getting some intermediary to pass on the news on a visit to London, casually somehow. ‘Sad about Stuart topping himself, wasn’t it? No, he never got over the break-up. Oh, you didn’t know ...?’ Who would do it? Someone. Someone I’d pay” [1, с. 250]. Навіть самогубство асоціюється у Стюарта з фінансами, з тим, що його видимість також можна купити. Він так і не відкрився сам собі, не визнав своїх помилок та не переосмислив їх. Свої психологічні проблеми Стюарт замовчує і замасковує за образом успішності та зайнятості важливими справами. Він так і не навчився говорити з близькими про важливе, відкриватися їм, інтимні переживання його незрілі, а звідси, вибудувати здорові відносини він не в силах. Розбитий, в безвиході, він, не розуміючи як жити далі, спостерігає з вікна на життя своїх друзів, котре вважає своїм вкраденим майбутнім.

Література:

1. Barnes J. Talking it over. Vintage Books, 2009. 275 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-19>

**ONEIRIC SPACE IN THE STORY “SCORE ON A GRAVESTONE”
AND THE FILM STORY “EMERGENCE”
BY OLEKSANDR ZHOVNA**

**ОНІРИЧНИЙ ПРОСТІР У ПОВІСТІ
«ПАРТИТУРА НА МОГИЛЬНОМУ КАМЕНІ» ТА КІНОПОВІСТІ
«ВИЗРІВАННЯ» ОЛЕКСАНДРА ЖОВНИ**

Derhachova O. V.

*Postgraduate Student
at the Department of Ukrainian
and Foreign Literature
Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State Pedagogical
University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Дергачова О. В.

*аспірантка кафедри української
та зарубіжної літератури
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кіровоград, Україна*

Талановитий письменник, режисер, представник сучасного українського літературного процесу Олександр Жовна привертає увагу літературних критиків своїм потягом до потойбіччя, містифікації, зображенням переважно девіантних персонажів, які окреслюють неординарний психосвіт автора. «Існують інфернальні стани, паралельні світи людей з нетрадиційною психікою, інтелектом, фізичним розвитком і т. п. Все це неймовірно цікаво. Мені... І коли я кажу, що норма мене не зворушує, я не лукавлю» [1, с. 23].

Несвідомі та напівсвідомі форми прояви внутрішнього світу головних героїв митця можемо потрактувати як психічні стани людей з поведінкою «не норма», які почасти супроводжуються різними формами зображення психологічного стану героя літературного твору, що характерний для бароково-готичної психоестетики Олександра Жовни.

На думку І. Склар, психоестетичальний простір художнього тексту видається продуктивно досліджувати з позицій організації елементів художньої форми й психологічної образності [7, с. 138]. Тому варто врахувати сумарно-атрибутивну форму психологічного зображення, у якій виокремлюємо сні, видіння, марення, фантазії. Джерелами снів за З. Фройдом, є зовнішнє чуттєве подразнення; внутрішнє

подрознення; внутрішнє фізичне подразнення; власне психічні джерела подразнень [8, с. 40].

Зауважимо, що не слід ототожнювати поняття природне та літературне сновидіння, останнє – це закодоване за допомогою засобів вербалізації символічне, або асоціативне значення, яке почасти є своєрідним несвідомим бажанням та слугує мотиватором для головного героя.

Підтвердженням цього є сон Лейбовича-Сарського, головного героя повісті «Партитура на могильному камені», молодого композитора, який перебував у творчій депресії (внутрішнє подразнення): «І от саме тоді однієї ночі мені приснився сон. Я, маленький хлопчик, зі своїми ровесниками хлопчиками збираю гриби. У лісі зазвучала музика, чарівна мелодія, від якої в мене уві сні защемило серце. Я, мов зачарований, пішов на звуки тієї мелодії...» [3, с. 159]. Сновидіння, спричинене депресивним станом, провокує головного героя на підсвідомому рівні шукати виходу для творчого потенціалу. Підказкою слугують дитячі спогади та історії старого мисливця про композитора-монаха, які справили на хлопця неймовірне враження. Сон-підказка змушує відшукати могилу монаха, на якій викарбувані ноти реквієму, який приніс виконавцю визнання. Страх за те, що суспільство дізнається ім'я справжнього автора композиції, штовхає композитора осквернити могилу, після чого видіння монаха починають переслідувати його: «Відтоді я підозрював, що то є помста, кара мерця, який лежав під камінною брилою» [3, с. 161]. Знаходячись у збудженому стані, Лейбович-Сарський запитує «Сон то був, чи якийсь безпам'ятство?» [3, с. 162] і згодом зникає до свого містичного гостя, який вже не викликає страху. «Швидше, він гнітив мене своєю присутністю, ніби стискував у своїх холодних руках мою душу» [3, с. 163] і дає раціональне пояснення, що люди живуть з уже існуючими матеріальними основами «Ображена душа в пориві обурення матеріалізувалась, але тільки для мене, розумієте, тобто запис свого минулого матеріального існування вона вклала тільки у мій відтворювач – мою підкірку» [3, с. 171].

Беручи до уваги кіноповість «Визрівання», варто зауважити, Олександр Жовна вказує стан головного героя Євгена Кир'янова як сон, хоча, на думку В. Саєнко, відмінний від цього природного стану інспіративним характером виникнення, що є тотожними до періодичних нападів гіпнотичного трансу.

Видіння, або візія – зорові образи, що сприймаються за явні, здаються людині реальними <...>. Часто є наслідком яскравої фантазії,

притаманні особам із творчою уявою, «подвійним зором». Таке особливе «бачення очима духу» відбувається уві сні, наяву, в пророчому або містичному стані [4, с. 176].

Видіння художника є ситуативними і здебільшого виникають на піку емоційної напруги та підсилюються під впливом акустичних чинників (космічна мелодія), що переносяться на сюжети його картин, які втілюються у реальне життя, таким чином моделюючи майбутнє.

Зауважимо, що перше видіння під час затримання за перебування у голому вигляді на пляжі, супроводжувало митця у відділку міліції. Друге – певним розчаруванням, від благодійної виставки, що не справдила сподівань, третє – від побиття Євгена незнайомцями, у якому він знову бачить поле, усіяне і людськими головами «Деся вони лише пробились крізь поверхню, а деся хтось вже виріс з-під землі по груди, хтось до колін, а ще далі хтось, певно, остаточно дозрівши, втікає зі свого поля на народження» [2, с. 30]. Образ поля й людських голів є метафоричним та повторюваним, поле з головами – суспільство, з шаблонними стереотипами, лише «не такі» «втікають з свого поля «на народження». Саме «не такий» Євген, який прагне незалежності, тікає звідти. Проте ця незалежність ледь не змусила його одягнути петлю, бо соціум не готовий приймати таких як він. Підтвердженням цього є наступна візія художника, яка більше нагадує летаргічний стан, що спровокував спробу самогубства «Очі відкриті. <...> Та ж сама космічна мелодія звучить в його голові <...>. Він іде крізь туман, крізь безліч великих петель, що, здається, нависають звідкілясь із неба. <...> Залишається лишень одна, за яку він тримається руками. Вона підвішена до стелі в його кімнаті» [2, с. 31]. Перехідний період, коли людина перебуває між життям і смертю, є точкою відліку чогось нового «Тепер довго жити будеш. Ти тепер, Женька, нове життя почнеш, великим художником станеш...» [2, с. 32].

Почасти у митця має бути муза, саме такою стає Ліка – втілення його видінь у реальність «Женя почав згадувати захоплені мимохідь фрагменти жіночого образу, що то з'являвся, то зникав у його видіннях» [2, с. 35]. Варто згадати ще одне, що розкриває життя Ліки та лікаря психлікарні. «Біля оголеної жінки-виноградної лози стоїть драбина, якою піднімається карлик з величезними садовими ножицями.

Він обрізає пагони виноградної лози, з під них падають крапельки крові» [2, с. 45]. Виноградна лоза в Біблії – щастя, життєва нива й краса новоствореної родини, проте щастя у родині Ліки немає.

Символічною є візія художника, спровокована смертю Люськи, яка рятуює його від смерті «Розсіюється туман, і очам відкривається величезний дерев'яний хрест. <...> Деся із неба злітаються безліч білих птахів. <...> Їх так багато, що згодом хрест стає білим <...> Жива картина раптом завмирає і стає статичною» [3, с. 60]. Хрест – символ вічного життя, оберіг від темних сил.

В останньому видінні, що є обрамленням до твору «... над зеленим весняним полем, над схилом забігають до моря голі хлопчачи.

– <...> Надінь штани! Женька-а,-а! Иди додому, безстидник!» констатуємо, що художник отримав незалежність, позбавлену будь-яких обмежень. Саме такий конкордистський спосіб життя, дозволяє досягти реалізації як у творчому плані, так і в особистому житті головного героя.

Отже, цілком слушними є твердження дослідниці В. Саєнко, що дитячі відчуттєві образи справляють вирішальний вплив на формування особистості, бо саме у це у цьому віці закладаються морально-етичні табу, подиктовані родиною та суспільством [6, с. 44]. Протистояння цим усталеним нормам – це запорука вияву непересічної особистості, яка або може зламатись під впливом усталених стереотипів («Партитура на могильному камені»), або, руйнуючи їх, досягти гармонії самим з собою («Визрівання»). Вагоме значення має оніричний простір, який, ґрунтуючись на дитячих спогадах, виражених сумарно-атрибутивною формою зображення, містить закодовану інформацію, яка дешифрується у межових ситуаціях, спричинених нестабільним психоемоційним станом героїв. Варто зауважити вплив професії на формування особистісних рис митця, яка створює плацдарм для нетипових сюжетів з неординарними героями його художніх творів та окреслює його індивідуальну «психопоетикальну матрицю» [5, с. 88].

Література:

1. Брюховецька Л. Олександр Жовна : «Містика й була найбільш розчарована... *Кіно-театр*, 2005. № 5. С. 23–25.
2. Жовна О. Визрівання : Мелодраматична феєрія для кіно. *Кур'єр Кривбасу*, 2000. № 127. С. 13–60.
3. Жовна О. Її тіло пахло зимовими яблуками : Оповідання та повісті. Львів : ЛА «Піраміда», 2008. 388 с.
4. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. А-Л. С. 176–177.

5. Михида С. Психопоетика українського модерну: Проблема реконструкції письменника : монографія. Кіровоград : «Поліграф-Терція», 2012. 352 с.

6. Саєнко В. Письменник, який не полишає вчительської праці : Поетика кіноповісті Олександра Жовни «Визрівання». *Українська мова і література*, 2004. № 15. С. 41–47.

7. Скляр І. Теоретико-методологічні підходи до техніки психопоетикального аналізу художнього текст (стаття перша). *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 3. Том 3. С. 137–142.

8. Фрейд З. Толкование сновидений / вступ. ст. Б. Г. Херсонского. К. : Здоров'я, 1991. 384 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-20>

COTTAGECORE AESTHETIC AS A LIFESTYLE IN TONINO GUERRA'S BOOK "THE GARDEN OF FORGOTTEN FRUITS"

ЕСТЕТИКА "COTTAGECORE" ЯК СТИЛЬ ЖИТТЯ У ЗБІРЦІ ТОНІНО ГВЕРРА «САД ЗАБУТИХ ПЛОДІВ»

Lykhatska V. M.

*Student of the 4th year at the
Department of Ukrainian and Foreign
Literature and Comparative Studies
Berdiansk State Pedagogical University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Лихацька В. М.

*студентка 4 курсу кафедри
української та зарубіжної літератури
і порівняльного літературознавства
Бердянський державний педагогічний
університет
м. Запоріжжя, Україна*

Природа завжди була об'єктом уваги у творчості багатьох письменників, а також літературознавчих досліджень. Краса та величність усього живого стає натхненням для авторів в описі почуттів та думок. На сьогодні ця роль зросла, бо тепер природа – це не тільки мистецтво, але й своєрідний стиль життя.

Невеличкий будиночок за містом, а поруч садок, де можна влаштувати пікніки. Свіжі гарячі булочки, які щойно вийняли з печі, сонечко, яке своїми променями зігріває землю і все навколо. Саме так постає ідеалізована картина природи, складова субкультури та естетики "cottagecore".

Поняття “cottagecore” виникло у 2018 році в соціальній мережі Tumblr. Суфікс “-core” походить від хардкорної панк-музики 1980-х років, сьогодні його використовують для позначення типу жанру чи категорії [4]. Естетика передбачає чимало характеристик, зокрема ідеалізацію природи, стиль повільного життя (slow life), садівництво, рукоділля, збирання квітів тощо.

З роками цей напрям почав набирати популярність, особливо, коли у 2020 році почалася пандемія COVID-19. Людство зачинилося у домівках і соціальних мережах, більше часу стали проводити вдома й відповідно на присадибних ділянках. У зв’язку з цим рівень зацікавленості сільським способом життя зріс, а разом із ним зростає популярність і субкультури “cottagecore”, яка наближає людину до природи, віддаляючи від урбанізованого життя.

Новітній тренд ще мало вивчений, існують лише окремі розвідки іноземних дослідників (Frey A., Jennings R.), тому **актуальність обраної теми** зумовлена відсутністю ґрунтовних досліджень феномену “cottagecore”, а також його значним впливом на сучасну культуру й літературу. **Метою** дослідження є з’ясування ознак “cottagecore” у збірці італійського письменника Тоніно Гверра «Сад забутих плодів».

Коріння “cottagecore” сягає періоду давньої Греції, починаючи від поезії Теокріта, якого вважають засновником пасторалі. Давньогрецький поет писав про пастухів, які проводили час на природі та любили приймати участь у поетичних та пісennих конкурсах [5]. Своє продовження естетика бере у часи римської літератури. Зокрема, Вергілій утілює пасторальні та ідилічні картини життя у «Буколіках» та «Георгіках». У збірках автор оспівував безтурботне життя на лоні природи та описував сільське господарство, що надалі отримало практичне значення.

Протягом століть естетика зазнавала різноманітних перетворень, особливо, це стосується періоду Передромантизму. Філософи поступово відмовлялися від норм Класицизму та стверджували, що «природа та пристрасті можуть бути засобом вираження індивідуальних почуттів, що і стало гарантією оригінальності твору, а імітувати природу може тільки пасторальна поезія» [2, с. 65-66]. Яскравим прикладом змінення «правил» й оригінальності є «цвинтарна поезія» (Т. Парнел, Е. Юнг, Р. Блер).

З настанням Романтизму, “cottagecore” опинилася на новому щаблі розвитку. Поети «Озерної школи» (В. Вордсворт, Р. Сауті та С. Колрідж.) у поезіях зображували озерний край, народний побут, повсякденну працю селян. А період кінця XIX – початку XX століття

показав життєздатність естетики “cottagecore” у нових умовах. Пол Квін, доктор Чичестерського університету, вважає, що «якщо подивитися на Вільяма Морріса в кінці XIX століття та на рух мистецтв і ремесл, то це була відповідь на промислову революцію» [6]. Також науковець стверджує, що «це згадка про середньовічну епоху, ця ідеалізація природи та артуріанство є ностальгією за чужим минулим, бо існує думка, що в ті часи життя було кращим. На жаль, в цих місцях, ніхто не захотів би жити, через відсутність доступу до Інтернету» [6].

Щодо сьогодення, то феномен “cottagecore” утверджується й зазнає розвитку: від стилю ведення соц.мереж до літературного феномену.

Одним із митців, у творчості якого можна спостерігати прояви естетики “cottagecore” є італійський поет, сценарист та режисер Тоніно Гверра. Чимало його фільмів стали класичними, наприклад, «Час подорожей», «Ностальгія», «Амаркорд». Дружні взаємини, які він заводив з відомими режисерами, завжди були міцними (наприклад, дружба із Сергієм Параджановим).

Особисте життя невід’ємно пов’язане із творчістю Т. Гверра, адже музою та героїнею його збірок неодноразово ставала дружина – Елеонора Яблочкіна. Лора, як називав дружину поет, згадувала, що митець був надзвичайно романтичним: «Тоніно може подарувати мені глиняний античний черепок, етруське намисто, старовинне венеціанське скло» [3]. У 2017 році у перекладі з італійської вийшла багатожанрова збірка «Сад забутих плодів», яка містить чимало віршів, прози, щоденників та навіть картин Т. Гверра. Митець любив сільську місцевість, мав будинок у Пеннабіллі, де разом із дружиною насолоджувався життям та красою природи.

Збірка починається зі щоденникових записів Т. Гверра. Найперша нотатка розповідає нам про життя в горах. Тоніно розуміє, що жити в сільській місцевості набагато краще, ніж слухати гомін натовпу та шум машин, свій емоційний стан він виражає за допомогою почуттів, які пробуджувала природа: «У моєму віці мені зручно жити в горах. Чути не голоси перехожих під вікнами, а дощ, який падає на листя. Варто триматися таких місць, де слова перетворюються на листя і, тремтячи на вітрі, насичуються барвами з хмар» [1, с. 7].

Більшість записів пов’язані з будинком та його подвір’ям, а саме – моменти, які описують особливості кімнат, саду тощо. Подружжя мало неабияке задоволення від проживання наодинці із природою. Щодня вони спостерігали щось нове, розглядаючи звичайні на перший погляд події, як маленьке диво: «З місця, у якому стоїть наш будинок, ми

спостерігаємо дивовижно мальовничі картини заходу сонця. Моя дружина неодмінно хоче помилуватися на кожну з них і щоразу кличе мене приєднатися до неї» [1, с. 50]. «Цьому будинку бракує осінніх кольорів. Хотілося б усюди навколо бачити жовте листя, перш ніж залишаться самі тільки оголені гілки мигдалю» [Там само, с. 65]. «Сьогодні вранці зробилося прохолодніше, і в майстерню позалітала сила-силена мух і джмелів. Вони дзижчали та билися об скло» [Там само, с. 50].

Одним із помітних елементів естетики “cottagecore” є доброзичливе ставлення до природи: догляд квітів та дерев, турбота про тварин тощо, бо це дає нам сенс і джерела існування, а тому є піклування про навколишнє середовище є обов’язковою умовою й головною засадою естетики: «Негусто падає лапятий сніг. Ми накрили герані прозорими плівками. Уболіваємо за всі дерева у цвіту. Я стояв із розгорнутою парасолькою над персиковим деревцем, яке ми посадили заледве місяць тому.....Бачу, як моя дружина накриває тюльпани сторінками старих газет.....» [1, с. 19]. «Бура. Шоста ранку. Лежачи у ліжку, чуємо жалібне нявкання кошенят. Лора одягає плащ і виходить, щоб сховати їх від дощу під черепичним дашком...Повертається Лора, за якою заходять мокрі кошенята» [Там само, с. 45]. «Сьогодні вранці я оглядав листя на трояндових кущах. Хтось його об’їдає. Мені сказали, що це можуть бути равлики. Я шукаю їх поміж каміння високих мурів, які відмежовують наш сад від трав’янистих лук, що тягнуться в бік гори» [Там само, с. 28].

Рефлексії у зручному кріслі на лоні природи теж чудово вписуються в естетику “cottagecore”. Т. Гверра дуже любив такий вид відпочинку: «Уряди-годи я сідаю в маленьке плетене крісло на відкритій терасі свого будинку. Переді мною масив гори з зеленою банею дубового гаю... Просто перед очима, на постаменті огорожі, яка з’єднує дві колони, розкладені камінці, викрадені в річки....» [1, с. 55-56]. «А однак ще висіло сонце над хребтами далеких гір на краю долини, коли в повітрі над річкою спурхнули білі метелики.... Я не випускав із поля зору «сонячного поля», уже зеленого від озимої пшениці – у найперших променях світанку» [Там само]. «Іде сніг, і мені вибілюються думки. Хотілось би покинути будь-яку діяльність. Перебирати в руках дерев’яні пацьорки... Я добре почувуюся в атмосфері заходу сонця, бо тоді я здаюся собі невід’ємною частиною надвечір’я....» [Там само, с. 72]

Отже, естетика “cottagecore” почала розвиватися ще за часів давньої Греції й Риму. Захоплення природою спостерігалось й у новій

літературі. Зокрема, сентименталісти, романтики й прерафаеліти утверджуючи нові засади поетики, неодноразово черпали натхнення у природі, ідеалізували сільське життя. Сьогодні, на тлі урбанізації, пандемії людина відчула потребу сховатися, що знайшло вираження у появі естетики й стильової течії «cottagecore». Одним із митців, що тонко відчув ці зміни, став італієць Тоніно Гверра, який не тільки зображав природу у кінематографі та літературі, а й особисто проживав «cottagecore», залишивши свої переживання у збірці «Сад забутих плодів»

Література:

1. Гверра Тоніно. Сад забутих плодів. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 272 с.
2. Соловьева Н. А. Английский предромантизм и формирование романтического метода. Москва : Издательство Московского университета, 1984. 148 с.
3. Поклонник муз Тонино Гуэрра. URL: <https://web.archive.org/web/20151031002837/http://culturenews.ru/teatr/poklonnik-muz-tonino-guerra> (дата звернення: 01.07.2022)
4. Escape Into Cottagecore, Calming Ethos for Our Febrile Moment. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2020/03/10/style/cottagecore.html> (дата звернення: 01.07.2022).
5. Frey A. Cottagecore Debuted 2,300 Years Ago. Daily Jstor. URL: <https://daily.jstor.org/cottagecore-debuted-2300-years-ago/> (дата звернення: 01.07.2022).
6. Jennings R.. Once upon a time, there was cottagecore. VOX. URL: <https://www.vox.com/the-goods/2020/8/3/21349640/cottagecore-taylor-swift-folklore-lesbian-clothes-animal-crossing> (дата звернення: 01.07.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-21>

**PARCELLING IN IREN ROZDOBUDKO'S NOVEL
"I KNOW THAT YOU KNOW THAT I KNOW"**

**ПАРЦЕЛЯЦІЯ У РОМАНІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО
«Я ЗНАЮ, ЩО ТИ ЗНАЄШ, ЩО Я ЗНАЮ...»**

Loshchynova I. S.

*Candidate of Philology Science,
Senior Lecturer at the Language Training
Department
Dnipro State
Medical University
Dnipro, Ukraine*

Лощинова І. С.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач
кафедри мовної підготовки
Дніпровський державний
медичний університет
м. Дніпро, Україна*

Ірен Роздобудько – яскрава представниця сучасної психологічної прози. За переконанням Л. Горболіс, «проза мисткині прикметна прагненням авторки творити літературу, яка наповнювала б життя сенсом, виховувала читача, дбала про його смаки й уподобання» [3, с. 52]. Аналізований твір І. Роздобудько «Я знаю...» присвячений одній з важливих проблем сучасного суспільства – мандрівки українців за кордоном у пошуках кращого життя. При цьому слід відзначити надзвичайно широкі експресивні можливості синтаксису, що закладені у синтаксичній сполучуваності слів, будові речень, виборі засобів зв'язку тощо. Актуальність запропонованої розвідки зумовлена тим, що малодослідженими залишаються індивідуально-авторські інтенції, виражені за допомогою парцельованих конструкцій, які, за словами Н. Чернушенко, «є найпродуктивнішим і найяскравішим в емоційному плані засобом вираження, виділення думки, оскільки до об'єктивної інформації, закладеної в структурі речення, додається авторська оцінка» [5, с. 130].

Явище парцеляції полягає у виділенні відрізка речення в окрему самостійну частину, яка не втрачає структурного та семантичного зв'язку з реченням. За словами О. Торосян, «під час парцеляції кожний відокремлений елемент набуває особливо вагомого значення, стає окремим комунікативним центром. Читач підсвідомо наділяє виділені елементи особливою інтонацією» [4, с. 94]. Отже, парцеляція допомагає мовцю краще зобразити внутрішній світ героїв, їхні переживання, а читачеві сконцентруватися на кожному елементі, осмислити його.

Також парцеляція відображає особливості розмовного стилю (спонтанність, перерваність мовлення, вживання неповних речень), що, своєю чергою, сприяє глибшому розумінню читачем авторського задуму.

В аналізованому романі знаходимо різні за структурою парцеляти, як-от: присудки, додатки, обставини та означення. Парцеляція присудків надає динамічності оповіді, а також робить простішим для сприйняття структурно та семантично перевантажені речення. Наприклад: *На якусь мить під білою сорочкою ворухнувся спогад. Ворухнувся, замурчав, відригнув пивним паром і скрутився калачиком до наступного разу* [2, с. 160]. *Вони готові перегортати гній, збирати полуниці, доглядати невиліковних хворих, мити, чистити, драїти тисячі підлог. І терпіти, терпіти. Безкінечно і мовчазно терпіти* [2, с. 209]. Парцельовані однорідні присудки вжиті для занурення читача в ту атмосферу, у якій перебували головні герої.

У тексті натрапляємо також на приклади парцеляції додатків: *Плюнула спересердя собі під ноги: чорт забирай цю ніч! Це місто! Ці ліхтарі! Цю відсутність транспорту, а разом з усім – і ці кляті дорогиці чоботи!* [2, с.8].

А товариство вже мав досить круте, все зав'язане на спільних бізнесових інтересах і прихованому змаганні: чиє краще? Авто. Годинники. Прикид. Ну, і жінки – як без цього? [2, с. 147]. У першому прикладі вплив парцеляції підсилено повтором займенника *цей*, що передає почуття емоційного напруження та виснаження однієї з героїнь роману – Тетяни. Парцеляція в останньому прикладі зупиняє увагу читача на речах, досягнення яких є надзвичайно важливим і пріоритетним для багатьох людей, спонукаючи замислитися над конфліктом духовного й матеріального в сучасному світі. Отже, погоджуємося зі слушним зауваженням С.Тараненко, що «парцеляція слугує виокремленню змістової частини висловлення, увиразнює його експресивність, посилює емоційний вплив на реципієнта» [3, с. 41].

Парцельовані означення Ірен Роздобудько використовує в аналізованому творі для створення психологічного портрета Марини – молодой дівчини, яку батьки змусили переїхати до Німеччини, її ностальгією за життям на Батьківщині: *І всі вони були. Незабутні. Відрізані назавжди. Незамінні* [2, с.132]. *Її життя. Потаємне, сповнене пригод на танцмайданчиках і задушевних розмов* [2, с. 131]. У наступному прикладі за допомогою парцельованих означень авторка відтворює внутрішній монолог Сані, який переконує себе, що не зробив нічого поганого, коли увів дівчину свого приятеля: *А Саня був перспективним. І вигадливим. І не таким нудним, як Мишко* [2, с.151].

У романі «Я знаю...» широко представлені парцеляти, виражені обставинами місця та способу дії, що допомагають авторці розкрити внутрішні переживання, передати потаємні бажання своїх героїв: *Якби вона могла назвати його своїм, вона б сказала так: «Він – єдиний в усьому світі. Таких я ніколи не зустрічала. Навіть на відстані. Навіть у кіно»* [2, с.90]. *І зайвий раз натякнути, що вони тут тимчасово. І колись запросять поважну фрау до себе в гості. У власний будинок. На знак вдячності* [2, с. 36]. Примітним є те, що за допомогою парцельованих конструкцій Ірен Роздобудько надає оцінку описуваним реаліям: *І Роман проводив сорок хвилин у приємній запашній колисанці. У роздумах. У планах на майбутнє* [2, с. 36]. *Апокаліпсис уже настав. Непомітно – тому і моторошно. Поглянь телевізійні новини, чи мильні опери, чи розважальні шоу. Хіба це не апокаліпсис* [2, с. 179]. Мисткиня називає німецьку електричку «приємною запашною колисанкою», у якій з комфортом можна поринути в роздуми. В останньому прикладі авторка порушує ще одну соціальну проблему сьогодення – проблему інформаційно-розважального контенту, що формує смаки, цінності, уподобання сучасного покоління, запрошуючи читача до дискусії.

У наступному фрагменті спостерігаємо абзацну парцеляцію, завдяки якій Ірен Роздобудько майстерно розкриває внутрішні переживання Романа Івановича, який весь час проводив у світі ілюзій та брехні: *Річ у самореалізації. У мене досить знань і досвіду, щоб подолати всі перешкоди. Довести. Що довести? Довести, що я не даремно народився. Що зможу... Господи, як хочеться спати... Ще тридцять хвилин дороги. Варто використати їх з користю для себе. Думати! Щось занотувати в блокнот. Зробити бодай якусь основу для майбутнього роману* [2, с. 36].

Отже, парцельовані конструкції допомогли авторці передати широку гаму почуттів та внутрішніх переживань своїх героїв, акцентувати увагу читача на важливих проблемах, спонукати його до роздумів та надання власної оцінки зображуваним реаліям. З об'єктивних причин поза межами нашої розвідки залишилися інші синтаксичні стилістичні засоби, використані в аналізованому творі, що визначає перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Горболіс Л. «Ранковий прибиральник» Ірен Роздобудько – роман про повернення в Україну. Слово і час. 2011. № 1. С. 52–58.

2. Роздобудько Ірен Я знаю, що ти знаєш, що я знаю. Київ : Нора-друк, 2011. 240 с.

3. Тараненко С. М. Лінгвостилістичні особливості використання парцельованих конструкцій у сучасному малоформатному прозовому творі: комунікативно-прагматичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Філологія»*. 2019. Вип. 7(75). С. 40–46.

4. Торосян О. М. Прагматичний потенціал експресивного синтаксису. *Science Review*. 2018. № 2(9), Vol. 6. Р. 94–99.

5. Чернушенко Н. М. Парцеляція як засіб експресивного синтаксису української художньої літератури другої половини ХХ століття. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2013. Вип. 35. С. 128–135.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-22>

NATURAL FORCES AS A BASIS FOR FUNCTIONING UKRAINIAN INCANTATION

ПРИРОДНІ СИЛИ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ФУНКЦІЮВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯНЬ

Maksoma M. M.

*Graduate Student at the Department of
Ukrainian Literature and Comparative
Studies*

*Bohdan Khmelnytsky National
University of Cherkasy
Cherkasy, Ukraine*

Максьома М. М.

*аспірант
кафедри української літератури
та компаративістики*

*Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Наші предки здавна шанували слово, вірили, що воно має велику силу й здатне впливати на дійсність, яка нас оточує. Усе довкілля людини, усі складники її життя стали основою для народних замовлянь.

Під замовлянням розуміють архаїчний пласт народної творчості, словесні формули з чудодійною силою [1]. Також це поняття трактують, як «магічні слова, вислови, що мають чаклунську силу та якими замовляють кого- чи що-небудь» [3, с. 217]. Українські

замовляння як фольклорний спадок досліджували такі науковці, як Г. К. Бостан і І. М. Зварич. [1], М. Н. Москаленко [2], А. І. Темченко [4], С. А. Шуляк [5] та ін.

Важливе місце в українських замовляннях належить природі як особливій системі, у якій все взаємопов'язано, та її стихіям, що слугують інструментами, завдяки яким заклиральник може впливати на різні процеси й трансформувати реальність, перепрограмувати її. Той, хто замовляє, зазвичай звертається до стихій і явищ, надприродних сил, зокрема богів або мертвих, із вимогою чи проханням отримати бажаний результат, як-от: зупинити кров, захиститися від негативу, зберегти худобу, звести хворобу чи привабити кохання.

Кожна стихія має унікальні властивості, що в замовляннях зазвичай використовують із чітко визначеною метою. При цьому один елемент природи урівноважує інший, тож на кожну дію є своя протидія. Соціальний світ – це надбудова над природою, базис для повноцінної життєдіяльності людини як її частини. Тіло є проявом землі, рідина в організмі (кров, лімфа, піт) – води, дихання символізує повітря, а нервові імпульси, температура тіла, процеси переварювання їжі – вогонь. Окремі елементи природного середовища в замовляннях – то образні коди.

Провідною у великій кількості замовлянь є роль **води**, як сили, що лікує хворого й очищує від усілякого негативу: *«Водичко йорданичко! Вмивася луги-береги, коріння, біле каміння; умий сего хрещеного, чисто вчиненого від гніву, ненависті й від усякого лиха»* [2, с. 133].

Разом із водою в замовляннях відтворено мотив **землі**. Утім, як самостійна персоніфікована істота, вона представлена рідко. Найчастіше згадана у вигляді окремих елементів природи, що асоціюються із землею, зокрема каміння, гори, піски, коріння тощо. Хтонічні прояви землі, пов'язані зі зміями, жабами та іншими створіннями «нижнього світу», представлені в замовляннях нечасто.

Вогонь у замовляннях також згадано фрагментарно. Він часто асоціюється із жаром, запаленням, а отже, із хворобою. Його дію можемо схарактеризувати принципом «подібне знищує чи забирає подібне», напр.: *«Ви сухоти сухуці, болюці, палюці, розійдіться від младенця Івана, та підіть собі за огнем, за полум'ям, як дим з димаря розлітається і розкочується, то так і ви, сухоти, сухотищиці, розійдіться, розкотіться за огнем, за димом, за вітром, за полум'ям, тихенько, легенько, маковим дробовим хмелем, і дайте спати, спочивати младенцеві Івану!»* [2, с. 105].

Повітря та прояви цієї сили, зокрема вітер і вихрі, виконують функцію перенесення як позитивного, так і лихого. У його просторі перебувають напасті: прозор, уроки, бешиха. Водночас вітер здатен принести й порятунок: *«Ой, чи не в того лукомор'я зелена лоза! Зелену лозу вітер сушить, вітер сушить, листи розносить: один листочок у море впав; другий листочок до сердечка припав, третьому листочку рану лічити, рану керовати!»* [2, с. 156].

Загалом у замовляннях задіяні відомі нам **фізичні закони і процеси**. Утім, за принципом аналогії переноситься із фізичного прояву на нематеріальний або енергетичний: *«Так щезли, пропали (вроки)*, як пропадає сіль від води і віск від огню!»* [1, с. 92]. Людина намагається наблизити позитивні сили природи до себе, зробити їх близькими й зрозумілими. Тож земля набуває ознак матері, яку іменують Тетяною, вода найчастіше уособлює дівчину Уляну чи Оляну. Такий підхід більш звичний, адже взаємодія з олюдненим персоніфікованим образом є простішою: *«Єсть Господь на небі жив, Ордан ріка хрищаниця. земля мати, вода Уліяна...»* [2, с. 100]; *«Здорова була, вода Оляна, од Бога создана, ти, земля Тетяна, і новії ключі трутовії. Ти ж, вода Оляна, проходила землями, новими ключами і входила ти в море, очищала ти море, піски, і креміння, і коріння, то я прошу тебе, благослови мені сії води морської набрати для помочі моєї і для пчолои окроплення. Я словом, а Бог з поміччю»* [2, с. 170].

Загалом людина зверталася до природи, як до своєї заступниці. Найчастіше це виражалось в замовляннях, спрямованих на захист дітей. Для цього обиралися певні **рослини-символи**, напр., дуб символізував сильного, міцного чоловіка, батька сімейства, береза – образ ніжної, тендітної матері. Їхнє існування немов має захищати немовля й забезпечувати його спокійний сон і ріст: *«Дубе, дубе! Ти чорний: у тебе, дубе, білая береза, у тебе дубочки синочки, а у березочки дочки. Тобі, дуб і березо, шуміть та густі, а рожденному хрещеному рабу Божому Івану спать та рости!»* [2, с. 101].

Хвороба також є частиною природних процесів. Звертання до недугів у замовляннях відбувається як до живих істот. Заклинальник наказує їм відступити, щезнути. Так, хвороба, вроки, бешишниця спрямовуються в безлюдні місця, де немає життя: ні людей, ні тварині і навіть ліс сухий. Тобто замовляння сформульовані так, аби людина не могла нашкодити ні собі, ні іншим людям чи істотам. Той, хто замовляє, немов упорядковує довкілля, структурує хаос у порядок. Зокрема, негативні фактори та їх прояви витісняються магічним впливом і відправляються на периферію світу людей. Такими

хтонічними місцями є болота, густі очерети, мохи, пуші, дрімучі ліси, степи, моря та інші місця, куди не ступає нога людини та де, за народними повір'ями, мешкають нечисті сили й різні хвороби: *«Уроки-урочища, чоловічі й жіночі, дитячі, вам, уроки, урочища, ураба Божого Івана не стояти, жовтої кості не ламати, червоної крові не пити, серця його не нудити, білого тіла, не сушити; вам іти на мохи, на темні дуги, на густі очерети, на сухі ліси!»* [2, с. 93]; *«Розійдися (бешишнику) і по полям, і по морям, і по лісам, де люди не ходять, де вітер не віє, де собаки не брешуть, по лугам, по очеретам, де хати пусті і де замки пусті»* [2, с. 114]; *«Уроки-урочища, підіть собі на луги, на ліси дрімучії, на степи степучії. де глас чоловічин не заходить, де півні не співають, піди собі, болість очная»* [2, с. 95].

Цікавими є тексти, у яких хворобу людини порівнюють із рослиною, що пускає корені чи росте в тілі хворого: *«Бешишнику, я тебе прошу, відступися від молитвенного, народженого Івана, бо ти тут укорінився і пустив парості по всіх сугавах, і по семи десяти семи жилах»* [2, с. 114]. Магічний вплив замовляння здійснюється на рівні психіки. Тому основним завданням цих мовних формул є вплинути на процеси, що відбуваються в людській підсвідомості через свідомі образи.

Для досягнення ефективнішого лікувального ефекту замовляння підсилювалися спеціальними ритуалами: викочуванням голови хворого яйцем, виливанням воску чи питтям трав'яного зілля. Такі дії, подібні за впливом до ефекту «плацебо», мали переконати недужого в тому, що хвороба залишає його тіло через перехід на інший предмет. Тож у підсвідомості людини активується природний механізм самовідновлення і як наслідок – одужання. Напр., у тексті замовляння проти переляку йдеться про викочування негативу яйцем і виливанням водою: *«Переляк, перелячице! Я ж тебе яйцем викочую, а водою виливаю і на пуші і на сухий ліс відсилаю; тут тобі не бувати, червоної крові не спивати, синіх жил не потягати, жовтої кості не ламати!»* [2, с. 116].

Важливу роль у замовляннях відіграє *тваринний світ*. Серед поширених образів птахів – орел, сокіл, ворон. Вони зазвичай виступають у ролі тих, хто долає чи відганяє хвороби: *«На морі на окіяні стояло дванадцять дубів. На тих дванадцяти дубах сиділо дванадцять соколів. Крилами розмахали, хвостами перелоги розмітали»* [2, с. 99].

Образ змії зазвичай використовують у замовляннях, спрямованих на лікування чи захист від укусів. Такі тести сформульовані за

принципом «подібне здатне впливати на подібне»: якщо змія людину вкусила, то їй і від жала чи отрути постраждалого позбавляти. При цьому в окремих магічних формулах наявна ієрархія, як і в соціальному світі. Зокрема, звернення спрямоване до міфічної повелительки чи цариці всіх змій Олени, яка має дізнатися, хто вкусив постраждалого й наказати винуватиці його вилікувати, як-от: *На Сіянських горах, на морських плитах стояв дуб, на тім дубі Семеновс гніздо; у Семеновім гнізді Олена змія. Приходжу я до ясного сонця: «Олена – змія! Збери всіх лютих змій, збери, розпитай. котора люта змія упустила жало, нехай вона вийме жало, рану залиже, опух потушить»* [2, с. 151].

Отже, тексти українських замовлянь спрямовані на вирішення певної критичної проблеми в житті людини. Основою для їхньої дії є природа, її стихії, представники тваринного й рослинного світів. Кожен елемент природи асоціюється із певними функціями, що дозволяють впливати на довкілля: відганяти негативне чи притягувати бажане.

Література:

1. Бостан Г. К., Зварич І. М. Замовляння. *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн]* / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; НАН України ; НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=14856 (дата перегляду: 25.07.2022).
2. Москаленко М. Н. Українські замовляння. Київ : Дніпро, 1993. 307 с.
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 3. 1972. 744 с.
4. Темченко А. І. Традиційні замовляння: семантичні трансформації та обрядові парадигми : монографія. Черкаси : «ІнтролігаТОР», 2014. 572 с.
5. Шуляк С. А. Українські народні замовляння: особливості символічних діянь. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. Вип. 40. С. 178–181.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-23>

**MEMORY AS AN IMPORTANT MEANS
OF MODELING FEMALE IMAGES IN THE NOVEL
“THE LAND OF BITTER TENDERNESS” BY V. LYS**

**ПАМ'ЯТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ МОДЕЛЮВАННЯ ЖІНОЧИХ
ОБРАЗІВ У РОМАНІ «КРАЇНА ГІРКОЇ НІЖНОСТІ» В. ЛИСА**

Maslo O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor
at the Department
of Ukrainian Linguistics, Literature
and Teaching Methods
ME “Kharkiv Humanitarian Pedagogical
Academy” of Kharkiv Regional Council*

Масло О. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
лінгвістики, літератури
та методики навчання
КЗ «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Lakieieva V. V.

*Student 3rd year,
ME “Kharkiv Humanitarian
Pedagogical Academy”
of Kharkiv Regional Council
Kharkiv, Ukraine*

Лакєєва В. В.

*студентка 3 курсу навчання
КЗ «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна*

У літературознавчому дискурсі пам'ять є невід'ємним компонентом розкриття художніх образів, що характеризується заглибленістю в підсвідомість, яка є своєрідною світлиною часу, через яку персонаж переосмислює себе як особистість. У романах В. Лиса зазвичай родова пам'ять накладається на історичну, таким чином акумулюючи часопросторовий вимір людського буття. Мозаїка спогадів є модусом конструювання трьох жіночих образів в романі В. Лиса «Країна гіркої ніжності», екзистенційним осмисленням причинно-наслідкових взаємозв'язків.

Модель пам'яті в художній літературі набуває різних кореляцій і є об'єктом дослідження в психолінгвістиці, мовознавстві, літературознавстві. Так, колективна монографія О. Поліщук, С. Підпригори, Г. Косаревої «Модель пам'яті в українській пост/модерністській літературі» присвячена художнім трансформаціям модусів пам'яті в українській літературі ХХ–ХХІ століть. Декілька статей присвятила О. Пухонська аналізу різних вимірів пам'яті.

Дослідження творчості В. Лиса різноаспектні: лінгвістичний (зокрема діалектичний) (Л. Стівур, В. Філіну), філософський (С. Бородіца, Г. Клочек, Я. Полішук), національно-історичний (С. Журба, А. Соколова, М. Стасик).

Автор експериментує з жанрами, аби надати творам оригінальності та зацікавити читачів: роман-хроніка або роман-сага з біографічними елементами – «Століття Якова», «Соло для Соломії»; постмодерністські романи – «Обітниця», «Острів Сильвестра», «Країна гіркої ніжності».

Роман «Країна гіркої ніжності» у контексті пам'яті став об'єктом досліджень таких науковців: А. Новацького, який вивчав роль пам'яті щодо виявлення індивідуальної та національної ідентичності [3]; С. Журби, яка досліджувала питання збереження родової та національної пам'яті через форму спогадів [1]. Однак поза увагою науковців залишається проблема конструювання образів головних персонажів через їхні спогади, що й визначає актуальність роботи.

Метою дослідження є окреслення художньої візії жіночих образів через переосмислення модусу пам'яті в романі «Країна гіркої ніжності» В. Лиса.

Сюжет роману «Країна гіркої ніжності» розгортається довкола трьох рідних і водночас чужих жінок: баби Дазі (Даздраперми), мами Віталії та онуки Олесі. Кожна з них має свою історію неповторного життя, сповненого щастям і смутком, коханням і розчаруванням, таємничістю й відкритістю. Саме спогади визначають їхню життєву траєкторію та моральні принципи.

Найстарша жінка в родині має досить дивне ім'я Даздраперма («Да здравствует первое мая» [2, с. 15], що весь час нагадує жінці про її дитинство, яке вона згадує з теплом, адже у її «солодкому спогаді вона, маленька Дазочка, чекала тата», аби провести вечірні ритуали [2, с. 70]. Цей короткий спогад за тривалістю має вагоме значення для Дазі, адже протягом всього життя вона буде сподіватися мати щасливу родину. Отже, спогади про щасливі роки дитинства стають своєрідною мотивацією вибору героїнею свого життєвого шляху.

Протилежними за настроєм та почуттями є спогади про період перебування Дазі в спеціальному дитячому будинку для дітей «зрадників», де зникає надія на щастя, виникає ненависть як до батьків, так і до себе. Водночас В. Лис використовує прийом спогадів у спогадах, де за емоційним навантаженням вони набувають контрастності, що водночас підсилює трагічність подій: «мама мила їй голову

пахучим-пахучим милом, потім ніжно витирала, ... аж хотілося дихати – не передихати, казала такі ласкаві, лагідні, теплі, такі приємні слова, розповідала, ... ким стане, як виросте. Лікарем... Тепер всього цього не було, жило в якомусь дивному, болочому мареві-спогаді, все зникло, розчинилося і вже ніколи не повернеться» [2, с. 96].

Минуле «приходило у снах» та не давало змоги забути Дазі, ким вона є насправді. Пам'ять про тяжке життя в дитячому будинку (приниження, бруд, сварки, знущання, страх, сором) свідчать про формування усвідомленого ставлення Дазі до цінностей життя, саме тому «вона нічого не нав'язувала доньці, принаймні грубо, але тактовно й наполегливо формувала її смаки» [2, с. 21]. Проте з часом Даза усвідомлює, що ці правила були актуальними для її часу: «Думки були в міру занудні, цікаві й високоморальні» [2, с. 229].

Саме спогади мотивують Дазу врятувати та залишити собі маленьку дівчинку, вона заповнює лакуни самотнього дитинства турботою про Віту. Попри всі страждання, Даза через спогади самовідроджується, набуває витримки, мужності, усвідомлює свою значущість у вирі людського існування. Це відродження пов'язане із втратою батьків, зміною прізвища та імені, сваркою та розлукою з донькою. Минуле й теперішнє переплелись, аби спрямувати Дазу на правильний шлях. Психологічна травма дитинства стає чинником самопожертви в майбутньому.

Наступним жіночим образом є Віталія (Віта) – названа дочка Дазі. Зі спогадів Віти ми дізнаємося про її тендітну та чуйну натуру, яка закохана в поезію В. Сосюри. Саме в коханні Віта шукає прихисток від тогочасної політичної системи та повчань матері [2, с. 47]. Занурення Віти в стосунки з її коханим розуміємо як пошук себе. Проте цей пошук призвів до розлуки з матір'ю, десятиліть «у в'язниці», убивства своїх ненароджених дітей, зради, обману. Так, із дівчини-відмінниці, мрійниці виросла спустошена жінка, яка втрачає свою честь і совість.

У спогадах Віти про маму Дазу ми помічаємо, що, попри конфлікт інтересів, вагомого значення набуває відповідальність та сумління: «Віта відчувала вдячність за цю жертву. Та водночас докір самій собі, що вона мовби стала на маминому шляху» [2, с. 20] для досягнення своєї мрії. Таким чином, образ Віти перебуває на межі боротьби між чистотою материнського виховання та жорстокістю суспільства. Для повноцінного розуміння образу Віти слід звернутися до спогадів Дазі: походження Віти засвідчує її протестантський характер, що й реалізовується у підлітковому віці як протистояння добра і зла, материнства та пристрасті до пригод, прагнення до самостійності. Протистояння виявляється як у ставленні до матері, коханого чоловіка, так і до себе, своїх принципів і бажань.

Аналізуючи вчинки зі спогадів Віти, ми розуміємо, що її довіра змінюється сумнівами, а спокій перемішаний з тривогою. Уважаємо, що фатальне кохання до кримінального авторитету Едика спровоковане бажанням самоствердитись, виявити силу волі. Урешті усвідомлення своєї гідності, прагнення до змін в житті заради щастя перемогло. Доля зведе її з Олесею, яка подарує їй надію на щастя.

Найменше уваги до жіночих образів в романі автор приділяє Олесі. Це пов'язано з її ще малим життєвим досвідом. Оскільки час життя Олесі збігається з часом опису подій в романі, власних спогадів Олесі не відтворено. Зазначимо, що Віта вважає доньку поетичною і здатною «до самокопання» і «вона ще тільки підійшла до тієї межі, де відкриватиме й відкриватиме себе» [2, с. 38]. Тому образ Олесі не можна проаналізувати через спогади, лише через сучасні реалії. А це не є об'єктом цього дослідження.

У романі імена Дазі та Віталії набувають значущості. Модус історичної пам'яті відтворюється через мотивацію імені Даздраперма – недарма тоталітарна система гострим ножом проходить через дитинство Дазі. Чоловіче походження імені Віталія накладає на її характер свій відбиток.

Висновок. Родова пам'ять в романі «Країна гіркої ніжності» В. Лиса фокусує повернення головних персонажів в минуле, де знову вони переживають найдраматичніші моменти свого життя. Через спогади моделюються образи Дазі та Віти, кожен із яких набуває життєвого, досить непростого досвіду. Дазі та Віта, а відтак і Олесья змогли зрозуміти важливість родини та справжнього щастя.

Отже, розкриття жіночих образів через їхні спогади дозволяє проаналізувати характер вчинків, причини та наслідки дій, а відтак спроектувати загальну характеристику образу.

Література:

1. Журба, С. Погляд крізь час: спогади як художня форма репрезентації пам'яті в романах «Країна гіркої ніжності» Володимира Лиса й «Останні історії» Ольги Токарчук. *Літератури Світу*, 2020. № 15, С. 21–36.

2. Лис В. Країна гіркої ніжності: роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 368 с.

3. Новацький Альберт. Роль пам'яті в будівництві національної ідентичності («Країна гіркої ніжності» Володимира Лиса). *Слово і Час*. 2020. № 1 (710). С. 40–50. URL: <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2020.01.40-50> (дата звернення: 18.07.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-24>

**PANAS MYRNYI'S CREATIVE LABORATORY
(BASED ON UNFINISHED WORKS)**

**ТВОРЧА ЛАБОРАТОРІЯ ПАНАСА МИРНОГО
(НА МАТЕРІАЛІ НЕЗАВЕРШЕНИХ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ)**

Matvieieva O. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Researcher Department of Ukrainian
Literature History
Shevchenko Institute of Literature
of the National Academy
of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Матвєєва О. О.

*кандидат філологічних наук,
науковий співробітник відділу
класичної української літератури,
Інститут літератури імені
Т. Г. Шевченка
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Незавершені прозові твори видатного письменника XIX ст. Панаса Мирного – явище малодосліджене в українському літературознавстві. Цікаві спостереження над цим матеріалом, готуючи до видання семитомне зібрання творів письменника, зробив М. Сиваченко: «серед матеріалів важливий історико-літературний інтерес становить незавершена проза Панаса Мирного, яка містить багато цікавих задумів» [3, с. 313]. Як вважає дослідник, ґрунтовне вивчення незавершених творів «розширить уявлення дослідника про Мирного – прозаїка, драматурга, перекладача, покаже його в новому освітленні, дозволить краще пізнати його художню спадщину, осмислити ті причини, що зашкодили письменникові вповні виявити свої творчі сили, довести до остаточного завершення багато починань» [3, с. 214]. Спороадично до аналізу незакінчених творів Мирного звертався також Л. Ушкалов у студії «Реалізм: це есхатологія» [4].

Значний корпус текстів Панаса Мирного становлять незавершені перші письменницькі спроби великих епічних полотен, незакінчені оповідання, плани нездійснених творчих задумів та багато ін. Зокрема йдеться про оповідання «Ганнуся», «Жидівка», «Палійка», «Народолубець»; незавершені великі епічні полотна, такі як трилогія «Родина Бородайв» (розділи «Пасічник», «Яків Бородай», «Замщище», «Визвол») – «Головиха» – «Учителька»; «Сколихнув» («Вечорниці», «Рід»); частини «Струс», «Карло Карлович»; «Халамидник» (розділи «Лежень», «Каша», «Секта», «Не сподівався»); повісті «За водою»

(«Злодій», «Що за хороше...»), «Голодна воля», «Палій», твори з умовними назвами «Хома Боровик», «Міщани», «У тюрмі» та ін. Також 5 оповідань із циклу «Як ведеться, так і живеться», друга частина твору «Пригода з Кобзарем» та ін.

У щоденникових записках 1970-х рр. Мирний осмислює причини, які передусім і визначили таку ситуацію в творчій діяльності: «У мене нетерплячий норов; мені коли б сьогодні почав, сьогодні й скінчив, а так це можна тільки накинути очерки одні... Скільки вже в мене є початого, та не покінченого! Так і валяється до слушного часу, а коли-то той час прийде, хто його знає? Треба мені сперш усього з розказів почати – невеличкі їх писати, а потім і за більше взятись» [2, с. 322]. Слід зазначити, що письменник був надзвичайно вимогливим до своїх художніх праць, критично ставився до творів, які проходили тривалий процес редагування й шліфування. Попри такий підхід, не слід забувати про інший важливий чинник – чиновницьку службу, яка забиравала багато часу, часто ускладнювала й унеможлилювала реалізацію творчих намірів: «Мене від самого різдва і досі душать казенною роботою та ще й будуть душити до самісінького палкого літа, так що я і досі не довів до кінця своєї «Повії» і коли доведу – не знаю» [2, с. 19]. Відтак перспективним постає необхідність дослідження незавершених прозових фрагментів як цілісних творів (хай і художньо не таких досконалих), осмислення їх тематичної парадигми і жанрових особливостей, що особливо важливо для розуміння творчої еволюції Мирного, становлення його як письменника-реаліста. Позаяк ідеї, теми, образи, актуалізовані письменником в незавершеній прозові, згодом проєктуються на твори більш пізнього періоду.

Так, оповідання «Палійка» – одне з найперших оповідань, репрезентативне з точки зору формування Мирного як письменника, якого цікавили соціальні проблеми. Однак у творі помітна штучна розв'язка, перевантаженість натуралістичними сценами (портретні характеристики хворого віспою, з пухирями, тіла дівчини Солохи – каліки з дитинства; сцена падіння її батька в киплячий казан на салогоні та ін.). Прикметно, що вже в цьому оповіданні Мирний актуалізує наскрізний у його творчості образ «недотепної» людини (інакше – «телепня»), який ототожнюється з праведником, чесною й працьовитою людиною. Такою «недотепною» й невинною постає Солоха, яка зростала соціально дезадаптованою, в ізоляції, бо люди її цуралися через потворну зовнішність («виростала як звіря, а не як людина», «не як людина росла, а як собака»). Згодом образ «недотепи» був

художньо реалізований і в інших творах «Жидівка» (самогубця Лія), «Лихий попутав» (попутка Варка), «Лихі люди» (Петро Телепень, Жук), «П'яниця» (чиновник Іван Микитович), «Повія» (Христя) та ін. До того ж, в цьому оповіданні Мирний актуалізував засадничу в його творчості проблему опозиції села й міста як «свого»/«чужого» середовища («Згуба», «Лихий попутав», «Подоріжжя...», «Міщани», «Повія», «Хома Боровик»). Слід згадати, як скалічена дівчина сумує за селом, а образ міста постає перед нею як осередок зла, справжнє «страховище з багатьма головами», що діалогізує з образом міста як жахливого «спрута» в оповіданні «Народолубець».

Незавершене оповідання «Народолубець» сюжетно ймовірно було своєрідним підготовчим етапом до написання повісті «Лихі люди», бо ці твори кореспондують між собою. Дослідження оповідання постає перспективним з точки зору з'ясування літературно-естетичних поглядів Мирного, світоглядних доктрин, під впливом яких він формувався. Л. Ушкалов стверджував, що для Мирного багато важив позитивізм, а у його міркуваннях можна помітити ідеї «соціал-дарвінізму» [4, с. 118]. У цьому контексті герої твору «Народолубець» (історики, критики-реалісти, пристосуванці) позиціонують Міля, Бокля, Дарвіна як представників справжньої науки. Варто лише згадати слова головного героя Петра Шатає-Мотая, котрий постає прибічником Дарвінової теорії «боротьби за життя»: «Така-то боротьба за життя! Слава Дарвіну, що він зірвав з наших очей романтичну пов'язку і вказав на прямий шлях – души, а то тебе задущать!» [1, с. 102]. При цьому релігія, мораль, духовні почуття кваліфікуються як метафізична декорація, котра прикриває біологічну боротьбу індивідів за існування.

Магістральний дослідницький сюжет може бути пов'язаний з незавершеними великими епічними полотнами. За задумом Мирного прозові твори «Сколихнув», «Родина Бородаїв» – «Головиха» – «Учителька» мали бути присвячені зображенню життя й діяльності української інтелігенції, а також проблемі жіночої емансипації. У фрагменті «Сколихнув» засадничою для Мирного постає тема жіночої недолі, одна з «вічних» тем письменника (як і тема жінки-боски), до якої він постійно звертався. Письменник прагнув втілити образ знедоленої, безправної, жінки, який виявився ресурсним і еволюціонував в його творчості (слід згадати твори «Лихий попутав», цикл «Як ведеться, так і живеться», «Повія» та ін.). Так, головні героїні Оріся і Варя та їх подруга Галя на вечорницях висловлюють різні погляди на інститут шлюбу, стосунки між чоловіком та дружиною: Варя («жінка старша

буде від чоловіка»), Оріся («годити чоловікові»), Галя («обоє рівні»). Письменник актуалізує підневільне й безправне становище жінки в тогочасному суспільстві (слід згадати слова Варі «І чому я не вродилася хлопчиком» або її намір піти в москалі й нещадно знищувати всіх, хто кривдить жінок). У цьому ж розділі Мирний вводить образ інтелігента Загірного, який обґрунтовує програму боротьби за визволення жіноцтва, надання їм більших прав, зокрема права на спільну освіту для хлопців та дівчат, професійну самореалізацію жінок (вчителювання). Загалом такі ж ідеї автор висловлював і в діаріуші, в якому актуалізував ідею рівноправності жінок, їхньої емансипації, визначив право на освіту й професійну діяльність. Прикметно, що в автографі «Учителька» Мирний зображує новий тип жінки – освічену представницю із середовища інтелігенції, вчительку Олександру Погрібну, яка обрала альтернативний шлях – професійну самореалізацію, самоосвіту, працю на користь колективу, попри будь-які обставини чи опір противників.

Окрім того, у незавершених творах Мирний актуалізував засадничу тему «пропащої сили», осмисливши життя «людей дна», представників «городяньського» типу – халамидників-перевертнів («Халамидник»; згодом цей образ художньо втілює у відомих творах «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», «Лихий попутав», «Українофіл»). Висвітлюючи тему складного життя і боротьби селян в часи кріпацтва та післяреформенний період, письменник багато уваги приділяє гайдамацькому рухові, образів народних месників, що свідчить про зацікавлення фольклорними джерелами («Голодна воля», «Струс. Карло Карлович», «Пригода з Кобзарем», «Палій», «Родина Бородаїв»). Також письменник розробляв у творчості теми мистецтва («Хома Боровик»), релігії («Жидівка»), зображував життя чиновників («Ганнуся») й міщанства та ремісників 1860–1870 рр. («Міщани»), художньо осмислював революційні події 1905 року («У тюрмі») та ін.

Отже, незавершені прозові твори Мирного становлять інтерес для дослідників як за своєю тематикою, так і художніми особливостями, позаяк значно розширюють уявлення про обсяг, проблемно-тематичні рівні, ідейний зміст творчості письменника. Ці фрагменти постають своєрідною творчою майстернею Мирного, репрезентують його зацікавлення й творчі наміри, світоглядні орієнтири та художні пошуки в період, коли він лише приступав до написання своїх відомих творів. Відтак подальше дослідження незавершеної прози письменника дозволить не лише ознайомитися з його творчою лабораторією, а й допоможе простежити шлях удосконалення художньої майстерності видатного прозаїка XIX ст.

Література:

1. Панас Мирний. Незавершена проза. Том четвертий. К. : Наукова думка, 1970. 517 с.
2. Панас Мирний. Незавершена проза. Том п'ятий. К. : Наукова думка, 1970. 428 с.
3. Панас Мирний. Поезія. Публіцистика. Епістолярій. Том сьомий. К. : Наукова думка, 1971. 663 с.
4. Сиваченко М. Є. Над текстами українських письменників. К. : Наукова думка, 1985. С. 212–229.
5. Ушкалов Л. В. Реалізм – це есхатологія: Панас Мирний. Харків : Майдан, 2012. 184 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-25>

THE MORAL AND ETHICAL FOUNDATIONS OF VERKHOVYNA'S BELIEFS IN THE NOVEL “THE CREAK OF THE CRADLE” BY IVAN CHENDEY

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКОНАНЬ ВЕРХОВИНЦІВ У РОМАНІ «СКРИП КОЛИСКИ» ІАНА ЧЕНДЕЯ

Mykhailenko V. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Lecturer at the Department
of Foreign Literature
and Fundamentals of Rhetoric
CHEI “Vinnytsia Humanities
Pedagogical College”
Vinnytsia, Ukraine*

Михайленко В. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
зарубіжної літератури
та основ риторики
КЗВО «Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

Творчість І. Чендея можна назвати літописом закарпатської історії ХХ століття. У творчості наратора яскраво відтворено гноблення, матеріальні нестатки, духовне пригнічення, утиски прав і свобод верховинців угорцями за часів Австро-Угорщини й Угорщини.

Варто зазначити, що роман «Скрип колиски» (1989) певною мірою зосереджений на тактиці критики окремих недоліків, серед яких найважливіший – пияцтво, алкоголізм, але ж держава, комуністична партія теж борються з цим злом, видаючи різноманітні «антиалкогольні» укази, розпорядження, настанови. Можна сказати, що роман,

в якійсь мірі, був кон'юктурним на тлі найважливішого серед тих партійно-державних документів – Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 травня 1985 року «Про посилення боротьби з пияцтвом» та відповідних парламентських указів у всіх союзних республіках протягом ще того ж травня 1985 року.

У «Скрипі колиски» чимало фактів спрямовано проти непомірного споживання алкогольних напоїв, проти п'яниць і алкоголіків як із робітничо-селянського середовища, так і з управлінської й інтелігентської сфер. Так, художньо неорганічними, публіцистичними видаються нотатки Гаврила Веклинця, який фіксує історію боротьби з алкоголем у різні часи в різних народів [2, с. 172–175], його шкідливості для людського організму, моралі, виробництва, суспільства, записує конкретні факти негативних наслідків пиятик у Забережжі й навколишніх селах, згадує про директора Усть-Чорнянського лісокомбінату Бейлу Катрина (реальна особа), який провадив активну боротьбу з пияцтвом ще до указів 1985 року, навіть запровадив «Книгу честі», тощо [2, с. 195–199]. Ці замальовки, а також різноманітні «вставні» оповідання про курйозні чи жахливі випадки, пов'язані з непомірним вживанням спиртних напоїв, знаходять у романі виправдання хіба що суспільно-кон'юктурною заангажованістю, хоча проблеми алкоголізму справді були актуальними, вони хвилювали письменника і його персонажів задовго до «Скрипи колиски».

Алкоголізм був однією з найчутливіших суспільних вад закарпатського життя (як, зрештою, і загальноукраїнського) протягом усього XX століття, можна було би стверджувати, що він перейшов радянській владі у спадщину від попередніх часів. Про це теж неодноразово згадується у романі «Скрип колиски», як пишеться і про те, що абсолютна більшість верховинців засуджувала схильність до чарки, вважала її злом із християнської точки зору, із позиції селянина, який повинен був дати лад землі й худобі, виконати всі належні роботи й обряди, дбати про сім'ю, її матеріальний добробут.

Основними причинами алкоголізму були матеріальні злидні й моральний занепад. Здавалося, радянська влада першу причину усуває. Дійсно, добробут верховинців поступово зростає, хоча латентне безробіття і низькі доходи були лихом для Верховини у XIX–XX століттях за будь-якої влади, суттєвих зрушень у цих проблемах не спостерігається й досі. Пошук заробітків виштовхує закарпатців за межі рідного краю, відриваючи їх надовго від усталених звичаїв і переконань, і саме відхід від народного світогляду, морально-етичних засад як «застарілих», «ретроградних» тощо стає причиною

п'ятик, сприймання як норми п'яного варнякання, похвальби, аморальних учинків, навіть кримінальних дій.

Викриття, засудження пияцтва у «Скрипі колиски» сприяли швидкій публікації роману. Але якщо уважно вчитатися, то можна зрозуміти, що боротьба з алкоголем – не тільки актуальна проблема у романі, але і привід повести мову про чималу групу інших, не менш гострих проблем радянського суспільства напередодні його остаточного занепаду і розпаду.

Зовнішній світ сприймається письменником і його персонажами як руйнівна сила щодо верховинських звичаїв, устоїв, моралі. Син Пригари одружується з росіянкою, але проблема не в цьому, а в тому, що вже він не питає згоди батьків, не шанує належно традицій рідного краю. Вертуна і Бугрея зі «Скрипу колиски» розбещують великі гроші, зароблені за межами Верховини, тому вони вважають себе господарями життя в рідній Забережжі, втрачаючи будь-яке моральне обличчя. Цікаво, що в сатиричних оповіданнях і повістях І. Чендея навіть «рідні» Ужгород чи Тячів позначені певними рисами «чужості» для верховинця, що є продовженням традицій української літератури XIX – початку XX ст. щодо ворожості міста для селянина, його моралі, яку місто руйнує, не даючи нічого взамін. Ці традиції також органічно вписувалися у загальноукраїнський контекст прози шістдесятництва, творчості російських «деревенщиків», закавказьких письменників.

За романом «Скрип колиски», для верховинського світогляду, морально-етичних переконань руйнівними є не стільки місто, скільки дії радянської влади [1, с. 189]. По-перше, боротьба з алкоголізмом є боротьбою з наслідками, а не причинами, з окремими фактами, а не системними явищами. По-друге, однією рукою влада з пияцтвом бореться, а другою – посилено його стимулює. Виявляється, алкоголь завжди доступний для споживача. Більше того, він є основою товарообігу в торгівлі та громадському харчуванні, від низу до верху планується тільки збільшувати його продаж, бо він дає основну виручку, суттєво наповнює державний бюджет. Журналіст Петро Головчук, головний герой роману, може викривати в газетній рубриці «Пияцтву – бій!» окремі факти шкоди від вживання алкоголю, виробничі й духовні втрати суспільства від цього, але він стає безсилим перед системою (торгівлі й державною), коли пробує встановити кількість проданого алкоголю в Забережжі, районі чи області, дізнатися про плани такого продажу і їх фактичне виконання, домогтися підвищення рівня культури у громадському харчуванні, зокрема і в закладах розпивання спиртних напоїв.

Далі – більше. З'ясовується, що спекуляцією позначена вся торгівля, бо не задовільняється виробництвом попит на якісні товари. Тільки публікація в газеті рятує двоюрідну сестру Головчука від самоуправства податкового інспектора, але ж він, землемір та інші нечисті на руку сільрадівські працівники, хабарники і безгосподарники з керівництва торгівлею, районні чиновники й надалі залишаються на своїх місцях і продовжують свою справу, бо ж не всі вміють чи мають до кого поскаржитися. Поступово виноситься вирок не одному пияцтву, а всій системі, яка насправді є призвідцем і потуральником для пияків, більшості всіх негараздів у верховинському житті. Радянська влада не зуміла навіть усунути соціальну нерівність, що вона ставила своїм основним завданням. «Неборак Стефан – бідняк [...]. Гаразду не мав давно, не має й нині» [2, с. 208]. Натомість на зміну колишній буржуазії приходить нова [2, с. 208]. Не дивно, що місцева влада після виходу «Скрипу колиски» інспірувала чергове цькування письменника в рідному Дубовому і в усьому Закарпатті, усвідомлюючи: у романі йдеться не про конкретний реальний «Барвінок» у Забережі-Дубовому чи про конкретних працівників і керівників торгівлі, а про недолугість і безсилля всієї владної системи.

Творчість Івана Чендея вкладається якраз у цей період радянського «благоденствія» (письменник помер у 2004 році, але роман «Скрип колиски» 1987 року став його творчою лебединою піснею).

Отже, морально-етичні засади переконань верховинців формувалися протягом століть й базувалися на високому рівні справедливості, рівності та взаємодопомоги. Як свідчать твори І. Чендея, вони нерозривно пов'язані з залишками язичницьких часів у обрядах і уявленнях закарпатського селянства, але серцевиною його світогляду, позиціонування себе у світі було християнське віровчення. Письменник переважно негативно змальовує духовенство, церкву як інституцію, протестантські течії, протиставляючи їм внутрішню гуманістичну сутність християнської релігії. Справжніми носіями і охоронцями народно-християнських переконань у творчості Чендея постають архетипні образи тих персонажів, у яких зазнає більшої чи меншої художньої трансформації постать прототипа – батька письменника, з яким у митця були непрості стосунки.

Література:

1. В. В. Бойко. Етнічний і національний дискурси творчості Івана Чендея : дис. ... канд. філолог. наук : 10.01.01. Київ, 2017. 202 с.
2. Чендей І. Скрип колиски : роман. К. : Дніпро, 1989. 433 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-26>

**POETRY IN THE NOVEL “HANNA BARVINOK’S RING”
BY I. KORSAK: A CULTURAL DIALOGUE OF ARTISTS**

**ПОЕЗІЯ В РОМАНІ «ПЕРСТЕНЬ ГАННИ БАРВІНОК»
І. КОРСАКА: КУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ МИТЦІВ**

Mizinkina O. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of General and Slavic Literature
Odesa I. I. Mechnikov National
University*

Мізінкіна О. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри загального
та слов'янського літературознавства
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова*

Chihirinskyi A. V.

*Master Student
Odesa I. I. Mechnikov National
University
Odessa, Ukraine*

Чигиринський А. В.

*магістрант
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Історична романістика останніх десятиліть позначена певними змінами, жанровими модифікаціями, метажанровими утвореннями. Літературознавці (Т. Бовсунівська, Н. Бернадська, Н. Герасименко, Я. Поліщук) вже звернули увагу на таку тенденцію в літературному процесі і відзначають, що межі «розмиваються», а тому є необхідність по-новому осмислити співвідношення реального факту і художнього домислу, враховуючи практики українського роману початку ХХІ століття.

Іван Корсак (1946–2017) зробив посутній внесок у розвиток історичної прози («Гетьманич Орлик» (2006), «Таємниця святого Арсенія» (2008), «Капелан армії УНР» (2009), «Тиха правда Модеста Левицького» (2009), «Діти Яфета» (2010), «Отаман Чайка» (2010), «Немирівів ключ» (2012)), нагадавши про відомих діячів української культури, які боролися за відродження національного духу. Один з останніх творів митця – «Перстень Ганни Барвінок» (2015) – є свідченням «ренесансу історико-біографічної прози».

Специфіка жанру художньої біографії передбачає включення елементів інших текстів, які мають вагоме значення. Художній світ роману «Перстень Ганни Барвінок» насичений інтертекстуальними елементами. Тому ставимо за мету дослідити функції поезій українських митців у творі І. Корсака.

«Перстень Ганни Барвінок» – це художня версія І. Корсака про життя Олександри Білозерської, більше відомої як дружини Пантелеймона Куліша. Історична основа роману збагачена численними документами епохи, з-поміж яких прочитуються листи, уривки з книг культового призначення, уривки статей, щоденники, народні пісні, малі фольклорні жанри та ін. У творі І. Корсака головна героїня зображена у вирі суспільно-політичних процесів ХІХ–початку ХХ ст. Дослідники встановили, що Ганна Барвінок активно спілкувалася з українськими письменниками. Відтак, вмотивовано у романі буття жінки вияскравлюється і за допомогою поетичних творів її сучасників.

Найбільше у романі звучать поезії Пантелеймона Куліша, оскільки головна героїня постає переважно завдяки взаєминам у сім'ї. Чоловік сприяв тому, щоб Олександра спробувала викласти своє естетичне сприйняття дійсності в оповіданнях. Разом з тим, у літературному подружжі на першому місці завжди домінує творчий хист П. Куліша. І. Корсак, використовуючи прийом сну, образно підкреслює переваги персонажа («Пантелеймон був левом»). На підтвердження в романі цитуються уривки з «Хуторної поезії». Так, П. Куліш дозволяє собі характеризувати сучасника імператора Миколу І: *«Свободи ворог, ворог життя, / Ти був великий душолюб, / Катюга розуму в отчизні, / На сході сонця мракотубець...»* [1, с. 219]. Образ Куліша-митця увиразнюється вболіванням за свій народ, суворим аналізом його походження і ролі нащадків у розбудові держави. *«Народе без пуття, без честі і поваги, / без правди у завітах предків диких, / ти, що повстав з безумної одваги / гірких п'яниць та розбишак великих!»* [1, с. 306], – цитуються в романі сміливі рядки з поезії «До рідного народу» (1882). Промовисті строфи з поезії «Слово правди» (1882) прочитуються наприкінці твору І. Корсака та одночасно свідчать про оцінку П. Кулішем своїх життєвих принципів:

*«На мій первоцвіт вдарили морози,
Заціпило мені від холоднечі;
Не докотившись, застигали сльози,
В сумне стогнання обертались речі.*

*А все-таки в моїм немудрім слові
Була якась недовідома сила:
Бо з правдою було воно у змові,
Як рідна мати промовляти вчила.*

*І не злюбили лицеміри ниці
Мене за правду, що навчила мати,
Глумились глумом, мучили в темниці
І похвалялись на хресті розп'яти» [1, с. 319].*

Митець усвідомлює, що його життєвий шлях добігає кінця, тому критично аналізує свою діяльність, ставлення до нього сучасників. Міркою всіх справ і вчинків для П. Куліша є правда, що була закладена з дитинства і яка призводить до «глуму», «темниці», саможертвності. Євген Нахлік вважає, що «у медитації «Слово правди, присвячене Ганні Барвінок» маніфестація естетичних поглядів, історіософічні роздуми «бідолахи сина» про «нелюдську муку» «матусі України» (з вираженням віри в її воскресіння) поєднуються з його щирою громадянською сповіддю, віршованою автобіографією, зворушливим осмисленням своєї долі, сповненої усіляких митарств» [2, с. 176].

Історія непростих стосунків Пантелеймона Олександровича зі своєю всепрощаючою дружиною теж ілюструються рядками з поезії. *«О, ні! З тобою ми, Пречиста, не помрем: / Зоставим дві душі в любимій Материзні. / Світитимуть вони спарованим огнем / Народу темному, безбатченку в Отчизні...»* [1, с. 320], – написав український класик у посланні «До Ганни Барвінок» (1890). В тексті П. Куліша спостерігається піднесення Олександри до рівня святої, незважаючи на його численні позашлюбні романи з іншими жінками. На схилі літ чоловік усвідомив роль законної дружини в його житті, тому вони вже «світитимуть» як одне ціле своєму народу. Цікаво, що відданість та авторитет чоловіка для Олександри Михайлівни, окрім подієвості, в романі простежується в тому, що уривки з його *“Lago Maggiore”* додаються до її листів. Зокрема, лист до Миколи Євшана Ганна Барвінок завершує строфою: *«Шукаю, питаю / Зеленої руті, / Щоб тебе, мій рідний краю, / На віки забути...»* [1, с. 303]. Ще молодого критика письменника в такий спосіб застерігала від ідеалізації реальності, бо «ще багато століть пройде, коли ідеали вийдуть в життя».

У «Перстні Ганни Барвінок» неодноразово підкреслюються зв'язки родини Кулішів з культурним середовищем доби. У романі йдеться про те, що Тарас Шевченко був старшим боярином у них на весіллі, про «теплі» і дружні стосунки поета з Олександрою. Оповідь про ситуацію професійного спілкування двох класиків, яка стосувалася послання «До Основ'яненка». Справа в тому, що П. Куліш не погоджувався з рядками: *«Наш завзятий Головатий / Не вмере, не*

загине... / *От де, люде, наша слава, / Слава України!*» [1, с. 220]. Врешті-решт, Кобзар погодився зробити зміни на *«Наша дума, наша пісня / не вмере, не загине...»* [1, с. 220].

Постать Марко Вовчок залишила свій слід в стосунках як з П. Кулішем, так і з Т. Шевченком. Після відкриття пам'ятника Іванові Котляревському учасники знакової події згадали і про авторку «Народних оповідань». Євген Чикаленко пригадав уривок з «Марку Вовчку» Т. Шевченка:

*«Недавно я поза Уралом
Блукав і Господа благав,
Щоб наша правда не пропала,
Щоб наше слово не вмирало, –
І виблагав! Господь послав
Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих...»* [1, с. 274].

У романі відтворюється неоднозначне ставлення до письменниці в літературному колі українських митців і меценатів на поч. ХХ ст. Хоча в рядках, які І. Корсак залучив до свого твору простежується виразно позитивне ставлення Т. Шевченка до Марка Вовчка.

І. Корсак передає широту спілкування родини Білозерських з митцями у ХІХ ст. Оповідается сумна історія кохання Віктора Забіли і сестри Олександри Любові Білозерської. Нездійснені надії на шлюб з коханою спричинили в поета народження ліричних рядків:

*«Одірви ж од серця тугу,
Рознеси по полю,
Щоб я, бідний, не плакався
На нещасну долю!
А коли сього не зробиш,
Кинь мене у море,
Нехай зо мною потоне,
Моє люте горе!...»* [1, с. 258].

Читаємо в романі і про те, що в їхні краї приїздив Михайло Глінка, якому дуже сподобалися поезії В. Забіли. «Тож на слова «Гуде вітер вельми в полі» пише вже доволі знаменитий композитор романс, якому судилося вийти на безмежні простори і навіть здолати час, а ще так само вподобав композитор вірша Забіли «Не щебечи, соловейку»» [1, с. 258].

Про вагому роль поетичних текстів у романі свідчить й те, що закінчується твір рядками, які (як переконаний І. Корсак) поклав на папір Володимир Яцук:

*«Ти вернешся, мій князю, муже мій,
Твій гордий дух здолає всі тенета.
В земній юдолі, між людей і змій,
Ти ще напишеш сонячні сонети.
Я поможу рубіж цей перейти,
Ти завше в тернах був, а не в елеї...
Мені ж на Україні йти і йти
До розуміння величі твоєї» [1, с. 327].*

Безсумнівно, поезія передає усі думки Ганни Барвінок, вірної дружини П. Куліша. Саме вона могла знати обставини, в яких жив і творив класик вітчизняної літератури; саме вона схиляється перед його величчю в історії культури.

Отже, уривки з поезій у романі «Перстень Ганни Барвінок» представляють вузьку модель інтертекстуальності, що свідомо маркована автором роману. Такі включення є незмінними цитатами з творів українських письменників, що працюють на посилення культурних ситуацій у творі І. Корсака. Одночасна співприсутність інтертекстів (поезій) впливає як на моделювання образів українських письменників (Ганни Барвінок, П. Куліша, Т. Шевченка, В. Забіли), так і формування художнього світу твору в цілому.

Література:

1. Корсак І. Перстень Ганни Барвінок. Корсак І. *Отаман Чайка*. Київ : Ярославів Вал, 2018. С. 152–328.
2. Нахлік Є. К. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: наукова монографія у 2 т. Том 2: Світогляд і творчість Пантелеймона Куліша. Київ : Український письменник, 2007. 462 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-27>

PECULIARITIES OF PHRASEOLOGICAL UNITS ACTUALIZATION IN ARTHUR CONAN DOYLE'S WORKS

СПЕЦИФІКА АКТУАЛІЗАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ТВОРАХ АРТУРА КОНАНА ДОЙЛА

Panchenko V. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of
Foreign Philology
ME "Kharkiv Humanitarian
Pedagogical Academy"
of Kharkiv Regional Council
Kharkiv, Ukraine*

Панченко В. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент,
старший викладач
кафедри іноземної філології
КЗ «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна*

Твори англійського письменника-романіста А. К. Дойля досі викликають інтерес у читачів, вони багаті різноманітними героями зі своєю детальною розробленістю і продуманістю. Письменник створює яскравий світ, де кожен персонаж відіграє свою унікальну роль для створення атмосфери життя того часу за допомогою різних слів, які притаманні даному типу людей, даному соціальному статусу і конкретній історичній епосі.

Фразеологічні одиниці доповнюють авторський індивідуальний стиль А. К. Дойля, розкриваючи експресивний, стилістичний, прагматичний потенціал текстів його творів. Як правило, А. К. Дойль використовує фразеологічні звороти для опису дій, почуттів чи емоцій персонажів, наприклад: «...*but I had not forgotten the warnings of the lady, even though I disregarded them, and I kept a keen eye upon my two companions...*». У цьому уривку використовується фразеологізм “*to keep a keen eye upon smth*”, який означає уважність, пильність – основні риси справжнього детектива. Образність фразеологізмів дозволяє автору утримувати увагу читача, тримати його у напрузі, адже фразеологізми створюють значно більш насичений емоціями текст, аніж це вдалося б зробити, використовуючи лише нейтральну лексику.

В іншому прикладі автор використовує фразеологізм “*to throw all fears to the winds*”, який означає «позбутися всіх страхів»: “...*However, I threw all fears to the winds, ate a hearty supper...*”. Такий фразеологізм

передає внутрішній стан персонажа, описує його емоції та настрій. Фразеологізми надають словам героя твору більшої естетичності з мовної точки зору, а також поетичності, підсилюючи стилістичний ефект висловлювання.

Емоційний стан персонажа передається і в наступному прикладі використання фразеологічної одиниці: *“...I could see at glance that she was sick with fear, and the sight sent a chill to my own heart...”*. У цьому уривку використовується фразеологізм *“to sent a chill to one’s heart”*, який означає стан тривоги, страху. У цьому випадку можемо спостерігати лексичне різноманіття, яке використовує автор для опису цієї емоції, яка так часто зустрічається у детективних творах. Автор описує переяк жінки як *“sick with fear”*, використовуючи потім фразеологізм для передачі ситуації, коли спостереження страху іншого персонажа вводить і самого оповідача у тривожний настрій. Використання цілої низки різноманітних, яскравих та образних засобів для репрезентації однієї й тієї ж емоції у тексті свідчить про лінгвістичну майстерність письменника.

В авторському стилі А. К. Дойля часто присутня іронія, як форма гумору. Сам автор мав багате почуття гумору і цінував цей дар в людях. Тому цілком закономірно, що не раз тонка іронія звучала у мові героїв. У тому числі для передачі іронічного ефекту письменник нерідко використовує фразеологічні звороти, оскільки вони володіють яскравою експресією та виразними образами, які дозволяють підсилити гумористичний ефект висловлювання, наприклад:

– *“Well, at least”, – said Holmes, – “you have had your revenge upon them. There can be no question that it was your oil-lamp which when it was crushed in the press, set fire to the wooden walls <...> Now keep your eyes open in this crowd for your friends of last night, though I very much fear that they are a good hundred miles off by now...”*.

У цьому прикладі використовується фразеологізм *“keep your eyes open”* у значенні «будь пильним» для передачі іронічного тону висловлювання Шерлока Холмса, який приховано глузує з одного із персонажів твору.

У наступній цитаті Шерлок Холмс іронізує над розумовими здібностями доктора Ватсона, використовуючи фразеологізм *“bread and cheese”*, який означає просту їжу, харчування, здатність прогудуватися:

“I have a turn both for observation and for deduction. The theories which I have expressed there, and which appear to you to be so chimerical,

are really extremely practical – so practical that I depend upon them for my bread and cheese”.

У наступному уривку використовується фразеологізм, побудований з використанням порівняльної конструкції “as ... as ...», а саме – “as sharp as needles”:

“There’s more work to be got out of one of those little beggars than out of a dozen of the force,” Holmes remarked. “The mere sight of an official-looking person seals men’s lips. These youngsters, however, go everywhere and hear everything. They are as sharp as needles, too; all they want is organization”.

В уривку теж присутній іронічний контекст, адже Шерлок Холмс натякає на те, що навіть збіговисько вуличних хлопчаків працює більш ефективно, ніж поліція, адже вони бачать та чують все навколо, помічаючи будь-які події та інформуючи про це самого Холмса. Використання фразеологізму “as sharp as needles” у цьому випадку має оцінний потенціал, описуючи характерні риси другорядних персонажів твору.

Фразеологізм, побудований на використанні порівняння, використовується й у наступному прикладі:

“What! Where?” shouted Mr. Windibank, turning white to his lips and glancing about him like a rat in a trap”.

Тут вживається сталий вираз “like a rat in a trap”, який означає безвихідне становище, скрутну ситуацію. Використання такого фразеологізму в тексті забезпечує оцінку ситуації, а також виконує емоційно-експресивну функцію та здійснює прагматичний ефект, викликаючи у читача почуття тривоги. Фразеологізм тут виступає одним із стилістичних засобів створення атмосфери «саспенсу», тривоги у детективі, адже це одна з головних характеристик цього літературного жанру.

Для опису зовнішнього вигляду персонажа фразеологізми у творах А. К. Дойля використовуються досить рідко, однак один із прикладів такого їх використання спостерігаємо у наступному уривку:

“At my cry he dropped it from his grasp and turned as pale as death. I snatched it up and examined it. One of the gold corners, with three of the beryls in it, was missing”.

У цьому випадку описаний як зовнішній вигляд (блідість обличчя), так і емоційний стан персонажа – “as pale as death”. Цей фразеологізм використовує соматичний код (тілесні реакції людини) для відображення її емоційного та психологічного стану – у даному випадку виражається шок, стрес та великий подив і переляк людини, через який її обличчя одразу стає блідим.

У цьому прикладі у якості основи фразеологічного звороту також було використано порівняння. Використання у тексті фразеологізму дозволило автору передати жах молодого юнака, який побачив, що від шалено дорогої берилової діадеми, яку він намагався врятувати, був відламаний цілий шматок. Крім того, він розумів, що стане головним підозрюваним.

Загалом, у ході вивчення особливостей використання фразеологізмів у контексті індивідуального стилю А. К. Дойля можна відмітити, що цей письменник є тонким знавцем рідної мови, вмів використовувати всі можливі прийоми виразності. Зокрема, він не лише використовує у текстах своїх творів фразеологічні звороти, однак також вмів поєднувати їх з іншими стилістичними засобами, наприклад – іронією чи сарказмом, метафорою, уособленням тощо.

Окрім того, слід зауважити, що важливе значення у контексті вивчення особливостей використання фразеологізмів у творах А. К. Дойля має аналіз їх структурних особливостей та, зокрема, вивчення авторських трансформацій традиційних фразеологічних зворотів англійської мови.

Література:

1. Doyle A. C. A Study in Red. Harper Collins UK, 2014. 172 p.
2. Doyle A. C. The Adventures of Sherlock Holmes. Penguin, 1994. 316 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-28>

**PECULIARITIES OF THE ARTISTIC MODELING OF THE
MIDDLE EASTERN WORLD IN “BEIRUT STORIES” BY
AHATANHEL KRYMSKYI**

**ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО МОДЕЛЮВАННЯ
БЛИЗЬКОСХІДНОГО СВІТУ У «БЕЙРУТСЬКИХ
ОПОВІДАННЯХ» АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО**

Poliarush N. S.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Ukrainian Literature
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State
Pedagogical University*

Полярush Н. С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української
літератури
Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

Korol I. M.

*Teacher of Ukrainian language
and literature
Vinnytsia Transport Applied College
Vinnytsia, Ukraine*

Король І. М.

*викладач української мови
та літератури
Вінницький транспортний
фаховий коледж
м. Вінниця, Україна*

Тривалим перебуванням Агатангела Кримського-вченого в Бейруті та Сирії у 1896–1898 роках визначено окремий етап у творчості Кримського-письменника. Саме тут, під сирійським небом, народились не тільки цикли «Пальмового гілля», а й «Бейрутські оповідання». У листі до В. Гнатюка від 20 жовтня 1901 р. Кримський писав: «Хотів би я видати своїм коштом, теж на користь спілці прозаїчну збірку «Бейрутські оповідання»..., які я написав у Бейруті (побутово-гумористичні), а буде їх на 4-5 аркушів» [2, с. 362]. 1897 роком датовані ці оповідання, але побачили вони світ аж в 1906 році.

У листі до Б. Грінченка із Бейрута Кримський, розповідаючи про свої творчі справи і висловлюючи деякі зауваження щодо «Ясних зір» адресата (твір на тему Сходу, де автор, на думку Кримського, допустився етнографічних неточностей), наголошує на достовірності і документальності своїх оповідань: «В тім оповіданні, де оповідається про Бейрут, нема ніякої брехні чи видумки, все – щира правда, тільки

ж, щоб читачам було читати цікавіше, я одяг етнографію і взагалі свої спостереження в белетристичну форму» [2, с. 275]. Переконатися у правдивості слів Кримського допоможе співставлення фабули оповідань з тими фактами, які автор викладає у листах до рідних, знайомих. І що цікаво: співпадають навіть імена героїв, прототипів. Читання листів із Сирії та Лівану справляє враження присутності на первинному відборі фактів із величезної маси вражень. Вчений точно фіксує факти, побутові деталі, прислів'я та приказки, вжиті в певній соціальній ситуації. Таким чином, «Бейрутські оповідання» є частиною живої арабської дійсності, поданої образно, емоційно.

Кримський в листах до друзів, у звертаннях до читачів постійно висловлював невпевненість у своєму белетристичному таланті і обіцяв більше не писати прози. Однак підтримка І. Франка та органічна потреба в образній силі слова не тільки призвели до видання окремої збірки оповідань (1895 р.), а й до написання іншої – «Бейрутські оповідання», а потім і роману. Про цю велику потребу Кримський розкаже в останньому прижиттєвому виданні: «В далекій далечині, на арабській чужині, сидю я було в своїй ученій келії...веду наукову працю...пильно пишу якусь лінгвістичну розвідку... ще й мовою пишу аж надто науковою, арабською – а, отже, ж часом, замість ученої розвідки, самі собою набігають мені на папір «Бейрутські оповідання»... Та й не по-арабськи впливають вони на світ божий з-під мого пера, а по наському-таки, рідною мовою – українською мовою...» [1, с. 618]. Збірка, як і східна праця Кримського, була прочитана і потрабована по-різному. Хтось бачив у ній суто етнографічне завдання, яке ставив перед собою письменник, інші, як, наприклад, Б. Грінченко, бачили прагнення митця привнести нові теми, нові образи, нові ідеї в рідну культуру. Один з найвизначніших учнів Кримського, Омелян Пріцак стверджує, що «Бейрутські оповідання» написані швидше в жанрі «щоденника» сторонньої людини.

Сучасна дослідниця творчості Кримського, Соломія Павличко переконана, що автор оповідань зник, перетворився в нейтрального чи майже нейтрального спостерігача, і оповідання вийшли дещо аморфні, безсюжетні, вони скоріше нагадували сторінки з щоденника або нариси, ніж оповідання» [3, с. 66].

«Бейрутські оповідання», будучи тематичним завершеним цілим, складаються із двох циклів: «Розтління нравів» і «Соломониця, або Соломон у спідниці». Незвичайність назви циклу автор пояснює так: «Розтління нравів» – це так я придумав перекласти один дуже архаїчний вираз, якого сучасний араб не зрозуміє. В моїй повісті мені

декілька разів довелося мати діло з церковно-письменницькою арабською мовою, – то я, щоб краще підкреснути архаїчність мови у декотрих персоналів повістки, вкладаю їм в уста наші церковно-слов'янські слова, тим часом як інші в повістці говорять чисто по-українськи, себто по-народному-арабському» [2, с. 282]. Кримський писав про життя простих людей, їхній побут, про те, як влаштована їхня кухня, як матері виховують своїх дітей, їхні ігри, навчання, про школу. Йому вдалося описати безліч життєвих ситуацій та звичаїв, які супроводжували ліванців наприкінці XIX століття.

Кримський, глибоко спостерігаючи життя сирійців в перехідний період, зумів відобразити картину суспільної трансформації в художніх творах, створивши переконливі образи. Причому, якщо порівняти його листи, наукові праці і оповідання, то слід відзначити, що Кримський – художник у розв'язанні деяких складних соціально-економічних і політичних питань стоїть ближче до Істини, він – дослідник. Майстерне поєднання науково-нарисового і белетристичного начал, розпочате ним ще у «Повістках і ескізах», знайшло більш широке втілення у «Бейрутських оповіданнях».

У «Бейрутських оповіданнях» Кримський виявляє майстерну письменницьку орієнтацію у доборі влучних висловів з метою глибокої характеристики, влучно підмічає деталі побуту арабів. Наприклад, герої оповідання «Соломониця, або Соломон в спідниці» увиразнюють вміле використання фольклорних засобів. Пустопорожність фрази однієї з героїнь автор переконливо розкриває арабське прислів'я: «Язик у неї був на двадцять чотири метелики». Бундючність, пихатість, зверхність Лябібе вдало передано фольклорним засобом: «Її обличчя не засміялося б навіть на тепленький свіжий хлібець». Якщо читач знатиме, як швидко засихає арабський хліб, то влучнішого вислову для Лябібе не придумаєш. Неспроможність пані Сюрсок у вирішенні педагогічних питань дотепно розкриває арабське прислів'я: «Хто хоче дітей розсудити, тому доведеться повіситись». На іронічні слова Катерини Іванівни про те, що матерям «діти не на руку» у половині на четверту годину, пані Сюрсок відповідає прислів'ям: «Не судіте, да не судимі будете». Іноді Кримський поряд з арабськими прислів'ями подає аналогічні українські: «Гомін був наче з жидівській школі, як кажуть українці, або «наче в лазні, де раптом води не стало», як каже арабське прислів'я» [1, с. 559].

Зрозуміло, Кримський писав «Бейрутські оповідання» під живим враженням, а тому часто вживає арабські назви предметів, що одразу надає розповіді відповідного колориту. Наприклад: «шаммас»

(дилкон), «дибс» (виноградне повидло), «шовбек» (качалка), «байі» (тато) і т. д. Добре знає письменник народні арабські звичаї і намагається широко ознайомити з ними читача. Так автор деталізує привітання арабів: «День твій щасливий, Миколина мати. – привітався гість, титулюючи пані Гедіє ім'ям старшого сина, як того вимагає арабська звичайність. Формула «день твій щасливий значить попросту: «здорова була» [1, с. 54].

Кримський-мистець надзвичайно чутливий до краси природи, в чому нас переконало його «Пальмове гілля». У сирийських картинах описам природи, що слід відзначити, відводиться дуже мало місця. Кримський глибоко пізнав життя сирийців. Бажання розкрити хоч деякі його сторони з науковою точністю призвело саме до вибору такої форми, де характерним було скорочення описових елементів, лаконізм викладу.

Персоніфікація явищ природи, оживлення її допомагає створити відповідний настрій. «Гарна днина»... – так починає автор розділ і цими ж словами завершує, пояснивши причини краси і радості. Як бачимо, якщо у «Повістках і ескізах» тон розповіді панує сумний, навіть іноді хворобливий, то у «Бейрутських оповіданнях» домінує спокійний, врівноважений, позначений іронічно-гумористичними малюнками. Цей іронічно-гумористичний тон нагадує твори М. Черемшини з життя гуцулів, який лірико-патетичною оповіддю передає красу гуцульської природи, трагедійно-драматичною, коли йдеться про життя трударя, іронічно-саркастично викриває експлуататорів. Вживання гумору й іронії в одному творі властиве і М. Коцюбинському при змалюванні життя та побуту інонаціональних селян («Пе коптьор», «Відьма»). З іронією він говорить, наприклад, про їх простодушну наївність і забобонність, породжені застійністю патріархального побуту. Гумористична нота у Коцюбинського звучить при реалістичному змалюванні народного життя з його «світлими і темними» сторонами, не сумісного з народницьким-доктринерством.

Отже, «Бейрутські оповідання» Кримського чи не вперше відкрили українським читачам життя та побут Близького Сходу. Вони співзвучні художнім та інтелектуальним пошукам зламу XX і XXI століття. До 120-річчя від дня виходу «Бейрутських оповідань» Імадеддін Раєф, член Спілки арабських журналістів, українознавець зробив переклад збірки арабською мовою.

Література:

1. Кримський А. Твори в п'яти томах. Том перший. Київ : Наукова думка, 1972. 632 с.

2. Кримський А. Твори в п'яти томах. Том п'ятий. Київ : Наукова думка, 1973. 335 с.

3. Павличко С. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського. Київ : «Основи», 2001. 328 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-29>

THE PHENOMENON OF PHILOSOPHICAL PROSE IN UKRAINIAN LITERATURE OF THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

ФЕНОМЕН ФІЛОСОФСЬКОЇ ПРОЗИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Umanska T. O.

Graduate Student

SI "Luhansk Taras Shevchenko

National University"

Poltava, Ukraine

Уманська Т. О.

аспірантка

ДЗ «Луганський національний

університет імені Тараса Шевченка»

м. Полтава, Україна

Новітня філософська проза, яка має витоки в бароковому і про-світницькому дискурсі XVIII століття й акумулює надбання інтелек-туальної літератури XX століття, актуалізується в українській літера-турі на початку ХХІ творчим доробком низки письменників і письмен-ниць, зокрема Галини Пагутяк, Мирослава Дочинця, Галини Тарасюк.

Розмірковуючи про співвідношення літератури та філософії, дослідник В. Кемеров виокремлює три аспекти: перший – література є компонентом філософської системи, оскільки думка створюється за допомогою образів, називаючи це «літературою у філософії»; другий – література й філософія – це дві автономні культурні практики; третій – філософські засади літературних текстів, тобто «філософію в літературі». Л. Сипа [8, с. 5, 7], узагальнюючи ці роздуми, дослу-хається до думки С. Павличко про те, що «література завжди мала філософський підтекст, проте у XX столітті, в епоху небувалих історичних і суспільних катаклізмів і краху світових філософських систем, філософствування стало її домінантою» [6, с. 368].

Філософські, зокрема екзистенційні, проблеми в новітній світовій і українській літературі беруть початок із осмислення ідей філософів

Н. Аббаньяно, С. де Бовуар, Ж. Бодріяра, М. Бубера, А. Камю, С. К'єркегора, Ю. Крістєвої, Е. Левінаса, Г. Марселя, Ф. Ніцше, Ж.-П. Сартра, П. Тілліха, М. Хайдеггера, К. Ясперса тощо, психоаналітиків Е. Левінаса, В. Франкла, З. Фройда, Е. Фромма, К.-Г. Юнга, а також кордоцентризму Г. Сковороди та П. Юркевича.

Дослідники виявляють, що українська філософська проза має витоки в бароковому мисленні, яке представлено у філософсько-етичній концепції Григорія Сковороди, і просвітницькі традиції XVIII століття через кордоцентричний світогляд Памфіла Юркевича.

Осмисленням філософської й інтелектуальної літератури кінця XX – початку XXI століття опікуються літературознавці В. Герасимчук, Т. Гундорова, Н. Зборовська, П. Іванишин, О. Поліщук, А. Рега, Н. Сiniцька (Н. Козачук). Л. Сипа, І. Старовойт, Р. Харчук [1; 3; 4; 7–10].

Низка науковців, зокрема В. Герасимчук, А. Рега, Н. Сiniцька, Л. Сипа, О. Шикиринська [3; 8; 10], зазначає, що для світової філософської літератури XX століття, вершинним жанровим досягненням стає філософський роман. Оскільки саме в цей період виникає, за терміном Т. Манна, інтелектуальний і екзистенціалістичний романи. На писання, чому саме проза найкраще презентує філософську літературу, відповідає відоме зауваження Альбера Камю «Хочеш бути філософом – пиши роман».

О. Шикиринська розуміє філософську прозу як синтетичний вид художньої літератури, релігійної публіцистики й філософії, спрямований на трансляцію «ідейного змісту естетичних уявлень і філософських переконань х активним використанням традиційних риторичних прийомів, скерованих на мистецтво переконувати читацьку аудиторію» [10]. Це інтелектуально-логічний спосіб викладу думок у рамках літературного твору, пошук відповідей на основні питання буття саме засобами художньої образності.

У літературознавчих працях, на думку Н. Козачук [4], немає чіткого розмежування між філософською та інтелектуальною прозою. Існує два бачення цих дефініцій: перше – ототожнення інтелектуальної з філософською (М. Бенькович, В. Бікульчюс, Н. Сiniцька, Г. Фридлендер) і міфологічною (В. Кутейщикова, М. Наєнко) прозою; друге – виокремлення інтелектуальної прози як окремого жанрового різновиду (Л. Єршов, С. Павличко).

Л. Сипа [8] звертає увагу на недостатнє визначення поняття «філософський роман», представлене в «Літературознавчому словнику-довіднику». «Літературній енциклопедії», «Словнику

літературознавчих термінів». Так, у «Літературознавчому словнику-довіднику» цей термін осмислюється як «величний епічний твір, у якому безпосередньо викладається світоглядна або етична позиція автора» [5, с. 611], у «Літературному словнику-довіднику» і «Словнику літературознавчих термінів» – як одночасне синтетичне утілення ідеї й художнє осмислення на рівні філософських узагальнень.

Найяскравішими жанрами філософської прози є притчі та романи, які притаманні літературі XX – початку XXI століття. Серед світових зразків – «Чарівна гора» (1924) Томаса Манна, «Нудота» (1938) Жана-Поля Сартра, «Маленький Принц» (1942) А. де Сент-Екзюпері, «Чайка Джонатан Лівінгстон» (1970) Річарда Баха.

Становлення інтелектуальної прози в українському дискурсі розпочинається із 20-х років XX століття творами В. Винниченка, В. Петрова, В. Підмогильного тощо. Однак, на думку Н. Синицької. їхній доробок має специфіку: «Українські автори вимушені були ховатися за масками, автокоментарями, спрямовувати критиків в інший бік, захоувати філософію своїх творів за яскравою інтригою і любовним сюжетом» [7, с. 75]. У 40-х роках філософська проза розвивається в еміграційній літературі Е. Андрієвської, Ю. Косача, О. Мак, лише в 60-70-х рр. повертаючись в Україну (В. Дрозд, В. Земляк, В. Шевчук, Ю. Щербак). Однак розквіту починає набувати із 90-х років у творах В. Шевчука, П. Загребельного, Галини Пагутяк, В. Тарнавського. На початку XXI століття філософська проза потужно представлена іменами Галини Пагутяк, Мирослава Дочинця, Галини Тарасюк.

Початок XXI ст. стає часом притчевих постмодерних пошуків Мирослава Дочинця, наративною особливістю творчості якого М. Васьків [2] уважає повчання через розповідь, зокрема філософську збірку прозових мініатюр «Єдин» 2019 р., які сам автор називає сповіддю та притчею серця. Інтерпретація біблійної філософії через діалог із нею є провідною світоглядною засадою письменника. Притчевість, асоціативність, параболічність, полісемантичність, двоплановість як ознаки філософічності та інтелектуалізації сприяють універсальному рівню рецепції твору для усвідомлення його концепції, що має витоки у фольклорі, християнській традиції, настановах Григорія Сковороди. Центральним стає й образ головного героя-мудреця (романи-притчі «Вічник» і «Світован», збірки настанов «Многі літа. Благі літа», твори малих жанрів).

Ідіостиль Галини Пагутяк, на який відчутний вплив східної та західної філософії, зокрема К. Кастанеди, ґрунтується на казкових

і барокових мотивах, трансформує власну свідомість авторки, що є інтуїтивно архетипною екзистенцією, як свідомість, що вписана у твір. На думку М.Хопта [9], через призму екзистенційної рефлексії письменниця створює постмодерний неоміфологічний філософський роман (дилогія «Королівство» та «Книгоноші з Королівства», «Слуга з Доброміля», «Магнат», «Сни Юлії і Германа», «Захід сонця в Урожі», «Зачаровані музиканти»).

Прозі Галини Тарасюк притаманна глибинна філософічність, іронічність, загальнолюдські й національні мотиви, у центрі художнього осмислення – колювання людської душі, яка шукає себе в мікро-і макросвіті, людина як образ і подоба Бога. Сама авторка називає свої твори «маленькими романами», зокрема роман-сповідь «Грішні, чесніші за херувімів», у якому життя українців передано через філософську рецепцію письменниці-оповідачки – учасниці й аналітика життя України на межі тисячоліть, або «Любов і гріх Марії Магдалини», у якому євангельська історія усвідомлюється через сучасний контекст, набуваючи універсального філософського значення.

Отже, філософічність прози кінця ХХ – початку ХХІ століття виявляється через художнє осмислення філософських проблем буття, схильність персонажів і оповідача до глибоких роздумів, рушієм сюжету стають розвиток і протиставлення ідей, що представляє жанр притчі (Мирослав Дочинець), неоміфологічний філософський роман (Галина Пагутяк), «маленький» філософський роман (Галина Тарасюк), філософський роман (Галина Пагутяк, Мирослав Дочинець, Галина Тарасюк), а провідним художніми прийомом і лейтмотивом стає діалог із традицією та філософськими, релігійними, етичними концепціями.

Література:

1. Атаманчук Н., Пасічніченко А. Характерні ознаки філософсько-естетичного звучання та інтелектуальної прози в літературі ХХ століття. URL: <https://shag.com.ua/zmis-t-atamanchuk-nina-pasichnichenko-anjela.html?page=17>. (дата звернення 10.07.2022).

2. Васьків М. Наративні особливості «Криничара» М. Дочинця: повчання через розповідь. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2013. Вип. 1. С. 25–29.

3. Герасимчук В. Специфіка тексту філософського роману ХХ століття : автореф. дис. ... докт. філософ. наук. К., 2008. 34 с.

4. Козачук Н. Поетика української інтелектуальної прози 1960–90-х рр. : дис. ... канд. філол. наук. Івано-Франківськ, 2007.

5. Літературознавчий словник-довідник. Київ : Академія, 2007. 751 с.
6. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі ХХ століття. К. : Либідь, 1999. 446 с.
7. Синицька Н. Характерні ознаки інтелектуальної прози. *Слово і час*. 2003. № 11. С. 75–80.
8. Сипа Л. Жанрова природа європейського філософського роману. *Інтернаука*. 2018. № 16 (56). С. 57–63.
9. Хопта С. Архетипно-наративні концепти творчості Г. Пагутяк крізь призму екзистенційних модусів буття: філософсько-літературознавчий підхід. Новітня теорія літератури і проблеми літературної антропології. *Studia methodologica*. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. Вип. 24. С. 255–260.
10. Шикиринська О. Філософська проза як художній феномен риторичної епохи. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. 2014. Вип. 25. С. 246–256.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-30>

THE IMAGE OF A LEXICOGRAPHER TEACHER: NEW CHALLENGES AND PERSPECTIVES

ОБРАЗ ВЕКЛАДАЧА СЛОВЕСНИКА: НОВІ ВЕКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Tserkovnyak-Horodetska O. G

*Candidate of Philological Sciences,
Teacher at the Department of Military
and Humanitarian Disciplines
Military Institute of Telecommunication
and Information technologies named after
the Heroes of Kruty
Kyiv, Ukraine*

Церковняк-Городецька О. Г.

*кандидат філологічних наук,
викладач кафедри
військово-гуманітарних дисциплін
Військовий інститут
телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут
м. Київ, Україна*

Про особистість викладача філолога, словесника написано чимало: статей, нарисів, досліджень та есе, монографій. Однак, думаю, є доконечна потреба подивитися на постать викладача словесника з нових позицій, зокрема національної та психологічної.

Викладач словесник – це перш за все особливий камертон людського розуму, душі та емоцій. Для того, щоб успішно виконувати своє пряме професійне призначення, викладач-словесник має бути передусім вільним, незалежним від мертвих інструкцій і регламентацій. Лише за такої умови він зможе виплекати в собі (і у своїх студентів) творця, а процес викладання літератури стане виявом духовних сил філолога і методиста в одній особі, здатного витворити індивідуальний стиль викладання, який і передбачає невинний рух по висхідній у безперервному пошуку, вдосконаленні, творчих злетах.

Словесник, порівнюючи з іншими предметниками, викладач особливий. Він має бути обізнаним у сфері багатьох гуманітарних наук та бодай основних мистецтв. Вони мають бути не лише викладачами двох наук – лінгвістики і літературознавства, а й психологами та соціологами, краєзнавцями і народознавцями, навіть істориками культури, майстрами художнього читання, розумітися на музиці, малярстві, скульптурі, кіно, інших видах мистецтв, не оминаючи прикладного.

Саме від філолога учні чекають універсальних знань – від політики аж до теорії та практики колекціонування. Розглянемо тепер особистість викладача-словесника в трьох іпостасях – як предметника, вихователя і як людину. Такий поділ, звісно, умовний, бо всі ці аспекти мають зливатися в одну неподільну цілісність. Але для визначення їх співвідношення проаналізуємо кожний осібно.

Звісно, словесник не може знати всього, цикл гуманітарних наук практично неосяжний, але бажано, аби у студентів склалося враження, що їхній наставник усебічно обізнаний. А шлях до цього єдиний – систематичні самоосвіта, студіювання хоч би основних періодичних видань, участь у майстер-класах, вебінарах, конференціях, курсах та навіть просто дивитися сучасні фільми, цікавитися книжковими новинками.

Сучасний студент має багато джерел інтелектуального збагачення – гаджети, інтернет-платформи, сайти, електронні книги, кіно, телебачення, мандри тощо. Викладачу! Будь на чатах свого авторитету. Різнобічна підготовка та обізнаність наше все.

Філологічна ерудиція викладача – перше крило його особистості. А друге – методична вправність, без якої не йде на користь найвагоміший науковий вантаж і яка розуміється не лише як узвичаєні викладацьких вмінь, а і як постійний творчий пошук. Самовдосконалення ось один з найкоротших шляхів. Для цього потрібно: а) постійно стежити за виходом художньої літератури й методичною

періодикою; б) проводити заняття різними методами; г) відвідувати літературні місця; д) підвищувати медійну грамотність. Одне слово, треба будь-що не допустити професійного занепаду.

У сучасному педагогічному світі унітарна методика не працює, насильство і знеособлення в тонкому, суто особистісному, сприйнятті як красного письменства, так і будь-якого іншого мистецтва, призводить до спотворення естетичних смаків, морального викривлення.

Слід сказати бодай стисло і про різні психічні стани викладача. У якій атмосфері викладач готується до уроку? У якому стані іде до вишу? З яким настроєм переступає поріг аудиторії і покидає її? Як це все відбивається на наступних лекціях, практичних, семінарах? Ось лише кілька аспектів психологічного стану викладача, від яких значною мірою залежить ефективність викладання філології.

Зрозуміло, що і позитивний і негативний емоційний заряд викладача позначається на якості занять. Тому педагог повинен навчитися керувати своїм психічним станом. Тоді такт і сила волі в поєднанні з чарами талановитого художнього слова здобудуть перемогу.

Творчість учителя-словесника треба розуміти не як суцільні методичні новації, а як постійне прагнення уникнути трафарету, одноманітності, що вбиває інтерес до слова, мови та літератури. Невпинний пошук і тремтливе очікування інтелектуального задоволення студентів від зустрічі зі світом образів красного письменства – ось результат творчості мовника.

Словесник у вишій покликаній виконувати відповідальну функцію поважного представника красного письменства, вдумливого посередника між художньою літературою і студентами-читачами.

Творчий підхід сприяє виникненню індивідуального стилю, основою якого є загальна і предметна професіограми, а в них – національна та релігійна свідомість, громадянська зрілість і морально-етична чистота, захоплення своїм фахом у поєднанні з глибоким знанням предмета. Звідси ось ці не хитрі правила:

1. Сприймаю кожного студента як особистість.
2. Не допущу найстрашнішого викладацького захворювання – збайдужіння до дітей.
3. Крім інформаційного і навчального компонентів уроку, вноситиму й розважальний, бо студенти, молодь люблять гру та жарт.
4. Не завчатиму підготовлену лекцію, імпровізуватиму, адже викладач – це актор і режисер.
5. Підтримуватиму свій фізичний стан на належному рівні, щоб до класу «влітати», а не заходили, човгаючи.

6. Прагнути не стільки в усій повноті виконати навчальну програму, скільки зробити кожний урок святом мистецтва слова, давати те, що цікавить

моїх студентів.

7. Боятимусь не конфліктів зі студентами (вони неминучі, їх треба розумно розв'язувати), а неоголошеної війни з ними, бо таку війну викладач ще ніколи не вигравав.

8. Уникатиму педагогічного старіння.

Професійним є той викладач, який на своїх уроках дбатиме не лише про цікавий матеріал, а про напружену роботу думки, бо потрібна і така літературознавча інформація, яка не дуже цікава, але яку треба знати (правила, дефініції теоретико-літературних понять, композиція та сюжет художніх творів, найвагоміше з фактажу життєписів письменників).

Головний секрет полягає в тому, щоб на лекції була хоч ілюзія природності, а не заучування, «проходження» програмового матеріалу. Підсумовуючи, вище викладене зазначу, що варто пам'ятати у морі інформаційного, мовного, літературного, музичного контенту про класичні академічні засади науки філології. Поєднання сучасних технологій з класичними, академічними знаннями – це ключ до успіху.

Сприйняття літератури, літературного процесу та героїв зокрема, не варто розглядати однобоко лише в контексті часу, життєвого досвіду, емоційного наповнення – це зробить твір ближчим та зрозумілішим для осмислення слухачами. Не варто забувати і про національне виховання слухачів їх само ідентифікацію, національне наповнення, український контекст та зв'язок, паралелі по можливості з історією України, українською культурою, фольклором, етнографією. Все це разом допоможе створити образ викладача сучасного та актуального, національно наповненого, прогресивного.

Література:

1. Згуровський М. З. Стан та завдання вищої освіти України в контексті Болонського процесу. К. : ІВЦ «Політехніка», 2004. 76 с.

2. Освітні технології : навчально-методичний посібник / ред. О. М. Пехота. К. : «АСК», 2001.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-31>

**THE IMAGE OF THE DETECTIVE CORMORAN STRIKE
IN THE SERIES OF NOVELS BY R. GALBRAITH**

**ОБРАЗ ДЕТЕКТИВА КОРМОРАНА СТРАЙКА
В СЕРІЇ РОМАНІВ Р. ГАЛБРЕЙТА**

Shapoval O. H.

*Candidate of philological sciences,
Senior Lecturer of the Department of the
Germanic Languages
and Foreign Literature
Kamienets-Podilskyi Ivan Ohienko
National University
Kamienets-Podilskyi, Khmelnytskyi
region, Ukraine*

Шаповал О. Г.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
германських мов і зарубіжної
літератури
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський,
Хмельницька область, Україна*

Здобувши всесвітню популярність завдяки циклу фентезійних романів про Гаррі Поттера, британська письменниця Джоан Роулінг зробила досить вдалу спробу дистанціюватись від світу чарів та магії, випустивши серію детективних романів під псевдонімом «Роберт Галбрейт». Починаючи з 2013 року було опубліковано п'ять романів, а в серпні 2022 року очікується поява шостого роману серії, головним героєм якої став детектив Корморан Страйк [6]. На відміну від «поттеріани», детективи Джоан Роулінг досі не отримали належної дослідницької уваги, хоча мають доволі широку читацьку аудиторію, відповідно і до образу детектива Корморана Страйка літературознавці звертаються лише побіжно, переважно у критичних рецензіях з приводу публікації чергового роману серії.

За словами Дж. Роулінг, у детективах її приваблюють «чіткі правила», закони жанру, якими можна грати на свій розсуд [5]. Таким чином, авторка грає з «формулами» жанру, поєднуючи різні традиції детективної оповіді.

Так, сюжети всіх романів серії будуються за класичною формулою whodunit [«хто це зробив»], тобто вони являють собою інтелектуальну загадку, яку детектив (слідчий) розкриває винятково раціональним шляхом. Проте, створюючи образ Корморана Страйка, авторка переважно послуговується формулою «жорсткого» детективу, герой якого, «вже не просто інтелектуал, денді, що займається розслідуванням

злочину з любові до мистецтва. Тепер це фахівець, який має ліцензію на приватний розшук» [2, с. 119]. У Страйка військове минуле, досвід роботи у військовій поліції, за методами якої він і продовжує працювати. «Метод» Страйка – рутинне «поліцейське» розслідування, яке складається зі збору інформації шляхом опитування свідків, стеження, пошуком у мережі Інтернет і т. п. Він часто сумує за правами і можливостями, які надавав йому офіційний статус військового слідчого.

Страйк виокремлюється серед інших високим зростом, кульгавою ходою (через втрату ноги він змушений користуватись протезом), незвичайним іменем та яскравою біографією. Дж. Роулінг дає своєму герою ім'я велетня, казкового героя Корнуола, малої батьківщини Страйка. Фольклорні риси велетня постійно підкреслюються у зовнішності детектива: він майже двометрового зросту, у нього підкреслено випирає черевце, на тілі багато волосся, що дозволяє порівняти його з ведмедем-грізлі: «[He] was massive; his height, his general hairiness, coupled with a gently expanding belly suggested a grizzly bear» [3, с. 15]. Також усім героям кидається у вічі волосся Корморана – надзвичайно густе й кучеряве, за яке з дитинства герой отримав прізвисько «Лобок». «Тілесність» образу героя підкреслюється його сексуальною привабливістю, адже попри зайву вагу і відсутність ноги, Страйк користується підвищеною прихильністю жіночого товариства, уникаючи тривалих стосунків, що також є типовою рисою «жорсткого» детективу. У його житті присутня “a femme fatale” – колишня наречена Шарлотта, з якої він розриває тривалі токсичні стосунки на початку першого роману серії «Кувала зозуля». Шарлотта – «beautiful, dangerous as a cornered vixen, clever, sometimes funny, and, in the words of Strike’s very oldest friend, ‘fucked to the core’» [3, с. 46]. Хоча Шарлотта не намагається зашкодити Страйку фізично (традиційний сюжетний хід для «жорсткого» детективу), вона, безумовно, наносить йому жорстокі емоційні травми, які вимагають багато часу для загоєння (Шарлотта періодично з’являється і зникає у всіх книгах серії). Страйк – «самотній вовк», який дуже важко буде близькі стосунки: у нього складні відносини із сестрою та її родиною, є кілька друзів, з якими його пов’язують спогади дитинства, або воєнне братство. За спостереженням О. Моргунової, Страйк «завжди дисонує із своїм оточенням» [1, с. 15], не вписується у жодну з соціальних груп, постійно відчуває свою «іншість».

Окрім колоритного імені, Дж. Роулінг наділяє свого героя яскравою біографією. Корморан – позашлюбний син британського рок-ідола

1970-80-х років, який визнав свого сина лише за судовим рішенням після тесту на батьківство і обмежив свою присутність у його житті виплатою аліментів. Дитинство Страйка складалось із періодів, які він проводив поряд з ексцентричною матір'ю, яка постійно змінювала міста, дешеві помешкання та супутників життя, і періодів «нормального життя» у родині тітки. Трагічна загибель матері залишає відкриту рану у душі юнака і спрямовує його життєвий вибір у напрямку боротьби за справедливість. У військовій службі Страйк знаходить відповіді на всі свої проблеми: тут стає несуттєвим ім'я та популярність його батька, хаос та невлаштованість побуту замінюються статутом та правилами, робота дозволяє викривати і зупиняти злочинців (адже вбивця матері уник покарання). Покинути військову службу Страйка спонукає не стільки втрата ноги, скільки небезпека втрати власної індивідуальності. Він постає людиною з твердим характером, в якому «поєднуються протилежні риси: цинізм і благородство, жорстокість і сентиментальність <...> він сповідує свій моральний кодекс, у нього формується власне ставлення до суспільства, до моралі» [2, с. 119].

Як і належить герою «жорсткого» детективу, у Страйка дуже скрутне матеріальне становище. У першому романі він мешкає безпосередньо у конторі: спить на підлозі й користується туалетною кімнатою, розташованою поряд з офісом, а для того, щоб прийняти душ, прямує до студентського гуртожитку; в наступних книгах – оселяється у маленькій аскетичній квартирі, розташованій у мансарді над офісом його агенції. Хоча приміщення під офіс, орендоване Страйком, знаходиться у непоганому кварталі, воно все ж таки розташоване поряд із маленькими конторами у занедбаному будинку, який планують перебудувати. Страйк майже не розлучається з цигарками і алкоголем (хоча надає перевагу пиву і досить рідко опиняється у стані сильного алкогольного сп'яніння).

Отже, образ Корморана Страйка будується головним чином за законами «жорсткого» детективу, хоча деякі риси поєднують його з образами класичних детективів «золотої доби». По-перше – це його незвичайне ім'я. Найвідоміші «великі сищики» Шерлок Холмс та Еркюль Пуаро теж мають незвичні імена, а помилки у вимові імені Еркюля Пуаро є розповсюдженим жартом в оповіданнях Агати Крісті. Подібні помилки постійно супроводжують Страйка: незнайомі люди часто називають його Камероном і навіть неправильно вимовляють прізвище: “Strangers were once again doing what they had done most of his life: calling him some variation on ‘Cameron Strick’» [4, с. 325].

По-друге, на відміну від багатьох героїв «жорсткого» детективу, Корморан Страйк є досить освіченою людиною, хоча він і покинув навчання в Оксфорді після смерті матері. Страйк не лише легко цитує латинські вирази і поезії, а й перекладає з латини. У розслідуванні він більше покладається на логіку і дедукцію, а не на фізичну силу (хоча й застосовує її за потреби), а зброєю практично не користується. По-третє, Страйк веде розслідування разом із напарницею, Робін Елакотт, чия поява на початку роману «Кувала зозуля» у якості тимчасової секретарки детективної агенції позірно повторює «формулу» «жорсткого» детективу, в якому красуня-секретарка часто виконує роль довіреної особи сищика. Проте, читацьке очікування не справджується. Робін – ентузіаст детективного розслідування, яка за перші п'ять книг серії проходить шлях від секретарки до повноцінного партнера детектива, а розвиток особистих стосунків головних героїв тримає у напруженні читацьку аудиторію.

Таким чином, у створенні образу детектива Корморана Страйка Дж. Роулінг вільно поєднує традиції класичного детективу «золотої доби» та американського «жорсткого» детективу із актуальними проблемами сьогодення.

Література:

1. Моргунова О. О. Специфіка маргінального героя у романі Роберта Гелбрайта (ака Дж. К. Роулінг) «Кувала зозуля». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2020. № 45. Т. 2. С. 13-16.
2. Шестаков В. П. Детективный роман. Мифология XX века: критика теории и практики буржуазной «массовой» культуры. М. : Искусство, 1988. С. 113–136. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Shest/06.php (дата звернення: 25.07.2022)
3. Galbraith R. The Cuckoo's Calling. N. Y. : Mulholland Books, 2013. 449 p. URL: https://worldfabibooks.files.wordpress.com/2013/10/the-cuckoo_s-calling-robert-galbraith-j-k-rowling.pdf (дата звернення: 21.07.2022)
4. Galbraith R. The Silkworm. N. Y. : Mulholland Books, 2015. 672 p. URL: <https://www.free-best-books.com/mystery/3131.html> (дата звернення: 20.07.2022)
5. Rowling J. K. Robert Galbraith. 20 Nov 2016. URL: <https://www.robert-galbraith.com> (дата звернення: 12.07.2022)
6. The Ink Black Heart Coming Soon. 30 Jun 2022. URL: <https://robert-galbraith.com/the-ink-black-heart/> (дата звернення: 20.07.2022)

ROMANCE, GERMANIC, AND OTHER LANGUAGESDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-32>**SEMANTIC ASPECT OF PHRASEOLOGICAL UNITS OF THE
ENGLISH LANGUAGE****СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ****Basaraba I. O.***Lecturer at the Foreign Languages
Department
National Academy of the State Border
Service of Ukraine
Khmelnyskyi, Ukraine***Басараба І. О.***викладач кафедри іноземних мов
Національна академія
Державної прикордонної служби
України
м. Хмельницький, Україна*

Семантика фразеологічних одиниць була постійно в центрі уваги лінгвістів та мовознавців. Розробники лінгвістичних концепцій висловлювали думку, що однією з найбільш характерних якостей фразеологічних одиниць є її цілісність та неподільність. Під терміном «фразеологічна одиниця» розуміємо стійку мовну одиницю, що складається з елементів, котрі мають цілісне значення, а при виконанні комунікативної функції як правило не мають вигляду повного осмисленого елементу комунікації.

Лінгвіст В. Жуков [2, с. 67] під час дослідження семантики фразеологічних одиниць виявив її основні ознаки і стверджував, що фразеологічні одиниці володіють категоріальним, підсилюючим, оціночним значеннями, а також значенням одухотвореності. Сучасні лінгвісти зазначають, що фразеологічні одиниці мають на меті не лише цілі визначення мети чи предмету певної думки, а й оціночну характеристику. Фразеологізми являють собою засіб та результат емоційного мислення, а також оціночних операцій людської підсвідомості. Дослідниця А. Мелерович [3, с. 156] стверджує, що фразеологічні одиниці володіють предметно-логічним змістом та конотацією, а за рахунок формально- семантичних компонентів фразеологічної одиниці вибудовуються зв'язки між матеріальною формою фразеологічної одиниці та власне її фразеологічним (переосмисленим) значенням.

Такі якості як дифузність, недеталізованість семантики та семантична основа дають можливість застосовувати фразеологічні одиниці до опису достатньо широкого класу предметів та явищ. Відомий лінгвіст М. Алефіренко [1, с. 43] зазначає, що фразеологічні одиниці поєднують інтелектуальне та чуттєве відображення об'єктивного світу та мають емоційно-експресивний компонент. Крім цього, автор стверджує, що в основі кожної фразеологічної одиниці лежить два денотата, які власне і формують цілісне фразеологічне значення. До першого денотата дослідник відносить цілісну ситуацію, що виражається словосполученням, тобто буквальне значення фразеологічної одиниці, а до другого – автор відносить переосмислену ситуацію, тобто образне уявлення номінації фразеологічної одиниці.

Дослідницею Н. Кирилловою ще у 1986 році було розроблено найбільш повну концепцію фразеологічної семантики. Фразеологічне значення вона визначає як осмислення певної ситуації, що виражається вільними словосполученнями. Будь-яка предметна ситуація володіє великою кількістю ознак, тому невідомо яка саме буде відібрана для реалізації у фразеологічній одиниці. Але, коли вона є обраною, то автоматично стає внутрішньою формою семантики фразеологізмів. Саме тому кожен фразеологізм отримує 2 денотата: один – в психічній сфері, інший – в сфері предметних відносин. Усі ці ознаки характеризують ті фразеологізми, що характеризуються вмотивованим значенням, тобто пряме значення трансформується в переносне.

Семантика фразеологічних одиниць пов'язана з історією певного соціуму, традиціями, реаліями та культурою. В основі частинного розподілу відповідно до семантичного принципу лежать такі значення як предметність, динамічність, розрядність, місце та час, атрибутивність (О. Потебня, Ш. Баллі, В. Виноградов).

Виділення ядра фразеологічної одиниці переплітається з поняттям структурного типу фразеологізму. У фразеологічних одиницях, для яких ядро співпадає з ієрархічно головним словом, семантичний компонент є провідним. Фразеологічні одиниці можна розділити умовно на: дієслівні (в переважній більшості в реченні виконують функцію дієслова), адverbіальні (словосполучення, що описують умови, за яких відбувається процес), субстантивні (іменник виступає ядерним компонентом зі збереженням усіх семантичних характеристик, що притаманні цій частині мови), ад'єктивні (словосполучення, де ядерний компонент виступає прикметником та застосовується для позначення ознак фразеологізму).

Література:

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища школа 1987. 136 с.
2. Жуков В. П. Семантика фразеологических оборотов. М. : Просвещение, 1978. 160 с.
3. Мелерович А. М., Фразеологизмы в русской речи. М. : Русские словари, Астрель, 2001. 853 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-33>

**THE GORGON PSYCHOLINGUISTIC ARCHETYPE:
LIWC-22 ANALYSIS**

**ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АРХЕТИП «ГОРГОНА»:
АНАЛІЗ LIWC-22**

Berezhna M. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Doctoral Student at the Department
of English Translation Theory
and Practice
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Бережна М. В.

*кандидатка філологічних наук,
докторантка кафедри теорії
та практики перекладу
з англійської мови
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

LIWC is the dominant rationale in the language analysis world, helping to understand the relationship between verbal behavior and psychology by the relatively simple method that is 'word counting' [1, p. 24]. Still, the essential 'words as attention' model is too simple and was never designed (or intended) to accommodate the full complexity and functionality of verbal behavior [1, p. 26]. Therefore, the combination of narrative analysis and LIWC to verify and compare the obtained results looks like a promising direction for research.

The paper aims to define the elements of the psycholinguistic archetype *the Gorgon* with the LIWC-22 software. I analyze speech patterns of three mass culture movie characters representing *the Gorgon* archetype: Red Queen and Lady Ascot (*Alice in Wonderland* directed by Tim Burton [2]) and Ayesha (*Guardians of the Galaxy Vol. 2* directed by James Gunn [3]). The definition and main characteristics of the archetype are taken from

The 45 Master characters by Schmidt [4]. The results are contrasted with the mean numbers and standard deviations of LIWC categories in movies gathered and presented by Boyd et al. [5]. Deviations from mean figures pertaining to the speech patterns of all characters demonstrate tendencies of psycholinguistic characteristics for a particular archetype.

This paper explores three segments of 899 words run by LIWC in 116 psycholinguistic categories. *The Gorgon* archetype encompasses antagonist and villainous female characters possessing the following psychological characteristics. *The Gorgon* is a woman of fury and rage who feels justified in her actions because she feels her fundamental rights have been violated. Her rage is swift, merciless, and sometimes aimed at the wrong person. Any thoughts on democracy, diplomacy and right and wrong are irrelevant. She will be avenged at all costs. She feels she is the master of her life and destiny. She does not care what anyone else thinks. She acts as a dictator, dispensing justice. She seems to have no emotional reactions and shows no remorse toward horrific events. She is aggressive, erratic, and irritable. She believes in fighting fire with fire. *The Gorgon* creates extremely emotional reactions out of proportion to the offense. She usually reacts from repressed trauma or years of abuse [4, p. 54-55]. For a detailed analysis of the speech peculiarities of *the Gorgon* archetype characters from *Alice in Wonderland*, see [6].

Table 1

Psycholinguistic categories (LIWC-22) of *the Gorgon* speech

	Red Queen (Alice in Wonderland)	Lady Ascot (Alice in Wonderland)	Ayesha (Guardians Vol. 2)	Mean (movies) [5]	Std. Deviation [5]
1	2	3	4	5	6
clout	88,96	93,73	99	77,73	11,46
authentic	20,25	42,21	14,15	58,51	14,51
tone	40,33	12,48	9,01	44,76	18,29
ppron	19,61	15,56	18,9	15,46	2,42
i	7,45	4,44	3,54	5,74	1,49
we	0,98	1,48	5,91	1,44	0,66
you	4,9	7,41	4,33	5,26	1,36
they	1,76	0,74	3,15	0,75	0,45

Table 1 (ending)

1	2	3	4	5	6
affiliation	2,35	2,96	7,09	2,53	0,81
tone_pos	4,12	2,96	1,18	3,41	0,97
tone_neg	2,75	3,7	2,36	1,81	0,58
emo_neg	0,59	1,48	0,39	0,58	0,23
emo_anger	0,2	0	0,39	0,10	0,08
social	20,78	18,52	22,05	16,89	2,35
socrefs	16,08	12,59	18,9	12,48	1,91
family	1,18	1,48	1,97	0,69	0,49
friend	0,2	0	0	0,17	0,16
feeling	0,59	0	0	0,38	0,22
assent	0,2	0	0	0,76	0,43

'Clout' refers to the relative social status, confidence, or leadership [7]. Numbers above standard in the researched material suggest that the characters possess high social standing and ruthlessly rule their court (Red Queen), household (Lady Ascot), or planet (Ayesha).

Lower numbers in 'authentic' suggest a more guarded, distanced form of discourse; people tend to self-regulate or filter what they say. Authenticity reflects the degree to which a person is self-monitoring [7]. In the researched material, 'authentic' is low, meaning that the characters always control what they say because of their high social position or the political game they are playing and due to general distrust towards people around.

A high number in 'tone' is associated with a more positive, upbeat style, while a low number reveals greater anxiety, sadness, or hostility. A number around 50 suggests either a lack of emotionality or different levels of ambivalence [8]. In the researched material, the numbers are lower than the mean figure, revealing the general hostility of *the Gorgon* characters. Being antagonists or villains, these characters have low numbers in 'tone_positive' and high numbers in 'tone_negative' and 'emo_negative.' Their aggression is revealed in high numbers in 'emo_anger.'

'Pronouns' signify the speakers' focus of attention [9]. The *Gorgon* archetype's focus is external as the characters concentrate their attention on their opponents. Personal pronouns demonstrate to whom the rage and aggression are directed. The purpose of the archetype in the plot is to be an

obstacle in the protagonist or hero's way. *The Gorgon* fights ardently, focusing solely on her enemy. For Red Queen, the number is high in 'she/he' and 'they' categories as she opposes Alice, White Queen, Mad Hatter, and his companions indirectly, giving orders to her army. The same is true for Ayesha as she opposes Guardians of the Galaxy through her army or the Ravagers. For her, the number is high in 'they' category. For Lady Ascot, the number is high in 'you' category as she opposes Alice directly in several dialogs.

For Ayesha, the number is also high in 'we' category, as she uses regal 'we' to demonstrate her high social status [9] and identification with the people of her planet. The number for Red Queen is also high in 'I' category, which correlates with her having a life-long psychological trauma and concentrating on her feelings and suffering.

Higher rates of 'affiliation', 'family', and 'social' words demonstrate *the Gorgon's* social connections due to high social standing and relation to the group in whose name they often fight.

The category 'friend' is within the norm or lower, demonstrating their lack of friends and having only subordinates to rule or enemies to fight.

The category 'feeling' is within mean figures or lower, revealing, in general, a low level of emotional reactions except for anger and irritation. Even romantic and matrimonial relationship is about power and status for them.

The 'assent' category is low in numbers, demonstrating a highly confrontational personality of *the Gorgon* archetype.

Further research aims to create a comprehensive classification of psycholinguistic archetypes frequenting English-language mass culture movies of the XXI century.

References:

1. Boyd, R. L., & Schwartz, H. A. (2021). Natural language analysis and the psychology of verbal behavior: The past, present, and future states of the field. *Journal of Language and Social Psychology*, 40(1), 21–41. <https://doi.org/10.1177/0261927X20967028>
2. Alice in Wonderland. Directed by Tim Burton, Walt Disney Pictures, 2010.
3. *Guardians of the Galaxy Vol. 2*. Directed by James Gunn, Marvel Studios, 2017.
4. Schmidt V. *The 45 Master characters*. Cincinnati, Ohio: Writers Digest Books, 2007. 338 p.

5. Boyd, R. L., Ashokkumar, A., Seraj, S., & Pennebaker, J. W. (2022). *LIWC-22: Descriptive Statistics and Norms*. Retrieved March 29, 2022, from <https://www.liwc.app>
6. Бережна М. В. Мовленнєвий портрет персонажів, які відповідають архетипу «Горгона» (у фільмі Т. Бертона *Alice in Wonderland*). *Філологія у сучасному світі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27-28 серпня 2021 р.* Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2021. С. 23-27.
7. Boyd, R. L., Ashokkumar, A., Seraj, S., & Pennebaker, J. W. (2022). *The development and psychometric properties of LIWC-22*. Austin, TX: University of Texas at Austin. Retrieved March 29, 2022, from <https://www.liwc.app>
8. Pennebaker, J. W., Booth, R. J., Boyd, R. L., & Francis, M. E. (2015). *Linguistic Inquiry and Word Count: LIWC2015*. Austin, TX : Pennebaker Conglomerates. Retrieved March 29, 2022, from <https://www.LIWC.net>
9. Kacewicz, E., Pennebaker, J. W., Davis, M., Jeon, M., & Graesser, A. C. (2014). Pronoun use reflects standings in social hierarchies. *Journal of Language and Social Psychology*, 33(2), 125–143. <https://doi.org/10.1177/0261927X13502654>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-34>

THE USE OF LINGUISTIC MEANS OF MANIPULATIVE INFLUENCE IN ENGLISH COSMETICS ADVERTISING

ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В АНГЛОМОВНІЙ РЕКЛАМІ КОСМЕТИКИ

Biriukova V. O.

*student of the second (master's) level
of the Faculty of Foreign Languages
Kryvyi Rih State
Pedagogical University*

Бірюкова В. О.

*студентка другого (магістерського)
рівня факультету іноземних мов
Криворізький державний
педагогічний університет*

Revenko V. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Senior lecturer at the Department
of English Philology,
Kryvyi Rih State Pedagogical University
Kryvyi Rih,
Dnipropetrovsk region, Ukraine*

Ревенко В. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач
кафедри англійської філології
Криворізький державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг,
Дніпропетровська область, Україна*

Сучасна реклама є багатоаспектним явищем, що привертає увагу фахівців різних галузей науки. Реклама викликає особливий інтерес і у мовознавців. Для даної галузі досліджень рекламні повідомлення цікаві не просто як ще одна сфера використання мови, адже вони становлять для неї особливу цінність в силу своєї стислості та чіткої прагматичної установки на максимальну силу впливу.

Враховуючи вищесказане, предметом нашого дослідження обрано мовні засоби маніпулятивного впливу англomовної друкованої реклами. Матеріалом дослідження слугували друковані тексти рекламних кампаній брендів L'Oreal Paris, Maybelline New York, Kerastase, Vidal Sassoon, Rodan + Fields, Dior, Lancome, Giorgio Armani, Covergirl. Метою дослідження є виявлення лінгвістичних засобів маніпулятивного впливу в англomовній рекламі косметики.

Феномен маніпуляції вивчається у різних сферах науки. Ефективність мовленнєвого впливу залежить від певних факторів, а саме знання психології людини, ефективного використання мовних засобів. Саме такої стратегії дотримуються автори рекламних повідомлень.

Оскільки ключовим аспектом нашої роботи є вивчення феномену мовленнєвої маніпуляції, звернімо увагу на більш детальне вивчення цього явища саме з лінгвістичної точки зору. За визначенням О. Г. Рудой «мовленнєва (мовна) маніпуляція є різновидом маніпулятивного впливу, який здійснюється шляхом майстерного використання певних ресурсів мови з метою прихованого впливу на когнітивну й поведінкову діяльність адресата» [1, с. 50-51].

Реклама є найдієвішим засобом впливу на споживачів. Без реклами виробникам дуже складно продавати свої товари та послуги через великий попит на ринку. За визначенням В. Музиканта, «реклама – це друковане, рукописне, усне або графічне повідомлення про особу, товари, послуги або суспільний рух, відкрито опубліковане рекламодавцем й оплачене з метою збільшення обсягів збуту, розширення клієнтури, одержання голосів або суспільної підтримки [2, с. 48]. **Мета реклами** – привернути увагу, викликати інтерес, передати споживачеві інформацію і змусити його діяти певним чином. Реклама має повідомити дещо важливе і цікаве для споживача, про щось виключне, особливе, чого нема в інших товарах. Звернення в рекламі повинно бути правдивим, доказовим і виголошеним доступно, вчасно, щоб покупець звернув увагу на рекламований товар (послугу) і придбав його [3].

З метою створення позитивного іміджу товару автори рекламних текстів використовують різноманітні мовні засоби впливу: морфологічні, стилістичні та синтаксичні.

Серед морфологічних засобів, які використовуються для характеристики товарів, переважають:

прикметники (ці лексичні одиниці є найефективнішим маніпулятивним засобом у рекламному дискурсі). Під час аналізу рекламних текстів ми виявили, що цей засіб є найуживанішим [4]. Прикладом є рекламні кампанії туші та помади косметичної фірми Maybelline New York:

1) “**Addictive, buildable volume. Looks so dense. Feels so soft.**” Або “**Vivid. Sensual. Sensational**”;

прислівники (у поєднанні з прикметниками для посилення або уточнення) [4]. Наприклад, реклама засобів по догляду за волоссям від фірми Vidal Sassoon:

2) “Salon genius. **Brilliantly priced**”;

іменники (зосереджують увагу на певному товарі або послугі. Маніпулятивна функція іменників полягає у тому, що вони створюють позитивні образи для споживача, змушують сприймати товар як

цінність, також визначають вічні цінності як: життя, здоров'я, любов і створюють нові) [4]. Прикладом стане рекламна кампанія засобів по догляду за обличчям від Rodan + Fields:

3) “Wishing you **clarity and prosperity**”.

Реклама помади від бренду L’Oreal Paris звучить наступним чином:

4) “This is not a lipstick. This is the luxury of lip-pampering **richness**. This is a **kaleidoscope of colour**”;

дієслова (ці лексичні одиниці створюють образ, картинку руху в уяві реципієнта рекламного дискурсу. За допомогою дієслова можна спокусити, умовити, підвести адресата до прийняття рішення.) [4]. Наведемо декілька прикладів реклами туші та тонального крему від бренду Maybelline New York: 5) “**Apply. Obsess. Repeat**”;

6) “**Don’t change me. Fit me.**”

Реклама бренду Kerastase заявляє:

7) “**Give your hair a second life.**”

У рекламному дискурсі широко використовують різноманітні стилістичні засоби, які активізують асоціативні та емоційні реакції реципієнта. Метафора є одним із найбільш поширених прийомів. Метафоризація у багатьох випадках слугує джерелом виникнення нового значення слова [4]. Наприклад, реклама помади від бренду Lancome звучить наступним чином:

8) “**Joy of colour**”. У даному прикладі колір порівнюється з радістю.

У рекламі тіней для повік від бренду Giorgio Armani 9) “**Eyes to kill**” нам пояснюють, що очі матимуть вбивчу красу після використання даного продукту. Також нашу увагу привернула рекламна кампанія бренду Dior:

10) “**The future is gold, I’adore Dior**”. Як бачимо, у даному прикладі присутній прийом метафоризації, у якому майбутнє порівнюється із золотом.

Епітет також виконує функцію впливу на адресата. Його завдання – привернути увагу та зацікавити реципієнта [4]. Візьмемо за приклад рекламу тонального крему від Lancome:

11) “**Flawless finish, weightless feel**”;

або реклама від бренду Dior:

12) “**The extraordinary foundation**”. Використовуючи епітети, автори намагаються привернути увагу адресата тим, що даний товар є дуже якісним і саме його потрібно купувати.

Вживання **риторичних запитань** також підсилює ефективність рекламного повідомлення. Питальні речення у рекламі найчастіше передбачають отримання позитивної відповіді. Вони покликані

привернути увагу та налагодити контакт з адресатом повідомлення. Маніпуляція свідомістю реципієнта досягається ілюзією особистого звертання до нього [4]. Прикладом стане реклама від бренду Covergirl:

13) “Is your volume true or “false”?”

Порівняння – це стилістичний прийом, який являє собою часткове уподібнення двох об’єктів дійсності (чи їх властивостей), які відносяться до різних класів. Це стилістична фігура, яка складається з двох компонентів: суб’єкта порівняння і об’єкта порівняння, що об’єднані такими словами: as, as...as, like, as though, as if, such as та ін. [5]. Прикладом такого засобу виступає рекламна кампанія бренду Garnier:

14) “Hair so smooth. **It shines like glass.**”

Ефективним стилістичним засобом мовленнєвого впливу в рекламному дискурсі також є **каламбур**, гра слів, використання звукової подібності при наявності різних значень. Прикладом є реклама від бренду Lancome:

15) “The **longwear** you **love to wear**”.

Серед синтаксичних засобів маніпуляції варто говорити про **еліптичні речення**, які часто використовують у формі відповіді на питання, тому часто вони слідує за питальними [6]. Прикладом стане реклама від бренду Garnier: 16) “**Want better color? Start nourishing while you color**”.

Спонукальні речення є найпотужнішим способом переконання реципієнта [6]. Наведемо приклад реклами туші для вій million lashes від бренду L’Oreal Paris. Рекламний слоган спонукає нас наступним чином:

16) “**Become a lash millionaire!**»

Таким чином, наведені приклади свідчать про ефективність лінгвістичних засобів щодо створення високого маніпулятивного впливу на адресата, а саме привертання його уваги, створення позитивного образу товару, та навіювання думки про необхідність купівлі певного товару.

Література:

1. Руда О. Г. Мовне питання як об’єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі : монографія. Київ, 2012. 232 с.
2. Музикант В. Теорія і практика сучасної реклами. К. : МЭО. 2007. 312 с.

3. Миронов Ю. Б., Крамар Р. М. Основы рекламной деятельности. URL: <https://kerivnyk.info/osnovy-reklamnoi-diyalnosti1-1>

4. Романюк С. К. Реалізація маніпулятивного потенціалу лінгвістичних вербальних засобів в американському рекламному дискурсі. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*: [у 4 ч.]. 2009. Вип. 81 Ч. 2. С. 286–289.

5. Мороховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В. Стилистика английского языка. К. : Издательское объединение «Вища школа». 1984. 248 с.

6. Тардіф І. В. Синтаксичні засоби в англomовних рекламних текстах соціальної мережі Twitter. *Молодий вчений*. 2019. № 5.1. С. 209–212.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-35>

CONCEPTUALITY OF MEDITATIVE DISCOURSE

КОНЦЕПТУАЛЬНІСТЬ МЕДИТАТИВНОГО ДИСКУРСУ

Bublyk T. Ye.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of
English Philology
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Бублик Т. Є.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

На зламі двох тисячоліть в лінгвістиці відбувається зміна наукових парадигм. У сучасних мовознавчих студіях спостерігаємо тенденцію до аналізу глибинних смислів, захованих у тексті, які актуалізують, з однієї сторони, світоглядну позицію автора або розкривають, з іншої, суть написаного. Якщо у XIX столітті домінуючим було порівняльно-історичне мовознавство, в XX столітті панував системно-структурний метод, то в XXI столітті набирає розвитку антропоцентрична когнітивна парадигма. М. Макаров стверджує, що перехід від однієї домінуючої парадигми до іншої не передбачає її буквальної заміни чи повного заперечення, а швидше знаходить своє вираження в зміні точок зору на мову, нових пріоритетах, методах і перспективах, що в «стисненій» формі містить ідеї і досягнення всіх попередніх парадигм [4, с. 320].

3-поміж існуючих наукових парадигм виділяють дві, що є основними у сьогочасних лінгвістичних орієнтирах, а саме, когнітивну та комунікативну. Крім того, сфери діяльності людини, чи то мовна, чи то мисленнєва, опосередковані відповідними когнітивними процесами, що уможливило їх дослідження у взаємодії [4, с. 494].

Концептуалізація світу стоїть в центрі уваги когнітивної лінгвістики, яка зосереджується на проблемах мови як загального пізнавального механізму репрезентації та трансформування найрізноманітнішої інформації з використанням мовних знаків. Лінгвістика до кінця XX століття існувала під гаслом «вивчати мову в самій собі і для себе» (слова, які приписують Ф. де Соссюру). Як справедливо зауважує М. Болдирев, «щоб пояснити, як побудована мова і як вона використовується, потрібно вийти за рамки мовної системи і поєднати її зі всім тим, що ми знаємо про сприйняття, пам'ять, поведінку людини і т.д.» [1, с. 18]. Тому аналіз мовної картини світу у її взаємозв'язках та переходах визначає необхідність лінгвістичного аналізу таких одиниць, як концепти. Саме концепти постають основними носіями змісту будь-якого дискурсу.

Оскільки дослідження концептів відбувається на різних рівнях, відповідно існує і багато визначень цього поняття. Найбільш прийнятним, в межах даного аналізу, видається нам визначення концепту, запропоноване Г. В. Поліною. Услід за Г. Поліною під концептом розуміємо сукупність усіх знань про предмет, що включають як його суттєві, так і несуттєві ознаки; він виступає, з одного боку, як цілісна єдність, а з іншого – як система багатьох взаємозалежних властивостей і відносин [3, с. 3]. У нашому трактуванні концепт постає як складне багатогранне явище, що поєднує лінгвокогнітивні, лінгвокультурні та індивідуально-авторські особливості, що впливають на засоби та способи текстової актуалізації концептуального наповнення медитативного дискурсу, визначити та описати яке можна за допомогою концептуального аналізу відповідних медитативних творів.

Власне, **метою** нашого дослідження є показати концептуальну наповненість медитативного дискурсу, який у даному аспекті досі не був об'єктом зацікавлення лінгвістів, що, власне, і складає **актуальність** нашого дослідження. Матеріалом дослідження слугують твори індуїстських авторів Ошо та Ентоні де Мелло, чийм творам притаманні мовні особливості, характерні для медитативного дискурсу. Дана робота є продовженням дослідження медитативного

дискурсу (як різновиду езотеричного дискурсу), особливості якого уже описувались у структурно-прагматичному аспекті [2].

Слід зазначити, що концепти вербалізуються в мові за допомогою лексем, кожна з яких позначає лише частину, окрему ознаку концепту. Проте саме лексеми, семантика слів, словосполучень, речень і текстів є ключем до розуміння змісту концепту. Варто констатувати, що концепти є результатом двох тенденцій: прагнення відобразити діалектичність світу, тобто відобразити світ таким, яким він є, і прагнення конструктивізувати світ з метою підпорядкування його волі і бажанню людини, тобто представити світ простішим, жорсткішим і детермінованим до такої міри, яка необхідна і достатня людині для вирішення практичних завдань [5, с. 106].

Концептуальне наповнення досліджуваних медитативних творів обумовлене індивідуально-авторською, індуїстською світоглядною позицією, що людині нічого не потрібно для повноцінного і щасливого життя. Проте суспільство, культура, релігія тощо (представлені концептом *SOCIETY*) нав'язують щоразу нові критерії, закони та цінності, прагнення здобути які вносить неспокій у наше життя. ... *your society and your culture taught you to believe that you would not be happy without certain persons and certain things ... Your culture and your religion have brainwashed you against the whole way of thinking and feeling and perceiving the world* [8, с. 165]. Це породжує масу негативних емоцій та почуттів, наявність яких несумісна із щастям і повноцінним життям. Концепти *GOD, TRUTH, LOVE, FREEDOM, HAPPINESS, LIFE* подаються авторами у амбівалентному прочитанні. З однієї сторони ці поняття є непізнані і непізнавані. *"Don't seek the truth; just drop your opinions". Drop your theories; don't seek the truth. Truth isn't something you search for* [6, с. 73]. Ці ж поняття, водночас, є докорінно спотворені спробами пояснити і описати їх словесно. Люди послуговуються своїми поняттями Бога, правди, щастя, любові тощо, оскільки істинні цінності для них чужі. *True happiness is uncaused. You are happy for no reason at all. And true happiness cannot be experienced* [8, с. 69]. *Life only makes sense when you perceive it as mystery and it makes no sense to the conceptualizing mind* [7, с. 148]. У подальшому прочитанні творів виокремлюємо концепти *NATURE* та *AWARENESS*. Усамітнівшись на природі, в цілковитій тиші і спокої, людина відкріє для себе усвідомлення. ... *the transforming light of awareness brushes aside your scheming, self-seeking ego to give Nature full rein to bring about the kind of change that she produces in the rose: artless, graceful, unself-conscious, wholesome, untainted by inner conflict*

[8, с. 84]. Через споглядання природи у всій її красі, лише з допомогою *seeing* та *understanding*, можна зрозуміти, що таке Бог, любов, духовність, щастя, життя і, тим самим, здобути просвітлення для справжнього життя. *Enlightenment! Enlightenment! Wake up. When you're ready to exchange your illusions for reality, when you're ready to exchange your dreams for facts, that's the way you find it. That's where life finally becomes meaningful. Life becomes beautiful* [6, с. 33]. Наостанок, концепти *ENLIGHTENMENT* та *SELF* доповнюють концептуальну картину медитативних творів і є способом набуття блаженства і відкриття власного «я», тобто стану, коли людина відбувається вже і зараз, і проживає повноцінне життя. *Self is above everything. It is through the self that we are connected to isness. Isness is beyond thoughts. ... Dropping thoughts, becoming calm and empty, and so comes that nonduality which puts one into truth, into isness* [9, с. 71–74].

Проаналізовані концепти мають важливе смислове значення у загальній концептуальній картині медитативного дискурсу. Визначальна позиція ґрунтується на переконанні, що людина щаслива і досконала вже і зараз такою, якою вона є. Проте правила, закони, цінності тощо, нав'язані ззовні, створюють суттєві перешкоди для щасливого і повноцінного життя. Таке переконання визначає загальне концептуальне наповнення медитативного дискурсу: людина від народження повноцінна і щаслива, проте виховання, віросповідання, суспільство тощо створюють умови та правила, прагнення відповідати яким спричинює неспокій та роздратування, нівелює основні цінності. Віднайти бажаний спокій можна на природі через усамітнення та споглядання, віднайшовши власне «я».

Перспективним у подальших дослідженнях може бути аналіз когнітивно-прагматичного аспекту медитативного дискурсу.

Література:

1. Болдырев Н. Н. Концептуальное пространство когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2004. № 1. С. 18–36.
2. Бублик Т. Є. Медитативний дискурс як різновид авторського езотеричного дискурсу: структурно-прагматичний аспект. Волинський національний університет імені Лесі Українки. *Актуальні питання іноземної філології*. Вип. 14. 2021. С. 17–22.
3. Поліна Г. В. Мовна об'єктивація концепту БОГ в англійському дискурсі XIV-XX століть : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2004. 23 с.
4. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, 2011. 844 с.

5. Таценко Н. В. «Концепт» як ключове поняття когнітивної лінгвістики. *Вісник СумДУ. Серія «Філологія»*. № 1'106. 2008. С. 105–110.
6. Mello de, A. *Awareness: the Perils and Opportunities of Reality*. New York, 1992. 185 p.
7. Mello de, A. *One Minute Nonsense*. Chicago, 1992. 180 p.
8. Mello de, A. *The Way to Love*. New York, 1995. 196 p.
9. Osho. *Seeds of Wisdom*. 1994. URL: <http://www.alaalsayid.com/ebooks/OSHO%20pdf/Seeds%20of%20Wisdom.pdf>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-36>

VERBALIZATION OF NEGATION IN OLD HIGH GERMAN

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЗАПЕРЕЧЕННЯ У ДАВНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Horodilova T. M.

*PhD student of the 3d year of study,
Lecturer
at the Department of Germanic Philology
Institute of Philology
Borys Grinchenko
Kyiv University
Kyiv, Ukraine*

Городілова Т. М.

*аспірантка третього року навчання,
викладач
кафедри германської філології
Інституту філології
Київський університет
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

У сучасній німецькій мові заперечення демонструється широким спектром граматичних засобів. Окрім реченнєвого заперечення, представленого часткою *nicht*, негация реалізується адвербіально (*nie, nirgends, niemals, keineswegs*), номінально (*keiner, niemand, nichts*), атрибутивно (*kein, keinerlei*) і кон'юнкціонально (*weder ... noch*) [2, с. 905–916; 3, с. 544–560]. Зазначимо, що в історії німецької мови, окрім клітичного і комбінаторного реченнєвого заперечення, засвідчено і морфологічні засоби вираження цієї категорії, які зазнали відповідних змін упродовж різних періодів розвитку мови. У запропонованій розвідці розглядається шлях формування морфологічних засобів для вираження заперечення у давньовірхньонімецькій мові.

Йдеться про якісні зміни у граматиці заперечних конструкцій, спричинені впливом граматикалізації.

Грамматика давньовірхньонімецького періоду (IX–XI ст.) зазнає змін на всіх рівнях мовної системи. Зокрема у морфології спостерігаються зміни у структурі слова і речення, на рівні формотворчих морфем, розвиток у деяких частин мови нових граматичних категорій, зміни у сфері вживання вже існуючих граматичних категорій і стилістична диференціація граматичних форм [1, с. 16]. Так, заперечні займенники у давньовірхньонімецькому періоді співвідносилися з неозначеними займенниками і сформувалися шляхом приєднання до останніх заперечної частки, пор.: днв. *ein* «якийсь», «один з» утворило *nihein* «ні один» (суч. нім. *kein*), *eoman*, *ioman* «хтось» – *neoman*, *nioman* «ніхто» (суч. нім. *niemand*), *eowiht*, *iowiht* «щось» – *neowiht*, *niowiht* «ніщо» (суч. нім. *nihts*). З точки зору відмінювання заперечні займенники є неоднорідними. Так, у сучасній німецькій мові *nichts* не відмінюється, *niemand* у процесі свого розвитку змінив іменний тип відмінювання, який був властивий йому у давньовірхньонімецькому періоді, на загальний тип займенникового відмінювання, частково втративши флексію у сучасній німецькій мові тощо [7, с. 102].

Адвербіальне заперечення у давньовірхньонімецькому періоді розвинулося в результаті об'єднання частки *ni* з прислівниками на зразок *nio* (*ni* + *io*) «ніколи», *niomêr* (*ni* + *io* + *mêr*) «ніколи», *nionaltre* (*ni* + *io* + *in* + *altre*) «ніколи, зовсім не...». Варто зазначити, що заперечні прислівники зазвичай використовувалися у поєднанні з іншими заперечними елементами, напр.: (1) *in quates nio ni wangta* («ім ніколи не бракувало добра») [4]. Окрім цього, займенникові заперечні елементи *nihein*, *nohein* були атрибутивно пов'язані з іменниками або навіть з номінативними групами, у подальшому розвинувшись у морфеми з суфіксом *-îg*, на зразок *niheinog*, *nohheinog*, пор.: (2) *Ni fullit er sih ... lides niheines* (не він наповнює себе п'янким напоєм) [4]; (3) *ni <...> nohheinig noh sunna ni scein* (а також не... і не світило сонце) [9].

Зауважимо, що заперечні займенники мали не лише атрибутивний зв'язок, але й іноді субстантивальний статус в якості підмета чи додатка у реченні, зокрема займенник *nioman* «ніхто» (утворений з *ni* + *io* + *man* «ні + коли-небудь + людина»): (4) *niheinir ist hereri noh smahere demo anderemo* (ніхто не є шляхетнішим чи нижчим) [5], [6, с. 236]. Щодо заперечення, вираженого сполучником, то давньовірхньонімецький твір *Wessobrunner Gebet* містить цілий ряд прикладів зв'язку *ni...noh* «ні...ні», що відповідає сполучниковому

заперечному зв'язку *weder...noch* у сучасній німецькій мові: (5) *Dat ero ni uuas noh ufhimil* (що не було ні землі, ні неба вгорі) [9]. Таким чином, на рівні морфологічних засобів вираження заперечення спостерігаємо явище інкорпорації у займенниках, адвербах, сполучниках [8, с. 118].

На наш погляд, проаналізовані морфологічні засоби вираження заперечення у давньоверхньонімецькому періоді зазнали впливу таких механізмів граматикизації як фонетичне зношення, а також певної форми лексикалізації. Заперечний маркер у своєму розвитку зазнав комплексних змін, які вплинули на його фонетичні, морфологічні, синтаксичні та семантико-прагматичні властивості.

Література:

1. Davis G., Bernhardt K. A. Syntax of West Germanic: the syntax of Old English and the Old High German. Göppingen : Kümmerle, 2002. 206 p.
2. Duden. Die Grammatik. Mannheim-Wien-Zürich : Dudenverlag, 2009. 1352 S.
3. Helbig G., Buscha J. Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Berlin : Langenscheidt, 2013. 656 S.
4. Otfrid. URL: <https://titus.uni-frankfurt.de/texte/etcs/germ/ahd/otfrit/otfri.htm> (date accessed 10.07.2022).
5. Predigtsammlungen. URL: <https://titus.uni-frankfurt.de/texte/etcs/germ/ahd/klahddkm/klahdt.htm> (date accessed 10.07.2022).
6. Schmid H. U. Einführung in die deutsche Sprachgeschichte. Stuttgart : J. B. Metzler, 2017. 314 S.
7. Sonderegger S. Althochdeutsche Sprache und Literatur. Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2003. 406 S.
8. Swart de H. Expression and Interpretation of Negation: An OT Typology. Dordrecht : Springer, 2010. 279 p.
9. Wessobruner Gebet. URL: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/08Jh/Wessobrunn/wes_text.html (date accessed 10.07.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-37>

WAR AND POLITICS IDIOMS AND WAYS OF THEIR RENDERING IN UKRAINIAN

ІДІОМИ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОЇ СФЕРИ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ

Davydova T. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the English Practice
Department*

*Sumy A. S. Makarenko Teacher
Training University
Sumy, Ukraine*

Давидова Т. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач
кафедри практики англійської мови
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна*

The latest events in Ukraine and the new realities people are to face have greatly affected the scientific environment, with linguists included. Scholars all over the world have been alarmed about the situation in Ukraine, thus new articles on the topic have appeared in various socio-political journals. Whatever happens in society is, no doubt, immediately reflected in languages. It's no denying the fact that philological realm has never been left aside, hence discussing and analyzing the war and politics idioms speaks for the fact of the issue topicality.

Idiom is traditionally viewed as a phrase or expression that typically presents a figurative, non-literal meaning attached to the phrase; but at the same time some phrases become figurative idioms while retaining the literal meaning [2].

Our haphazard choice of periodicals and the attentive perusal of the war and politics idioms and set expressions picked up in the texts has led to the systematization of them into the three main groups.

The core of the **first group** is represented by a nominal part of speech (usually a noun) retaining its nominative function and naming either a certain war action or the event, the process, the people / the participants involved into solving the conflict situation – as well as the opposite notions, for example: political conflict (політичний конфлікт), conflict settlement (врегулювання конфлікту) or conflict resolution (вирішення конфлікту), international terrorism (міжнародний тероризм), conquest of the territory (захоплення території), the open border (відкритий кордон), secession of the significant territories (від'єднання значних територій), accession of

the strategically advantageous territories (приєднання стратегічно вигідних територій), disintegration process (дезінтеграційний процес), occupation of the territory (окупація території) terrain of attack (район наступу), domestic and foreign policy (внутрішня та зовнішня політика), diplomacy (дипломатія) or diplomatic services (дипломатичні служби), international relations (міжнародні відносини), independence and statehood (незалежність та державність), independence advocates (прихильники незалежності), ethnic composition of the population (етнічний склад населення), political views dissensions (розбіжності в політичних поглядах), curfew hour (комендантська година), aggravation of the conflict (загострення конфлікту), controversy exacerbation (поглиблення протиріч), rapprochement (зближення країн), reactionary sentiments (реакціоністські настрої), a lever of influence (важіль впливу), armed intervention (збройне втручання), збройні сили (armed forces), separatism incitement (розпалювання сепаратизму), ammunition depots (склади боєприпасів), peacemakers (миротворці), expansion of the territory (розширення території) strategically important objects (стратегічно важливі об'єкти), shelling of the city (обстріл міста), civilian casualties (жертви серед мирного населення), national revival (національне відродження), negotiation process (переговорний процес).

The **second group** concerns the actions undertaken in the war zone or those involved in war and conflicts, such as to wage war (вести війну), to pose a threat (представляти загрозу), to face the danger (зіткнутися з небезпекою), to facilitate the escalation of the conflict (сприяти ескалації конфлікту), to resolve the conflict (вирішити конфлікт), to advocate unification (виступати за об'єднання), to establish relations (встановити відносини), to maintain ties (зберегти зв'язки) to acquire independence (здобути незалежність), to maintain influence (продовжувати вплив), to deploy the troops (розміщувати війська), to withdraw the troops (вивести війська), to sign a treaty (підписати договір), to enter the phase of open armed confrontation (перейти у фазу відкритого озброєного протистояння), to introduce the emergency state (ввести надзвичайний стан), to close the sky (закрити небо), to adopt the state sovereignty declaration (ухвалити декларацію про державний суверенітет), to resolve by force (вирішити силовим шляхом), to seize and hold administrative buildings (захопити і утримувати адміністративні будівлі), to govern the state (керувати державою), to fall into disgrace with the government (потрапити в опалу уряду), to be detained (бути затриманим), to be incorporated into a different state бути включеним до складу іншої держави), to disrupt work (зірвати роботу), to exert

negative influence (здійснювати негативний вплив), to maintain neutrality (дотримуватися нейтралітету) etc.

The **third group** – the adjectival phrases (adjective+noun) – contains an epithet emphasizing the meaning of an idiom or a set expression in the context, for instance: fierce struggle of the opponents (запекла боротьба супротивників), tense relations (напружені відносини), high results (високі результати), overt or covert support (підтримка у відкритій або прихованій формі). Alternatively, there exists another group of similar expressions where the adjective is used metaphorically: frozen conflict (заморожений конфлікт), cold war (холодна війна) and the like.

References:

1. Порохова В. Г., «Придністровський конфлікт та конфлікт на Сході України: аналіз спільних рис». *Соціально-політичні студії* : науковий альманах, 2018.
2. Wikipedia, the Free Encyclopedia <https://en.wikipedia.org/wiki/Idiom>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-38>

INTERTEXTUALITY OF FRENCH SOCIAL ADVERTISING

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ ФРАНЦУЗЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ

Devos A. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor
at the Department
of Romance Philology and Comparative-
typological Linguistics
Borys Grinchenko Kyiv University
Kyiv, Ukraine*

Девос А. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романської філології
та порівняльно-типологічного
мовознавства
Київський університет
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Усебічне вивчення поняття соціальної реклами є актуальною проблемою сучасного мовознавства з огляду на значущість цього виду реклами в житті суспільства та відсутність її цілісного опису. Багатоаспектність рекламного дискурсу вимагає застосування лінгво-прагматичного, семантико-когнітивного та семіотичного підходів, які

уможливлюють комплексне вивчення семантики, семіотичної організації, мети, функцій, комунікативних та риторичних особливостей рекламного повідомлення.

Застосування цих підходів у дослідженні французької соціальної реклами показало, що рекламний дискурс постає як комплекс відношень, які виявляються в процесі виникнення, формування, розвитку й функціонування рекламного тексту [1, с. 29]. Соціальна реклама є важливим інструментом у формуванні суспільства, яка актуалізує проблеми соціуму та пропонує шляхи їх розв'язання [2]. Французьку соціальну рекламу переважно розраховано на широку аудиторію та спрямовано на привернення уваги до загальнолюдських проблем боротьби з насильством, охорони природи, здоров'я дітей та дорослих, наркоманії, СНІДу [3, с. 41].

Французька соціальна реклама має тісні інтертекстуальні зв'язки з іншими мовленнєвими жанрами. Зокрема, у дослідженому матеріалі нам зустрілися випадки використання офіційно-юридичних, фольклорних та ігрових жанрів. Окрім цього, соціальна реклама має міцні інтертекстуальні зв'язки із комерційною рекламою.

Наведемо приклади використання посилань на жанри романтичного листа, об'яви та дитячої головоломки у текстах соціальної реклами:

1) ***"Parking payant. Places disponibles au sous-sol. Ce n'est pas en roulant plus vite qu'on arrive plus vite chez soi"*** – приклад використання жанру об'яви, на що вказує перша частина рекламного слогана: ***"Parking payant. Places disponibles au sous-sol"*** – «Платний паркінг. Вільні місця під землею». На перший погляд, це повідомлення соціальної реклами схоже на звичайну об'яву, однак, коли ми прочитуємо до кінця весь рекламний текст, то розуміємо, про що тут ідеться насправді.

2) ***"Dans une prochaine vie ce prospectus sera peut-être une lettre d'amour"*** – приклад інтертекстуального зв'язку соціальної реклами із жанром романтичного листа, на що вказує вираз ***"une lettre d'amour"*** – «любовне послання».

3) ***"Trouvez l'erreur. Près de 100 éléphants sont tués chaque jour pour leur ivoire soit environ 35 000 par an. De plus, chaque jour ce sont 2 rhinocéros qui sont tués pour leur corne, soit 548 par an"*** – приклад використання жанру дитячої головоломки у тексті соціальної реклами. Посиланням на цей жанр є речення ***"Trouvez l'erreur"*** – «Знайдіть відмінність», яке наштовхує нас на думку про завдання з дитячих

журналів та розмальовок, де треба було відшукати відмінності між малюнками.

Поширеним у соціальній рекламі є використання жанру скоромовки:

1) ***“Voici une fille qui aime les filles. Mais cette fille qui aime les filles n’aime pas les filles qui n’aiment pas les filles qui aiment les filles. Cette phrase est compliquée mais moins que sa vie d’étudiante homosexuelle”*** – приклад використання жанру скоромовки, яку поєднано із жанром логічного парадоксу, створеного завдяки використанню паралельних конструкцій.

2) ***“La violence. Si tu te tais, elle te tue”*** – у цьому прикладі соціальної реклами посиланням на жанр скоромовки слугує речення ***“Si tu te tais, elle te tue”*** – «Якщо ти мовчатимеш, воно тебе вб’є».

3) ***“Une femme sur cinq est victime de violences conjugales. Si on ne veut pas le voir, on ne le voit pas”*** – інший приклад використання жанру скоромовки у французькій соціальній рекламі. Тут скоромовкою є речення ***“Si on ne veut pas le voir, on ne le voit pas”*** – «Якщо ми не хочемо це бачити, ми це не побачимо».

Французька соціальна реклама також містить посилання на тест шлюбної обітниці, «Декларацію прав людини» та девіз Французької Республіки. Наведемо приклади цих посилань:

1) ***“Violence conjugales. Parlez-en avant de ne plus pouvoir le faire. J’ai choisi de l’épouser pour le meilleur et pour le pire...”*** – приклад рекламного повідомлення, яке включає уривок із тексту шлюбної обітниці. Цим уривком є речення ***“J’ai choisi de l’épouser pour le meilleur et pour le pire”*** – «Я обрала бути у шлюбі з ним і в радості, і в горі».

2) ***“Le chat a neuf vies. Le papier en a cinq. (Pour le papier, c’est prouvé.) Tous les papiers ont droit à plusieurs vies”*** – приклад французької соціальної реклами, яка містить посилання на «Декларацію прав людини». На це вказує речення ***“Tous les papiers ont droit à plusieurs vies”*** – «Увесь папір має право на декілька життів», у якому обіграно лексичні звороти, взяті із цієї Декларації.

3) ***“Liberté, Handicap, Fraternité”*** – у цьому прикладі соціальної реклами, яка відстоює права людей із вадами та їх включення до нормального життя суспільства, дуже оригінально обіграно девіз Французької Республіки ***“Liberté, Egalité, Fraternité”***.

З іншого боку, комерційна реклама використовує формат і семантичні компоненти соціальної реклами з метою привернути увагу більшої кількості потенційних покупців:

1) *“Espèce en voie de protection. Lacoste s’engage pour la sauvegarde des crocodiles”* – приклад комерційної реклами, яка має на меті запобігти зникненню крокодилів, тобто переслідує соціальні цілі. Адресантом є відомий бренд одягу *“Lacoste”*.

2) *“Comme disent mon papa, ma maman et la troisième femme de mon papa; la famille s’est sacré. Comme disent ma maman et son petit copain qui a l’âge d’être mon grand frère, la famille s’est sacré. eram”* – приклад комерційної реклами, яка пропагує незаангажованість щодо традиційних поглядів на сімейні цінності, автором якої є бренд одягу *“eram”*.

3) *“Aucun corps de femme n’a été exploité dans cette publicité. eram”* – комерційна реклама, яка виступає проти використання жіночого тіла на рекламних постерах. Це рекламне повідомлення намагається у такий спосіб боротися проти гендерної дискримінації та експлуатації сексуальності жінок у рекламі. Воно також створено комерційним брендом *“eram”*, однак має інтертекстуальний зв’язок із соціальною рекламою.

Також, нам вдалося відшукати декілька повідомлень споживчої реклами, які мають інтертекстуальний зв’язок із проблемами релігійної або расової дискримінації:

1) *“Les céréales Krackimix renforcent les résistances cérébrales de vos enfants aux discours antisémites!”* – приклад комерційної реклами кукурудзяних пластівців *“Krackimix”*, слоганом якої є заклик бути стійкими по відношенню до дискримінаційних промов щодо євреїв.

2) *“Exigez-le! Ce savon économique blanchit tout”* – це звичайна реклама господарського мила, однак на своєму рекламному постері автори цього комерційного повідомлення зобразили темношкіру людину, яка за допомогою цього мила відмивається і стає білою. Тобто, автори цього рекламного повідомлення у такий спосіб дискримінували темношкірих людей та показали себе нетолерантними у боротьбі за расову рівність.

Таким чином, проведений аналіз показав, що соціальна реклама може вдаватися до використання формату та семантичних компонентів офіційно-юридичних і фольклорно-ігрових жанрів, а також підтвердив існування тісних інтертекстуальних зв’язків між жанрами соціальної та комерційної реклами.

Література:

1. Бове К. Л. Современная реклама / К. Л. Бове, У. Ф. Арнс ; пер. Д. В. Вакин ; ред. О. А. Феофанов. Тольятти : Изд. Дом Довгань, 1995. 704 с.

2. Berger W. Advertising today. New York : Phaidon, 2004. 512 p.
3. Jendy H.-P. La publicité et son enjeu social. Paris : Presses Universitaires de France, 1997. 206 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-39>

PECULIARITIES OF A LINGUISTIC CORE IN ENGLISH HUMOROUS SHORT DIALOGUES

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ В АНГЛОМОВНИХ ЖАРТАХ-МІКРОДІАЛОГАХ

Dolgusheva O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Germanic Languages and Teaching
Methodology
Volodymyr Vynnychenko
Central Ukrainian State
Pedagogical University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Долгушева О. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германських мов
та методик їхнього навчання
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Комічне привертало увагу митців слова, мислителів і науковців ще з давніх часів, що засвідчують праці багатьох знаних постатей. Сьогодні дослідження цієї естетичної категорії залишаються актуальними, оскільки осучаснюються як реалії, що піддаються різного роду висміювання, так і сама парадигма наукових знань, підходів, методологій. Зокрема, естетична категорія комічного є сферою інтересів одразу кількох лінгвістичних і літературознавчих галузей, як-то лінгвокраїнознавства [3], лінгвокультурології [5; 7], стилістики [9], перекладознавства [1; 8], міжкультурної комунікації [6], літературознавства [4] тощо. Кожна із галузей тлумачить комічне із власних методологічних позицій та окреслює конкретний предмет дослідження.

Об'єктом розгляду у цій статті є англійські мовно орієнтовані жарти-мікродіалоги, предмет дослідження – специфіка функціонування лінгвістичного центру жартів. Метою статті є з'ясування деяких особливостей функціонування синтаксичних структур як лінгвістичного центру у жартах-мікродіалогах.

Природу гумору з лінгвістичної точки зору висвітлює Г. Г. Почепцов. На його думку, визначальною у створенні комічного ефекту в мовно орієнтованих жартах є невідповідність між певним уявленням/явищем та його мовною презентацією. Учений твердить, що гумористична ситуація можлива лише за наявності спостерігача, який і реєструє зміщення об'єкта взаємодії [2, с. 13]. Неоднозначність ситуації обумовлена семантичною специфікою мовних елементів різних рівнів, а саме здатністю продукувати кілька значень, у т. ч. імпліцитних. Саме цю невідповідність, а відтак і комічний ефект, фіксує сторонній спостерігач.

Часто жарти мають форму мікродіалогу, один із учасників якого продукує (навмисно чи ненавмисно) двозначний вислів. Ця двозначність дає змогу співрозмовнику інтерпретувати вислів з іншої точки зору, вкладаючи в його розуміння інакший, часом протилежний смисл. Звісно, така помилкова інтерпретація може бути і ненавмисною. Як от в такому анекдоті:

Irate Mother (at dinner) – “Johnny, I wish you’d stop reaching for things. Haven’t you a tongue?” / Johnny – “Yes, mother, but my arm’s longer”.

У цьому випадку апеляція мовців до різних органів людського тіла (tongue, arms) створює ситуацію, відмінну від тієї, яку мав на увазі перший співрозмовник. Несумісність семантичних імплікацій таких двох ситуацій, які оформлені граматично правильно, створює гумористичний ефект.

У будь-якому гумористичному мовно орієнтованому мікротексті чітко виділяється лінгвістичний центр (linguistic core), презентований певною мовною одиницею (словом, словосполученням, реченням), специфіка якої (полісемія, омонімія тощо) використовується для створення комічного ефекту. Таким центром у наведеному вище прикладі є речення *“Haven’t you a tongue?”*, оскільки саме воно дає поштовх комунікантам тлумачити його сенс із позицій власного розуміння ситуації.

На загал, будь яка мовна одиниця, семантичні характеристики якої уможливають неоднозначну інтерпретацію, може стати лінгвістичним центром у мовно-орієнтованих жартах-мінідіалогах. Зупинимося на деяких особливостях функціонування синтаксичних конструкцій як лінгвістичного центру дотепів.

Зокрема, речення із транспозицією можуть виконувати функцію лінгвістичного центру, в рамках яких створюється гумористичний ефект у жартах-мікродіалогах. Зазвичай, двозначність у таких

реченнях імпліцитна і може бути непомітною перший погляд з огляду на цілком правильну побудову синтаксичних структур. Прикладом такого дотепу є наступний жарт:

Teacher: "I hope I didn't see you looking in Fred's book, Tommy." / Tommy: "I hope you didn't either, sir."

У цьому діалозі одна й та сама лексема *hope* у висловленнях співрозмовників має різну синтактико-контекстуальну конотацію. Невідповідність значень, які вкладають обидва співрозмовника у цю лексичну одиницю, продукуючи висловлювання, призводить до виникнення комічного ефекту.

У реченнях з підтекстом сміхова реакція виникає через помилкове тлумачення висловлювань, які самі по собі не містять імпліцитної інформації. Головним тут є неспівпадіння між змістом речення, який вклав у нього один співрозмовник та хибним його розумінням іншим. Водночас, існують такі дотепи, де думка, що імплікується, може бути проігнорована або невірно сприйнята реципієнтом. Комічність ситуації посилюється, коли пропонується вислів-пояснення. Наприклад, у наведеному нижче діалозі останнє речення і виконує цю функцію:

"Jim will be in hospital a long time." / "Why, have you seen the doctor?" / "No, the nurse."

Речення з припущенням також можуть утворювати лінгвістичний центр жартівливих мікродіалогів. Прикладом такого дотепу є наступний анекдот:

"Jane", said a lady to her servant, "you have broken more than your wages amount to. What can be done to prevent this?" / "I really don't know, mum," said Jane, 'unless you raise my wages'".

У наведеному дотепі сам факт відповіді на запитання, яке можна тлумачити як риторичне, стає несподіваним. Комічний же ефект посилюється вкладенням у речення-відповідь зміст, зокрема той, що не очікувався першим співрозмовником.

Гумористичні мікротексти з «лінгвістичною відносністю» (термін Г. Почепцова) також є доволі поширеними. Їхній комічний ефект полягає у неспівпадінні семантико-концептуальної інформації певних мовних одиниць як засобу відображення реальності та дійсного стану речей:

"How long have you been learning to skate?" / "Oh, about a dozen sittings".

Розглядаючи найцікавіші випадки лінгвістичної основи гумористичних мікродіалогів текстів, не можна не зважити на речення із різними референтними зв'язками. Іноді спостерігається відсутність

визначеного зв'язку між мовною одиницею і денотатом, що може бути результатом високого рівня абстрактності мови. Різні референції щодо конструкції *study+object* і утворюють неоднозначність, а відтак і комічність ситуації в наступному діалозі-жарті:

A high-school girl, seated next to a famous astronomer as a dinner party, struck up a conversation with him by asking: "What do you do in life?" He replied: "I study astronomy". "Dear me," said the girl. "I finished astronomy last year".

Гумористичний ефект цього анекдоту виникає завдяки тому, що співрозмовники вдаються до вживання тих самих конструкцій та лексем, котрі, утім, позначають різні речі. У контексті цього діалогу по-різному тлумачиться структура *study+object*: школярка вкладає зміст *to study a subject at school*, а вчений розуміє це як *scholarly study*.

Полісемічні зв'язки на синтаксичному рівні демонструють здатність таких речень ставати лінгвістичною основою дотепів. Наступний жарт-діалог може стати ілюстрацією такого явища:

"But you said she sang beautifully." / "No, I didn't." / "What did you say?" / "I said she was a beautiful singer".

З одного боку, прикметник *beautiful* є атрибутом/означенням іменника (*beautiful singer*), з іншого – однокореневий прислівник-дериват *beautifully* характеризує якість провадження певної діяльності (*she sang beautifully*). Гумористичний ефект створюється завдяки різним референтним зв'язкам, представленими граматичними структурами із лексемами *beautiful* та *beautifully*.

Отже, функціонування мовних одиниць як лінгвістичного центру в англomовних жартах-діалогах обумовлюється їхнім потенціалом продукувати значення, які можна інтерпретувати неоднозначно. Виникнення ситуації, що створюється через хибну інтерпретацію певних мовних одиниць, продукує комічну недоладність.

Література:

1. Gall L. K. Translating Humor across Cultures: Verbal Humor in Animated Films. The Round Table. Partium Journal of English Studies. 2008. Vol. 1. № 1. Pp. 1–11.
2. Pocheptsov, G. G. Language and Humour. Kyiv : Higher school, 1982. 326 p.
3. Бабич В. М. Лакунарність мінімального гумористичного тексту. *Лінгвокраїнознавча інтерпретація англomовного тексту*. К. : Либідь, 1990. С. 57–78.

4. Від смішного до великого: феномен комічного в літературі та культурі: [зб. наук. матеріалів конференції (Бердянськ, 28–29 вересня 2017 р.) / [гол. ред. О. П. Новик]. Бердянськ, 2017. 155 с.
5. Воробйова І. А. Концепт «гумор» у британській лінгвокультурі. Сімферополь : Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2011. 196 с
6. Карасик А. В., Карасик В. И. Непонимание юмора в межкультурном общении. *Язык, коммуникация и социальная среда*. Воронеж : Изд-во ВГТУ, 2004. Вып. 1. С. 13–27.
7. Кобякова І.К., Столяренко В. М. Категоризація гумору: лінгвокультурні аспекти. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Філологічні науки»*. Суми : 2008. № 1. С. 40–44.
8. Підгрушна О. Г. Специфіка перекладу гумору на межі англійської та української культур. *Science and Education a New Dimension: Philology* III(10). Budapest: Rózsadomb Contact Kft nyomdájában. 2015. Issue 47. Pp. 92–96.
9. Шонь О. Б. Мовностилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири в американських коротких оповіданнях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Л., 2003. 20 с.

Джерело фактичного матеріалу:

1. Pochepstov, G. G. *Language and Humour*. Kyiv : Higher school, 1982. 326 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-40>

CONNOTATIVE ASPECTS OF THE SEMANTICS OF TERMS IN ENGLISH MARKETING TERMINOLOGY

КОННОТАТИВНІ АСПЕКТИ СЕМАНТИКИ ТЕРМІНІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ МАРКЕТИНГУ

Yefymenko T. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Assistant Professor at the department
of the German philology
and translation
Mykolaiv V. O. Sukhomlynskyi
National University
Mykolaiv, Ukraine*

Єфименко Т. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології
та перекладу
Миколаївський національний
університет
імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

Наукова новизна пов'язана з нерозробленістю проблематики коннотативних емотивних відносин в англійській термінології маркетингу, які раніше не висвітлювалися у вітчизняних дослідженнях. Термінологія маркетингу є багатим матеріалом для аналізу наявності емотивності, оскільки сучасний маркетинг міждисциплінарний, психологічний і є синтезом науки, практики та мистецтва, яке пов'язане з емоційним життям людини.

Наявність емотивних конотацій у термінології економіки зумовлено значною мірою екстралінгвістичними факторами. До екстралінгвістичних факторів слід віднести, зокрема, наявність конкурентної боротьби у країнах із економіками ринкового типу. Конкуренція, як і спортивні змагання, створює напруження пристрастей та емоцій та природне бажання перемогти та стати лідером ринку. Емоційність сфери діяльності, безумовно, не може не відобразитись у відповідних спеціальних термінологіях. По-друге, психологічна необхідність уникнути несприятливих чи небажаних фінансових фактів створює потребу завуалювати їх термінами з позитивним емоційним забарвленням, і евфемістичним цілям служать насамперед терміни-метафори.

До лінгвістичних факторів відносяться лексико-семантична освіта, метафоричне терміноутворення та метонімія. Емотивна складова семантики термінів маркетингу, з нашої точки зору, коріниться головним чином у самій сутності маркетингу, який покликаний впливати на поведінку споживачів, впливаючи на їх почуття та

емоційний стан (all *marketing* is designed to elicit some kind of emotion in the target market).

Така широка сфера практичного маркетингу як *реклама*, пронизана різноманітними психологічними прийомами переконання. Дефініція словника ділової англійської мови фірми Лонгман визначає **marketing** як “activities intended to make and attract a profitable demand for a product by means such as *advertising, sales promotion, pricing*, carrying out *market research*, and developing and testing new products” [7, с. 296].

Терміни-емотиви, отримані в результаті вибірки, дозволяють виділити кілька підгруп, залежно від особливостей семантики та термінологічної номінації. На основі вибірки термінів ми виділили сім підгруп, які розглянемо далі.

1) Терміни, що містять емоційний термінокомпонент *emotional*.

Термокомпонент *emotional* експлікований у кількох термінах маркетингу (наприклад, *emotional appeal, emotional close*) [4, с. 242].

Згідно з тлумачним словником термінів маркетингу фірми Беррон, ***Emotional appeal*** (емоційний заклик, емоційна реклама) є “Type of advertising in which the copy is designed to stimulate one’s emotions, rather than one’s sense of practical or impractical. When copywriters use *emotional appeal* in advertising, they are attempting to appeal to the consumer’s *psychological, social, or emotional needs*” [6, с. 31], тобто емоційний заклик використовується для того, щоб ефективніше продавати товар або послугу на основі соціальних чи емоційних потреб людини.

Наприклад:

- Nokia switches focus to key areas in the purchase journey to broaden *emotional appeal* of its devices [5].

Під час створення рекламних продуктів маркетологи використовують численні емоції, щоб привернути увагу потенційних споживачів (*fear, hope, anxiety, love, distress, surprise, guilt, shame, interest, excitement, joy, anger, disgust, patriotism*).

2) Терміни, що містять термінокомпоненти *positive* та *negative*.

Два оппозитивні терміни маркетингу підкреслюють напрям емоцій, що генеруються у потенційних покупців (*positive appeal, negative appeal*) [4, с. 242]. Так, ***positive appeal*** (позитивний мотив, позитивне залучення) – підхід до реклами, при якому наголошується на позитивних якостях продукції та тих перевагах, які отримує людина, яка її купила.

Наприклад:

- *positive appeal* – Advertising copy approach that attempts to alleviate a person's anxiety about buying and using a product. The positive appeal stresses the positive aspects of a product and the positive gains for a person who purchases the product [6, с. 31].

- *negative appeal* –Advertising copy approach that points out the *negative aspects* of life without the advertised product. The *negative appeal* attempts to increase people's anxiety about not using a product or service and *stresses the loss* they will experience if they do not purchase the product or service [6, с. 31].

Таким чином, слід зазначити, що термінокомпоненти **positive** і **negative** можуть брати участь у вербалізації як оцінної так і емотивної категоризації, і в деяких випадках важко провести чітку межу їх категоризуючої функції.

3) *Терміни, що містять термінокомпоненти з прямою чи непрямою номінацією емоцій чи почуття.* Різновидами емоційного призову (реклами) є, наприклад, **snob appeal** (associates product or service with personality or lifestyle), **fear appeal**, що використовуються в рекламі найчастіше, що й відбивається в словникових дефініціях [4, с. 242].

Наприклад:

- **Fear appeals** have been used for many products, services, ideas, and causes. Some examples include smoking, personal safety, pregnancy warnings, child abuse, safe driving practices, insurance, financial security, sun exposure, smoke detectors, cell phones, safe sex, stress, and regular health exams [3].

Наприклад:

As it has turned out, Jaguar is producing some of its prettiest and most highly engineered cars in decades, has lost none of its cachet and, indeed, may have regained some of the *snob-appeal* that was squandered in the Seventies [5].

4) *Терміни, що містять термінокомпоненти з прямим або непрямим виразом агресії.*

Терміни, пов'язані з ціноутворенням і конкуренцією, часто мотивовані агресивною стратегією компанії, що і відображено в метафоричній термінологічній номінації.

Наприклад:

- Marketers have, for the longest time, used the war metaphor: tactics, strategy, etc., words that originally come from Jack Trout, one of the founders of the *marketing warfare theory* [2].

5) *Терміни, що містять термінокомпоненти, що вербалізують вид емоційного на клієнтів.*

Наприклад:

- Women are not traditionally thought of as a “vulnerable minority”, but they are more likely than men to be influenced by *persuasive advertising* for products that claim to enhance attractiveness and bring success [5].

6) *Терміни, що вербалізують вид психологічної та емоційної установки (позиції) клієнтів.*

Наприклад:

- These *sympathetic consumers*, whom Gullen terms “*seekers*” and “*reactors*”, form part of the *attitudinal groups* who are most likely to convert ad messages into sales [5].

7) *Терміни метафоричного терміноутворення.*

Наприклад:

- *Word-of-mouth* is one of the strongest forms of marketing. Consumers trust other consumers, particularly those who have demonstrated passion and expertise in a particular niche [1].

Аналіз ролі та функції термінів-емотивів у терміносистемах сприяє поглибленню розуміння природи наукового знання, його накопичення, передачі та творчого розвитку. Сім виділених підгруп термінів показують велику різноманітність і позаденність термінологічної номінації, що включає семантичний компонент, який називає або виражає певні емоції, у яких зацікавлені маркетологи.

Література:

1. Болдирев Н. М. У пошуках оцінного змісту. СПб. : Вид-во СПбГУЕФ, 2010. С. 39–54.
2. Гриньов-Гриневич С. В. Термінознавство. Москва : Видавничий центр «Академія», 2008. 304 с.
3. Діанова Г. А. Термін та поняття: проблеми еволюції (до основ історичного термінознавства). Москва : Єврошкола, 2000. 184 с.
4. Маркетинг та торгівля. Новий англо-російський тлумачний словник / за ред. Сторчевого М. А. СПб. : «Економічна школа», 2003. 648 с.
5. Розова Н. К. маркетинг. СПб. : «Вектор», 2005. 224 с.
6. Dictionary of Marketing Terms. 3rd Ed. Barron's Educational Series. NY, 2000. 600 p.
7. Longman Dictionary of Business English, Pearson Education Ltd., 1993. 491 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-41>

CASE AND AGREEMENT IN ARGUMENT STRUCTURE

ВІДМІНОК І УЗГОДЖЕННЯ В АРГУМЕНТНІЙ СТРУКТУРІ

Zinchenko H. Ye.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor
at the Department of Germanic
and Finno-Ugrian Philology
Kyiv National Linguistic University
Kyiv, Ukraine*

Зінченко Г. Є.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської
і фіно-угорської філології
Київський національний лінгвістичний
університет
м. Київ, Україна*

Case (from Lat. *cāsus* < Gr. *ptōsis* “fall”) is generally defined as a system of marking dependent nouns for a certain type of relationship they have to a corresponding head element. The nominative case is regarded the basic one for nominals, while other cases “fall away” from it [1, pp. 1094–1096]. There is a strong connection between the case and the argument structure of a clause. The substantive semantic content of a clause is represented by the proposition, which encompasses a predicate and its arguments, most frequently expressed by noun phrases. A predicate denotes an activity or an event, and arguments denote the participants in this activity or event. In syntactic terms, the arguments of a verb are usually its subject and complements. In generative grammar framework, semantic roles that arguments play in relation to the predicate are referred to as thematic roles, or theta-roles (θ -roles). Theta-roles are assigned to the arguments in accordance with the semantic properties of the verb in the process of their merging with the predicate. The thematic role of the complement is directly assigned by the verb, whereas the thematic role of the subject is determined by the whole verb + complement structure and hence, is assigned by the verb indirectly [4, p. 243–248].

The list of roles played by arguments is the following: agent, experiencer, instrument, goal, source, location, and theme. A description is provided for each of them. In particular, agent denotes the entity that performs an activity or brings about a change of state, experiencer is the creature experiencing an emotion or perception, and theme represents the entity existing in a state, undergoing change, located or moving somewhere, or effected by another entity [3, p. 202–203; 5, p. 199–200]. For example, transitive verbs assign the thematic roles of agent and theme; therefore, in

sentence (1), the subject *The police* is the agent and the object *the suspect* is the theme:

(1) *The police arrested the suspect.*

It is possible to find some relationship between thematic roles of arguments and the morphological case, this relationship is many-to-one and one-to-many [5, p. 200]. Being a constituent of a syntactic structure and performing a semantic role, the argument also receives a morphological case, which is realized either overtly or in some other way according to the properties of the language. The morphological case further falls into two kinds: structural and lexical. The structural case depends on the grammatical role or relation of the noun phrase that receives this case. In languages with accusative case system, like English or Icelandic, nominative is the default structural case of subjects and accusative is the default structural case of objects. The case assigner, expressed by a lexical category, such as verb, preposition, or adjective, determines the lexical case. If the thematic role of the argument makes it possible to predict the lexical case to some extent, the lexical case is termed as thematic. Otherwise, i.e. if the case is unpredictable, the case is defined as idiosyncratic, or quirky [5, p. 181–182]. The examples of sentences in Icelandic (2), (3) illustrate the key difference between structural and lexical case, the essence of which is that lexical case, unlike structural, does not change in the course of syntactic operations that change the grammatical role of the corresponding noun phrase [5, p. 183].

(2) a. *Þeir hafa sofð.*

they (N) have slept

b. *Við teljum [þá hafa sofð].*

we believe them(A) have(inf.) slept – “We believe them to have slept.”

(3) a. *Þeim hefur leiðst.*

them (D) have bored – “They have been bored.”

b. *Við teljum [þeim hafa leiðst].*

we believe them(D) have(inf.) bored – “We believe them to have been bored.”

In (2a) NP *Þeir* is marked with the structural nominative case as the subject. This simple clause is embedded in subject-to-object raising construction in (2b), where the NP in question has changed its grammatical role from the subject to the object and appears in accusative form *þá* as a part of the infinitive complex. In (3) NP *Þeim* is lexically case-marked with dative and preserves the case irrespective of its syntactic role – subject in (3a) or object in the embedded infinitival construction in (3b).

The Government-Binding approach to syntax suggests a somewhat different view on the kinds of case assignment and distinguishes between structural and inherent case. Structural case is the property of formal syntactic configuration, and it is assigned to a noun phrase regardless of its thematic relation to other constituents of the clause. Thus nominative case is typically regraded a structural case assigned by a tensed Infl to its specifier (= subject) and dissociated from theta-role. Inherent case is lexically dependent, or thematically based, in that it is closely connected to thematic role. Inherent case marking depends on the lexical choice of the case assigner and on the thematic relation between the case assigner and the category receiving the case; it marks the relation between a head and a complement [2, p. 228–229; 4, p. 283; 5, p. 192].

Case systematically relates to the agreement of finite auxiliaries and their subjects. Consider the way case and agreement operate in the process of derivation in (4). A third person singular pronoun is required to give reference to the third person singular noun phrase *the picture*, and a past tense auxiliary is required to denote a past event.

(4) *Where is the picture?* – ***It was sold yesterday.***

Thus ϕ -features (the categorial features of person and number) of *it* and the past tense of *be* are determined before these constituents enter the derivation. This means that noun phrases enter the syntax with their ϕ -features valued, and finite T/Infl constituents enter the derivation with a valued tense feature, but their ϕ -features (person, number) remain unvalued yet. In the process of syntactic derivation, the pronoun *it* merges with the passive verb *sold* and forms VP with *it* as the complement [_{VP} *sold it*]. This constituent merges with the tense auxiliary *be* and forms the constituent T' [3, p. 241]. At this point, the T-auxiliary *be* will probe and search for a suitable goal to agree with. In the course of agreement, the unvalued ϕ -features on the probe *be* are valued by the goal *it*, i.e. a copy of the goal's values of person / number is assigned to the probe. As a result, *be* acquires the third person and singular number features carried by *it*. At the same time, the unvalued case feature is assigned a value dependent on the nature of the probe, hence *it* is valued as nominative by the finite T-probe *be*. At the point when all the features are valued, *be* is spelled out in the phonology as third person singular past tense *was*, and the pronoun is spelled out as third person singular nominative form *it*. Finally, the EPP feature triggers A-movement of *it* to become the structural subject of *was* [_{TP} *it was sold* $\sharp$]. Once the unvalued, uninterpretable features are checked and valued, they are deleted in the sense that they become invisible for semantic and syntactic components. Consequently, the constituents *it*, *was*

cannot participate in further operations of agreement, case assignment, and A-movement [3, p. 238–246].

Whether agreement, case assignment, and movement occur at the same time remains a disputable question. As the Minimalist syntax claims, all operations involving a given probe – ϕ -feature valuation, feature deletion, case marking, agreement, A-movement – apply simultaneously [4, p. 290]. However, it has been argued that lexical case assignment occurs prior to syntactic operations that change the grammatical relation of the constituents, and this operation is irreversible [5, p. 184]. Such theoretical discrepancies encourage further speculation on the licensing of oblique subjects and their case marking.

References:

1. Blake B. J. Case. *Encyclopedia of language & linguistics* / Ed. by E. K. Brown, A. Anderson. Boston: Elsevier (2nd ed.), 2006. P. 10229–10242.
2. Koopman H., Sportiche D. The position of subjects. *Lingua*. 1991. № 85. P. 211–258.
3. Radford A. An Introduction to English Sentence Structure. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 445 p.
4. Radford A. Analysing English Sentences: A Minimalist Approach. New York : Cambridge University Press, 2009. 526 p.
5. Thrainsson H. The Syntax of Icelandic. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 563 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-42>

**CONSTRUCTING CHARACTERS MULTIMODALLY:
A FOCUS ON PRAGMATICS OF FILM DIALOGUE**

**МУЛЬТИМОДАЛЬНЕ КОНСТРУЮВАННЯ ПЕРСОНАЖЕЙ:
ПРАГМАТИКА КІНЕМАТОГРАФІЧНОГО ДІАЛОГУ**

Izotova N. P.

*Doctor of Philological Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Department of English
Philology and Philosophy of Language
Kyiv National Linguistic University
Kyiv, Ukraine*

Ізотова Н. П.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри англійської філології
і філософії мови
Київський національний
лінгвістичний університет
м. Київ, Україна*

Traditionally, pragmatics is viewed as “the study of all aspects of linguistic behaviour” [1, p. v]. Besides, it covers semiotic behaviours in all their multimodality [2, p. 96]. Pragmatics concerned with the production and consumption of literary texts is termed as literary pragmatics [3, p. 511]. It primarily focuses on “what readers infer” from the language and behaviours, and the way in which those will “predetermine to a certain degree” interpretation [2, p. 96].

This paper sets out to specify pragmatic effects brought about by the multimodal presentation of characters in cinematic discourse. In cognitive narratology, characters are defined as “multimodal (semiotic) constructs in the service of a narrative aimed at a target audience, and therefore exist in the minds of that audience as cognitive constructs [4, p. 2022]. This research offers a landscape modal [5] for construing characters in film discourse. Specifically, a film character is viewed as a cognitive construct which incorporates three landscapes – emotional, behavioural (actional), and cognitive, each of them is represented multimodally.

Bednarek distinguishes two kinds of multimodality in TV discourse – multimodality in character presentation and multimodality in the film in general. The former is about various semiotic dimensions of character performance, i. e. gestures, gaze, facial expression, etc.; whereas the latter refers to “the meaning potential of the moving image itself” [6, p. 20] and includes such aspects as camera, editing, lightning, and sound.

Thus, the multimodal analysis of characters in film encompasses three procedures: 1) a linguostylistic analysis of film dialogue in terms of key

words and expressions [4] which elicit the characters' verbal behaviour; 2) a pragma-stylistic analysis of characters' non-verbal behaviour revealed through visual, kinetic and auditory codes; 3) a pragma-stylistic analysis of various filmic techniques employed in character presentation.

Traditionally, the film dialogue is defined as a verbal text performed by actors and integrated with other thematic elements [7, p. 69]. It should be emphasized that unlike the dialogue in the novels, film dialogue is characterized by the absence of the literary narrator who could explicitly summarize or interpret the character's speech or even render interior views of the characters' minds and emotions [ibid., p. 16].

This thesis focuses on the first two aspects of character presentation in film discourse. The case study of this paper is *Gone Girl* – a film adaptation of Flynn's 2012 psychological thriller of the same name. The movie centers around a mysterious disappearance of Nick Dunne's wife Amy and the investigation of this case by the police. *Gone Girl* follows Nick Dunne who may or may not have been involved in the disappearance of his wife and is subsequently hounded by the police and media.

As functions of film dialogues significantly depend on the genre conventions of a film, we can state that in *Gone Girl* the dialogues are used (i) to develop the characters' psychology, (ii) to create suspense in the film narrative, (iii) to guide the recipient's interpretation, (iiii) to reveal the theme(s) of the film. Let us analyze the following extracts from *Gone Girl* in terms of pragmatic effects brought about by the multimodal characterisation.

1) SHARON: I'm just trying to get clear.

NICK: Let me be clear. Just because I am not a murderer doesn't make me a good guy. I'm not a good guy. I was a bad husband to a great wife. I broke the vow that I made to her.

SHARON: Those are pretty words, Nick. But what does that really mean to you?

NICK: It basically means that I was a con artist. I met Amy Elliot seven years ago. I was completely transfixed. Amy can do that to you. I was this average guy from an average place with mediocre aspirations. And I met a woman who dazzled me. And I wanted her to love me, so I pretended to be better than I was. When we got married, I promised to be that guy. The guy who works harder, who lives and acts, and loves with much passion as she does. But I failed her. Instead of doing what was right, I was doing what was easy [8].

2)

Fig. 1. Close-up of Amy (reaction shot)

This dialogue (the first passage) is an extract from Nick's interview arranged by the lawyer in order to somehow justify him in the eyes of Amy's parents, friends, and all other people who love Amy. The verbal signals of Nick's characterization are manifested by stylistically salient words and expressions most of which are based on the cognitive mechanism of opposition: *antithesis* (a bad husband :: good wife), some cases of *contrast* (a murderer :: a good guy; what was right :: what was easy), a *contrast* created by a set of epithets and the metaphor (average (man), average (place), mediocre (aspiration) :: the woman who dazzles. Nick is also represented via the non-verbal behaviour of Amy (the second extract) who is watching this interview on TV. Specifically, her controversial attitude towards Nick and his speech about their relations is revealed through her close-up facial expression which renders surprise and puzzling.

Thus, the verbal behaviour of Nick together with Amy's non-verbal behaviour (meta-multimodality) generate the effect of incredibility on the part of the reader, thus creating the scene's tension and unveiling the psychology of both characters.

References:

1. Bublitz W., Jucker A. H., Schneider K. P. Preface to the Handbook Series. *Pragmatics of Fiction* / ed. Locher M. A., Jicker A. H. Berlin : Walter de Gruyter, 2017. P. v–viii.
2. Culpeper J., Fernandez-Quintanilla C. Fictional Characterisation. *Pragmatics of Fiction* / ed. Locher M. A., Jicker A. H. Berlin : Walter de Gruyter, 2017. P. 93-128.
3. Mey J. I. Pragmatics and Literature. *Foundations of Pragmatics* / eds. Bublitz W., Norrick N. R. Berlin : Mouton de Gruyter, 2011. P. 511–534.

4. Bednarek M. Language and Characterisation in Television Series. *The Sinclair Lecture delivered during Corpus Linguistic Summer School 2022*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=8BWXYbR_lo4 (дата звернення: 25.07.2022).

5. Izotova N. P. Ludic Effects in Fiction: A Case Study of J. M. Coetzee's *Disgrace* and its Russian and Ukrainian Translations / SHS Web of Conferences. Vol. 105 (2021). URL: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/abs/2021/16/shsconf_tita2020_01006/shsconf_tita2020_01006.html (дата звернення: 20.07.2022).

6. Bednarek M. *The Language of Fictional Television: Drama and Identity*. London : Continuum, 2010. 304 p.

7. Kozloff S. *Overhearing Film Dialogue*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 2000. 232 p.

8. *Gone Girl* URL: <https://www.amazon.com/Gone-Girl-Ben-Affleck/dp/B0004UQIT4> (дата звернення: 25.07.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-43>

CODIFICATION AND FEATURES OF AUSTRIAN GERMAN

КОДИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АВСТРІЙСЬКОГО ВАРІАНТА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Karpik M. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of foreign languages
Taras Shevchenko
National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Karpik M. I.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Важливим аспектом визнання суверенності національного варіанта літературної мови є його фіксація, тобто вияв та кодифікація національної норми літературної мови – в першу чергу, шляхом лексикографічного відображення норми літературної мови в умовах певного соціуму [1, с. 409].

Окрім кодифікації, У. Аммон увиразнює ще інші «соціальні сили», важливі для існування та визнання національного варіанта, що

створюють його „силове поле“. Це авторитети, які прописують норми стандарту та слідкують за їхнім дотриманням, наприклад, вчителі, так звані „Modellsprecher und Modellschreiber“ – „зразкові мовці та автори“ (як, наприклад, журналісти) та „мовні експерти“ (наприклад, лінгвісти) [2, с. 112–113].

Так, «соціальні сили» Австрії приклали зусиль до того, щоб у 1951 році з'явився австрійський «Словник хорошої, правильної німецької спільної мови», який замінив «Правила німецького правопису та покажчик слів», які були обов'язковими для усіх шкіл. На відміну від свого попередника, для цього видання характерним було те, що у ньому були враховані специфічні мовні риси австрійського національного варіанта німецької мови. Унікальний на той час словник містив цілу низку загальноновживаних лексем розмовної мови та елементи австрійських діалектів. Австрійський словник – Österreichisches Wörterbuch – був суто австрійським виданням, про що свідчили такі факти: словник був опублікований австрійським федеральним виданням у Відні на замовлення австрійського Міністерства освіти, котре наполегливо рекомендувало використання вказаного словника у школах. Над виданням працювали виключно австрійці (вчителі та викладачі) [3, с. 137]. У 1979 році виходить 35-те суттєво доопрацьоване та розширене видання Австрійського словника, який акцентує увагу на різниці між австрійським та загальнонімецьким словниковим запасом. Ця тенденція продемонструвала чітку відповідність між назвою та сутністю зазначеного словника, що демонстрував не лише орфографічні форми, але й подавав широкий коментар щодо значення та вживання кодифікованих лексем. У 2016 році виходить 43-є видання, яке охоплює 928 сторінок.

Окрім внутрішньої кодифікації, австрійський варіант німецької мови зазнає і зовнішньої кодифікації на теренах ФРН. Редакція видавництва Duden приділяє велику увагу дивергентним ознакам національних варіантів німецької мови у межах таких словників, як „Duden – Die deutsche Rechtschreibung“, 2006, „Duden – Deutsches Universalwörterbuch“, 2006, „Duden – Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 10 Bänden“, 1999 та „Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch des österreichischen Deutsch“, 1998 (під редакцією Я. Ебнера).

У 2004 році за участю У. Аммона створений словник варіантів німецької мови („Variantenwörterbuch des Deutschen“). Перше видання словника описує географічні варіанти стандартної німецької мови. Автори словника виходять з плурицентричної концепції німецької

мови та порівнюють мови кожної з німецькомовних країн, розглядаючи їх як офіційні на території відповідної держави. Словник розглядає Німеччину, Австрію, Швейцарію, Люксембург, Ліхтенштейн, а також німецькомовні області Бельгії та Південний Тіроль.

Словник варіантів німецької мови став першим словником, який впровадив у лексикографію концепцію плюрицентричної мови послідовно та симетрично завдяки співпраці науковців трьох країн із дослідницькими центрами у Дуїзбурзі, Інсбруці та Базелі. Він налічує 11 800 статей та поділяє австрійський лексикон на загально-австрійський, східноавстрійський (Бургенланд, Відень, Нижня Австрія, частина Штірії), середньоавстрійський (Верхня Австрія, частина Зальцбурга), південноавстрійський (частина Штірії, Карінтія, Східний Тіроль), західноавстрійський (Форарльберг, Тіроль, частина Зальцбурга). Такий розподіл відповідає внутрішньому розподілу австрійського мовного варіанта. У 2016 році виходить друге видання словника, до якого включену «намібізми» – специфічні вирази, які походять з мови африкаанс.

Під час укладення словника враховувався критерій того, що лексика, зафіксована у словнику, повинна бути в наявності не у всіх варіантах, або у кожному конкретному варіанті вона повинна мати певні особливості використання чи різні значення. Корпус словника базується на прикладах із преси та літератури, а також на текстах із Інтернету.

Але кодифікація австріцизмів становить для лексикографів неабияку проблему, адже інколи дуже важко провести межу між австрійським, баварським та південнонімецьким варіантом загальнонімецького відповідника. Тому діалектологи вважають, що нагальною потребою є укладання словників, котрі містили б чітку диференціацію певних лексичних одиниць за територіальною приналежністю [4, с. 370]. Це могло б зняти дискусію щодо національного статусу певного територіального варіанта загальнонімецької лексеми.

Порівнюючи ознаки австрійського стандарту зі стандартом в Німеччині, можна стверджувати, що основні розбіжності фіксуються у лексичній системі, тобто йдеться про лексичні варіанти на позначення одного і того ж поняття. Словник Я. Ебнера 1998 року фіксує 4 000 австріцизмів, які є виразниками контрасту між стандартами в Австрії та Німеччині. Сьогодні цей список розширено до 7 000 одиниць. Проте у контексті дивергентних рис між національними варіантами німецької мови в Австрії та Німеччині германісти ведуть дискусію не лише щодо кодифікованих австріцизмів у вузькому значенні цього терміну, а й щодо тієї частини лексичного складу австрійського

субстандарту, котрий відрізняється від німецької стандартизованої літературної мови. Дивергентний вокабулярій є звичним для усного вжитку на території Австрії незалежно від того, якого статусу (кодифікованого, розмовного чи регіонального) набуває та чи інша лексема.

Література:

1. Романенко О. В. Национальный вариант полицентричных языков как совокупная система национальной речи. *Вестник Башкирского университета*. 2009. Т. 14, № 2. С. 407–410.
2. Ammon U. Vorschläge zur Typologie nationaler Zentren und nationaler Varianten bei plurinationalen Sprachen – am Beispiel des Deutschen. *Österreichisches Deutsch. Linguistische, Sozialpsychologische und sprachpolitische Aspekte einer nationalen Variante des Deutschen* / Muhr R., Schrodt R., Wiesinger P. (Hg.): Wien: Hölder-Pichler-Tempsky, 1995 (Materialien und Handbücher zum österreichischen Deutsch und zu Deutsch als Fremdsprache Bd. 2), 110–120.
3. Ammon U. Nationale Varietäten des Deutschen. Studienbibliographien. Sprachwissenschaft. Bd. 19. Heidelberg: Groos, 1997. 300 S.
4. Šarandin A. V. Austriazismen im “Neuen deutsch-russischen Großwörterbuch“. *Das Wort : Germanistisches Jahrbuch GUS*. 2004. S. 369–380.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-44>

ETYMOLOGICAL ANALYSIS OF THE LINGUOCULTURAL CONCEPT *TEXTILE* IN THE ENGLISH LANGUAGE

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО КОНЦЕПТУ *TEXTILE* В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Kovalova K. O.

PhD student

*Odesa I. I. Mechnikov National
University
Odesa, Ukraine*

Ковальова К. О.

аспірант

*Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Дослідження присвячено аналізу мотивуючих ознак лінгвокультурологічного концепту *TEXTILE* в англійській мові. Матеріалом дослідження слугували етимологічні словники, загальні тлумачні

словники англійської мови та спеціальні словники текстильної термінології.

За даними етимологічних словників англійської мови лексема **TEXTILE** походить від латинського *textilis* та позначає [woven, that can be woven; a web, canvas, woven fabric, cloth, something woven] (праіндоєвропейський корінь **teks-* «ткати, плести» > лат. *texere* “to weave”, дієприкметник *textus*, іменник *textus* “something woven” > стф. “*texte*”. Звідси похідні: лат. *textūra* / *texture* “anything woven, a web” та лат. *textilis* “woven” > фр. та англ. *textile*), тобто йдеться про іменник *текстиль*. Згідно словників, перше вживання лексики *textile* в англійській мові датується першою половиною XVII століття в значенні іменника, а з середини того ж століття – прикметника.

Було проаналізовано ті лексичні одиниці, які вжиті у дефініції «початкової» лексики, тобто є дефініційними ознаками лексики. В наведених вище прикладах їх було виділено підкресленням. При цьому варто зазначити, що англомовні словники фіксують етимологічний зв'язок лексем *tetxile* та *tissue*. Що дозволяє віднести останню одиницю до мотивуючих ознак досліджуваного концепту. Отже аналіз етимологічних словників англійської мови дає підстави виділити наступні мотивуючі ознаки концепту **TEXTILE**: *canvas*, *cloth*, *fabric*, *texture*, *tissue*, *web* та *woven*.

Англійська лексема **CANVAS** походить від старофранцузького *chanevaz* [made of hemp, hempen] та позначає [a coarse hempen cloth]. Словник Oxford пояснює значення *hemp* таким чином [the fibre of the *cannabis* plant, extracted from the stem and used to make rope, strong fabrics, fibreboard, and paper]. Тобто йдеться про тканину, вироблену із коноплі. Скіфське або фракійське слово *kannabis*, що прийшло в грецьку мову, згодом в латині перетворилося на іменник *cannabis* зі значенням *hemp*. Прикметник народної, чи вульгарної, латини *cannapaceus* [made of hemp], перетворився на іменник старофранцузької мови *chanevaz*. Звідси в середньоанглійській мові з'являється *canevaz* [sturdy cloth made from hemp or flax], яке в сучасній англійській мові вживається як *canvas* в значенні [a firm closely woven cloth usually of linen, hemp, or cotton used for clothing and formerly much used for tents and sails], тобто *полотно*, *брезент*. В якості одного з перших значень слова *canvas* в етимологічних словниках фіксується наступне: [a kind of linen cloth woven for several uses, as sails, painting cloths, tents], що виявляє факт збереження цього значення в сучасній мові.

Етимологія англійської лексики **CLOTH** бере початок від середньоанглійського *clath/cloth* та має значення [a pliable material made

usually by weaving, felting, or knitting natural or synthetic fibers and filaments]. В етимологічних словниках прайндоевропейське **gley* “to cling to, cleave, stick” вважається джерелом походження прагерманського **klayþq* “garment”, звідки в староанглійській з’являється *claf* [a cloth, sail, cloth covering, woven or felted material to wrap around one]. Далі в сучасній англійській мові лексема *cloth* набуває значення [woven fabric, pliable stuff made of intertexture of threads or fibers], тобто *тканина, полотно*.

FABRIC: етимологічно дана лексема походить від середньоанглійського *fabrique*, форми дієслова *fabriquer*, що має значення [manufacture, make, produce]. Згідно з даними етимологічних словників, джерелом появи цієї лексеми є прайндоевропейське **dhabh-*, можливим значенням якого дослідники вважають “craftsman”. Далі, еволюціонуючи в латинській мові від *faber* [artisan who works with hard materials], *fabrica* [workshop; an art, trade; a skilful production, structure, fabric] до *fabricare* [to make, construct, fashion, build], слово з’являється у французькій мові. Лише наприкінці XVIII ст. лексема *fabric* в англійській мові змінить своє значення з “manufactured material” на “textile, woven or felted cloth” *ткане або повстяне полотно*.

Лексема **TEXTURE** в англійській мові в значенні [network, structure] походить від латинського *textura* [web, texture, structure] однокореневого з *texere* “to weave” *ткати*. В латинській мові слово з’являється від прайндоевропейського **teks-* “to weave, to fabricate, to make; make wicker or wattle framework”. Вживана з 15 століття в формі іменника, з 1888 року вказана лексема входить в ужиток також у значенні дієслова [to give a texture to, to make not smooth or plain].

TISSUE: етимологічні словники англійської мови фіксують наступні її значення: [band or belt of rich material], [cloth interwoven with gold or silver], [cloth interwoven with gold or silver, or figured colours] *тканий виріб, переплетений золотом або сріблом*. З латинського *texere* “to weave, to make” приходить до старофранцузької мови *tissu* [a ribbon, headband, belt of woven material]. Саме від старофранцузького *tissu* походить лексема *tissue* в англійській мові *тонка дорога тканина*. В 1831 році лексема набуває ще одного, наукового значення, а саме – біологічного: [an aggregate of cells usually of a particular kind together with their intercellular substance that form one of the structural materials of a plant or an animal] *система клітин та міжклітинної речовини, об’єднаних загальним походженням, будовою та виконуваними функціями, які утворюють один із структурних матеріалів рослини*.

або тварини. А в 1929 році з'являється значення [piece of absorbent paper used as a handkerchief] *хустинка, носовик*.

WEB: етимологічні словники англійської мови вказують на те, що вихідною формою даної лексики було праїндоевропейське **(h)uebh-* “to weave” *плетсти, ткати*. Перетворюючись через прагерманське **wabjam* “fabric, web”, а також староанглійське *webb* “woven fabric, woven work, tapestry”, лексема *web* з'являється в сучасній британській англійській мові у значенні [any structure, construction, fabric, etc, formed by or as if by weaving or interweaving] *полотно, тканий виріб*. Перше вживання цієї лексики у значенні [spider's web] *павутина* фіксується на початку XIII ст.. Наприкінці XX ст. фіксується нове, метафоричне значення – [a computer system which links documents and pictures into a database that is stored in computers in many different parts of the world and that people everywhere can use"] *веб, мережа, Всесвітня павутина*.

Ключовою мотивуючою ознакою досліджуваного концепту вважаємо **WOVEN** [made by crossing threads over and under each other] – форма дієприкметника минулого часу англійської лексики *weave*. Її вихідною формою також вказується праїндоевропейське **(h)uebh-* “to weave”, в сучасній англійській мові слово з'являється з прагерманського **weban* та староанглійського *wefan* “to weave, form by interlacing yarn”.

Необхідно зазначити той факт, що в сучасних професійних словниках значення англійського **textile** не обмежується лише *тканинами* артефактами, а й поширюється на *неткані*. Це свідчить про те, що семантична структура цієї семми у професійній сфері нівелює головну мотивуючу ознаку – *плетіння, ткацтво*. “Dictionary of Fiber and Textile Technology” фіксує наступне визначення лексики, що досліджується: *Originally, a woven fabric; now applied generally to any one of the following:*

1. *Staple fibers and filaments suitable for conversion to or use as yarns, or for the preparation of woven, knit, or non-woven fabrics – Штательні волокна і нитки, придатні для перетворення в пряжу або використання в якості пряжі, або для отримання тканих, трикотажних або нетканих матеріалів;*

2. *Yarns made from natural or manufactured fibers – Пряжа, виготовлена з натуральних або штучних волокон;*

3. *Fabrics and other manufactured products made from fibers as defined above and from yarns – Тканини та інші промислові вироби, виготовлені з волокон, зазначені вище, та ниток;*

4. *Garments and other articles fabricated from fibers, yarns, or fabrics when the products retain the characteristic flexibility and drape of the original fabrics* – *Одяг та інші вироби, виготовлені з волокон, ниток або тканин, коли вироби зберігають характерну гнучкість і драпірування оригінальних тканин.*

Виконане співставлення даних історичних і сучасних словників виявляє факт збільшення об'єму структури концепту **TEXTILE** за рахунок появи нових компонентів, адже концепт володіє живою структурою, що змінюється в часі, у процесі пізнання світу.

Література:

1. Dictionary of Fiber and Textile Technology. Kosa, 7th edition, 1999. 258p.
2. Johnson's Dictionary of the English language URL: <https://collections.nlm.nih.gov/bookviewer?PID=nlm:nlmuid-0037263X2-mvpart> (дата звернення: 10.07.2022).
3. Online Oxford dictionary URL: <https://en.oxforddictionaries.com> (дата звернення: 10.07.2022).
4. Skeat, Walter W. An etymological dictionary of the English language URL: <https://archive.org/details/etymologicaldict00skeauoft/page/632/mode/2up> (дата звернення: 10.07.2022).
5. Webster's Dictionary URL: <https://www.merriam-webster.com> (дата звернення: 10.07.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-45>

DEPICTION OF LITERARY PERSONAGES' APPEARANCE: FRAME ANALYSIS EXPERIENCE

ОПИС ЗОВНІШНОСТІ ЛІТЕРАТУРНИХ ГЕРОЇВ: ДОСВІД ФРЕЙМОВОГО АНАЛІЗУ

Kozak S. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the German
Philology Department
Lesya Ukrainka Volyn National
University
Lutsk, Ukraine*

Козак С. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри німецької філології
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Фреймові структури – зручний механізм у моделюванні людської свідомості та різноманітних ментальних процесів, використовуваний у різних галузях когнітивної науки (у когнітивній психології, когнітивній лінгвістиці, нейропсихології тощо) [2, с. 127]. Семантика фреймів допускає можливість знання мовцями повною мірою змісту слів, які входять до певної сфери лексики, навіть за умови відсутності знань інших слів цієї сфери або лише деяких з них [3, с. 26]. З огляду на це, теорія фреймів набирає популярності не лише у сфері когнітивної науки та інформатики, а й у лінгвістиці та літературознавстві.

У дослідженні фреймових структур на позначення зовнішності людини в літературно-художньому дискурсі використовуємо терміни «фрейм», «фреймова структура», «термінал» і «термінальний елемент». Слід зазначити, що «фрейм» і «термінал» – це когнітивні утворення, а «фреймова структура» і «термінальний елемент» є їхніми мовними корелятами [1, с. 314].

Для аналізу лексичних одиниць, що наповнюють фреймові структури на позначення зовнішності людини, звернімося до одного з найкращих творів Ліона Фейхтвангера – «Ієфай та його дочка» (“Jeftha und seine Tochter”). Роман описує події між 1300 та 1100 роками до н. е., в період боротьби ізраїльських племен за Зайордання. Серед головних героїв твору особливо виразними є постаті полководця Ієфая та його дочки Яали. Опис зовнішності цих персонажів дає можливість краще зрозуміти їхні характери та зазирнути у їх внутрішній світ.

Зовнішність (das Äußere / das Aussehen) – це зовнішній вигляд людини [4, с. 276]. Äußere – *Außenseite, Oberfläche; äußere Erscheinung, äußere Ansicht, Anblick von außen, Aussehen* [6, с. 522]. Aussehen – *Anschein, äußerer Eindruck, der Anblick, den jmd. od. etwas bietet* [6, с. 521]. На основі наведених дефініцій визначаємо основні термінали фрейму ЗОВНІШНІСТЬ (DAS ÄÜßERE / DAS AUSSEHEN): AÜBENSEITE, OBERFLÄCHE, ÄÜßERE ERSCHEINUNG / ÄÜßERE ANSICHT, ÄÜßERER EINDRUCK, ANBLICK, ANSCHEIN.

Для опису персонажів у романі письменник використовує здебільшого прикметники, зокрема, зображаючи Ієфая, послуговується такими лексичними одиницями як *verwildert* (зничавлий) та *verschmutzt* (брудний), що показують зовнішність головного героя, який пережив утрату єдиної доньки, принісши її в жертву заради свого прагнення стати суддею Гілеаду та об'єднати ізраїльські землі. Здійснення цієї мрії не зробило Ієфая щасливим. Водночас саме з цього моменту в житті героя настають зміни. Ніхто вже не помічає в його зовнішності розпачу, характер Ієфая став жорстоким і непохитним. *Jefta hörte sie an, fragte kurze Fragen, tat seinen Spruch, harten Gesichtes, gerecht* [5, с. 161]. У наведений фреймовій структурі зображено його скам'яніле обличчя (*harten Gesichtes*). Жодних емоцій, ні краплі співчуття, а лише справедливості залишилася в житті цього чоловіка. Люди відчувають страх перед ним, і навіть підступний цар не сміє йому перечити: *Er erschrak, als er Jefta sah. Er war ihm in Wahrheit zugetan gewesen wie einem jüngern Bruder. In dem Manne, der ihm gegenüberstand, war keine Spur mehr von dem lebenswerten, fröhlichen Jefta von Elealeh. Der Jefta von Mizpeh war finster, böse. Seine Worte prallten ab an der Kälte und Sprödigkeit des neuen Jefta* [5, с. 162]. За допомогою цієї фреймової структури перед читачем постає зовсім новий ОБРАЗ чоловіка (ÄÜßERE ERSCHEINUNG) – *похмурого* та *злого* (*finster, böse*), який справляє ВРАЖЕННЯ (EINDRUCK) гордовитого й холодного правителя (*Seine Worte prallten ab an der Kälte und Sprödigkeit des neuen Jefta*).

Досить яскравим, величним і якимось особливим є зображення зовнішності дочки Ієфая – Яяли. Ця дівчинка наділена як природною красою, так і надзвичайним розумом та багатьма вродженими здібностями: *... er küßte das Kind, sein Mädchen, seine Tochter Ja'ala. Sie schaute ihn an, verliebt, ehrfürchtig, glücklich, begeistert* [5, с. 43]. Через опис погляду дівчинки, завдяки використанню предикативних атрибутів *verliebt, ehrfürchtig, glücklich, begeistert*, передано ставлення дівчинки до свого батька, її любов, повагу, щастя, захоплення.

Уже з перших рядків опису зовнішності дівчинки можна судити про її хороше виховання. Вона дуже любить своїх батьків, поважає і ніколи не посміє послухатися їх. Будь-яке його прохання вона виконує не зволікаючи, і має за честь зробити щось для свого батька: **Sicheren Auges und Fußes streifte und kletterte sie herum, keine Anstrengung machte sie müde. Sie hatte den straffen, anmutigen Leib der Mutter, auch deren mattbraunes, fleischloses Gesicht, und wie Ketura war sie zart und fein in aller Kraft und Härte** [5, с. 59]. Опис зовнішності передано термінальними елементами *sicheren Auges und Fußes*, ключовим компонентом в яких є прикметник *впевнений*. Фігура дівчинки струнка та граціозна (*straffe, anmutige Leib*), її обличчя засмагле й худорляве (*mattbraunes, fleischloses Gesicht*), вона ніжна й прекрасна при всій своїй силі й твердості. Наведена фреймова структура дає уявлення про надзвичайну дівчинку, яка має твердий характер, кмітливий розум та щире серце.

Яала – дитина з незвичайною долею. Її життя на землі коротке, проте подвиг цієї героїні назавжди залишився в пам'яті її народу. Сам Бог приймає Яалу в жертву, адже вона наділена неземною чистотою поглядів та думок: *Sie spürte stärker, ihre Augen sehen tiefer, ihre Haut und all ihr Wesen fühlte sich feiner an als der andern*. [5, с. 107].

Проаналізовані фреймові структури опису зовнішності персонажів твору дають підстави стверджувати, що за допомогою відповідних термінальних елементів читач має можливість судити також про характер описуваних героїв. Так, Яала привітна й доброзичлива, що виражається в її лагідному ставленні до дорогих для неї людей та навіть до тварин, її веселий характер та м'який голос може розвеселити будь-кого. Кожен, хто знайомий з Яалою, прагне здобути її прихильність.

Таким чином, фреймові структури, які описують зовнішність персонажів у літературно-художньому дискурсі, є ефективним механізмом експлікації авторських думок не тільки щодо вигляду персонажів, але й їхніх характерів.

Література:

1. Козак С. В. Фреймові структури на позначення зовнішності людини в літературно-художньому дискурсі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: збірник наукових праць / [гол. ред. Н. Л. Іваницька]. 2014. Вип. 19. С. 313–317.
2. Козак С. В. Фреймова презентація внутрішніх переживань героїв у художньому дискурсі (на матеріалі творчості С. Цвейга). *Науковий*

вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». Одеса, 2021. № 48. С. 127–130.

3. Козак С. В. Семантика фреймів і теорія поля: корелятивні зв'язки. *Applied Linguistics-3D: Language, IT, ELT: International Scientific and Practical Conference* (May 12-13, 2022). Zhytomyr : Zhytomyr Polytechnic State University, 2022. P. 25–27.

4. Яковлева А. М., Афонська Т. М. Сучасний тлумачний словник української мови. Харків : Торсінг Плюс, 2009. 672 с.

5. Feuchtwanger L. Jefta und seine Tochter. Aufbau-Verlag. 264 S.

6. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch mit einem Lexikon der Deutschen Sprachlehre. Mosaik Verlag, 1966. 4358 S.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-46>

LITERARY CHARACTER AS A LANGUAGE PERSONALITY IN ARTISTIC DISCOURSE

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПЕРСОНАЖ ЯК МОВНА ОСОБИСТІСТЬ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Kosovets M. V.

*Graduate Student at the Department of
Theoretical and Applied Phonetics of the
English Language
Odesa I. I. Mechnikov National
University
Odesa, Ukraine*

Косовець М. В.

*аспірант кафедри теоретичної
та прикладної фонетики
англійської мови
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

В реальній комунікації встановити комунікативні стратегії та тактики мовця вкрай важко, проте в художньому літературному дискурсі наявні певні маркери: авторські ремарки та внутрішнє мовлення персонажів, які експлікують прагматичні наміри комунікантів, їх комунікативні інтенції, стратегії та тактики.

Художній дискурс є предметом дослідження багатьох лінгвістів, які звертаються до жанрових (О. С. Божко, 2017; А. С. Галич, 2017; Н. Кенжегараяв, 2012; І. І. Могілей, 2014; Н. Л. Самосюк, 2014; Семениук, 2019; гендерних (О. Л. Бессонова, 2004; Н. Д. Борисенко, 2005; Колесниченко, 2007; Н. Я. Нера, 2017), лінгвокультурних складників

дискурсу (В. Г. Бурбело, 1999, А. В. Мартакова, 2017; В. А. Маслова, 2001), мовних засобів концептуалізації та категоризації художнього дискурсу (О. Пожарицька, 2014; І. А. Сидоренко, 2018; Якушкіна, 2010), засобів вираження емоційності (Попко, 2013; Шипова, 2005, Шличкова, 2013).

Для визначення розуміння художнього дискурсу слід, перш за все, уточнити зміст поняття дискурсу, що є сьогодні доволі популярним, але по-різному трактованим. У нашому дослідженні пристаємо на точку зору І. С. Шевченко, яка описує дискурс як багатоаспектну когнітивно-комунікативно-мовну систему-гештальт, що визначається сукупністю трьох аспектів: формуванням ідей та переконань (когнітивний аспект), взаємодією комунікантів у певних соціокультурних контекстах/ситуаціях (соціопрагматичний аспект) та використанням засобів, вербальних та невербальних (мовний аспект) [4, с. 115]. Важливим при цьому є твердження про те, що дискурс має інтерактивну природу, він постає як взаємодія, спільне конструювання смислів [4, с. 117].

Осмислення науковцями кореляції поняття «дискурс» з теорією художнього висловлювання часто супроводжується спробами аналізу літературного або художнього дискурсу як окремого різновиду. Художня словесність, на думку І. Саморукової, відрізняється від інших мовленнєвих світів тим, що вона є естетичною й вільною діяльністю суб'єкта в дискурсивному просторі [9].

Художній дискурс, на думку Н. С. Голікової, вважається одним із найскладніших фрагментів загальномовного комунікативного простору, який потрібно кваліфікувати, враховуючи особливості «спілкування» адресанта з адресатами, роль першого з яких є визначальною через те, що саме автор «ініціює» виникнення й установалення відповідних контактів під час комунікативно-мовленнєвої діяльності спілкувальників [6, с. 37].

В. В. Красних потрактовує художній дискурс як «вербалізовану мисленнєво-мовленнєву діяльність письменника, сукупність процесу і результату, яка має мовну і позамовну сторони» [8, с. 194].

О. А. Семенюк розглядає художній дискурс як комунікативний акт, як сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією світу адресантом і осмислення його мовної картини світу реципієнтом. Саме тому метою художнього дискурсу є вплив письменника на систему цінностей, знань та переконань читача за допомогою свого твору. Отже, функціонування

художнього дискурсу неможливе поза діалектичних відносин *письменник – художній твір – читач* [10, с. 8].

Особлива увага мовознавців приділяється проблемі вивчення мовної особистості персонажів у художніх творах [5, с. 78]. Проблема мовної особистості як така вже тривалий час обговорюється в лінгвістиці, лінгводидактиці, психології, філософії, культурології, однак, єдиного погляду щодо поняття «мовна особистість» на сьогодні досі не існує. До вивчення мовної особистості зверталися американські, європейські та відчизняні дослідники (С. Я. Єрмоленко, Ю. М. Караулов, М. Кіт, О. Л. Лавриненко, Л. І. Мацько, С. Пайл, М. І. Пен-тилюк, Л. В. Струганець, Т. К. Фіджеральд, О. М., Дж. Шотер, та ін).

Так, на думку Ю. Н. Караулова, «мовна особистість – це людина, яка наділена можливістю створювати та сприймати тексти, що вирізняються ступенем структурно-мовної складності, глибиною та точністю відображення дійсності, певною спрямованістю» [7, с. 37].

А. В. Сотніков розуміє під мовною особистістю людину, яка реалізує свій комунікативний потенціал через мову. В мовленнєвому, комунікативному та дискурсивному середовищах особистість проявляється через мову, мовні засоби що використовуються у комунікативному акті. Вони вживаються для здійснення мовленнєвого впливу та зміни свідомості адресата, і відображають не лише індивідуальні риси мовної особистості, а також особливості й закономірності, що притаманні тій чи іншій комунікативній культурі [11, с. 267].

У художньому тексті усі персонажі та їхнє мовлення є об'єктами авторського ставлення. будь-яке висловлювання комусь належить: або наратору, або персонажу. Загальною ознакою персонажного мовлення є те, що вони за способом свого вираження є репрезентованим мовленням, тобто поданим у писемному вигляді в художньому дискурсі [3, с. 26].

Мовлення персонажа, як і його образ загалом, є у сприйнятті читача певним фактом об'єктивної дійсності, який відображається засобами особливої художньої структури. Мовленнєва діяльність персонажа, вербалізована системою текстових елементів, слугує відображенню важливих характерологічних засобів персонажів. Художній дискурс передбачає присутність у змісті та формі мовлення персонажа думок, почуттів, мовного досвіду та смаку автора [12].

Мовлення персонажів – це мовлення особистостей зображеного, віртуального світу, і воно позбавлене впливу реальної ситуації, в якій осмислюється художній текст у його цілісності [3, с. 25-26]. Спроба автора відтворити процес реальної комунікації між людьми

літературними засобами писемного мовлення є особливістю персонажного мовлення художнього твору.

Мовні особливості персонажів втілюються на різних рівнях висунення: фонографічному, морфологічному, лексичному і синтаксичному. На кожному з цих рівнів мовні характеристики знаходять своє вираження та формуються у цілісний мовний образ [7].

Одним із засобів відображення художнього образу персонажа є його мовна характеристика, яка служить одним з основних джерел інформації, яку отримує читач. «Мовна характеристика» може трактуватися як «сукупність зовнішньої форми і смислового підтексту реплік, експресивних форм мови, які читач аналізує та потім зможе сформулювати власне уявлення про персонажа і його характерні риси, тим самим розкривши образ» [14]. Мовна характеристика – це образний засіб зображення персонажів твору, яке досягається завдяки індивідуальній манерою мови, її емотивною забарвленістю, стилем мовлення і вибором лексичних одиниць для вираження власних думок, умінням будувати повне висловлювання і т.д. [13]. Мовлення кожного з персонажів наділене своїми індивідуальними характеристиками, що властиві лише певному герою, і за допомогою яких автор створює мовну портретну характеристику персонажа [15].

Отже, у художньому дискурсі особистість проявляється через мову, мовні засоби, що використовуються у комунікативному акті. Мовна особистість персонажа у художньому творі це відтворення авторської ідеї та авторських цінностей, які розкриваються за допомогою наділення персонажів певними індивідуальними характеристиками. Мовні особливості персонажів знаходять своє вираження на фонографічному, морфологічному, лексичному і синтаксичному рівнях. На кожному з цих рівнів індивідуальні мовні характеристики персонажів здійснюють мовленнєвий вплив та зміни на свідомість адресата.

Література:

1. Антонов О. В. Комунікативні стилі персонажного мовлення: лінгвопрагматичний та соціолінгвістичний аспекти (на матеріалі сучасної американської драми) : дис. ... кандидата філологічних наук. Житомир, 2016. 227 с.
2. Байоль О. В. Драматургічний дискурс Теннессі Вільямса: комунікативно-когнітивний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». К., 2008. 21 с.

3. Бехта І. Персональний дискурс у наративній структурі художнього тексту. Мова і культура». Серія «Філологія». Київ, 2002. Вип. 5. Том IV. Ч. 1. С. 22–29.

4. Бондаренко Е. В., Мартинюк А. П., Фролова И. Е., Шевченко И. С. Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка : кол. монография / под ред. И. С. Шевченко. Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2017. 246 с.

5. Голев Н. Д. Лингвоперсонология, антропотекст, типы языковой личности (лингвоперсонемы). Университетская филология – образованию: человек в мире коммуникаций: материалы международной научно-практической конференции / под ред. А. А. Чувакина. Барнаул : Изд-ВО Алт. ун-та, 2005. С. 84–86.

6. Голікова Н. С. Художній дискурс П. А. Загребельного: лінгвокогнітивний і прагматистичний аспекти : дис. ... д-ра філологічних наук : 10.02.01 – українська мова. Дніпро, 2019. 530 с.

7. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. М. : Наука, 1987. 216 с.

8. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации. Лекционный курс. М. : Гнозис, 2001. 270 с.

9. Саморукова И. В. О понятии «дискурс» в теории художественного высказывания. *Вестник Самарского государственного университета. Гуманитарная серия. Литературоведение*. Самара : Изд-во СГУ, 2001. С. 97–111.

10. Семенюк І. С. Відтворення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці: лінгвокогнітивний аспект : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 256 с.

11. Сотніков А. В. Складові компоненти мовної особистості в контексті міжкультурної комунікації. *Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи*. 2012. С. 267–270.

12. Шаповал Г. С. Лінгвокультурологічна характеристика мовної особистості персонажа художнього твору (на матеріалі романів Перл Бак «Імператриця» та Павла Загребельного «Роксолана») : дис. ... кандидата філологічних наук. Одеса, 2015. 192 с.

13. Vasyliieva O. Peculiarities of Language Personality Structuring *International Electronic Scientific Journal*. 2016. No2. С. 15-16. URL: <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/256>

14. Vladimirova, Ju.I. Osobennosti rechevogo povedenija personazha hudozhestvennogo proizvedenija i perevod. *Izvestia: Herzen University Journal of Humanities & Science*. 2006.

15. Semino E. A cognitive stylistic approach to mind style in narrative fiction. In *Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis*, ed. E. Semino and J. Culpeper. Philadelphia : John Benjamins, 2002. Pp. 95–122.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-47>

VISUAL RESOURCES IN INFORMED CONSENT TEMPLATES FOR DENTAL TREATMENT

ГРАФІЧНІ ЗАСОБИ У ФОРМАХ ІНФОРМОВАНОЇ ЗГОДИ НА СТОМАТОЛОГІЧНЕ ЛІКУВАННЯ

Kostenko V. H.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages, Latin and
Medical Terminology
Poltava State Medical University
Poltava, Ukraine*

Костенко В. Г.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
з латинською мовою
та медичною термінологією
Полтавський державний медичний
університет
м. Полтава, Україна*

Given the fact that professional communication is becoming more critical in social interaction worldwide than ever before, professional discourse has been recently put in the focus of richly interdisciplinary study attracting researchers in applied linguistics, discourse studies as well as sociology, psychology, marketing and information systems. Medical and healthcare discourse encompasses a ramified system of genres for different purposes within the areas of intra-professional, doctor-lay person, and inter-professional communication; these genres reflect discourse community standards and conventions in a particular socio-cultural context.

Despite the plethora of studies dedicated to various aspects of medical texts, genres and discourse, the genre of informed consent for treatment playing a critical clinical, ethical, and legal role in healthcare settings, has not been sufficiently explored yet. There have been several papers of Ukrainian and international scholars on generic peculiarities, rhetoric and linguistic characteristics, and readability issues of the informed consents [2; 3]. Informed consent form is formal written medical-legal

documentation of the doctor–patient communication that matches a clinical relationship based on the ethics of autonomy [1, p. 291]. The consent document typically includes the patient’s name, healthcare provider’s name, diagnosis, proposed treatment plan, alternatives, potential risks, complications, and benefits. As doctor–patient communication is rather asymmetrical, the same goes for the relationship between the collective author of an informed consent text and the target audience. Medical texts are often difficult to comprehend for lay people due to a high density of technical and special words, sentence complexity, and lack of health-related background knowledge. Legal requirements (e.g. Council Directive 92/27/EEC in 1992, full implementation in 1999) to ensure that patients understand important information about their medication has been a growing trend. Nevertheless, some investigations demonstrated that recommended language in templates from have poor readability [7; 8].

Therefore, writers (healthcare professionals, legislators, healthcare managers) must organize health-related information into a meaningful structure for the readers and guide them toward the right voluntary and educated decision making. Metadiscourse, language tools and visuals embedded in the text, is crucial to the creation of informed consent forms because it helps to establish relationships between the speaker and the writer, the socio-cultural context, and the specific communicative situation, as well as assists how a message should be interpreted. To our knowledge, no study has yielded the contribution that visual elements and strategies make to the metadiscourse in IC texts. The purpose of this paper is to explore investigate common visual reader-oriented strategies employed in the informed consent forms for dental treatment.

We investigated a corpus of 20 original informed consent templates for dental treatment used in the USA healthcare settings authorized to render oral and dental services and those given by medical insurance companies for five past years. The identification and analysis of the visuals employed in the informed consent (IC) templates is grounded on the Kress / van Leeuwen framework [4].

The role of visual (graphic) elements in constructing the meaning of different texts is being extensively discussed now. In this study we share the view of E. Kumpf [5], C. Mancini [6], G. Kress [4] on non-verbal elements as framing metadiscourse because they represent an important way by which authors structure their discourse for particular readers and guiding their thinking in the direction the author wishes to flow. E. Kumpf points out that visual metadiscourse “complements textual metadiscourse in emphasizing the necessity of rhetoric in technical communication and

writers need to consider these visual features as they also constitute the text” [5, p. 401–404].

The layout of IC forms is designed to ensure the smooth flow of information and contains visual categories to support readability and macrostructural consistency. First of them is framing, i.e. all of the texts are segmented into short sections structuring and indicating the various stages of informed consent process, and paragraphs, which are separated by indentations, spacing, or lines. Most of the sections are accompanied by headings, indicating the topic of a section (Photo 1).

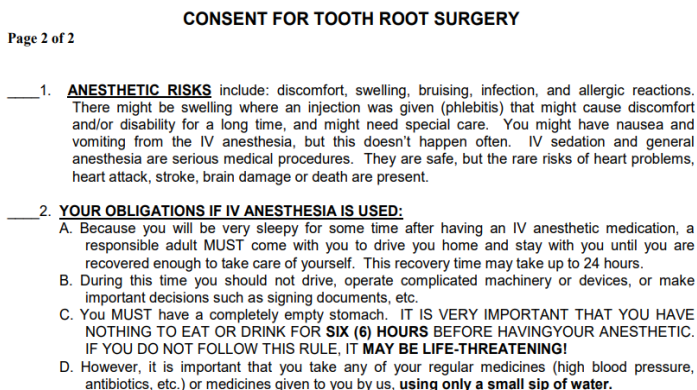

Photo 1.

The text segmentation is often supported with numbering pointing out the order in which the text should be read, or bullet pointing. Typographical resources, including alignment, font, and print size vary throughout the IC templates. Bold print, italics, capitalization and underlining as well as enlarged print size are used not only for headings but also to draw attention to certain information, which is considered as especially important for patients. The text segmentation and visual elements guide the patient's reading, provide rapid access to a particular structural component of the text for the revision, and develop connections between the segments.

Visual presentations and consistent formatting employed in the IC templates are aimed to ease comprehension of the specific medical information thus, playing an interactive metadiscourse role.

Text structuring, headings, and other visual resources demonstrate the respectful and careful doctor's attitude to the clients, doctor's responsibility for understanding text by patients.

References:

1. Brown H., Ramchandani M., Gillow J., Tsaloumas M. Are patient information leaflets contributing to informed consent for cataract surgery? *Journal of medical ethics*. 2004. v. 30. p. 218–220. URL: <https://jme.bmj.com/content/30/2/218>
2. Darriba p. English to spanish translated medical forms: a descriptive genre-based corpus study. *Translation and interpreting*. 2018. v. 10(2). P. 122–141. doi: 10.12807/ti.110202.2018.a09
3. Kostenko V. H., Bieliaieva O. M., Solohor I. M. Is the language of informed consent templates for dental treatment patient-friendly? *11th ECLSS Conferences on Language and Social Sciences*. University of Gjakova “Fehmi Agani”, Gjakova, Kosovo, February 02–03, 2021. P. 77–78.
4. Kress G., Van Leeuwen T. Reading Images: The Grammar of Visual Design. London / New York: Routledge. 2006. 321 p.
5. Kumpf E. P. Visual Metadiscourse: Designing the considerate text. *Technical Communication Quarterly*. 2000. V. 9 (4). P. 401–424. URL: <http://eng249.pbworks.com/f/Kumpf.pdf>
6. Mancini C. Cinematic Hypertext – Investigating a new paradigm. Amsterdam; Washington, DC: IOS Press. 2005. 182 p.
7. Paasche-Orlow M. K., Taylor H. A., Brancati F. L. Readability Standards for Informed-Consent Forms as Compared with Actual Readability. *N Engl J Med*. 2003. V. 348. P. 721–726. DOI: 10.1056/NEJMsa021212 PMID: 12594317
8. Paasche-Orlow M. K., Brancati F. L., Taylor H. A., Jain S., Pandit A., & Wolf M. S. Readability of consent form templates: A second look. *IRB Ethics and Human Research*. 2012. V. 35(4). P. 12–19. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23926857/>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-48>

**CHARACTER SPEECH ANALYSIS
(BASED ON THE MOVIE “MRS. DOUBTFIRE”)**

**АНАЛІЗ МОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЖА
(НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМУ MRS. DOUBTFIRE)**

Lozovska K. O.

*Postgraduate Student
at the Department of English Translation
Theory and Practice
Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Лозовська К. О.

*аспірантка кафедри теорії
та практики перекладу
з англійської мови
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Studies of gender speech features have occupied a particular place in linguistic studies for many years. There have been conducted many pieces of research in the field. Robin Lakoff's work “Language and Woman's Place” is still considered one of the most influential works in the area since she described the characteristic speech features of women's speech. After her, many other scientists contributed to developing this branch of linguistics: Janet Holmes, Deborah Tannen, and others. However, the consensus has not been fully reached on the generalizability of the observed differences, i.e., to what extent do the differences depend on the communicative context [2, p. 1].

Still, some particular figures of speech have been identified that differ in men's and women's ways of communication. These differences can be seen in the language's structure, form, vocabulary, and syntax. In short, men and women have different language styles because they are brought up differently and possess different societal roles [8, p. 79].

The research was conducted based on a movie released in 1993 called “Mrs. Doubtfire”. According to the plot, a man named Daniel loses custody of his children. To see them more often, he changes his identity to a 60-year-old woman (Euphegenia Doubtfire) to become their nanny. Since he did not want to be recognized by his ex-wife, he had to change not only his appearance but also his behavior and way of speaking. In our research, we compared the changes in his speech after becoming Mrs. Doubtfire.

An automatic content analysis tool called LIWC (Linguistic Inquiry and Word Count) was used for the research, which can search particular words and then count their occurrence. LIWC analysis helped to see some specific

features that changed in Daniel's character after the transformation. We will not go through all of them but will review the most significant ones.

The first thing to focus on is the emotiveness of speech. Emotional expression, namely a high proportion, has been seen as a signature characteristic of feminine language [2, p. 2]. This stereotype is confirmed when it comes to the movie's main character since he uses more emotive words when being a woman than when being a man. Category "Affect": 6,16 to 9,2. Also, if we compare the categories "Emotions positive" and "Emotions negative", we can see that the index of positive emotions in her speech is higher than in his. It is higher than the mean index: 1,04 to 1,4 accordingly, and the index of negative emotions in his speech is lower than the mean – 0,19, while hers is within the normal rate of 0,44.

The rates in the categories "Fillers" and "Nonfluencies" were significantly higher in the case of Mrs. Doubtfire: 2,67 and 0,17, accordingly. In Daniel's speech, only the number of nonfluencies is higher than the mean (1,74), index of filler is within the average rate: 0,13. According to the study conducted by Ehsan Namaziandost and Sajad Shafiee: "Female responders tended to utilize more lexical hedges than male respondents. It was revealed that female responders produced words of lexical hedges which were 227 words. In this case, the female responders utilized lexical hedges as fillers, such as; hmm, uhh, you know, yeah in their utterances while the total of male responders in producing words of lexical hedges were 124 words. The male respondents used lexical hedges as fillers, such as; I think, uhh, yeah in their utterances. Female respondents had broad range variegation in picking words of lexical hedges while male respondents were not sufficiently productive in selecting the words of lexical hedges" [5, p. 78].

Regarding the usage of adjectives, Mrs. Doubtfire's rate is much higher than the mean – 9. The results can be explained by the fact that women use more adjectives than men. For example, in Shala Barczewska, Agata Andreassen's article, it is indicated that: "Women are said to use a greater variety of adjectives with more frequency; moreover, certain adjectives are said to belong primarily to the female domain" [1, p. 194].

The category "Affiliation" is supposed to be higher regarding women. The analyzed works indicated that females always use a linguistic style reflecting their affiliative nature, concern for others rather than themselves, cooperation, nurturance, and submission [7]. The same results we see in our character, this index is higher than the mean and is equal to 4,74, whereas, in Daniel's case, it is equal only to 2,21.

Also, we can see other changes in the speech, driven not by gender, but by the plot itself. Daniel uses more first-person singular pronouns in the researched material than Mrs. Doubtfire: 8,47 to 5,62. This finding can be linked with studies that indicated that people with depression use more first-person singular pronouns: “Suicidal poets used more first-person singular (I, me, my) words, and fewer words pertaining to the social collective (we, us, our)” [9, p. 1122]. Daniel is stressed out by the divorce and cannot see the kids as much as he wants. He always tries to redeem himself in the eyes of his surrounding to change the situation he has been to.

Other categories that are significantly higher than the mean in Daniel’s case are “Need” (0,85) and “Lack” (0,44). According to the plot, it is understandable that he misses his kids much and needs to spend more time with them. For Mrs. Doubtfire, these indexes are within the average rate since she has no such needs.

The category “Clout” also differs when comparing Daniel’s and Mrs. Doubtfire’s speeches. His index is lower than the mean (59,24), suggesting a more tentative, humble, and anxious speaking style [6, p. 22]. Meanwhile, Mrs. Doubtfire’s index is within the norm.

The results obtained show that change of gender has an impact on the speech features that are considered to be stereotypically characteristic of men’s and women’s speech, namely the categories of affiliation, emotiveness, adjectives and fillers. Other categories such as clout, confidence, need and lack are changing with the plot development.

References:

1. Barczewska, Shala & Andreasen, Agata. Good or marvelous? Pretty, cute or lovely? Male and female adjective use in MICASE. *Suvremena Lingvistika*. 44, 2018. Pp. 194–213.
2. Bei Yu. Language and gender in Congressional speech. Literary and Linguistic Computing Advance Access, published January 11, 2013. Pp. 1–15.
3. Matthias R. Mehl, James W. Pennebaker. The Sounds of Social Life: A Psychometric Analysis of Students’ Daily Social Environments and Natural Conversations. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 84, No. 4, 2003. Pp. 857–870.
4. Mrs. Doubtfire (1993). URL: <https://www.youtube.com/watch?But XA>
5. Namaziandost, Ehsan & Shafiee, Sajad. Gender Differences in the Use of Lexical Hedges in Academic Spoken Language among Iranian EFL Learners: A Comparative Study. *International Journal of Research in English Education*. 3, 2018. Pp. 61–80.

6. Pennebaker, J. W., Booth, R. J., Boyd, R. L., & Francis, M. E. (2015). *Linguistic Inquiry and Word Count: LIWC2015*. Austin, TX : Pennebaker Conglomerates. URL: https://s3-us-west-2.amazonaws.com/downloads.liwc.net/LIWC2015_OperatorManual.pdf

7. Sheldon, A. Pickle fights: Gendered talk in preschool disputes. *Discourse Processes*, 13, 1990. Pp. 5–31.

8. Sri Wahyuningsih. Men and women differences in using language: a case study of students at stain kodus. *EduLite. Journal of English Education, Literature, and Culture*. Volume 3, Number 1, February 2018. Pp. 79–90.

9. Stephanie S. Rude, Eva-Maria Gortner, James W. Pennerbaker. Language use of depressed and depression-vulnerable college students. *Cognition & Emotion – COGNITION EMOTION*. 18, 2004. Pp. 1121–1133.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-49>

**LINGUOPOETIC ASPECT OF MULTIMODALITY
(BASED ON THE NOVEL “DROPSIE AVENUE:
THE NEIGHBORHOOD” BY WILL EISNER)**

**ЛІНГВОПОЕТИЧНИЙ АСПЕКТ МУЛЬТИМОДАЛЬНОСТІ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ВІЛІА АЙСНЕРА
“DROPSIE AVENUE: THE NEIGHBORHOOD”)**

Matiishyn A. Ya.

*Postgraduate student at the Department
of English Philology
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Матіішин А. Я.

*аспірантка кафедри
англійської філології
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Стрімкий розвиток сучасних цифрових технологій та їх вплив на процеси комунікації порушують питання про мультимодальність у спілкуванні. На сьогоднішній день наша увага усе частіше зосереджується на мультимодальних параметрах перебігу комунікації, а також все більше простежується тенденція візуалізації, унаочнення, естетизації різноманітних текстів.

Саме тому науковці наголошують на високому ступені інтегрованості різних семіотичних ресурсів у сучасному комунікативному процесі, коли неможливо відокремити його вербальну складову частину від паравербальних компонентів [7; 8; 1, с. 3].

Мультиmodalність – це термін, що використовується в науці як щодо об'єкта цілого напрямку дослідження (Multimodal Studies), так і щодо самої методології дослідження – мультиmodalістики [1, с. 3]. На сьогоднішній день явище мультиmodalності широко досліджується як вітчизняними науковцями, так і закордонними: І. Андреева, І. Бехта, Я. Бистров, У. Болдрі та П. Тібо, О. Воробйова, О. Клименко, Г. Кресс, Н. Норгаард, Т. ван Ліувен, Ф. Серафіні та Дж. Клаусен.

Варто зазначити, що провідною тенденцією сучасності, насамперед, є відновлення уваги до автора, як до творчої індивідуальності. Тому науковці намагаються не лише досягнути ідіостиль автора, а й проаналізувати його. Мова художніх текстів стала основою наукових розвідок у галузі лінгвопоетики таких вчених, як В. Я. Задорнова, Н. П. Изотова, В. І. Кононенко, А. А. Ліпгарт, А. Н. Науменко.

Предметом лінгвопоетики стають ті мовні одиниці, їх ознаки і функції, що силою інтенції й авторського таланту в результаті творчої діяльності перетворюються в образно-художні засоби тексту. Це передусім такі моделі організації звукового потоку, які надають художньому тексту конотації поетизму [3, с. 119-120].

Щодо мультиmodalності, то науковці чітко окреслюють мету її дослідження в тексті: «Ми повинні навчитися сприймати сторінку як цілісний текст. Тому ми наполягаємо на порівнянні мови та візуальних засобів. Ми намагаємося подолати бар'єр між вивченням мови та вивченням зображення, оскільки ці два й інші аспекти формують цілісний текст [6].

На сьогоднішній день існує досить велика кількість визначень поняття «мультиmodalність». Проте, найточніше визначення, на нашу думку, ми знаходимо у Г. Кресса. Мультиmodalність, на думку Г. Кресса, – це процес спілкування із залученням двох модусів (це може бути взаємодія письма, усного мовлення, візуалізація тексту, використання різних жестів тощо). Сам модус, на думку Г. Кресса, вважається каналом комунікації, який конструюється шляхом передачі певної інформації від одного співрозмовника до іншого [5, с. 114].

Кожен текст, а особливо письмовий текст, являє собою взаємодію вербального і візуального значень, які потребують різних принципів семіотичної організації. Як наслідок, мультиmodalне значення становить цілий комплекс значень, які утворюються, транслуються

одинацями різних семіотичних модусів у межах мультимодального аналізу тексту [2, с. 8]. Також, на думку науковця-лінгвіста Я. Бистрова, важливим викликом мультимодальної парадигми є роль адресата, який бере участь у інтерпретації значення візуальних елементів та їхньої функції у тексті [2, с. 8].

В центрі уваги цієї розвідки перебуває візуальний наратив, широко представлений у візуально-графічних романах відомого американського коміксиста та карикатуриста Вілла Айснера, а саме його роман “Dropsie Avenue: The neighborhood”. Це третя книга відомої трилогії автора “The Contract with God”, яка була вперше опублікована в 1995 році.

Події роману розгортаються у 1870 році, в той час, коли вся територія була у володіннях нідерландських іммігрантів. Сім'я Ван Дропсі все більше звертає увагу на те, як англійці починають осідати у їхньому регіоні, тим самим змінюючи все навкруги, що створює немало проблем для них: **“HUT VERDAMMIT. ANOTHER HOUSE GOING UP! RIGHT ALONGSIDE OUR PROPERTY! SOON IT WILL BE A TOWN HERE!”**, **“AAACH!! THE ENGLISH... THE ENGLISH... THEY ARE BUYING UP EVERYTHING!... SOON THE DROPSIE NAME VILL MEAN NOTHING HERE!”** [4, с. 2]. Як і в усіх своїх романах, Вілл Айснер виділяє всі важливі елементи жирним шрифтом чорного кольору, тим самим, ніби передає інтонацію героїв читачеві. Автор використовує слова рідною мовою героїв, що можна побачити у поданому вище прикладі, щоб передати мовний колорит нідерландців у побуті. Письменник постійно ставить знаки оклику та три крапки, що привертає до себе увагу читача. Завдяки звукам, які автор передає з допомогою різних літер, письмова мова може сприйматися акустично: **“AAACH”** [4, с. 2], **“YAHN”** [4, с. 9], **“UGH”** [4, с. 13], **“HA, HA, HA”** [4, с. 14]. Важливим доповненням мовлення героїв є малюнки. Оскільки саме на них можна побачити емоції героїв чіткіше, зрозуміти їхній стан та ін.

Як і інші графічні романи Вілла Айснера, “Dropsie Avenue: The Neighborhood” намальований в чорно-білих тонах. Його малюнки дуже реалістичні та підкреслюють той стиль, про який письменник писав у своїх книгах з теорії (“Comics and Sequential Art” (1985), “Graphic Storytelling and Visual Narrative” (1996)).

Саме завдяки поєднанню вербальних та візуальних елементів відбувається лінгвопоетичне наповнення роману. Вербальна частина тексту постійно доповнюється візуальною і навпаки.

На сьогоднішній день вивчення візуально-графічних романів Вілла Айснера з точки зору лінгвопоетики все ще залишаються поза увагою науковців і потребують більш детального вивчення.

Література:

1. Андрєєва І. О. Мультиmodalний аналіз дискурсу: методологічна основа та перспективи напрямку. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2016. № 7. С. 3–7.
2. Бистров Я. Взаємодія вербального і графічного модусів у художньому тексті (мультиmodalний підхід). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація»*. 2018. Вип. 4. С. 7–12.
3. Мацько Л., Мацько О. Лінгвопоетика як система художніх засобів мовообразів лінгвокультурології. Евалюація: наукові, освітні, соціальні проекти / Ред. В. Євтух, Л. Корпоровіч, М. Руйс, Л. Рутка. Київ : CESESP, 2017. Вип. 3. С. 118–131.
4. Eisner W. *Dropsie Avenue: The Neighborhood*. Kitchen Sink Press, 1995. 170 p.
5. Kress G. *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. New York : Routledge, 2010. 212 p.
6. Kress G., van Leeuwen T. *Reading images: The Grammar of Visual Design*. Psychology Press, 1996. 288 p.
7. Kress G. *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication* / G. Kress, T. van Leeuwen. London : Arnold, 2001. 142 p.
8. Liebert W. *Multimodal Text* / W. Liebert, T. Metten. *The Encyclopedia of Applied Linguistics* / ed. by C. Chapelle. Oxford : Blackwell Publishing, 2013. Pp. 4338–4336.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-50>

MODALITY IN GERMAN TAX TEXTS

МОДАЛЬНІСТЬ У НІМЕЦЬКИХ ПОДАТКОВИХ ТЕКСТАХ

Okhrimenko O. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior teacher at the Department
of Modern European Languages
State University of Trade
and Economics
Kyiv, Ukraine*

Охріменко О. А.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
сучасних європейських мов
Державний торговельно-економічний
університет
м. Київ, Україна*

Модальна компонента текстів податкового законодавства ФРН представлена використанням модальних дієслів та модальних конструкцій.

У німецькому мовознавстві зазвичай називають **6 модальних дієслів**: *dürfen*, *können*, *sollen*, *müssen*, *wollen*, *mögen* та утворена від нього форма, якій немає аналогів та виражає бажання *möchten* (Dreyer, & Schmidt 2009, S. 109–120; Duden 2009, с. 556–562). За значенням їх можна розбити на 3 пари: *dürfen* – *können* (можливість здійснення дії), *sollen* – *müssen* (зобов'язання), *wollen* – *mögen* (можливість, пов'язану з бажанням).

У тексті податкового закону “Abgabenordnung (АО)” (загальний обсяг 166 сторінок), у якому зафіксовано 68 580 слів, виявлено 525 модальних дієслів, з яких **können** ужито 312 разів, наприклад: *Steuerpflichtige, die zusammen zu veranlagten sind oder zusammen veranlagt werden können, sind bei Anwendung des Absatzes 3 so zu behandeln, als seien ihre Einkünfte von einem Steuerpflichtigen bezogen worden* (Abgabenordnung (АО), S. 17). Дієслово *können* позначає можливість щодо дії, вираженої дієсловом *veranlagt* у формі інфінітива *veranlagten* (Duden 1995, Короткова 2004, с. 118). Спираючись на використання дієслова *können* у текстах законів, можна говорити про набуття цим дієсловом у всіх випадках його вживання додаткового значення дозволу на здійснення дії, яка виражена дієсловом у формі інфінітива, про що зауважує О. В. Короткова (2004, с. 118).

Модальне дієслово **dürfen** ужито в тексті закону **Abgabenordnung** 96 разів, наприклад: *Die Finanzbehörden dürfen von den Kreditinstituten zum Zweck der allgemeinen Überwachung die einmalige oder periodische*

Mitteilung von Konten bestimmter Art oder bestimmter Höhe nicht verlangen (Abgabenordnung (AO), S. 22). Дієслово *dürfen* в наведеному реченні виражає повинність з відтінком заборони в незначній кількості на здійснення дії, названої дієсловом *verlangen* у формі інфінітива *verlangen*.

Модальне дієслово **sollen** у тексті податкового закону вжито 46 разів, наприклад: *In dem Auskunftersuchen ist anzugeben, worüber Auskünfte erteilt werden sollen und ob die Auskunft für die Besteuerung des Auskunftspflichtigen oder für die Besteuerung anderer Personen angefordert wird. Auskunftersuchen haben auf Verlangen des Auskunftspflichtigen schriftlich zu ergehen* (Abgabenordnung (AO), S. 46 а). Дієслово *sollen* передає значення категоричної повинності, указує на необхідність здійснення дії, вираженої дієсловом *angefordert* у формі інфінітива *anfordern*.

Модальне дієслово **müssen** використано 71 раз, наприклад: *Wird der Finanzbehörde die Abtretung angezeigt, so müssen Abtretender und Abtretungsempfänger der Finanzbehörde gegenüber die angezeigte Abtretung gegen sich gelten lassen, auch wenn sie nicht erfolgt oder nicht wirksam oder wegen Verstoßes gegen Absatz 4 nichtig ist* (Abgabenordnung (AO), S. 26). Дієслово *müssen* передає одночасно два види граматичних значень: модальності та запоруки, а його вживання сприяє економії мовленнєвих засобів у тексті закону й зберігає елемент стандартності мовленнєвого вираження, що було помічено й іншими дослідниками.

Модальних дієслів *wollen*, *mögen*, *möchten* у тексті податкового закону “Abgabenordnung (AO)” не виявлено. Для податкових законів такі модальні дієслова, як *wollen*, *mögen*, *möchten*, не характерні, оскільки семантика бажання / небажання здійснювати ту чи ту дію є недоречною щодо дій, приписуваних законами.

Дані свідчать про домінування в податковому законі “Abgabenordnung (AO)” модальних дієслів *können* (57,7%) і *dürfen* (24,8%), що однозначно пов’язано з їхньою основною семантикою й головним прагматичним значенням, а саме з можливістю вчинення законних дій, які не суперечать нормам суспільства. Найнижчі показники виявили модальні дієслова *sollen* (10,4%) і *müssen* (7,1%), що зумовлене можливістю вибору для адресанта за переконанням, а не просто за зобов’язанням.

Модальність у текстах податкового законодавства ФРН передається також завдяки використанню так званого герундія і модальних конструкцій *sein+zu+Infinitiv* та *haben+zu+Infinitiv*.

Герундій у німецькій мові ототожнюється з дієприкметником І, який, використовуючись із часткою *zu*, має пасивне значення й виконує функцію означення. Модальність у таких випадках є об'єктивною і передає повинність або можливість, наприклад: [**zu versteuernde**] Einkommen → прибутки, які повинні оподатковуватися (BKG, с. 12); [**zu befreiende**] positive Einkünfte → деякі прибутки, які не підлягають оподаткуванню (тобто ті, за які не треба сплачувати) (Gesetz über steuerliche Maßnahmen bei Auslandsinvestitionen der deutschen Wirtschaft, с. 3).

Модальна конструкція *sein+zu+Infinitiv* в німецькій мові має пасивне значення та виражає залежно від контексту: а) обов'язковість / необхідність, б) можливість. Наприклад, у значенні обов'язковості: *Die vorstehende Fassung dieses Gesetzes [ist] vorbehaltlich der Absätze 2 und 3 erstmals für den Veranlagungszeitraum 1982 [anzuwenden]* (Gesetz über steuerliche Maßnahmen bei Auslandsinvestitionen der deutschen Wirtschaft, с. 6). – Наведений приклад ілюструє обов'язковість застосування пунктів 2 і 3 теперішньої редакції закону, на що вказує вживання конструкції *sein+zu+Infinitiv* у формі [*ist*] + [*anzuwenden*] = 'повинна бути застосована' (варіант дослівного перекладу).

Sind mehrere Anspruchsberechtigte Eigentümer einer Wohnung, und haben sie zugleich für ein Kind Anspruch auf die Kinderzulage, [ist] bei jedem die Kinderzulage zur Hälfte [anzusetzen] (Eigenheimzulagengesetz (EigZulG), с. 5–6). Надбавка до заробітної плати **повинна збільшуватися** на половину.

Модальна конструкція *haben+zu+Infinitiv* має активне значення та означає переважно необхідність, повинність, наприклад: *Die Kapitalsammelstellen [haben] den Abschluß von Darlehnsverträgen [abzulehnen], wenn die bereits aufgenommenen Darlehen den Betrag von insgesamt 1500 Millionen Deutsche Mark erreicht haben* (Gesetz über Sonderabschreibungen und Abzugsbeträge im Fördergebiet (Fördergebietgesetz), с. 6). – Підприємства з вільними коштами **можуть відхилити** контракт по угодах позики.

Reicht der nach Abzug der vermögenswirksamen Leistung verbleibende Arbeitslohn zur Deckung der einzubehaltenden Steuern, Sozialversicherungsbeiträge und Beiträge zur Bundesanstalt [ab t. 1. 2004: Bundesagentur] für Arbeit nicht aus, so [hat] der Arbeitnehmer dem Arbeitgeber den zur Deckung erforderlichen Betrag [zu zahlen] (Fünftes Gesetz zur Förderung der Vermögensbildung der Arbeitnehmer (Fünftes Vermögensbildungsgesetz – 5. VermBG), с. 8). Таким чином роботодавець робітнику **повинен сплатити** необхідну суму на компенсацію витрат.

Кількість уживань модальної конструкції *sein+zu+Infinitiv* (3404) майже в 6 разів переважає кількість уживань модальної конструкції *haben+zu+Infinitiv* (614). Це свідчить про типовість вираження пасивного значення в законодавчих текстах задля зменшення категоричності та відповідальності колегіального автора за некоректне розуміння адресатом змісту податкових законів, що найефективніше досягається за допомогою використання форми *Passiv*, у якій завжди живається конструкція із *sein+zu+Infinitiv*.

Таким чином, модальна компонента текстів податкового законодавства ФРН полягає у вживанні таких модальних дієслів, як *können* (312 одиниць – 57,7%), *dürfen* (96 одиниць – 24,8%), *sollen* (71 одиниця – 10,4%), *müssen* (46 одиниця – 7,1%), модальних конструкцій *sein+zu+Infinitiv* та *haben+zu+Infinitiv* з кількісною перевагою *sein+zu+Infinitiv* конструкції зафіксовано 3404 рази в аналізованих текстах. Випадки вживання герундія в текстах податкового законодавства ФРН є поодинокими, і всі вони передають об'єктивну повинність / обов'язковість з пасивним значенням.

Література:

1. Комарницька Т. К. Структурно-семантичні та функціональні особливості сучасної японської юридичної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, Київ, Україна, 2010.
2. Комарницька Т. К. Юридичний дискурс японської мови: поняття, будова. *Мовні і концептуальні картини світу*, 36, 2011. 480–484.
3. *Steuergesetze*. – München : Verlag C. H. Beck, 2009.
4. Weisberg R. H. *When Lawyers Write*. Boston : Little, Brown, 1987.
5. Weise G. Zur Spezifik der Intertextualität in literarischen Texten. In J. Klein, & U. Fix (Hgs.), *Textbeziehungen: linguistische und literaturwissenschaftliche Beiträge zur Intertextualität*. Tübingen : Stauffenburg, 1997. S. 39–49.
6. Williman D. *Legal Terminology. A Historical Guide to the Technical Language of Law*. Peterborough : Can. Broadview Press, 1986.
7. Wolfram W.. *Variation and Language : Overview*. In K. Brown (Ed.), *Encyclopedia of Language and Linguistics* (2nd ed.) Oxford : Elsevier Ltd, 2006. pp. 333–341.
8. Wüster E.. *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexicographie*. Wien: Technische Universität, 1979.
9. Zifonun G., Hoffmann, L., & Strecker, B. *Grammatik der deutschen Sprache*. Berlin ; New York: de Gruyter, 1997.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-51>

LEXICAL DERIVATION IN ADOLESCENTS' VOCABULARY (BASED ON THE GERMAN LANGUAGE MATERIALS)

ЛЕКСИЧНА ДЕРИВАЦІЯ У ВОКАБУЛЯРІ ПІДЛІТКІВ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Pozdniakov O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Foreign Languages and Country Studies
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Поздняков О. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри іноземних мов
і країнознавства
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Lexical derivation is considered to be a productive way to form new words in German language and its subsystems, one of which is adolescents' vocabulary.

The given research represents an analysis of German nouns, verbs and adjectives taken from specialized lexicographic sources [4; 5]. It has been found out that in the studied language subsystem, lexical derivaton is mainly used to create verbs (*festen* – “*feiern*”) and adjectives (*blam* – “*schändlich*”). At the same time, formation of nouns by means of the aforementioned word-building model (*der Kurze* – “*kleiner Junge*”) is less productive.

In our research, lexical derivation means creating new words (which are called “derivates”) without use of any word-building morphemes [3, p. 119], such as suffixes or prefixes. Thus, the noun *die Wamse* in the meaning of “*Prügel*” is formed from the verb *wamsen* – “*verprügeln, jemandem die Jacke vollhauen*” by rejecting the grammatical morpheme -*en*. Absence of any other phonetic and morphological changes in this language unit, as well as a clear semantic connection with the motivation basis allows us to classify it as a result of lexical derivation.

Word formation by changing morphological root structure, which is determined to be unproductive in standard German [2, p. 61], is not typical for nominative processes in adolescents' vocabulary. Through this feature, the secondary status of the studied language subsystem is clearly seen.

The most productive transition of words from one part of speech to another is carried out by means of verbalizing nouns. Interconnection of

noun and verb in the formed lexical units serves as a way to maximize communication effectiveness using limited vocabulary resources [1, p. 87]. Transition of nouns to the category of verbs by adding the above-mentioned grammatical morpheme *-en* (*wassern* – “*urinieren; schwimmen; sich ertränken*”) is a relatively typical process in the vocabulary of German-speaking adolescents. In the research material, we have also found some words formed by means of verbalizing adjectives (*prallen* – “*sich langweilen*”).

Lexical derivation of past participle verb forms is a productive way to create adjectives. As a rule, such words are used to denote appearance or internal state (*zugetackert* – “*mit vielen Piercings*”; *betrieft* – “*durchnässt; betrunken*”). The wish to express a subjective, ironic assessment of the referred object is the main extralingual determinant for forming this part of vocabulary. In the studied German language subsystem, transition of nouns to the category of adjectives is productive. These lexical units are used to denote quality or state (*hacke* – “*betrunken*”), which is often exaggerated (*bombe* – “*toll, hervorragend*”). The given examples demonstrate adolescents’ propensity for emotionally charged communication (*korall* – “*super*”).

In the studied language subsystem, lexical derivation is often accompanied by semantic transformation of root morphemes, which is determined by adolescents’ need for lingual self-determination among representatives of other social and age groups. For example, in the word *beleuchtet* – “*klug, schlau, intelligent*”, transition from concrete to abstract emphasizes the evaluative component of its meaning. Metaphorization on the basis of the similarity of an internal feature is clearly seen on the example of the verb *tigern* – “*auf eine gute Chance lauern; sich fortbewegen*”.

Since there is a close semantic connection between a derivate and its motivation basis, the adolescents’ need for originality is realized through metaphorization of lexical units with connotative components of meaning. For example, the verb *grasen* – “*Haschisch rauchen*” is derived from the noun *Gras*. In the studied vocabulary, the aforementioned lexical unit is used to denote drugs. The verb *müllen* – “*quatschen, dummes Zeug daherreden*” is a result of verbalizing the noun *Müll* used by adolescents to denote something which is inferior or of low quality.

Thus, lexical derivation is not only one of the ways to enrich the adolescents’ vocabulary, but it is also actively used by representatives of this part of German-speaking community as a convenient tool to satisfy their needs for self-identification, emotionally charged communication, and language creativity.

References:

1. Сахарчук Л. И. Методологические проблемы словообразовательного анализа: семантика производного глагола в немецком языке. К. : Вища школа, 1987. 131 с.
2. Степанова М. Д. Словообразование современного немецкого языка [2-е изд., испр.] / под ред. Т. В. Строевой. М. : КомКнига, 2007. 376 с.
3. Ernst P. Germanistische Sprachwissenschaft. Wien : UTB, 2004. 302 S.
4. Langenscheidt 100 Prozent Jugendsprache. München: Langenscheidt, 2020.
5. PONS Wörterbuch der Jugendsprache 2017. Stuttgart : PONS, 2016. 144 S.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-52>

INTERNAL VARIATION OF SPEECH LOUDNESS IN INSTITUTIONAL DISCOURSE

ВНУТРІШНЯ ВАРІАТИВНІСТЬ ГУЧНОСТІ МОВЛЕННЯ В ІНСТИТУЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Polieieva Yu. S.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor, Associate Professor
at the Department of Foreign Languages,
Taras Shevchenko National University
of Kyiv*

Полієєва Ю. С.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

Vasik Yu. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor, Associate Professor
at the Department of Foreign Languages,
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Васік Ю. А.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Institutional discourse is a specialized standardised type of communication between people who may not know each other, but must communicate in accordance with the norms of society. Institutional

discourse is distinguished on the basis of two system-forming features: goals and participants in communication. It is clear that the types of institutional discourse have a field structure and intersect, at the same time we can identify the characteristics inherent in each of them at different levels of language. The *goal* of the paper is to consider the internal variation of loudness of pedagogical and political types of English-language institutional discourse at the perceptual level. The choice of pedagogical and political discourses as the *object* of the research is not accidental; both discourses belong to the same type, purposeful and audience-oriented. The purpose of political discourse is the conquest and retention of power; that of pedagogical discourse is the socialization of a new member of society, etc. Participants in institutional discourse are very different in their qualities and patterns of behaviour.

Variability of prosodic characteristics of speech is manifested in the presence of certain markers of perception and interpretation of the voice signal, present in each suprasegmental parameter: tempo, volume, melody. In this study, prosody is interpreted as a complex unity of tonal, temporal, dynamic, timbre parameters, which at the perceptual level correspond to the melody of speech, rhythm, tempo, pause and loudness. These suprasegmental properties of language have a mechanism of communication with each other and are superimposed on linear units of speech.

The effectiveness of language perception depends on its loudness. E. Sheigal notes: “Any movement (and the flow of speech, in our opinion, is nothing more than a linear movement of sounds) passes at one speed or another, the movement is simply unthinkable without this parameter, just as light is always has a certain degree of brightness, and the sound (material side of the sign) – loudness” [4, p. 41].

It is also worth mentioning that loudness correlates with the property of emotions to make changes in the range of intensity of speech segments, which also necessitates the need to determine the characteristics of loudness within our study.

The experimental phonetic methods available today are extremely diverse – from spectrographic and cinematoradiographic to auditory. One of the most important issues related to experimental phonetic research for the experimenter is the choice of the appropriate research method.

Speech loudness is a subjective concept and is based on perception. Accordingly, the choice of auditory or perceptual method of analysis in this study is quite reasonable.

The auditory analysis was performed using a specially designed questionnaire, which contained tasks on the given gradual scales,

substantiated by A. Kalyta [2, p. 97-98]. The following scales of perceptual loudness gradations were used to describe the parameters: *low, decreased, moderate, high, increased*. Perceptual signs are understood as signs that are distinguished by the percipient on the basis of the speech signal perception. As percipients, we engaged a group of phonetic auditors ($n = 5$), who are fluent in English, have deep knowledge in the field of phonetics and phonology of this language, but are not native speakers. The selection of percipients was carried out in accordance with the methodological requirements and was determined by the studied language and the objectives of the experiment. We motivate the involvement of an odd number of auditors by more correct further statistical analysis.

The analysis of the variability of loudness in the experimental speech samples of pedagogical discourse, according to auditors, is as follows: *high* – 24.1%, *increased* – 72.6%, *moderate* – 3.3%; that of political discourse: *high* – 52.8%, *increased* – 44.7%, *moderate* – 2.2%.

As can be seen from the analysis, increased loudness, even with a tendency to high is a relevant characteristic of pedagogical speech. According to the auditors, raising the loudness draws the listener's attention to the message, creates a sense of the importance of information and the lecturer's interest in it. Increasing the loudness also adds dynamism and energy to the discourse, which activates and maintains the attention of information recipients.

It is known that specific sets of prosodic means of realization of a discourse can be expressed by restrictions or even a ban on the use of some of them. One such component for pedagogical discourse is loudness, where there is a ban on shouting as well as whispering. This fact has been confirmed in our work.

It is obvious that loudness in political discourse is a conscious and intentional means of influence, which helps to successfully achieve its goal, i.e. to defend their opinion as the only true one; attract a listener to their side; 'enhance' their image. Paraphrasing L. Postnikova, prosody and loudness, in particular in political discourse, can be considered as a sensitive and subtle indicator of ways of influence that correspond to a given communicative situation and the existing linguistic personality engage in communication [3, p. 115].

In political discourse, the increased assessment of loudness is almost twice lower than the one obtained in the pedagogical discourse, i.e. 72.6% and 44.7%, respectively. At the same time, high loudness prevails (52.8%), as opposed to that in pedagogical discourse (24.1%). Increased loudness is known [1, p. 62] to indicate categoriality, persistence and even obsession,

which is determined by the specific component of the prosodic design of political speech. Changes in loudness in the direction of increase convey the determination and firmness of intentions. However, a constant level of loudness symbolizes strength, and its alternation helps to strengthen certain areas of the message and reduce others by varying degrees of emotionality.

Attention should also be paid to the existence of political speeches, where a moderate level of loudness prevails, which corresponds to the content and nature of the message. If the speech is sad, it affects the intonation parameters, in particular, moderate loudness and slow tempo. This modification of tempo and volume, in our opinion, helps to create an appropriate atmosphere of sadness and grief. The share of moderate volume is insignificant and does not constitute statistically significant differences in both types of studied discourses (2.2% political and 3.3% pedagogical, respectively).

Thus, a comparative analysis of the perceptual characteristics of the internal variation of loudness in institutional discourse proved that the political type of this discourse is characterized by a higher degree of loudness at the perceptual level than pedagogical discourse, where there are certain restrictions, sometimes a ban on shouting and whispering. At the same time, moderate loudness is represented equally in both types of discourse and is their invariant characteristic.

It has been found that statistically significant differences have high and increased loudness, which means that for institutional discourse there is variability within its types and we cannot speak about the universality of prosodic features in particular.

It has been also concluded that loudness as a perceptual characteristic of English-language political discourse correlates with the semantic and communicative-pragmatic load of political speeches and interacts with other parameters (e.g. tempo), which indicates the importance of this component in the prosodic system. From the analysis it is clear that the increased loudness, even with a tendency to high, contributes to the uptake of information in pedagogical discourse. According to the auditors, increased loudness draws the listener's attention to the message, creates a sense of the importance of information and the speaker's interest in it. Increasing the loudness also adds dynamism and energy to the discourse, which activates and maintains the attention of information recipients. Another conclusion is that in pedagogical discourse there is an accentuation of information blocks by increasing or decreasing the loudness: loudness increases on more important segments, decreases on less important ones.

The results of considering the inner variation of speech loudness of English-language institutional discourse on the material of its types –

pedagogical and political discourses indicate the importance of this parameter in the prosodic system and necessitate further acoustic analysis. It is important to compare the objective components of the dynamic subsystem, namely, the intensity – the acoustic volume correlate – within the studied material.

References:

1. Захарова Ю. М. Просодична інтерференція в англомовному дискурсі (експериментально-фонетичне дослідження мови арабо-англійських білінгвів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2004. 270 с.
2. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу емоційного висловлювання : монографія. Київ : Вид. центр КДПУ, 2001. 351 с.
3. Постникова Л. Просодия политического дискурса в британской и американской лингвокультурах: URSS, 2011. 200 с.
4. Шейгал Е. И. Интенсивность как компонент семантики слова : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / МГПИИЯ им. М. Тореца. Москва, 1981. 196 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-53>

LEXICOGRAPHIC EVIDENCE OF GERMANIC ELEMENT IN THE EARLY 20th-CENTURY ENGLISH VOCABULARY

ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ЗАПОЗИЧЕНЬ З ГЕРМАНСЬКИХ МОВ НА ПОЧАТКУ 20 СТОЛІТТЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Polishchuk G. V.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Assistant Professor at the Department
of Germanic Languages and Teaching
Methodology
Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State Pedagogical
University*

Поліщук Г. В.

*доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов та
методик їхнього навчання
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені
Володимира Винниченка*

Yarova L. O.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Head of the Department of
Translation, General and Applied
Linguistics
Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State Pedagogical
University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Ярова Л. О.

*кандидат педагогічних наук,
доцент,
завідувач кафедри перекладу,
прикладної та загальної лінгвістики
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кіровоград, Україна*

The paper covers foreign words in English from a synchronic perspective, with special focus on Germanic element among modern borrowings in English. The list of collected terms dated 1900–1929 (early 20th century, E20) consists of words and phrases which come from Germanic languages taken from Oxford Dictionary of Foreign Words and Phrases (2010). The aim of this research is to study language distribution within the English E20 lexicon with special focus on borrowings from Germanic languages in English determining its semantic domain helping to discuss relative trends in the development of modern English lexicon. The discussed items were grouped according to the language they come from, starting from the languages which donated the most vocabulary: 16,9% (*German, Yiddish, Afrikaans, Norwegian, Swedish, Swiss German*) and the following popular categories have been analyzed: history, politics, words of general character, administrative terms/law/government, music (dance/songs), fashion (clothes/names of fabric), military, sport, theology/religion, cookery (dishes/beverages (wine vocabulary)/ desserts), slang/colloquial usage, art/literature and others.

Lexical borrowing is universal, scientific literature declares 'the paradox of linguistic borrowing', i.e., the question why languages should borrow items from other languages at all, in spite of the fact that the recipient languages can be viewed as fully functioning 'system(s) of spoken or written communication used by a particular country, people, community, etc.' [11]. At present, nowhere is the sociopolitical situation such that interaction in even more languages, for example, a dozen or so, is necessary for daily life [1, p. 157-158; 3, p. 22]. According to Uri Tadmor's investigation [10], the average borrowing rate, at 24.2%, is substantial and higher than expected, it is clear that lexical borrowing is a very pervasive phenomenon and a fascinating topic for discussion in scientific literature that attracted the attention of modern scholars, who have focused on the role of borrowings in the history of the English language [10; 2], linguistic

diversity and language evolution [3], lexical matches between different languages [5], pragmatic necessity of borrowing and their cognitive and communicative value [11], etc.

It is worth mentioning that German borrowings in E20 had been already thoroughly analyzed by us in [9], and it plays significant role in the group of Germanic languages – 62,5%. Our attention would be concentrated on other Germanic languages which have noticeable impact on English vocabulary. Yiddish, historically a variety of German influenced heavily by Hebrew and spoken by Jewish communities over a wide area of central and eastern Europe, also described for that reason as 'Judaean-German' extinct [8, p. 441], gives 22,2% of borrowings to the English language among other Germanic languages in our data. Yiddish is proved to be the major supplier of slang vocabulary into E20 English – 56,2% not only among Germanic languages, but all languages under study in our data, e.g., *schlock* (cheap, shoddy or defective goods; interior material; trash), *dreck* (rubbish, trash), *yenta* (a woman who is a gossip or busybody; originally a personal name), *meshugaas* (madness, craziness, nonsense, foolishness), *tochus* (the buttocks), *mazuma* (money, cash; especially betting money), *kibitz* (look on at cards or some other activity, especially offering unwanted advice; speak informally, chat), *schlep* (haul, carry, drag; go or move reluctantly or with effort), *tsuris* (problems or difficulties, trouble, worry), etc. The majority of these words are marked in the dictionary as US slang, so they were brought by the nearly three million Yiddish-speaking Jews who emigrated to North America in the late 19th and early 20th centuries [7, p. 379]. We agree completely, that there are many simple cases of culturally motivated borrowing where a cultural importation is accompanied by a lexical importation in a straightforward way, e.g. English borrowing *kosher* from Yiddish [4].

Food items also attract attention and constitute 25% of all Yiddish borrowings, such as *latke* (in Jewish cookery a pancake, especially one made with grated potato), *bagel* (a dense bread roll in the shape of a ring, characteristic of Jewish baking), *blintze* (a thin rolled pancake filled with cheese or fruit and then fried or baked), *nosh* (food, a meal; a snack eaten between meals; to eat food greedily. First used to denote a snack bar), etc. 12,5% of borrowings belong to Jewish folklore and traditional clothes, as the general rule says that, among lexical items, cultural vocabulary is always borrowed first, whereas basic vocabulary is generally more resistant to borrowing. [5, p. 12], e.g., *dybbuk* (in Jewish folklore a malevolent wandering spirit that enters and possesses the body of living person until exorcised), *yarmulke* (a skullcap worn in public by orthodox Jewish men or

during prayer by other Jewish men; originated from Polish cap or Turkish raincoat); not very many Yiddish general words entered English at that period (6,5%), e.g., *naches* (a sense of pleasure or pride, especially at the achievements of one's children; joy, gratification; from Hebrew contentment), etc. Further investigation showed that Yiddish has proved to be the source of the verb borrowability into English not only among Germanic languages but also among 38 languages under consideration: 18,7%, e.g., *schlep*, *kibitz*, *nosh* etc., despite of the fact that nouns usually show high borrowability (81,3% in our data) because of their semantic function as designations of new things, the need for affective enrichment or euphemism, the need for differentiation, and a general need for renewal. The prominence of nouns over non-nouns is explained by their relative frequency in the receiving language and so the motivation to borrow nouns must be attributed to the richness of semantic content rather than frequency or the structural properties of nouns as potential stand-alone elements [6, p. 2]. So, not only social and attitudinal factors (prestige of the donor language, puristic attitudes) work, but grammatical factors [4] (e.g., the claim that verbs are more difficult to borrow than nouns because they need more grammatical adaptation than nouns) as well in case with Yiddish.

It has been found out that 6,9% of Germanic borrowings in our data belong to Afrikaans (6,9%), defined as Germanic, derivative from Dutch, spoken in South Africa and elsewhere in Africa by emigration [8, p. 12]. The majority of borrowings are nouns indicating family relations, such as *oupa* (a grandfather, an elderly man), *ouma* (grandmother, an elderly woman); names of plants: *rooibos* (evergreen South African shrub of the pea family, the leaves of which are used to make tea), etc.; food items: *koeksister* (a plaited doughnut dipped in syrup, a traditional South African confection). One case of adjective borrowing was registered: *lekker* (pleasant, sweet, nice, good, excellent; in South Africa a general term of approval) – 20% in our research.

Norwegian (4,3%), as the North Germanic spoken in Norway, is world famous as the greatest supplier of sport terms in different languages, is registered in our data to present exactly sport items in E20, such as *slalom* (a downhill ski race on a zigzag course marked by artificial obstacles, flags; a similar obstacle race for canoeist, water-skiers, skateboarders), *skijoring* (the sport or recreation of being pulled over snow or ice on skis by a horse or a dog). *Krill* (a small shrimplike planktonic crustacean of the open seas, eaten by a number of larger animals, including some whales and seals) is widely used not only in English, but was completely assimilated in Ukrainian as well. The majority of Norwegian borrowings are nouns,

though *slalom* is also borrowed as a verb (move or race in a winding path, avoiding obstacles).

Swedish borrowings constitute 2,8% of nouns, such as geology term *varve* and the name of popular winter drink *glogg* (a Scandinavian winter drink, consisting of hot sweetened red wine, with brandy, almonds, raisins and spices).

Conclusions. Cultural vocabulary is proved to be always borrowed first among lexical items, thus, the presence of a substantial number of cultural borrowings from Germanic languages makes the hypothesis of loanwords very likely: semantic domains differ in their borrowability, i.e., lexical items pertaining to the modern world, clothing, political relations, food and drink, sport are more frequently borrowed than words from the domains of sense perception, spatial relations, body terms, kinship, etc. Germanic languages have different impact on the lexicon of English in the early 20 century: Yiddish was proved to be the major supplier of slang vocabulary – 56,2%, also various semantic groups of borrowings were determined due to its frequency (food items 25%, folklore and traditional clothes 12,5%; general words 6,5%, etc.). Afrikaans (6,9%) was found out to supply nouns indicating family relations and food items; Norwegian (4,3%) – as the supplier of sport terms in different languages; Swedish (2,8%) – geology terms, name of popular winter drink, etc. Differentiation into word classes of borrowed words was given and it has been found out that nouns are more borrowable than adjectives or verbs (81,3%), nouns appear at the top of the list but Yiddish has proved to be the source of the verb borrowability into English not only among Germanic languages but also among 38 languages under consideration: 18,7% proving that not only social and attitudinal factors work, but grammatical as well in case with Yiddish, thus, the presence of the Germanic element in the vocabulary of English is significant.

References:

1. Magami Aygun. Concepts of Borrowings in Modern Science of Linguistics, Reasons of Borrowed Words and Some of Their Theoretical Problems in General Linguistics. *International Journal of English Linguistics*. Vol. 5, No. 6; 2015. P. 157–163. URL: <http://dx.doi.org/10.5539/ijel.v5n6p157>
2. Anthony P. Grant. Loanwords in British English. From the book *Loanwords in the World's Languages*. <https://doi.org/10.1515/9783110218442.360>
3. Harald Hammarstrom. Linguistic diversity and language evolution. *Journal of Language Evolution*, 2016, Vol. 1, No. 1. P. 22.

4. Martin Haspelmath. Lexical borrowing: Concepts and issues. From the book *Loanwords in the World's Languages*. <https://doi.org/10.1515/9783110218442.35>
5. Alexei Kassian. Lexical Matches between Sumerian and Hurro-Urartian: Possible Historical Scenarios. *Cuneiform Digital Library Journal* 2014:4, p. 12. https://cdli.ucla.edu/file/publications/cdlj2014_004.pdf
6. Yaron Matras, Evangelia Adamou. Word classes in language contact. 2021. fffalshs-03276022. <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-03276022/document> P.1-2
7. Oxford Dictionary of Foreign Words and Phrases. Second Edition. Oxford University Press, 2008. 408p.
8. Oxford Concise Dictionary of Linguistics. Second Edition. Oxford University Press, 2007. 443p.
9. Polishchuk G. German borrowings in English in the early 20 century. «Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія Філологія. Журналістика». Том 33 (72) № 1, 2022. С. 181–186.
10. Uri Tadmor. Lexical borrowing: Concepts and issues. From the book *Loanwords in the World's Languages*. <https://doi.org/10.1515/9783110218442.55>.
11. Esme Winter-Froemel. The pragmatic necessity of borrowing: Euphemism, dysphemism, playfulness – and naming. *Taal en Tongval*, Volume 69, Issue 1, Sep 2017, p. 17–46 <https://doi.org/10.5117/TET2017.1.WINT>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-54>

LEXICOGRAPHIC REPRESENTATION OF THE CONCEPT NATIONALISMUS IN MODERN GERMAN

ЛЕКСИКОГРАФІЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ NATIONALISMUS У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Rys L. F.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
German Philology
Lesya Ukrainka Volyn National
University
Luts'k, Ukraine*

Рись Л. Ф.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри німецької філології
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Концепт NATIONALISMUS / НАЦІОНАЛІЗМ відігравав і відіграє велику роль для багатьох народів, бере початок від історії утворення націй та має неоднозначне тлумачення у різних лінгвокультурних спільнотах. Амбівалентність концепту NATIONALISMUS спонукала нас до дослідження його структури, основних ознак та сприйняття у європейській спільноті через призму німецької мови та культури.

Аналіз мовних засобів, які вербалізують концепт, слугує встановленню структури концепту, його універсальних і національно специфічних ознак, обумовлених особливостями історичного та культурного розвитку певного етносу. Актуальність наукової розвідки пояснюється інтересом наукового загалу до концептосфери етносу як упорядкованої сукупності концептів та відсутністю аналізу концепту NATIONALISMUS як невід'ємного складника концептуальної та мовної картин світу німецької лінгвоспільноти. Мета дослідження полягає у характеристиці концепту NATIONALISMUS крізь призму взаємозв'язку мови та мислення, досягнення поставленої мети передбачає аналіз мовних засобів об'єктивації концепту NATIONALISMUS у сучасній німецькій мові та визначення основних ознак концепту на основі аналізу даних лексикографічних джерел.

Для встановлення основних ознак концепту NATIONALISMUS проаналізовано значення ключового слова концепту в п'яти тлумачних словниках: Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache (DWDS) [2], Duden [1], PONS [6], Wahrig [7], Langenscheidt Fremdwörterbuch [3] та

на інтернет-ресурсах Wortbedeutung.info (WBI) [8] та Wikipedia [5]. Лексикографічні джерела як достовірні джерела інформації про структуру значення слова-вербалізатора концепту містять основні ознаки позначуваного явища, які входять до колективної свідомості лінгвоспільноти, а тому дають змогу встановити основні ознаки концепту, які утворюють понятійний ядерний компонент його структури.

У результаті аналізу словникових дефініцій лексеми *Nationalismus* було виокремлено основні її значення, які розглядаємо як об'єктивацію основних ознак концепту NATIONALISMUS:

- перебільшена національна самосвідомість (Duden, Wahrig); спосіб мислення, при якому власна нація вважається кращою і важливішою ніж інші нації (PONS); переоцінювання власної нації при ігноруванні незалежності та права на існування інших націй (Langenscheidt);

- ідеологія та політика переоцінювання власної нації та зневаги інших націй (DWDS); політична ідеологія, зосереджена на славі, благополуччі, владі та, як правило, також вищості власної нації (wortbedeutung.info).

Як бачимо, таке тлумачення концепту має негативний оцінний компонент, адже імплікує негативне ставлення, зневагу до інших націй. Не зважаючи на те, що поняття націоналізму у свій час сприяло створення багатьох національних держав, історія має багато прикладів, коли безмірне звеличення власної нації поєднувалося із ненавистю до інших народів та призводило до голокосту та воєн. Яскравим прикладом цього є ідеологія націонал-соціалізму в Німеччині, яка у поєднанні із так званою біологічною концепцією раси стала основним чинником геноциду проти єврейського населення. Тобто, негативна конотація концепту NATIONALISMUS у німецькій картині світу має своє підґрунтя, що опирається на історію та ідеї і погляди сучасної глобалізованої Європи, частиною якої є Німеччина. Сьогодні у час розвитку процесів глобалізації та інтенсивного розвитку міжкультурної взаємодії націоналізм розглядається також як ідеологія, що сприяла інтенсифікації та стала новою формою розмежування між європейським та позаєвропейським суспільствами та культурами у другій половині 19-го і першій половині 20-го століть [4, с. 96].

Застосування лексеми *Nationalismus* із відносно нейтральною конотацією можливе і в німецькій мові, що зафіксовано у Вікіпедії та чотирьох словниках. Але, як зазначено у словнику Duden, таке розуміння позначуваного концепту зустрічається рідко і стосується

в основному націй, що не сформували власної держави: пробудження самосвідомості нації, яка намагається створити власну державу (Duden, Langenscheidt); сильне почуття приналежності до нації, яке пов'язане також із бажанням заснувати власну державу (Pons); ідеологія, спрямована на ідентифікацію та солідаризацію всіх членів нації та об'єднання останніх у суверенну державу (Wikipedia). Таке трактування стосується несформованої або ж недостатньо сформованої національної свідомості поневолених народів, які дуже часто входять чи довгий час входили до складу певних імперій. У той же час ці імперії не зацікавлені у формуванні національної свідомості у поневолених етносів і процес становлення їхньої національної самосвідомості та державності може бути представлений як вияв радикального націоналізму, пов'язаного із ненавистю та ворожими діями по відношенню до інших націй.

Саме таке трактування цього концепту у його радикальному прояві вийшло сьогодні на перше місце у німецькій картині світу, що підкріплене також частим поєднаннями лексеми *Nationalismus* із прикметниками *engstirnig, übersteigert, aggressiv*. Німеччина є сьогодні багатокультурною країною, яка проводить політику толерантного ставлення до інших культур та категорично засуджує расистські і шовіністичні погляди, часто зараховуючи до таких і націоналістичні: “Am 80. Jahrestag der Reichspogromnacht hat Bundespräsident Frank-Walter Steinmeier vor einem “neuem, aggressiven Nationalismus“ gewarnt” (www.merkur.de, 09.08.2019). Таке тлумачення концепту NATIONALISMUS перегукується із поняттями, які у Вікіпедії названі *Ultranationalismus, radikaler Nationalismus, extremer Nationalismus, Hypernationalismus* та однозначно вказують на радикальні екстремістські переконання.

Однак присутність амбівалентності концепту NATIONALISMUS у німецькій картині світу прослідковуємо і в словниках синонімів німецької мови. Так, словник DWDS подає дві групи синонімів, до яких входить поняття *Nationalismus*, одна з яких фіксує такі синоніми, як національна гордість, патріотизм, любов до батьківщини тощо: *Nationalbewusstsein, Nationalgefühl, Nationalstolz, Patriotismus, Staatsgesinnung, Vaterlandsliebe*; інша ж наближає поняття націоналізму до шовінізму: *(übersteigert) Nationalismus, Chauvinismus, Hurra-Patriotismus, Jingoismus, exklusiver Nationalismus*.

Отже, концепт NATIONALISMUS проявляє атрибути амбівалентності у німецькій картині світу, однак основні його ознаки, закріплені усіма словниками сучасної німецької мови, пов'язані із негативним

сприйняттям цього концепту. Зафіксовані словниками значення лексеми-вербалізатора концепту свідчать, що у німецькій картині світу встановилося значення, яке відповідає надмірній формі прояву національної самосвідомості або ж ідеології, котра передбачає переоцінювання власної нації та ворожість і зневагу по відношенню до інших націй.

Література:

1. DUDEN – Onlinewörterbuch. URL: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Nationalismus> (дата звернення: 18.07.2022)
2. DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <https://www.dwds.de/wb/Nationalismus> (дата звернення: 18.07.2022)
3. Langenscheidt. Fremdwörterbuch. URL: <https://de.langenscheidt.com/fremdwoerterbuch/nationalismus#Nationalismus> (дата звернення: 20.07.2022)
4. Lüsebrink H.-J. Interkulturelle Kommunikation : Interaktion. Fremdwahrnehmung. Kulturtransfer. Stuttgart. Weimar : Metzler Verlag, 2008. 213 S.
5. Nationalismus. *Wikipedia* : Die freie Enzyklopedie. URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Nationalismus#Inklusiver_vs._exklusiver_Nationalismus (дата звернення: 20.07.2022)
6. PONS Bedeutungswörterbuch. URL: <https://ru.pons.com/> (дата звернення: 18.07.2022)
7. Wahrig Fremdwörterlexikon. URL: <https://www.wissen.de/fremdwort/nationalismus> (дата звернення: 20.07.2022)
8. Wortbedeutung.info. Wörterbuch. URL: <https://www.wortbedeutung.info/Nationalismus/> (дата звернення: 18.07.2022)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-55>

**STUDY OF PROFESSIONALLY-ORIENTED FRENCH
VOCABULARY IN HIGHER EDUCATIONAL SPORTS
INSTITUTIONS IN UKRAINE**

**ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ЛЕКСИКИ
ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ В УКРАЇНІ**

Romanchuk O. V.

*Doctor of Pedagogic Sciences,
Professor,
Head of Ukrainian and Foreign
Languages Department
Lviv State University of Physical Culture
named after Ivan Boberskyj*

Романчук О. В.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри української
та іноземних мов
Львівський державний університет
фізичної культури
імені Івана Боберського*

Koval R. S.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Ukrainian and Foreign Languages
Department
Lviv State University of Physical Culture
named after Ivan Boberskyj
Lviv, Ukraine*

Коваль Р. С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української
та іноземних мов
Львівський державний університет
фізичної культури
імені Івана Боберського
м. Львів, Україна*

Пошук шляхів удосконалення вивчення професійно-орієнтованої лексики французької мови у закладах вищої освіти спортивного профілю в Україні є одним із актуальних завдань сучасної педагогіки.

У Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського викладання іноземної мови (англійської, німецької або французької) на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти відбувається протягом I, II, III курсів (270 годин, по 90 годин кожного року), на другому (магістерському) рівні вищої освіти – 90 годин для тих, хто навчається на спеціальності 017 «фізична культура і спорт».

Для забезпечення викладання французької мови було підготовлено і видано навчальний посібник «Французька мова для студентів напряму підготовки «спорт»» (2017) [1]. У ньому представлено тексти для перекладу з французької мови українською (обсягом 5000 друкованих знаків), лексичні вправи (вибір дефініції до термінів;

укладання словосполучень та їх переклад українською мовою; підбір синонімів; доповнення тексту термінами; переклад речень з української мови французькою). У якості додаткових завдань запропоновано тексти для перекладу українською мовою, а також 5 усних і 5 письмових тем [1].

Окрім цього, зараз триває інтенсивна робота над укладанням французько-українського та українсько-французького словника термінології фізичного виховання і спорту [5].

Навчальною та робочою програмами з іноземної мови передбачено вивчення теми «Спортивна спеціалізація». Одним із найпопулярніших видів спорту, яким займаються студенти, є футбол. Методичну розробку з французької мови для самостійної та аудиторної роботи з теми «Спортивна спеціалізація» (футбол) розглядаємо як один із інструментів, спрямованих на покращення володіння фаховою лексикою [2]. Вона логічно доповнює матеріал навчального посібника.

Для засвоєння студентами футбольної лексики укладено низку завдань. Перше – це перекласти з французької мови на українську 70 термінів, які охоплюють різноманітні аспекти гри: *autogoal (m) / but (m) contre son camp; biscotte (f); catenaccio (m); derby (m); dopage (m); égalité (f); frappe (f); genouillère (f); lunette (f) / lucarne (f); match (m) de charité; mur (m); onze (m); poteau (m); score (m); tournoi (m)* тощо [2, с. 3].

Після цього запропоновано текст, обсягом близько 550 слів, для перекладу з французької мови українською про історію зародження та основні правила футболу. Згодом студенти з допомогою тлумачного словника повинні поєднати такі терміни як *arbitre (m), dopage (m), match (m), derby (m), tournoi (m), soccer (m), adversaire (m), jeu (m), gardien (m)* та *ballon (m)* з відповідними визначеннями французькою мовою [2, с. 3–5].

Наступний текст для перекладу з французької мови на українську обсягом близько 700 слів стосується безпосередньо гравців та гри. У якості додаткового завдання студентам потрібно вставити 15 пропущених слів та словосполучень (*numéros; dopage; ligne de jeu; coup franc; en fonction de; activité physique; concentration; chevilles; protéger; gain; positionnement; les buts; tâche; récupération; fans*) відповідно до контексту [2, с. 5–6]. Окрім цього, представлено 10 речень для перекладу з української мови на французьку, тематика яких охоплює тренувальний процес та відновлення футболістів [2, с. 7].

Третій текст французькою мовою обсягом близько 950 слів стосується травматизму у футболі. Його слід перекласти українською

мовою та підібрати синоніми французькою до 20 виділених слів та словосполучень (*accidents; aide; cages de foot; compétition; comportement; coup; créer; douleur; en revanche; entorse; évaluer; exigeant; football; il faut; maladie; match; maux de tête; oblige; provoquer; vérifier*) [2, с. 7–10].

З метою кращого засвоєння футбольної лексики студенти повинні підібрати французькі еквіваленти до 70 українських термінів [2, с. 10], укласти відповідний словник та підготувати доповіді французькою мовою на такі теми: 1) Мій улюблений футбольний клуб, 2) Мій кумир у футболі, 3) Історія українського футболу, 4) Футбол у Галичині, 5) Травматизм у футболі [2, с. 11]. Список літератури містить перелік публікацій та сайтів, де студенти можуть знайти потрібну інформацію стосовно футбольної термінології [2, с. 21–23].

Усі завдання спрямовані на розвиток словникового запасу шляхом виконання лексичних тематичних завдань. Сьогодні існує нагальна потреба в нових навчально-методичних матеріалах [6], а спортивна тематика займає важливе місце у методиці викладання французької мови [4].

Пропонована методична розробка є одним з елементів удосконалення викладання французької мови для студентів ЗВО України спортивного профілю.

Перспективами подальшої роботи є підготовка та публікація відповідних методичних розробок з французької мови з найпоширеніших видів спорту, якими займаються студенти.

Література:

1. Коваль Р., Гупало О., Романчук О. Французька мова для студентів напряму підготовки «спорт». Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2017. 140 с.
2. Коваль Р., Романчук О., Свищ Л. Методична розробка з французької мови для самостійної та аудиторної роботи з теми «Спортивна спеціалізація» (Футбол. Легка атлетика). Львів : Манускрипт, 2022. 24 с.
3. Помірко Р., Дубяк М., Іваньо Т., Проців М. Мова футболу. Шестимовний словник футбольної лексики. Львів : Українські технології, 2009. 100 с.
4. Altmanova J. Enseignement des langues et activité sportive. *Éla. Études de linguistique appliquée*, n°165, 2012/1. Pp. 107–118.
5. Koval R., Romanchuk O., Protsenko U., Sova A., Tatarovska O. The peculiarities of elaboration of the French-Ukrainian and Ukrainian-French

dictionary of physical education and sport [Les particularités de l'élaboration du dictionnaire français-ukrainien et ukrainien-français de l'éducation physique et sportive]», *XLinguae*, Vol. 14, Is. 4, 2021. Pp. 282–298.

6. Mykolayevych N. *Principes actuels de la didactique du FLE en Ukraine. De la linguistique à la didactique: Nouvelles tendances en didactique du Français Langue Étrangère*. Mons: Éditions du CIPA, 2016. Pp. 69–74.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-56>

AFFIX –YOR AS A MEAN OF MODELING INTRATERMINAL TEMPORAL SEMANTICS IN MODERN TURKISH

АФІКС –YOR ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТРАТЕРМІНАЛЬНОЇ ТЕМПОРАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ В СУЧАСНІЙ ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

Spotar-Ayar G. Yu.

*Candidate of Philological Sciences,
Assistant at the Turkology department
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Спотар-Аяр Г. Ю.

*кандидат філологічних наук,
асистент кафедри тюркології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

У сучасній лінгвістиці велика увага приділяється аналізу категорії часу, який виходить за межі дослідження функціонально-семантичних полів або лексичних способів вираження. Розглядаються не лише засоби лінгвального моделювання антологічного часу, парадигма яких є значно більшою за класичне усталене розуміння граматичних засобів та виокремлення морфологічних категорій. Як зазначає В. Барчук, оскільки лінгвальний морфологічний час, виявляючи антропоцентризм мовної системи, відбиває не онтологічний час у його космогонічному (астрономічному) вимірі, а час, інтерпретований мовцем, то природно, що темпоральна ознака окремої дії осмислена через абсолютну співвіднесеність – із позицією мовця. [1, с. 48]

Можна стверджувати, що реалізація темпоральної семантики не обмежена виключно граматичними способами, оскільки виконання дії у часовій площині може бути тривалим, результативним, повільним чи

швидким, дії можуть відбуватись одночасно або одна за одною. Категорія морфологічного часу містить у собі безпосередній логічний зв'язок з моментом мовлення. С. Хакмак, зокрема, стверджує, що 'час' у дуже вузькому розумінні має всього дві характеристики: минуле або не-минуле. Усі інші темпоральні характеристики моделюються за допомогою інших параметрів, таких як аспект або перфектність. [4, с. 2] Крім того, дієслівна граєма позначає абсолютний час, який можна визначити як минулий, теперішній чи майбутній, але який може виявлятися як відносний щодо позначуваної дії, тобто як ідентифікований умовно, або як узагальнений, чи один із множини значеннєвих варіантів [1, с. 52]

Турецька мова характеризується локалізацією способів вираження темпоральної семантики у предикаті, у порівнянні з індоєвропейськими мовами частотність функціонування лексем із темпоральною семантикою є нижчою та залежить від комунікативної ситуації. Ще однією специфічною ознакою турецької мови можна вважати достатньо велику парадигму морфологічних засобів лінгвального моделювання семантики темпоральності, які у свою чергу часто виражають аспектуальні значення. Відомий тюрколог Л. Йохансон, який ввів у тюркологію поняття *aspectotempora*, виділяє три способи відношення дії до моменту мовлення: інтраермінальність (*intraterminality*), постермінальність (*postterminality*), адтермінальність (*adterminality*) [252, с. 29].

Інтраермінальність (*intraterminality*) – це лінгвальне моделювання семантики дії у межах її виконання, коли дія (стан) описується від моменту її початку в минулому до моменту її завершення, при цьому увага акцентується саме на процесі перебігу дії у межах двох орієнтаційних моментів. Такий спосіб відтворення темпоральних значень дозволяє описати процесність, повторюваність тривалість дії. Як стверджує Л. Йохансон, кожний акціональний зміст має свій відносний момент завершення, який відрізняється відповідно до фази дії [3, с. 59]. Інтраермінальність означає серединну фазу, тобто коли дія розглядається між орієнтацій ними точками її виконання (*intra terminos* «між» початком та завершенням), відповідно виділяється сам процес виконання дії, натомість результат її виконання лишається не визначеним для реципієнта: *Sosyal medya bu videoyu konușuyor* – Соціальні мережі **обговорюють** це відео.

Одним із найбільш часто вживаних морфологічних способів відображення тривалості дії є афікс *-yor*, який з'явився унаслідок процесу граматикалізації повнозначного дієслова, що згодом набуло

граматичного статусу допоміжного, у формі *yorl-*. Оскільки спочатку лексема мала семантичний компонент тривалості дії, то цілком природно, що морфема має значення реалізації дії у процесі, означає дію, яка триває [5, с. 216].

Уперше використання морфеми *-yor* зафіксовано у XIV ст., однак повноцінно вживатись афікс почав значно пізніше [6, с. 215]. Натомість, турецький дослідник Т. Себзеджіоглу зазначає: *-yor* не реалізує темпоральну семантику, проте є одним зі способів реалізації аспектуальної семантики тривалості [5, с. 32]. Таке твердження є справедливим для синтетичних часових форм у турецькій мові, наприклад, час на *-yordu*, що реалізує семантику означеного імперфекту, який позначає дію, що тривала в певний момент часу в минулому і свідком якої мовець був [2, с. 47]: *bu gün minibüse bindik annemle ve dişiye gidiyorduk* – сьогодні ми з мамою сіли в мікроавтобус та їхали до стоматолога.

У футуральній перспективі тривалість виконання дії може реалізуватись за допомогою перифрастичних форм: *yarın bu saatte Londra'ya uçuyor olacağım* – завтра о цій годині я летітиму в Лондон. Такі форми означають дію від моменту її початку в минулому до моменту її завершення, при цьому наголошується саме процес перебігу дії або перебування в процесі виконання дії. У певних комунікативних ситуаціях такі перифрастичні форми актуалізують увагу на перебіг дії або частоті її повторення, інколи на регулярності її виконання.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що афікс *-yor* реалізує значення процесу виконання дії, її тривалості або повторення. Морфема здатна реалізувати різні інваріанти семантичних відтінків, що у свою чергу інтенсифікує частотність її функціонування. У діяхронічній площині спостерігається збільшення частоти вживання афіксу, розширення його граматичного функціоналу, утворення нових конструкцій з його використанням.

Література:

1. Барчук В. М. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис : монограф. Івано-Франківськ, Сімик, 2011. 416
2. Сорокін С. В. Турецька й українська мови в системі координат «вид – час – модальність» : монограф. Київ : Вид-во КНЛУ, 2009. 341 с.
3. Johanson L. Viewpoint operators in European languages. *Tense and aspect in the languages of Europe* / Dahl Östen (ed.). Berlin & New York : Moutonde Gruyter, 2000. P. 27–187.

4. Hackmack. S. Reichenbach's Theory of Tense and its Application to English. P. 1–16. URL: <http://staff.um.edu.mt/mros1/csa5006/pdf/hackmack.pdf> (дата звернення: 01.09.2019). Назва з екрана

5. Sebzecioğlu T. Türkçede kip kategorisi ve -yor biçimbirimin kipsel değeri (*Mood category in Turkish and -yor as a modal morpheme*). Dil Dergisi, 13. 2004. S. 18–33

6. Şahin H. Türkçede Şimdiki Zaman Eklerinin Zaman Belirleyicilerle Kullanımı / Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. 7 (11), 213–221. 2006. URL: <https://dergipark.org.tr/pub/sosbilder/issue/23101/246787>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-57>

“DARK” GENRES OF ENGLISH FANFICTION

«ТЕМНІ» ЖАНРИ АНГЛОМОВНОГО ФАНФІКШЕН

Stanko D. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages,
Uzhhorod national university
Uzhhorod, Ukraine*

Станко Д. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри англійської філології
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Фанфікшен є некомерційною аматорською літературною творчістю, яка створюється шанувальниками відомих феноменів культури з використанням запозичених з них елементів [2].

Фанфікшен початку ХХІ століття став окремим унікальним напрямом, що відрізняється від традиційної художньої літератури, у межах якого існує своя специфічна система жанрів та позначень. Безперечно, більшість історій, написаних фікрайтерами, могли б підійти під визначення того чи іншого загальновідомого жанру: оповідання, повісті, поеми чи роману. Такі жанрові позначення, однак, зовсім не відображають особливості, властиві виключно фанфікам і не зустрічаються в інших літературних напрямках. У зв'язку з цим автори творів фанфікшен відійшли від традиційних жанрів, замінивши їх принципово новими формами [1].

Насамперед, проаналізуємо семантичну структуру англомовного терміну *fanfiction*. Матеріалом дослідження слугували декілька найавторитетніших лексикографічних джерел, а саме – Webster's dictionary [6], Oxford dictionary [5], Cambridge dictionary [3] та Collins dictionary [4].

Спільним у них є чотири основні семи: що (*stories, a type of literature, fiction*), автор (*written by fans, by people who admire a particular novel, film, etc*), який (*involving popular fictional characters, about TV, film, or book characters, involving characters featured in, a particular film, television series*), де (*often posted on the Internet*).

Ідентична семантична структура аналізованого терміну у тлумачних словниках свідчить про усталеність фанфікшену як літературного жанру зі специфічними рисами в англомовному соціумі.

Однією з помітних тенденцій літературної традиції фанфікшен є те, що твори пригодницьких, романтичних та гумористичних жанрів значно поступаються за популярністю жанрам похмурим, жорстоким, з негативним емоційним забарвленням. Одним із них є *dark* або *darkфанфік* (*Dark, Darkfic*) – історія з великою кількістю смертей та жорстокості, що описуються з різним ступенем детальності. Його різновидом вважається *deathfic* (*Deathfic*) – оповідання, в якому один або кілька героїв помирають. Для романтичних історій із сумним фіналом використовується позначення «*драма*» (*Drama*). Часто цей жанр включають в опис фанфіка лише тому, що його кінцівка вважається «нещасливою». Він часто зустрічається в роботах досить великого розміру, сюжетна лінія яких присвячена життю конкретної людини або групи людей, тому що в таких текстах нерідко виникає деяка конфліктна ситуація – це може бути як внутрішній конфлікт героя (моральна дилема, пошук свого місця у світі), так і серйозний зовнішній конфлікт, що є приводом для переживань персонажів.

Досить специфічним жанром є *angst* (*Angst*). Цей термін, запозичений фікрайтерами з німецької мови, означає страх, тугу чи тривогу. Подібні історії описують сильні фізичні, але найчастіше духовні страждання персонажа, що зіткнувся з нерозв'язною проблемою або переживає втрату. Такі твори можуть закінчитися трагічно, але найчастіше не мають кінцівки, оскільки автору, який розповідає про муки та переживання персонажа, не важливий сюжет історії та послідовність подій.

Варіацією жанру *angst*, для якої характерне щасливе закінчення, є *Hurt/comfort* – фанфік, в якому один персонаж так чи інакше страждає, а інший приходить йому або їй на допомогу.

Беззаперечним фактом є те, що твори фанфікшен відображають сучасні мовні тенденції, виражають музичні, літературні та кіно-уподобання суспільства, тож їх вивчення є перспективним як у мовно-стилістичному напрямку, так і у лінгвокультурологічному аспекті.

Література:

1. Rogue L. Fanfiction as a Genre of Literature. URL: <http://www.trickster.org/symposium/symp189.htm> (дата звернення: 10.07.2022)
2. The Fanfic Collective. URL: <https://thefanficcollective.com/history-of-fanfiction-1970s/> (дата звернення: 10.07.2022)
3. Cambridge dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org_ (дата звернення: 10.07.2022)
4. Collins dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com> (дата звернення: 10.07.2022)
5. Oxford dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (дата звернення: 10.07.2022)
6. Webster's dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 10.07.2022)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-58>

NON-UNIFORMITY OF EPONYMS IN ENGLISH MEDICAL TERMINOLOGY

НЕВПОРЯДКОВАНІСТЬ ЕПОНІМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Stehnitska L. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department
of Foreign Languages
Bukovinian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine*

Стегніцька Л. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
іноземних мов
Буковинський державний
медичний університет
м. Чернівці, Україна*

Eponyms have been known to humanity since the time an apple was stuck in Adam's throat [2]. Besides, their golden age in medical terminology dates back to approximately the late 19th to early 20th

centuries [6]. Eponyms flourished as it was a time of discoveries in various fields of medicine, which required new names. Since naming new phenomena by a person is an ancient tradition to glorify a doctor, it is not surprising that according to the website *whonamedit*, their number has increased to 8,000 units.

Medical language is replete with eponyms, therefore, the problem of their collating and standardization arises. Eponyms in medicine have been addressed extensively in the literature, where ensuring the unified form of eponyms is of particular interest to scientists. Any study of eponyms is complicated by the proliferation of variant forms over time. In this respect, our work aims to trace the difficulties that may appear when unifying eponyms.

In English medical terminology, an eponym is considered the name of a person after whom something is called, usually in recognition or honor of a person that played an essential role in the invention or for a discovery [5, c. 163]. However, since the term eponym means “upon a name” (from Greek *epi* “upon”, + *onyma* “name”), consequently it is unclear whether the name is “proper” or “common” [4, c. 25]. Since there are no rules on eponym coinage [6], the non-uniformity of terms with a proprial component arises for some reasons, among which, in our opinion, the main are the presence of synonyms, differences in usage in different countries, the homonymy of the proper name and culture-specific items.

Medical terminology and medicine are in a phase of active development; correspondingly, the presence of synonyms is an ordinary phenomenon. We consider synonyms as terms with a common denotation but a different form of expression, having identical or almost identical meanings [11]. A significant number of eponyms have lexical-semantic synonymous pairs, which encounter in the form of doublets, equivalents, or variants. They do not alter the meaning but specify their cognitive or communicative functions [13]. For instance, *Dubowitz disease* / *intermediate spinal muscular atrophy*, *Behcet syndrome* / *silk road disease* or *Silver-Russell syndrome* / *Silver-Russell dwarfism*, respectively.

The uniformity of eponyms is complicated by the variable use of a proper name to denote the same disease, so far as the proprial component differs within the toponymic space. For instance, *sideropenic dysphagia* is defined as *Plummer-Vinson syndrome* in the United States and Australia, used as *Paterson-Kelly's syndrome* in the United Kingdom, and is also known as *Waldenstrom-Kjellberg syndrome* in Scandinavia [9]. In its turn, the term *Basedow's disease* is used in German and French-speaking

countries, while in English-speaking countries, the condition is referred to *Graves' disease* [8].

The homonymy of medical eponyms appears as a result of the coincidence of the surnames of different researchers, originating from an anthroponym which is a polylexemic terminological unit. Such namesakes may lead to confusion when interpreting a particular medical phenomenon since the units are similar in meaning, e.g., *Le Fort amputation* took its name after *René Le Fort*. At the same time, *Le Fort-Neugebauer operation* originated from *Léon Clément Le Fort*.

Realia are claimed to be unique items or experiences, material and spiritual elements of a culture, inherent to a specific ethnic group, a country, or a region, which usually have no equivalents in other cultures or languages [3, c. 45]. They are also considered as a variable category related mainly to the process of a binary comparison of languages at lexical and phraseological levels [10, c. 49]. Such culture-specific items can be assigned to proper nouns or common expressions [1]. In general, eponyms are realia of the language environment that can't be adequately translated; therefore, ignorance of the meaning will hinder communication. For example, *Petrushka syndrome* is a genetic disease in which patients wave their arms and laugh, and their behavior is similar to the *Petrushka* puppet. *Petrushka* is a culture-specific character in the Russian environment; that's why it is typical for Russian-speaking countries. In foreign sources, this condition is known as *Angelman syndrome*, named after British pediatrician H. Angelman, who first described the syndrome in 1965. Another realia term is *Plyushkin syndrome* which is used in domestic psychology. It originated from the hero *Plyushkin*, N. Gogol's "Dead Souls", who accumulated all sorts of rubbish at home. In foreign sources, the eponym *Messy syndrome* is used originating from English *messy*, which means "messy, dirty") [12, c. 85].

Given the advantages of eponymous terms (i.e., they are convenient when naming a new discovery that is at the stage of research; they perform a cultural and commemorative role and contribute to the study of the history of medicine; give a specific color to the language of medicine; contribute to the economy of linguistic means; perform the role of euphemisms; have an international character; testify to the education of a doctor in a particular field; encourage the reader to search for a source, etc.) and their number in the professional language of medicine would be pretty inappropriate to get rid of them.

According to P. Turnpenny, the solution to the non-uniformity of eponyms can be found in the approval by international committees of the so-called orthonym, a single generally accepted standard, which will help avoid misunderstandings. In addition, over time, with a deeper

comprehensive study and understanding of clinical phenomena, some eponyms will disappear by themselves, like obsolete words [7]. In turn, new terms will reflect new concepts that improve thinking, deepen understanding, and clarify ideas about the subject under study.

Due to J. Aronson, eponyms progress in four overlapping phases: attribution, elucidation, depersonalization, and substitution, which may also contribute to their non-uniformity. Attribution, i.e., attachment of proper name to a terminological unit, occurs according to Stigler's law and Non-Original Malappropriate Eponymous Nomenclature (NOMEN), that is, no eponym bears the name of the discoverer since completely new phenomena appear very rarely. The elucidation gives the following sequence: syndrome of the same name → disease of the same name → replacement with a descriptive term. Depersonalization of the eponym arises by forming derivatives, often written with lowercase letters. Replacing diseases, syndromes, or symptoms with descriptive terms ensures complete depersonalization. How easily and quickly such a replacement occurs depends on how accurate the descriptive term appears [2].

Consequently, it may take decades to unify medical eponyms. We believe such polishing will enable us to single out the most common variant of the eponym and approve it as a standard.

References:

1. Aixela, J. Culture-specific items in translation. Translation, power, subversion \ Alvarez, R. and Carmen-Africa Vidal, M (eds.). Clevedon: Multilingual Matters, 1997. P. 52–78.
2. Aronson J. Medical eponyms: taxonomies, natural history, and the evidence. *British Medical Journal (Clinical Research)*. 2014. № 349. Available at: https://www.researchgate.net/publication/269773714_Medical_eponyms_Taxonomies_natural_history_and_the_evidence
3. Blažytė D., Liubinienė V. Culture-Specific items (CSI) and their translation strategies in Martin Lindstrom's Brand Sense. *Research Journal Studies About Languages*. № 29. 2016. P. 42–57.
4. Cappuzzo, B. Eponyms or descriptive equivalent terms? The question of scientific accuracy in medical discourse. *Esercizi, Miscellanea del Dipartimento di Scienze Filologiche e Linguistiche*. Vol. II, Luxograph: Palermo. 2008. P. 25–35.
5. Crystal D. A Dictionary of linguistics & phonetics. Oxford: Blackwell, 2003.
6. Ferguson R., Thomas D. Medical eponyms. *Journal of Community Hospital Internal Medicine Perspectives*. 2014. № 4(3). Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4120137/>

7. Turnpenny P., Smith R. Of eponyms, acronyms and ...orthonyms. *Nature Reviews Genetics*. 2003. № 4(2). P. 152–156.
8. Wémeau J.-l. et al. Introduction, epidemiology, endogenous and environmental pathogenic factors. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0003426618312459>
9. Witworth J. A. Should eponyms be abandoned? No. *British Medical Journal*. 2007. P. 335–425.
10. Зорівчак Р. Реалія і переклад: на матеріалі англomовних перекладів української прози. Львів, 1989. 215 с.
11. Кочан І. Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми укр. термінології»*. 2008. № 620. С. 14–19.
12. Легка А., Кулеба М. теоретико-методологічні засади дослідження особливостей осіб зрілого віку з патологічним накопиченням. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 1, Т. 2. С. 84–88.
13. Стегніцька Л. Лексико-семантична парадигма синонімічних пар англійських термінів-епонімів в клінічній термінології. 2017. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Серія: Філологічні науки*. Спільний укр.- рум. науковий журнал / Редколегія: Т. Бойчук, Ш. Пуріч, А. Мойсей. Чернівці-Сучава : БДМУ, 2017. № 13(15). С. 76–79.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-59>

METHODOLOGY OF THE STUDY OF THE ENGLISH CONCEPTUAL FIELD GENIUS

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПОЛЯ GENIUS

Strochenko L. V.

*Doctor of Philological Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Department
of Lexicology and Stylistics
of the English Language
Odesa I. I. Mechnikov National
University*

Строченко Л. В.

*доктор філологічних наук,
доцент,
професор кафедри лексикології
і стилістики англійської мови
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова*

Popik I. P.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Lexicology and Stylistics
of the English Language
Odesa I. I. Mechnikov National
University*

Попік І. П.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри лексикології
і стилістики англійської мови
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова*

Tkhor N. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Lexicology and Stylistics
of the English Language
Odesa I. I. Mechnikov National
University
Odesa, Ukraine*

Тхор Н. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри лексикології
і стилістики англійської мови
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Феномен геніальності як прояв найвищої творчої здібності у науковій чи художній діяльності та постать генія здавна привертала увагу дослідників у царині філософії (Р. Декарт, І. Кант, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер) та психології (Ф. Гальтон, Ч. Ломброзо, Д. Сімонтон, Л. Терман, К. Юнг). Наша робота спрямована на комплексне вивчення лінгвальної репрезентації концептуального поля GENIUS у межах когнітивної наукової парадигми [2].

Дослідження передбачає використання комплексної методики, що містить як загальнонаукові, так і спеціальні лінгвістичні методи дослідження. До перших належить метод *наукового спостереження*, використаний для побудови *гіпотези*. Її верифікація здійснювалася завдяки загальнонауковим процедурам *аналізу, синтезу і порівняння* отриманих даних методом суцільної *вибірки, описовому методу*, застосованому для детального розгляду матеріалу дослідження, і, головне, *моделюванню* структури концептуального поля GENIUS та його складників у наївній та науковій картинах світу. *Кількісний* метод надав показники частотності виокремлених ядрових і периферійних концептуальних ознак.

До спеціальних лінгвістичних методів [3], використаних у процесі підтвердження висунутої гіпотези, належать *дефініційний* аналіз, застосований до тлумачних статей усіх номінативних одиниць, які вербалізують відповідні нуклеарні концепти; *етимологічний* аналіз, що дав змогу прослідкувати розвиток лексичного значення номінативи

genius в англійській мові; *компонентний аналіз* уможливив виділення набору сем, що разом із застосуванням *контекстуально-інтерпретаційного* методу для вивчення мовленнєвого матеріалу уможливило проведення власне *концептуального аналізу*, спрямованого на виявлення структури концептів GENIUS / ГЕНІАЛЬНІСТЬ, GENIUS / ГЕНІЙ та A WORK OF GENIUS / ГЕНІАЛЬНЕ ТВОРІННЯ у наївній і науковій картинах світу. Застосування *корпусного аналізу*, який у лінгвістиці протиставляється інтроспекції [1], використаної для побудови гіпотези, прислужилося для проведення об'єктивної верифікації висунутої гіпотези, тоді як власний корпус досліджених текстів сприяв якнайповнішому опису концептуальної структури аналізованих концептів.

При визначенні етапів та методів дослідження концептуального поля GENIUS ми, перш за все, висунули певну гіпотезу, виходячи зі спостережень за емпіричним матеріалом при формуванні мовної та мовленнєвої вибірки. Як зазначає О. Селіванова, «Гіпотеза є побудовою припущення щодо ознак, закономірностей, способів існування і т. ін. досліджуваного об'єкта. Вона є варіантом можливого розв'язання проблеми, висувається апріорно й потребує перевірки та підтвердження. Подальший аналіз проблеми підтверджує гіпотезу, перетворюючи її нанаукову теорію, або спростовує її» [1, с. 50].

Отже, ми висуваємо гіпотезу, що цілісне концептуальне поле GENIUS складається із трьох сегментів, кожен з яких корелює із відповідним концептом:

- 1) концепт GENIUS / ГЕНІАЛЬНІСТЬ як феномен;
- 2) концепт GENIUS / ГЕНІЙ як людина;
- 3) концепт A WORK OF GENIUS / ГЕНІАЛЬНЕ ТВОРІННЯ як визнаний результат діяльності геніальної людини.

Зазначені сегменти мають ядро-периферійну структуру, аналіз якої проводиться на мовному і мовленнєвому матеріалі, що репрезентує наївний і науковий варіанти картини світу. Дані сегменти поєднані у межах концептуального поля циклічним зв'язком. Циклізація (завершення, формування кругового циклу концептуального поля GENIUS) відбувається якщо людина, яка наділена феноменом геніальності, створює певний продукт, в залежності від сфери своєї діяльності, який визнається геніальним. Лише за цієї умови людину-творця цього продукту номінуватимуть генієм.

Згідно висунутої гіпотези, концептуальне поле GENIUS організоване за принципом циклічного зв'язку. Терміни *цикл*, *циклічні зв'язки*, *циклізація* запозичені у нашому дослідженні з точних наук у значенні,

в якому вони там вживаються. Вони відрізняються від традиційного філологічного тлумачення, згідно якого, наприклад, сукупність творів у літературному *циклі* не пов'язані послідовними відношеннями, їх просто об'єднує одна тема, автор тощо. Натомість, *цикл* у точних науках визначається як сукупність взаємозв'язаних явищ, процесів, що створюють закінчене коло розвитку протягом якогось проміжку часу.

У даному дослідженні вивчається *циклічний* (логічний: причиново-наслідковий і темпорально-послідовний) характер організації концептуального поля GENIUS з позицій онтологічного існування в порядку слідування його сегментів-концептів та їхнього мовного означення.

Верифікація запропонованої гіпотези проводилась із застосуванням комплексної методики, що передбачала відбір мовного і мовленнєвого матеріалу дослідження та його всебічного аналізу, і відбувалася в три етапи:

Етап 1. Аналіз мовного та мовленнєвого втілень концептів GENIUS / ГЕНІАЛЬНІСТЬ, GENIUS / ГЕНІЙ, A WORK OF GENIUS / ГЕНІАЛЬНЕ ТВОРІННЯ у наївній картині світу англomовного соціуму: побудова номінативних полів відповідних концептів, виявлення ядрових і периферійних концептуальних ознак;

Етап 2. Аналіз мовного та мовленнєвого втілень концептів GENIUS / ГЕНІАЛЬНІСТЬ, GENIUS / ГЕНІЙ, AWORK OF GENIUS / ГЕНІАЛЬНЕ ТВОРІННЯ у науковій картині світу англomовного соціуму: побудова номінативних полів відповідних концептів, виявлення ядрових і периферійних концептуальних ознак;

Етап 3. Моделювання цілісного концептуального поля GENIUS у картині світу англomовного соціуму.

Отже, цілісне концептуальне поле GENIUS має принципово циклічний, трьохфазний характер. В мовленнєвих реалізаціях, як правило, актуалізується одна із вказаних складових поля (чи то феномен, чи людина, чи творіння), але дві решта обов'язково імплікуються, тобто перебувають у латентній формі.

Література:

1. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
2. Строченко Л. В. Вербалізація концепту GENIUS в англomовних тлумачних словниках. *Записки з романо-германської філології*. 2016а. Випуск 1 (36). С. 153–157.
3. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. К. : АртЕк, 1998. 237 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-60>

**THE GNOSEOLOGICAL ASPECT OF THE STUDY
OF ENGLISH OCCULT DISCOURSE**

**ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ
АНГЛОМОВНОГО ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ**

Tomchakovska Yu. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Head of the Department of Foreign
Languages
National University "Odesa Law
Academy"*

Томчаковська Ю. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Національний університет
«Одеська юридична академія»*

Tomchakovskiy O. G.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Lexicology and Stylistics of the
English Language
Odesa I. I. Mechnikov National
University
Odesa, Ukraine*

Томчаковський О. Г.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри лексикології
і стилістики англійської мови
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Дискурс, як вид непрямой комунікації, є предметом багатьох галузей наукового знання: філософського, психологічного, лінгвістичного, культурологічного тощо, що відносить відповідні дослідження до міждисциплінарних. У презентованій роботі ми пропонуємо розгляд окультного дискурсу у трьох аспектах: онтологічному (*що таке окультний дискурс*: жанрові, лексичні, стилістичні та прагматичні особливості окультного дискурсу), гносеологічному (*що суспільство знає про окультний дискурс*: гіперконцепт OCCULTISM та його складові концепти ALCHEMY, ASTROLOGY, MAGIC) та аксіологічному (*як суспільство ставиться до окультного дискурсу*: оцінні характеристики окультизму в англійському мовленні). На наш погляд, такий різноаспектний аналіз мовного та мовленнєвого проявів феномену окультизму сприятиме всебічному висвітленню його власних характеристик та його сприйняття англомовним суспільством.

Мета даної роботи – висвітлити гносеологічний аспект дослідження англомовного окультного дискурсу, який розглядається як

гіперконцепт OCCULTISM, що містить такі складові концепти – ALCHEMY, ASTROLOGY, MAGIC.

Концепт є стрижневим елементом у понятійному апараті людської свідомості, він являє собою універсальне явище складного характеру [2]. Не підлягає сумніву той факт, що існують концепти, настільки тісно пов'язані один з одним, що сфери їх понять можуть перетинатися, конкретизуючи та доповнюючи одне одного. Такі складні явища доречно називати гіперконцептами через їх тісні асоціативні та диференціальні зв'язки між спорідненими компонентами. Подібні явища становлять особливий інтерес для дослідника, оскільки вони відкривають широкі перспективи розкриття глибинної універсальності понятійного апарату [3].

Під концептом розуміємо ментальний комплекс, певним чином організовану різносубстратну одиницю знань, яка є включеною до свідомості людини та її колективне несвідоме. До складу ментально-психонетичного комплексу О. О. Селіванова включає наступні компоненти: (1) вербалізований компонент мислення, що містить знання про мову, що існують в мовній формі або у вигляді текстової, дискурсивної інформації і які становлять будь-які способи опису світу (наукові, художні, фольклорні), які позначилися на нашій концептуальній моделі; (2) невербалізований компонент мислення (досвідні, образні, математичні знання, знання культури, мистецтва та ін.); (3) образи (гештальти), здатні мати невербальний і вербальний статус; (4) психічні функції: відчуття, інтуїція, трансценденція, які корелюють з мисленням в пізнавальних процесах, в тому числі з використанням мови; (5) рефлексії в ментально-психонетичному комплексі, які ґрунтуються на архетипах колективного несвідомого [1, с. 112–114].

Під час лінгвістичного аналізу використано загальнонаукові методи (*аналіз, порівняння*) та спеціальні лінгвістичні методи: *етимологічний аналіз* – для виявлення мотиваційних ознак концепту, *концептуальний аналіз* – для окреслення понятійного складника досліджуваного концепту за допомогою *дефініційного аналізу*.

У цьому дослідженні зроблено спробу врахувати різні підходи до структурування концепту, зокрема, лінгвокультурного концепту. При цьому важливим є наступна теза: в структурі концепту неодмінно повинно відображатися вихідне сприйняття народом відповідного феномена, його осмислення на понятійному рівні, а також інші уявлення про нього, що виникають як результат безперервної взаємодії людини з навколишнім світом [4]. Ми вважаємо, що мотиваційні і понятійні ознаки є первинними або базовими, інші ознаки

є вторинними і можуть варіювати в своїй кількості і способах номінації.

Проведені дефініційний та концептуальний аналізи на матеріалі англomовних тлумачних та етимологічних словників [5; 6] показали, що понятійними ознаками концепту *ALCHEMY* є *unscientific, search, transformation, eternal life, universal medicine, mysticism*. Мотиваційні ознаки концепту *ALCHEMY* визначаються етимологією англійської лексики *alchemy* та вербалізуються наступним чином: *occult, search, unscientific*. Понятійними ознаками концепту *MAGIC* є *power, supernatural, extraordinary, use of means, influencing or predicting events, hidden, controlling, spiritual, superhuman*. Мотиваційні ознаки концепту *MAGIC* визначаються етимологією англійської лексики *magic* та вербалізуються наступним чином: *to be able, have power*. Понятійними та мотиваційними ознаками концепту *ASTROLOGY* є *foretelling, stars, influence*.

На основі проведеного аналізу робимо висновок про те, що в структурі англomовного гіперконцепту *OCCULTISM* містяться такі сигніфікативні компоненти: (1) СУБ'ЄКТ (ФЕНОМЕН), (2) ВЛАС-ТИВІСТЬ СУБ'ЄКТА (ФЕНОМЕНА) – *power to influence, control*, (3) ОБ'ЄКТ – *people, events*, (4) АТРИБУТ – *spiritual, supernatural, hidden*.

Перспективою цього дослідження є аналіз особливостей онтологічного та аксіологічного аспектів англomовного окультичного дискурсу.

Література:

1. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
2. Evans V. A Glossary of Cognitive Linguistics. Edinburgh, 2007. 252 p.
3. Pizzuto E. Verbal and signed languages: comparing structures, constructs, and methodologies. Berlin : Mouton de Gruyter, 2007. 350 p.
4. Wilson D. Meaning and relevance. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2012. 382 p.
5. Online etymological dictionary. URL: <https://www.etymonline.com> (дата звернення 10.07.2022)
6. The Merriam-Webster Unabridged. URL: <http://www.merriam-webster.com/dictionary> (дата звернення 10.07.2022)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-61>

**GRAPHIC MEANS ACTUALIZING
THE MULTIMODAL METAPHOR “LIFE IS A BOOK”
ON THE EXAMPLE OF THE FILM “THE FRENCH DISPATCH”
BY WES ANDERSON**

**ГРАФІЧНІ ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ
МУЛЬТИМОДАЛЬНОЇ МЕТАФОРИ «ЖИТТЯ – ЦЕ КНИГА»
НА ПРИКЛАДІ ФІЛЬМУ «ФРАНЦУЗЬКИЙ ВІСНИК»
БЕСА АНДЕРСОНА**

Shnaider A. A.

*Postgraduate Student at the Applied
Linguistics Department
Lesya Ukrainka Volyn National
University
Lutsk, Ukraine*

Шнайдер А. А.

*аспірантка кафедри прикладної
лінгвістики
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Упродовж останніх десятиліть дослідження мультимодальних та візуальних метафор у кінодискурсі набувають усе більшої поширеності. Про це свідчить поява наукових праць, зокрема Чарльза Форсевілля, Тревора Віттока, Пола Лестера та інших. Здебільшого у фокусі уваги науковців знаходяться саме візуальні кінематографічні елементи, які є ключовими для цього виду мистецтва. Однак крім цього, кіно має великий спектр додаткових характеристик, які уможливають передачу художнього змісту. Йдеться про музику, мовлення, акторську гру (постановку), побудову образів, звукові ефекти, тощо.

Метафора є основним інструментом для створення художніх образів у фільмах через свою універсальну природу (здатність бути втіленою у візуальній, мовленнєвій, звуковій формах, тощо). У цьому контексті слушним є твердження Лакоффа і Джонсона [2], які вважають, що сутність метафори полягає в перенесенні рис/якостей одного концепту (концепту-джерела) на інший (концепт-ціль). Залежно від того, якими модусами втілений кожен з концептів можемо виділити мономодальні метафори (виражені одним модусом) та мультимодальні (виражені кількома модусами) [1, с. 5]. Прикладом мультимодальної метафори може слугувати метафора «ЖИТТЯ – це КНИГА»

актуалізована у фільмі «Французький вісник» американського режисера Веса Андерсона. Ця метафора ґрунтується на структурній подібності: життя, як і кожна книга, має сюжет, (містить інформацію про певні події, місця, людей, стосунки), складається із зав'язки (дитинство), кульмінації (зрілий вік) і розв'язки (літній вік), а також має розділи (певні важливі періоди).

Події стрічки розгортаються навколо редакції газети в одному з французьких містечок. Працівники повинні відібрати історії, які увійдуть до прощального випуску видання і кожен з них зачитує свою розповідь, яка паралельно розгортається на екрані.

Концепт-ціль аналізованої метафори «ЖИТТЯ» виражений вербально (іншими словами, сюжетно) перед нами – фрагменти життєпису окремих осіб, представлені низкою оповідачів. Концепт-ціль «КНИГА» має візуальне втілення. І хоча саму метафору можемо назвати конвенційною (традиційною, «стертою», адже вона апелює до цілком сталих асоціацій, повною мірою зрозумілих представникам різних культур «життя це – розповідь»), однак її візуальне втілення видається доволі креативним.

Весь фільм поділений на розділи, які відповідають кількості історій. На початку кожного з них ми бачимо своєрідний кадр-палітурку з ілюстрацією, яка зображує автора відповідної історії (рис.1). Передусім, інтерес для глядача в таких кадрах становить шрифт. Як зазначає Л. Л. Макарук: «Шрифт не лише технічний засіб та невід'ємний типографічний елемент, це паравербальний компонент, який має широкую палітру, що уможливило різні маніпуляції й задовольняє найкреативніших та найвибагливіших комунікантів» [3, с. 186].

Рис. 1.

Рис. 2.

Кадри з фільму Веса Андерсона «Французький вісник» (2021) (1)

Вибір шрифтів та інших графічних елементів зумовлений задумом автора і виконує низку функцій. На рисунку 1 спостерігаємо типовий газетний шрифт, який свідчить про те, що перед нами ні що інше, як сторінка майбутнього випуску «Французького вісника», над яким зараз працюють герої. Розміщення тексту на сторінці, розташування заголовку (по центру, виділення жирним шрифтом) відповідає традиційній архітектоніці статей у газетах. На відміну від рисунку 1, газетні шрифти на рисунку 2 бачимо не на шпальтах видання, а на стінах будівель. Так могла б виглядати сторінка з оголошеннями наприкінці випуску, яка раптом «опиняється» на фасадах міських будівель.

Типографічні шрифти «пронизують» містечко Анві, у якому розгортаються події: кожен вказівник, вивіска, етикетка неодмінно буде передавати саме цей старомодний і дещо ностальгічний друкарський стиль у різних варіаціях. У стрічках Веса Андерсона шрифт завжди виконує важливу функцію уніфікації простору, така єдність шрифтів створює ілюзію єдності світу кінокартини й створює відповідну стилістику, атмосферу. Зауважимо, що використані вінтажні шрифти відображають стиль французької типографії середини минулого століття, яким надихнулися дизайнери стрічки. Крім того, це – невід’ємна візуальна частина «книжкової» метафори. Автор нагадує, що ми знаходимося на сторінках умовної книги і перегортаємо її сторінки, рухаючись від розділу на розділу.

В окремих кадрах ми також бачимо письмові повідомлення, коли нам представляють фрагменти заповіту головного редактора «Французького вісника». Тут крім варіації шрифтів (рукописний і друкований) можемо також спостерігати велику кількість непіктографічних знаків (знаки пунктуації, аббревіатури, умовні позначення, тощо [4, с. 68]).

Угорі над друкованим текстом бачимо редакторські примітки, що залишив герой, коли виправляв роботу секретаря, наприклад, скороченням “*sp*” позначено орфографічні помилки (від англ. “*spelling*”), а стрілка вгору позначає пропуск слова. Такі кадри дозволяють глядачу відчувати себе учасником подій, адже надають можливість поглянути на ще не завершений документ, детально роздивитися почерк героя, ніби зазирнути по інший, «робочий» бік фінального випуску газети і щоденної рутини персонажа. Таким чином, маємо підстави говорити про дві важливих функції використання графічних засобів у межах цієї метафори: втілення певних індивідуальних рис/звичок/особливостей героїв та залучення глядача до подій, як «читача» історії, що розгортається перед ним.

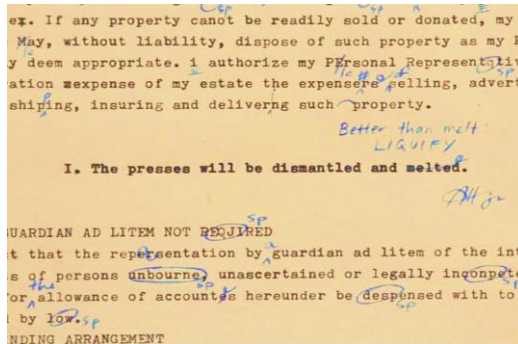

Рис. 3.

Кадр з фільму Веса Андерсона «Французький вісник» (2021) (1)

Отже, мультимодальна метафора «ЖИТТЯ – це КНИГА» у фільмі Веса Андерсона «Французький вісник» актуалізована вербальними та візуальними складниками. Серед візуальних елементів варто виділити низку письмових фрагментів тексту продемонстрованих у кадрі, серед них: газетні статті, уривки документів, вивіски, оголошення, тощо. У вказаних фрагментах використано різні шрифтові варіації, а також непіктографічні елементи (абревіатури, умовні позначення), якими послуговуються для уніфікації простору всередині кінофільму та доповнення його стилістики, залучення глядачів до подій на екрані та передачі інформації щодо персональних характеристик героїв.

Література:

1. Forceville Ch. Visual and Multimodal Metaphor in Film. *Embodied Metaphors in Film, Television, and Video Games*. London, 2015, p. 17–32.
2. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago, 1980, 242 p.
3. Макарук Л. Л. Мультимодальність сучасного англomовного мас-медійного комунікативного простору : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Луцьк, Запоріжжя, 2019. 635 с.
4. Макарук Л. Л. Невербальні та паралінгвальні семіотичні ресурси в лінгвістичних студіях XX–XXI століть: прикладний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 5. С. 66–72.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Anderson W. *The French Dispatch of the Liberty, Kansas Evening Sun (The French Dispatch)* [Motion picture]. United States: Searchlight Pictures, 2021.

THEORY OF LITERATUREDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-62>**PERSONAL AND DOCUMENTARY IN THE MEMOIRS
OF SERGE LIFAR (ON THE MATERIAL OF THE COLLECTION
OF THE MUSEUM OF KYIV HISTORY)****ОСОБИСТИЧЕ ТА ДОКУМЕНТАЛЬНЕ У МЕМУАРАХ
СЕРЖА ЛИФАРА (НА МАТЕРІАЛІ КОЛЕКЦІЇ
МУЗЕЮ ІСТОРІЇ МІСТА КИЄВА)****Bilous N. V.***Candidate of Philological Sciences,
Head of the Serge Lifar Museum
(a branch of the Museum
of Kyiv History)
Kyiv, Ukraine***Білоус Н. В.***кандидат філологічних наук,
завідуюча філією
«Музей Серґа Лифаря»
Музею історії міста Києва
м. Київ, Україна*

Серґ Лифар (Серґій Михайлович Лифар, 1905–1986) – один із найяскравіших та найвпливовіших діячів європейської культури 20 сторіччя. Артист балету, хореограф, балетмейстер, педагог, реформатор та теоретик, він все своє довге та насичене професійне життя присвятив мистецтву. Пристрасний колекціонер, крім мистецької збірки (сам також малював і влаштовував виставки), мав унікальну колекцію стародруків, займався видавничою діяльністю, і сам мав неабиякий літературний талант. Літературна спадщина Серґа Лифаря, на жаль, маловідома, а його мистецька критика, публіцистика, епістолярій та біографічна мемуаристика не були ще об'єктом окремих ґрунтовних досліджень. Драматичні події, свідком яких був Лифар (Перша світова війна, зміна влади та криваві події у Києві 1917–1921 рр., Друга світова війна), спілкування та творча співпраця з видатними діячами культури, напружена робота, внутрішні переживання, інтимність сповіді – усе це знайшло місце у його спогадах. До яких знову і знову повертався, переробляв, планував віддати у друк, а потім знову відкладав на майбутнє. Значний за об'ємом корпус текстів – нотатки, фрагменти рукописів, доповіді, статті,

літературні портрети, які зберігаються у фондах Музею історії міста Києва (30-ті – поч. 80-х рр. 20 ст.) демонструють світоглядну та стильову еволюцію, свідчать про невпинний та продуктивний процес творення, який доповнював та збагачував його «служіння танцю» новим сенсом та натхненням. Лифар сам неодноразово наголошував на своєму унікальному вмінні одночасно активно та успішно займатися різними видами діяльності. Мемуари, які є складовою його колекції – складний і вагомий фактичний матеріал, необхідною умовою вивчення якого в майбутньому є вироблення перш за все певної методики дослідження.

Лифар з юних років ґрунтовно і докладно фіксував свої враження, роздуми, ідеї, а схильність до літературної праці проявилася ще у 1918 році в рідному Києві, коли разом зі старшим братом Василем вони організували під час навчання видання гімназичного журналу «Заря», у якому розмішувалися оповідання та поетичні твори дванадцятирічного майбутнього артиста та редактором якого він також був (подібні «самвидавні» журнали були атрибутом київського гімназичного життя). В одній з нотаток Лифар згадував, що завжди вів щоденні записи. «Лифар почав вести свої записи у шкільному віці, у період світового катаклізму, коли зруйнувалися всі основи особистого добробуту...» [5, с. 4] Про присутність щоденника свідчить велика кількість подробиць, фактичних деталей, до яких згодом у безпосередньо текстах мемуарів він додаватиме спогади, фрагменти різноманітних документів тощо. Звичка з юних років фіксувати, систематизовувати свої враження, зустрічі, плани, активне ділове та приватне листування, вдосконалення французької. Відточування власного стилю, навчання у найкращих редакторів; величезний інтерес до видавничої справи, – усе це згодом знадобилося у роботі над текстами власних мемуарів, над якими він почав працювати відносно рано – у передмові до книги «Дягілев і з Дягілевим» він зізнається, що почав працювати над цією книгою відразу після смерті Дягілева у серпні 1929 року, проте вона побачила світ лише у 1939. «Писати мемуари мені було легко – вони самі писалися, один спогад викликав у пам'яті інший...до того ж у мене під рукою були мої особисті щоденники 1923–1929 років, листи Сергія Павловича та його особистий архів, – це значно полегшило моє писання і охороняло мене від неминучих помилок пам'яті» [1, с. 7] Еміграція (змушений був втекти з радянського Києва у 1922 році до Парижу, щоб присвятити себе танцю), емоційний та інтелектуальний зв'язок з Києвом, який він підтримував протягом життя, політичний, ідеологічний контекст,

стосунки з представниками російської еміграції у Парижі (з якими мав багато конфліктів попри традиційні намагання російських діячів представити Лифаря виключно як свою органічну і віддану частину). Закономірно, що першою книгою, автором якої був Лифар, були саме спогади про дитячі та юнацькі роки і перші кроки у мистецтві танцю – «Страдные годы: моя юность въ Россіи», видана у 1935 році у Парижі, у видавництві “Cooperative Etoile” (видання французькою – “Du temps que j’avais faim”). Він згадував, що працював над книжкою у 1933 році, після того, як до Парижу приїхали обидва брати та сестра, а поштовою до написання був лист від батька, з якого вони дізналися про смерть матері у Києві від хвороби. «Смерть матері, приїзд Леоніда, розмови з ним, спогади про спільне дитинство, сколихнули та воскресили у мені далеке минуле, і мені захотілося закріпити мої спогади на папері, поки вони остаточно не стерлися з моєї пам’яті...» [3, с.196] Трапилося так, що згодом Лифар неодноразово мав проблеми у зв’язку з яскраво описаними у ній драматичними подіями у Києві 1917–1922 рр. – і з польським посольством, і з радянським високопосадовцем, а згодом, під час окупації Парижу німцями – ще й з гестапо.

Розділи книги «Страдные годы» друкувалися і у паризький емігрантський пресі, у рецензії зазначалося, що «книга молода, незграбна, сира, часто бентежить нерівностями стилю. Окремі факти настільки жорстокі, що мимоволі звинувачуєш автора, що він так довго зосереджує нашу увагу... І, може бути, саме цією атмосферою кошмарного жаху і пояснюється той дещо декламаційний та надміру вигадливий стиль, якими грішать деякі сторінки, але який повинен здаватися найяскравішим та переконливим юнакові, який розповідає про свої «страдні роки...» [5, с. 4] Таким чином, літературний та балетний критик А.Шайкевич відзначив ті особливості стилю Лифаря, які деякою мірою будуть притаманні його мемуарам і у майбутньому, крім «суб’єктивності та екзистенційності, які є типологічною ознакою мемуаристики» [4, с. 6].

Закономірно, що першою книгою, автором якої був Лифар, були саме спогади про дитячі та юнацькі роки та перші кроки у мистецтві танцю. Автор, який у цей час був на піку популярності – очолював балет Паризької Опери, був прем’єром, сам створював балети, організовував гастролі, вів інтенсивне світське та особисте життя, відчував потребу показати публіці звідки він, свій шлях до мистецтва та омріяного Парижу, водночас яскраво змалював усі жахи Радянської Росії, щодо якої ніколи не мав жодних ілюзій протягом всього життя (на відміну від Дягілева, який у 1927 році навіть поставив балет

«Стальной скок», присвячений радянській індустріалізації). Як публічна і популярна особистість, він розумів, що йому довіряють, він прагне зацікавити читача, тримати його в напрузі, йому важливе враження, яке він справляє.

Те, що частина викладених у книзі подій не співпадала з реальними історичними фактами, мала місце художня вигадка, перебільшення – зрозуміло. Ця свого роду сповідь була розрахована на читача, який знав, хто такий Лифар, слідували за його артистичною кар'єрою і асоціювали автора-головного героя з безмовними героями його балетів. Сповідальність та егоцентризм мемуарів Сержа Лифаря зумовлені обставинами – потребою висловитися, певною ізольованістю (юним потрапив у іншомовне, незвичне середовище, сучасники згадують, що він все життя говорив французькою з акцентом), постійною ідейною боротьбою у мистецтві та житті. Мотив екзистенційної самотності буде одним із провідних у його мемуарній спадщині: «нитка мого життя міцніша у самотності. У самотності легше творити», – зізнається він.

Література:

1. Лифарь С. Дягилевъ и съ Дягилевымъ. Париж, 1939. 500 с.
2. Лифарь С. Страдные годы: моя юность въ Россіи. Париж, 1935. 328 с.
3. Машинопис мемуарів Сержа Лифаря з правками, рукописними вставками та печаткою автора. 1929–1939 рр. (МІК ТЗ-12088)
4. Черкашина Т. Ю. Українська мемуарно-автобіографічна проза ХХ ст.: жанрова, структурна та ідейно-художня еволюція. К., 2015 автореф. дис. ... д-р. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2015. 37 с.
5. Шайкевич А. «Страдные годы» книга Сергея Лифаря. *Возрождение*. 1935. 12 травня. С. 4.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-63>

GENRE CODIFICATION OF THE MODERN UKRAINIAN NOVEL IN VERSE

ЖАНРОВА КОДИФІКАЦІЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО РОМАНУ У ВІРШАХ

Biliatska V. P.

*Doctor of Philological Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Philology and Language
Communication Department
Dnipro University of Technology
Dnipro, Ukraine*

Біляцька В. П.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри філології
та мовної комунікації
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Ієрархічна кодифікація сучасного українського роману у віршах є образним відтворенням життя і вирізняється глибиною проникнення в дійсність, масштабністю порушених проблем і зображених подій. Жанрові закономірності, розкриття внутрішнього світу образів, знакових історичних постатей романів у віршах останнім часом не позбавлені уваги вітчизняних науковців (Ніна Бернадська, Валентина Біляцька, Микола Васьків, Іван Дзюба, Євгенія Генова, Михайло Слабошпицький, Ольга Федько), проте аспекти жанрової модифікації, його поетикальної специфіки не охоплено всебічно.

Кожна епоха вносить новачі в зміст та форму жанру, але його специфіка при цьому не нівелюється. Українські поети культивують романи у віршах, створюючи найрізноманітніші зразки його жанрових різновидів – історичний («Маруся Богуславка», «Іван Сірко», «Мотрині ночі», «Іван Богун»), автобіографічний («Московський час», «Донецька прелюдія»), гротескний («Парад химер в Кіровограді»), сатиричний («Грім»), химерний («Мамай»), роман-сповідь («Сповідь Мазепи», «Берестечко»), роман-пісня («Мама-Марія»), філософський («Берест»), віртуальний («Сарматка»), роман-медитація у віршах («Паломник»), історико-філософсько-фантастичний роман-есе («Дивограй»), ліричний роман у віршах («Приречені на любов»), лірично-музичний роман у віршах («Браїлівська рапсодія») тощо.

Роман у віршах кінця ХХ – початку ХХІ ст. став явищем літературного процесу – це *синтетичний, комбінований жанр*, що має свою матрицю, певне «сміслові наповнення, узагальнені властивості»

[3, с. 364], актуальність якого мотивується унікальною здатністю реагувати на зміни «в ментальному та реальному просторі людини» [2, с. 72]. Зберігаючи певну сукупність жанрових структур, вільно відноситься до конкретного змісту, одні елементи залишає без змін, інші «генералізує».

Матриця жанру, на переконання М.Ткачука, фіксує певну проблемно-тематичну ознаку твору, проте не вичерпується нею й налаштовує читача на конкретні жанрові очікування. Не можна погодитися з аргументами новокритиків, які трактували літературний твір як явище автономне й незалежне від традиції, біографії, ідеології та редукувати твір до причин його появи, оцінювати за тими чи іншими функціями. «Увага літературознавця повинна зосереджуватися тільки на конкретному поетичному тексті, себто на його тканині (teksture), поетикальних прийомах, синтаксичній та семантичній будові» [5, с. 37]. Не варто применшувати важливість історії, творчих інтенцій письменника в написанні твору, досягти адекватного трактування поетичного тексту можна лише шляхом «щільного читання» (І. Фізер),

Роман у віршах кінця XX – початку XXI ст. належить до комбінованого ліро-епічного жанру, в якому поєднано багатоплановість, об'єктивну епічність наративу з ліричною суб'єктивністю автора та інші домінантні структурно-сміслові ознаки, а саме :

- родова контамінація та перманентні модифікаційні зміни (у жанровому й естетико-філософському аспектах), зумовлені потребами епохи, ідейно-стильовими пошуками;

- синтетична родово-жанрова природа (поєднання епічних (події, сюжети, характери), ліричних (авторські переживання, ліричні відступи, ліричний герой) компонентів і драматичних (наскрізна напружена дія та діалоги) фрагментів);

- композиційно сучасні романи у віршах складаються з двох і більше взаємопов'язаних сюжетних ліній, як правило, концептуально-історичної й історично-художньої (головного героя на тлі визначних подій і України);

- поєднання хронікальної й концентричної форм сюжету, що уможливорює відтворення великого часового проміжку (мінімум століття, з перевагою соціально-історичного хронотопу над психологічним);

- сюжет вирізняється розробленістю, розлогим відтворенням значної кількості подій, інколи повторюваних у нових варіаціях;

- наявність історіософської основи, історичні факти (або такі, що видаються за історичні) є матеріалом для творення сюжету,

напруженої психологічної драми як форми осмислення історичного розвитку нації, як аналогії між подіями минулого й сучасністю;

- наявність чіткої, розлогої історичної концепції автора і значна кількість історичних прототипів з інформацією про факти їхньої біографії та внутрішній світ;

- органічне співіснування національного й універсального аспектів, наявність функціонально значимих загальнолюдських домінант (архетипів, міфологем, образів та культових визначних місць ін.);

- діалектичне співвідношення конкретного й загального, що отримує національно-історичну і предметно-побутову розробку в літературі, спектр національного поневолення й нівелювання національної самосвідомості;

- образ автора розширює межі твору й допомагає реципієнту вникнути в події, постає як мемуарна особа, з реальним «обличчям» (у певні моменти є розповідачем), інколи його «голос» поєднується з головним персонажем;

- у сюжеті й розкритті характерів велику роль відведено ліричним відступам (найвідчутніші в пролозі, епілозі, «лініях» любовного трикутника);

- романи у віршах поділено на частини й розділи (часто з назвами), які розширюють контекст, несуть інформацію, інтерпретаційні моделі;

- широта інтерпретаційного діапазону, що визначається різнобічними запитаними епохи (художніх творів, біблійних легенд та образів) яка їх сприймає;

- вплив фольклорної традиції: звернення до епічної поезії та фольклорної стилізації, образів, сюжетів, тропіки, ритміки з виразними ознаками народної пісні;

- відсутність розлогих портретних, інтер'єрних, пейзажних описів (наявні апелюють до уваги читача, часто мають метафоричний характер);

- підвищена емоційність, образність стилю, перевага думок і почуттів над дією;

- емоційно-експресивне увиразнення нарації – застосування стилістичних фігур (алюзій, ремінісценцій, антитези, ретардації), риторичних (три крапки, тире, знаків запитання й оклику, курсивного друку);

- характерна метрична організація творів: монометрична (єдина віршована форма, переважно 4-стопний ямб, 5-стопний ямб) і варіювання ритмів і строф у вживанні одного віршового розміру, поліметрія

(багато віршових розмірів) та макрополіметрія (зміна віршового розміру мотивується зміною настрою, певною подією) [1, с. 27–29].

У романах у віршах кінця XX – початку XXI ст. епічні, драматичні й ліричні елементи поєднуються в певних співвідношеннях, складаючи цілісну структуру, у якій більшою чи меншою мірою переважає той чи інший елемент. Зрозуміти поетичний твір без осмислення його варіантного наміру (психологічного, етичного, ідеологічного, педагогічного) неможливо. Останнє залежить від особливостей художнього обдарування письменника, від того, який життєвий матеріал відтворює митець, які ставить перед собою творчі завдання. Ефективне розуміння поетичного тексту здійснюється тільки в розумінні (mind) читача – прогресивного, ідеологічно неупередженого до тих текстів, які за своєю спрямованістю є гуманними та емансипаційними, у них він може бути «самим собою», бо тільки так «зможє розкривати в цих текстах увесь закодований негатив та виявляти жах людської історії» [5, с. 65].

Визначення жанру, за науковим твердженням П. Хернаді, залежить від перспективи класифікатора, адже жанр – це узагальнення, яке походить від нашого сприйняття схожості серед різних текстів. Тексти є внутрішньо унікальними, пропущеними через категоріальну жанрову сітку. Кожен письменник / читач має усвідомлювати, що знаходиться в ситуації «за межами жанру», і лише від нього залежить жанрова визначеність прочитаного / створеного тексту [6].

Література:

1. Біляцька В. П. Український роман у віршах постколоніальної доби. Дніпро: Середняк Т. К., 2017. 398 с.
2. Бовсунівська Т. В. Когнітивна жанрологія та поетика : монографія. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. 180 с.
3. Літературознавча енциклопедія : у двох томах / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с. (Енциклопедія ерудита).
4. Наративні моделі українського письменства: структура романів Івана Франка : монографія. Тернопіль : Медобори, 2007. 464 с.
5. Фізер І. М. Нова критика (New Criticism). *Американське літературознавство : Істор.-критич. нарис*. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 36–40.
6. Hernadi Paul. The Aims of Discourse Revisited: Reading and Writing beyond Genre. *ADE Bulletin*. Winter 1987. 27–29. <http://www.mla.org/ade/bulletin/ n088/088027.htm>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-64>

**ONYMS IN THE NOVEL “CARD OF MARIA”
BY OLEKSANDR KOZYNETS**

**ОНІМИ В РОМАНІ ОЛЕКСАНДРА КОЗИНЦЯ
«КАРТКА МАРІЇ»**

Kravchenko L. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the department
of Ukrainian language
and applied linguistics,
Taras Shevchenko National University
of Kyiv*

Кравченко Л. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
та прикладної лінгвістики
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

Kozynets O. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the department of
speech therapy and speech psychology,
National Pedagogical Drahomanov
University*

Козинець О. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії
та логопсихології
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

Oliinyk A. O.

*Student at the Department of Ukrainian
language and applied linguistics
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Олійник А. О.

*студентка кафедра української мови
та прикладної лінгвістики
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

У всіх мовах світу традиційно виділяють та протиставляють одна одній дві групи лексики: оніми (власні назви) та апелятиви (назви загальні). М. Кочерган, досліджуючи власні назви, зауважив, що оніми мають на меті виокремлювати об'єкт, який вони називають, з низки подібних, а також індивідуалізувати та ідентифікувати його [2, с. 315]. Тобто оніми називають окремі одиничні об'єкти й вирізняють кожен об'єкт з-поміж інших подібних. Це і є їхня основна функція. А апелятиви, навпаки, спрямовані на те, щоб узагальнити однорідні об'єкти, тож узагальнення – їхня основна універсальна функція. З цього випливає, що оніми – вторинні, а апелятиви – первинні, оскільки спершу

з'являлися назви загальні, для позначення груп об'єктів загалом, а потім виникали власні назви, задля розрізнення цих об'єктів.

Оніми. Літературна ономастика бере за основу традиційну ономастику, тож і класифікації, і правила вживання онімів у них подібні. Ми дослідили оніми в художньому творі, спираючись на закони загальної ономастики. Для дослідження онімного простору було обрано дебютний роман сучасного українського автора Олександра Козинця «Картка Марії» (2020).

На матеріалі цього роману було укладено загальну таблицю онімів, використаних у творі, з їхнім описом та всіма можливими мікроконтекстами, у яких ці оніми траплялися. Загалом у романі виявлено **2390** вживань онімів у різних контекстах.

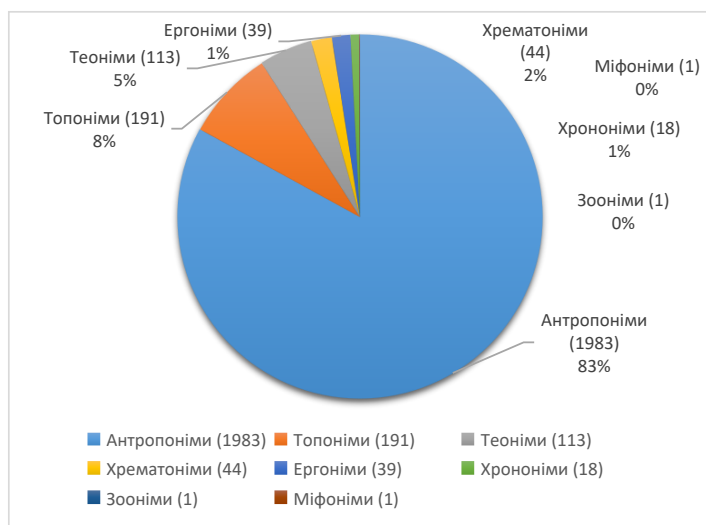
Серед них – **1983** слововживання **антропонімів**: «– *Справа в тому, що Андрій показав мені вашу візитку й картку Марії*» [1, с. 262]; **191** слововживання **топонімів**: «*Історична частина Ліона – унікальний комплекс ренесансної житлової забудови, до речі, другий за величиною після Венеції*» [1, с. 247]; **113** слововживань **теонімів**: «*Біля тебе завжди є прояв Бога, та й не один – твоя дружина й мама*» [1, с. 41]; **44** слововживання **хрематонімів**: «*Підійшов офіціант, Влад обрав швидко – шоколадний круасан із чаєм «Альпійський луг»*» [1, с. 231]; **39** слововживань **ергонімів**: «– *Якщо ви не заперечуєте, тут неподалік є чудове кафе «Ярослава». Дуже колоритне місце, популярне серед багатьох киян*» [1, с. 45]; **18** слововживань **хрононімів**: «*Одного вечора, вкотре оглядаючи полиці з книгами й сувенірами, Нютине око зупинилося на писанці – подарунку до Великодня*» [1, с. 153]. Також одноразово в романі були вжиті **зоонім**: «*Але коли я назвав його Тріксом, він замуркотів і почав тертися об ноги, потім виліз мені на коліна, поставив лапи на плечі – наче обійняв*» [1, с. 101] та **міфонім**: «*Був би таким собі сучасним Джинсом! О-о-о, які я бажання міг би втілювати!*» [1, с. 118].

На діаграмі 1 подано групи онімів, представлені в романі «Картка Марії», у їхньому кількісному та відсотковому слововживанні. Чотири з них мають найбільшу кількість слововживань у романі. З цього випливає, що антропоніми (83% від загальної кількості слововживань онімів) складають основу онімного простору роману.

Антропоніми. Нижче представлена антропонімія роману Олександра Козинця «Картка Марії», оскільки антропоніми – це ядро онімного простору твору.

Роман «Картка Марії» Олександра Козинця – історія таємничої картки Діви Марії, яка потрапляє до рук головному герою Владиславу

та допомагає змінити на краще його долю та життя ще дванадцяти інших героїв. Більшість персонажів роману – реальні люди, яким автор дав інші імена, щоб переосмислити їхні образи по-своєму. У романі можна простежити кілька взаємопов'язаних сюжетних ліній, які переплітаються. «Картка Марії» нагадує літературний серіал, де кожен розділ розкриває та доповнює попередній, а сюжетна лінія розгалужується, немов гілки дерева [3].

Діаграма 1. Співвідношення кількості слововживань онімів у романі «Картка Марії»

Дослідивши роман «Картка Марії», ми з'ясували, що у своєму творі автор використав такі **імена людей: чоловічі імена:** *Абремо, Андрій, Афанасій, Василь, Владислав (Влад, Владик, Владуня), Жильбер, Казимир, Леонардо, Марк, Микола (Коля), Миколай, Михайло, Ніколас, Олександр (Саша, Сашко), Олексій, Петро, Пилип, Сергій, Тарас, Хома; жіночі імена:* *Антоніна, Василина (Васька), Вікторія, Ганна, Ірина (Іра), Карина, Лариса, Ліна, Людмила (Лю..., Люда, Людонька, Людочка), Марина, Марія, Мона Ліза, Надія, Нюта, Оксана, Олеся (Олеська), Ольга (Оля), Світлана, Таня.* Оскільки автор використовує як власне українські імена, так і традиційні українські імена іншомовного походження в адаптованій формі, ми виокремили кілька груп імен за походженням.

До імен, які генетично є давньослов'янськими за походженням, належать такі назви: *Владислав (Влад, Владик, Владуня), Людмила (Лю..., Люда, Людонька, Людочка), Світлана*. Зауважимо, що найбільше в романі імен, що походять від давньогрецьких назв: *Андрій, Афанасій, Василій, Микола (Коля), Миколай, Олександр (Саша, Сашко), Олексій, Петро, Пилип, Тарас, Хома, Ірина (Гра), Лариса, Ліна, Оксана, Олеся (Олеська)*.

Автор використав також імена, які походять з латинської мови: *Марк, Сергій, Антоніна, Вікторія, Карина, Марина*. На відміну від інших імен, імена *Марк* та *Карина* – не адаптовані до української мови, а вжиті в їхніх питомих формах, які нині є модними й сучасними.

Автор використав також антропоніми давньоєврейського походження: *Михайло, Василина (Васька), Ганна, Марія, Надія, Нюта (коротка форма імені Анна)*. У романі є два чоловічі італійські імені: *Абремо, Леонардо* (художник *Леонардо да Вінчі*), а також одне жіноче – *Мона Ліза*. У творі вони пов'язані з італійською культурою (*Мона Ліза* – безпосередньо з живописом, як згадувана постать) і допомагають відтворити її колорит. Є у романі й чоловічі французькі імена: *Жильбер, Ніколас* (їхня роль – переконати читача в тому, що герої – справжні французи); чоловіче ім'я, запозичене з польської мови: *Казимир* (український художник *Казимир Малевич*); жіноче ім'я скандинавського походження: *Ольга (Оля)* [1].

Тож у підсумку зазначимо, що, здійснивши аналіз онімного простору роману «Картка Марії» письменника Олександра Козинця, ми дійшли висновку, що в тексті представлено багато різних груп онімів, але найчисленнішою групою є антропоніми – імена та прізвища людей. У романі «Картка Марії» зафіксовано 26 чоловічих та 27 жіночих імен українського та іншомовного походження, включно з їхніми варіантами. Також у творі зафіксовано два псевдоніми. Загальна кількість слововживань імен становить 1798 вживань у різних контекстах. Меншою за обсягом є група прізвищ: у романі представлено 23 прізвища, переважно українських за походженням.

Дослідивши персонажів роману, ми зауважили, що в «Картці Марії» переважають герої, на створення яких автора надихнули реальні люди. Усім персонажам автор дав не випадкові імена з глибоким підтекстом, який розкривається впродовж роману. Кожне ім'я стає додатковою характеристикою героїв. Також у тексті нерідко трапляються антропоніми на позначення реальних історичних постатей, які допомагають створити історико-культурне тло твору.

Ключову роль у романі відіграє ім'я *Марія*, яке для автора є особливим і навіть сакральним.

Література:

1. Козинець О. Картка Марії : роман. Львів : ЛА «Піраміда», 2020. 288 с.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 407 с.
3. Олійник А. Книга, яка навчила мене літати : рецензія [Електронний ресурс]. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2020/12/13/152218.html>

COMPARATIVE LITERATURE STUDIES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-65>

IVAN BAGRYANY IN THE CONTEXT OF THE ANTI-TOTALITARIAN DISCOURSE OF THE UNR

ІВАН БАГРЯНИЙ В КОНТЕКСТІ АНТИТОТАЛІТАРНОГО ДИСКУРСУ УНР

Hodik K. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Junior Researcher at the Department of
Comparative Literature Studies
T. H. Shevchenko Institute of Literature
of the National Academy
of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Годік К. О.

*кандидат філологічних наук,
молодший науковий співробітник
відділу компаративістики,
Інститут літератури імені
Т. Г. Шевченка
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Більшовицький режим як один з яскравих представників тоталітарних режимів піддавався активній критиці та спротиву з боку української інтелігенції не лише в середині України, а й за її межами. Активними його противниками були державні діячі, духовні особи, науковці та письменники. Однією з найбільш яскравих постатей, на прикладі якої можна розглядати яскраву критику тоталітарного режиму, є Іван Багряний. Свою активну позицію щодо цього він висловив в багатьох своїх працях, серед яких «Чому я не хочу повертатись до СРСР», опублікована в 1947 році. В той же час значна частина його тез суголосна цілій низці публікацій, які були випущені в еміграції представниками різних політичних груп.

Метою цього дослідження є аналіз місця Івана Багряного в антитоталітарному дискурсі. Для її реалізації було проаналізовано не лише художні тексти згаданого письменника, а й його офіційні звернення, матеріали АБН (Антибільшовицького Блоку Народів – однієї з найбільших мігрантських організацій, що виступала проти радянської політики), визначено загальні місця та точки розходження. Особлива увага була зосереджена на документах, які збереглися в архівах Українського вільного університету у Мюнхені. Частина

з них (зокрема, архіви УНР та АБН), ще не отримала належного висвітлення в науковій літературі.

Українці, які опинилися в еміграції після завершення II світової війни, утворили чимало організацій, які мали за мету протидію радянському режиму. Такими були УНР, АБН (одне з найбільших об'єднань, в яке входили не лише представники українського народу, але й вірменського, польського, білоруського, казахського та багато інших). Аналіз документів, які збереглися в еміграції, показують, що найбільш болючими та актуальними темами для них були:

- Збереження української культури та науки (останнім займалася Українська Вільна Академія Наук).

- Надання допомоги українській громаді, організація збору позички, координування загальних зборів, діяльності таборів тощо.

- Викриття злочинів більшовиків. Цьому слугували не лише збори, але й чисельні газетні статті (наприклад, стаття «За Христа!», опублікована в журналі “Philadelphia” від 07.07.1950 року, в якому описані репресії більшовиків проти священників) [1].

Матеріали представлених організацій виходили 11 мовами, серед яких не лише німецька та англійська але й чеська, голландська, італійська, французька. Найбільш активна інформаційна діяльність припадає на 50-ті роки XX століття. За свідченнями архівних документів, після цього періоду (вже в кінці 60-х років) значна частина українців перебралася з Німеччини до США через фінансові складнощі. І там провадила активну антибільшовицьку діяльність далі.

Іван Багрянний в колі людей, які активно працювали над згуртуванням українського суспільства, займає одне з чільних позицій. В цьому письменник бачить важливу місію інтелігенції. В одній зі своїх промов він прямо зазначає «І ось коли виб'є остання година московській імперії, як учинить український народ з теперішньою «соборністю в біді» і єдністю українського народу? Чи розділить їх спершу.... щоб потім мати змогу боротися знову за «соборність і єдність» та влаштовувати жалібні академії. Чи...» [4, с. 94]. Найбільш систематизованим є його праця «Чому я не хочу вертатись до СРСР», опублікована в 1947 році. В ній він послідовно розповідає про злочини режиму та порівнює їх з тими, які були вчинені в Німеччині. Паралелей в цьому творі він подає чимало: : «...заарештували й без суду заслали на Соловки (совітське Дахау)...». Надалі в тому ж памфлеті: «Страхіння Дахав і Бухенвальду не перевищують страхіть безлічі енкавудистських катівень та концентраків тих років» [2, с. 21]. «... а провокаційне вбивство Кірова? Це другий «підпал Райхстагу»

[2 с.33]. «Коли НКВД піде вслід за Гестапо» [2, с. 37]. Такі паралелі вибрані з огляду на аудиторію, яка добре була поінформована про злочини Гітлера, але не радянського керівного апарату. Варто зазначити, що Іван Багряний не був унікальним в цьому плані. Схожі паралелі використовував в численних публікаціях АБН (особливо в тих, що виходили 1950-го року) [1].

Памфлет «Чому я не хочу вертатись до ССРСР» пов'язаний з багатьма художніми творами цього письменника. Так, в художній формі Іван Багряний показує частину таких злочинів у романі «Сад Гетсиманський» (створений двома роками пізніше). Тут він зосереджується на злочинах, вчинених НКВС, репресіях, тортурах тощо. Частина подій перегукується зі спогадами головного героя «Тигроловів», що свідчить про їх важливість для автора (сцени допиту героя слідчим).

Пізніше продовжується і громадська діяльність, в якій Іван Багряний не виходить за межі антитоталітарного дискурсу. Він не відсторонюється від роботи українських організацій. Так, він не просто бере участь в роботі УНР, він активно виступає на конференціях, займається організаторською діяльністю тощо. Так, в 1959 році він виголошує низку промов на п'ятій сесії Української Національної Ради (в цей період він фактично є головою представленого зібрання). В ній він зазначає, що хоча український народ втратив свою державу, свій дім, він все одно має гуртуватись навколо ідеї визволення власної країни. На цьому ж заході він виголошує низку промов, адресованих українському народу в ССРСР, а також за його межами.

Аналіз архівних документів показує, що незважаючи на чільне місце Івана Багряного в згаданому дискурсі далеко не всі активні члени української емігрантської спільноти ставилися до нього та його роботи однаково добре. Існує, наприклад, звернення Заховайка М., де останній вкрай детально розкриває свою особисту зневагу до пана Багряного та виступає проти обіймання ним високих посад в українських мігрантських спільнотах. Він звинувачує письменника у прихильності до більшовиків і пише, що «Сад Гетсиманський» по суті є романом, який мовчить про величезну кількість замучених людей, але звеличує працівників НКВС. Заховайко М. також стверджує, що найбільш привабливі образи в'язнів з представленого роману по суті є образами людей, які співпрацювали з більшовиками. Серед прикладів він наводить Миколу Хвильового. Окрім того, в листі зазначається, що навіть псевдонім «Багряний» є натяком на зв'язок з червоним режимом [3]. Загалом подається досить цікавий аналіз

твору «Сад Гетсиманський» з огляду на специфіку спільних місць пам'яті, досвіду зіткнення з «червоним» режимом тощо. Однак вся ця інформація, зрештою, підсумовується вимогою якнайшвидше усунути письменника з усіх адміністративних посад в УНР і надалі призначати на них виключно позапартійних кандидатів. Однак, судячи з того, що представлений лист адресовано третій сесії, а на п'ятій Іван Багряний головує, така точка зору не мала широкої підтримки серед УНР. Більш того, на четвертій, а згодом і п'ятій сесії він отримує більшу можливість висловитись. Зростає не лише обсяг його промов, але й їх кількість. Документи свідчать, що в цей період він головує на значній частині засідань, відкриває та закриває деякі сесії.

Отже проведене дослідження виразно показує, що Іван Багряний став одним з найбільш яскравих виразників антитоталітарного дискурсу серед українських мігрантів. Його тексти, в особливості, публіцистику, можна розглядати як енциклопедію радянських злочинів та основних гасел щодо повалення цього режиму та визволення народів (повністю суголосних як ОУН, так і АБН та інших організацій).

Література:

1. Архів АБН (Антибільшовицький Блок Народів). Теки 1–3. Український Вільний університет. Мюнхен.
2. Багряний І. Чому я не хочу повертатись до СРСР? Вінніпег, 1946. 41 с.
3. Заховайко М. Відкритий лист до п. президента УНР д-ра С. Витвицького. Архів УНР. Тека 5. Український Вільний університет. Мюнхен.
4. Промова Голови Української Національної Ради І. П. Багряного на академії на честь 22 січня в Нью-Йорку, в 1959 році. Звернення і промови Голови Української Національної Ради І. Багряного. П'ята сесія Української Національної Ради. Архів УНР. Тека 5. Український Вільний університет. Мюнхен.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-66>

**THE PARADIGM OF PERCEIVING LIFE
AS A FAIR IN THE NOVELS BY W. THACKERAY
AND I. FRANKO: COMPARATIVE ASPECT**

**ПАРАДИГМА СПРИЙНЯТТЯ ЖИТТЯ
ЯК ЯРМАРКУ В РОМАНАХ В. ТЕККЕРЕЯ ТА І. ФРАНКА:
КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ**

Khairulina N. F.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
Luhansk State University of Internal
Affairs named after E. O. Didorenko
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Хайруліна Н. Ф.

*кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри іноземних мов
Луганський державний університет
внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка
м. Івано-Франківськ, Україна*

Socio-political processes of the late nineteenth and early twentieth centuries significantly influenced the development of world literature. Therefore, it is natural that in the context of the literary process of a given period, when the nature of financial relations in the world reached its peak, writers, trying to work in the interests of the reader, begin to address the problem of the essence of financial relations actively.

The relevance of the research topic is due to the need to deepen the essence of the implementation of the paradigm of perception of life as a fair and to find out the author's strategies for creating its structural components. The selected comparative combination – novels of Ukrainian and English literature – allows considering the creativity of domestic artists in the context of world literature.

The **purpose** of the proposed study is to reveal the typological and individual-author features of the representation of the paradigm of perception of life as a fair using a comparative comparison in Ukrainian and English literature.

The peculiarity of national variants of realism stems primarily from the specificity of its relationship with reality, in particular with the life of a certain country during a certain historical era.

A significant role in the development of realistic literature in different countries belonged to cultural and historical factors. As already mentioned, literature does not exist by itself; it is a component of spiritual culture,

which constitutes a systemic unity. In this unity, in different epochs, dominants are determined, which exert a significant influence on other types of spiritual, creative activity of a person, in particular, on literature.

Although the realistic novel, as well as realism in general, each country has its national representatives, the typology of the rise and aesthetics of this cultural phenomenon manifested itself both in England and Ukraine to some extent identically.

Among the general trends of the realistic novel in English and Ukrainian literature, the following can be distinguished:

- the tendency to psychologize prose;
- violation of important problems of upbringing and education at the thematic level (morality trend);
- the tendency to create typical characters under typical circumstances;
- the tendency to depict rural youth who go to the city in search of a better life.

To realize the tasks set in the research, it will be logical to consider the paradigm of perception of life as a fair in the context of finding ways to achieve happiness through the heroes of the proposed realistic novels. The association of our life with the fair has a deep philosophical rationale.

We consider the consideration of the plot-thematic features of the presented prose works to be logical because W. Thackeray and I. Franko were the first representatives in domestic literature who realized the truth, which not all artists understand in our time, they saw the connection of social causes and spiritual consequences in the formation of human character, and grasped it comprehensively, without simplifications and excessive directness. It is worth emphasizing that the specifics of the functioning of satirical discourse and their satirical views are expressed in the works of W. Thackeray and I. Franko. Iryna Plavutska notes that both writers “agree regarding the nature of emotions that a satirical work should evoke, and the tasks of debunking the “weak and ridiculous” phenomena of life as the main social function of a satirical work” [4, p. 162–166]. Common to English and Ukrainian writers is also the conviction that socio-political satire is designed to reproduce a broad picture of the life of society, taken in its most characteristic features and types.

The peak of W. Thackeray’s work is the novel “Vanity fair” (1847–1848). In this work, the name itself is symbolic, revealing the model of “life is a fair”, where everything is bought and sold. This is the main image, which is explained in the text in the author’s indents almost fifty times – it is the image of Vanity Fair.

While a representative of English literature uses an apt metaphor as the first genre-forming component of the “life is a fair” model, I. Franko, with the title of the novel “For the Home Sake” (“Dlia Domashnioho Ohnyshcha” (1892)), directly reveals the goal that the main character of the work saw and for which she committed certain immoral acts. Trying to earn as much money as possible, the heroine of I. Franko herself did not understand how she turned her life and her relatives into a continuous fair.

A separate feature is inherent in the names of the key characters. Literary critics have long noticed that there are many contrasting figures in the novel “Vanity fair”, starting with the two female characters – Rebecca and Emilia – or the characters of the two men whose fate is connected with Emilia Sedley – George Osborne and Dobbin. There are many such antitheses in the references of the novel, the author acts according to the law of juxtaposition of opposites, contrasting colors, forcing each to become brighter, and juicier. W. Thackeray has an impeccable command of contrasting juxtaposition; this powerful artistic tool laments one of the heroines Rebecca Sharp, whose last name translates as “sharp, sharp, and shrewd”. Giving the heroine such a name, the author thus presents her dominant human qualities.

The main object of W. Thackeray’s satirical depiction is mainly various manifestations of the phenomenon of snobbery.

Anelya Anharovych is the name of the key character in I. Franko’s novel “For the Home Sake”. With this, at first glance, “rough”, “hard” surname, from the point of view of phonetics, the author endows a delicate female nature that needs home comfort and happiness.

The compositions of the novel “Vanity fair” and the novel “For the Home Sake” are similar in terms of complexity, branching, and use of such artistic and stylistic techniques as hyperbolization, allegory, antitheses, contrast, and association of the inner world of the characters with the pictorial outer world. These plot-thematic features help to clearly outline the presence of the model proposed to us in the individual worldview structure of the works. The existence of heroines according to the principle of “life is a fair” is presented by artists as a nodal “nerve” against the background of the general picture of the world for each work.

The analysis of the texts of both writers gives reason to talk about typological correspondences in W. Thackeray and I. Franko’s vision of people as “actors” in life’s “comedy” (in W. Thackeray’s case) or “drama” (in I. Franko’s case). The characters of Franko’s novel are the same “puppets of fate” as the protagonists of Thackeray’s “Vanity fair”.

Certain typological correspondences can also be seen in the use by both writers of such a familiar element of theatrical paraphernalia as the “curtain”

(in I. Franko's "haze"). In the novel of the English satirist, two rituals are associated with the topos of the curtain – the ritual of "lowering" and the ritual of "raising" the curtain, in which this concept in most cases acquires a figurative metaphorical and even symbolic meaning. Anelya's material enrichment can be associated with the "rising" ritual and her suicide with the "lowering" ritual.

The element of the so-called "mirroring" of the main characters deserves special attention in the studied works. By this, we mean that behind each of the heroines in the works there is another character with the same life position "life is a fair".

Rebecca Sharp's motto is fully supported by Lord Stein. Perceiving life exclusively as a game, Lord Stein himself clearly understands that he has an unfortunate fate. Having fallen into the hands of Lord Stein, Rebecca clearly understands that she is only prey in the hands of a ruthless man. But, despite this, W. Thackeray's heroine is ready to "pay" such a terrible price for the opportunity to become part of the English aristocracy.

So, we can observe the identical reflection of the life positions of Rebecca Sharp and Lord Stein in W. Thackeray's novel "Vanity fair".

In I. Franko's novel, the element of reflection concerns Anharovych and her close friend Miss Shablinska. At the beginning of the work, the author immediately introduces us to the whirlwind of events. Mrs. Anharovych, the wife of a captain who served in Bosnia for five years, is the first to appear in the work, who is waiting for her husband to return to Lviv. On this occasion, she prepares his rooms and dinner and is glad that her faithful friend Miss. Shablinska is with her. Here, we can observe the identical reflection of the life positions of the heroines, too.

References:

1. Астрахан Н. І. Буття літературного твору: Аналітичне та інтерпретаційне моделювання : монографія. Київ : Монограф, 2014. 432 с.
2. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція: монографія. Київ : Академвидав, 2004. 368 с.
3. Гальчук О. В. Моделі світу в художніх текстах ХХ століття: особливості авторських варіантів. *Султанівські читання*. Вип. VII. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2018. С. 85–100.
4. Плавущька І. Р. Суспільно-політична сатира І. Франка та В. Текеря: монографія. Тернопіль : ТІЕП, 2008. 160 с.
5. Текерей В. М. Ярмарок Суєти (Роман без героя) / пер. Ольга Сенюк. Київ : Вища школа. 1983. 621 с.
6. Франко І. Я. Зібрання творів: у 50 т. Київ : Наук. думка, 350 с.

GENERAL LINGUISTICS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-67>

THE CATEGORY OF QUANTITY IN SIGNS OF UKRAINIAN SIGN LANGUAGE

КАТЕГОРІЯ ЧИСЛА ЖЕСТОВИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ

Zamsha A. V.

*Doctor of Philosophy
Head of the Sign Language
Education Division*

*Mykola Yarmachenko Institute of Special
Education and Psychology
of the National Academy of Educational
Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Замша А. В.

*доктор філософії,
завідувач відділу навчання
жестової мови*

*Інститут спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних
наук України
м. Київ, Україна*

Linguistic features of sign languages are one of the least studied in modern philology. Against this background, there is currently no description of the peculiarities of Ukrainian Sign Language.

One of the important categories of language is the category of number or quantity as a grammatical characteristic of the signs. There are some studies of different sign languages that describe the grammatical category of signs' quantity. In particular, to make plural form of sign there are several tends to changing sign from singular form – to use spatial morphology (spatial modification) or repetition [3, p. 27]. Many researchers describe quantity not as separate grammatical category, but as several strategies that use to express quantity. T. MacHadjah's identified several strategies in signing to show singular, plural, dual, etc.: lexical strategy, morphological strategy, and syntactic strategy [2]. In the context of our study, the first two strategies for creating quantity are important – lexical and morphological, because these strategies can be considered at the level of a single sign rather than a sentence. This separation into a separate group – the lexical strategy from the morphological strategy of quantity creation is not always appropriate, since the authors refer to this group method of quantity creation, which is

used for pluralization through the addition of MANY, ALL, etc. signs [1]. These signs have an independent meaning, which they lose when they are added to other sign to indicate its quantitative features. In these conditions, it is appropriate to consider the sign as composed by morphological structure. That is an integral sign, which has two bases – one is the main meaning of the sign, and the second one is the meaning of quantity. So, it is a morphological strategy for creating quantity, not a lexical one.

In the morphological structure the sign signal that shows quantity of sign some researchers call as quantifiers, quantity markers, number marker or numbering. We use the word “quantifier” to indicate the quantitative characteristics of a sign as a separate unit.

Our study of the grammatical category of quantity in Ukrainian sign language provides a basis for determining two main types of quantitative characteristics of a sign – definite and indefinite quantity.

The type of definite quantity is when we know exactly from the sign what quantity it has (one, two, three, etc.). It is interesting that in Ukrainian sign language the upper limit of the definite quantity depends on the part of speech to which the lexical base sign belongs. Thus, for nouns, the maximum limit for a sign with a definite quantity reaches ten (one month, two months, ... ten months). At the same time, for pronouns, the upper limit of definite quantity can be only up to five. This feature is explained by the specificity of personal pronouns, which are exclusively one-handed signs, while nouns can also be two-handed signs.

An indefinite quantity is when we do not know the exact quantity of the sign, but the presence of the quantity is assumed. For example, this includes signs that clearly belong to the plural category (MONEY, GRASS, etc.). This quantity type also includes signs that have a plural form, which is formed from a sign in the singular form (MAN – PEOPLE are plural from MAN, but the exact number of people is unknown).

It should be emphasized that with a definite quantity type, a sign is formed in several ways: *incorporation* – when the number is borrowed from a numeral through configuration and therefore the shape of the hand changes in the sign (one, two, three, etc. up to ten), for example, signs with an exact indication of the number thousands, months, days, floors, places, etc.); *repetition*, which is usually used in Ukrainian sign language to indicate the number two or three.

The methods of formation to the indefinite quantity type sign in plural from the singular are different. For this type, the method of *incorporation* of the quantity from the numerals is not used. The *repetition* method can be used. In this case, the number of repetition can be from two to three, but the

key differences from signs of definite quantity type are smaller amplitude of movement and the absence of hand fixation during repetition. Another method of forming the plural of an indefinite quantity type is *shifting* of the hand or hands (if the singular is a two-handed sign). This method is used in nouns (signs – BOOKS, HOUSES, etc.), pronouns (signs – THEY, YOU in the plural, etc.) and verbs (HELP THEM, etc.). The next method of creating signs of an indefinite quantity type is *composition*. In this method, the plural signs MANY, A LOT, DIFFERENT, ALL, etc. are added to the sign in the singular form. This method is most often used for nouns (APPLES, CARS, etc.). However, considering that the sign is formed as a composition, the speed of displaying its parts will be higher, without pauses that use for separation signs in a sentence.

In general, the methods described here for showing the grammatical category of quantity in the signs of Ukrainian sign language are not exhaustive and require further research in order to clearly describe the patterns of application of each method of quantity formation.

References:

1. Edward M., Akanlig-Pare G. Sign language research in Ghana: An overview of indigenous and foreign-based sign languages. *Journal of African Languages and Literatures*. 2021. Vol. 2. P. 114–137.
2. MacHadjah T. Number marking in Ghanaian Sign Language. MPhil Thesis. Legon : University of Ghana, 2016.
3. Sagara, K., Zeshan U. (Eds.). *Semantic Fields in Sign Languages: Colour, Kinship and Quantification*. Berlin : Walter de Gruyter Inc., 2016.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-68>

**THE FUNCTIONING A FOREIGN LANGUAGE LEXEME
AT THE CURRENT STAGE OF THE DEVELOPMENT
OF THE UKRAINIAN LANGUAGE (RESULTS OF RESEARCH
ON THE PERCEPTION OF FOREIGN LANGUAGE WORDS
BY FRESH-YEAR STUDENTS)**

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНШОМОВНИХ ЛЕКСЕМ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПРИЙМАННЯ
ІНШОМОВНИХ СЛІВ ПЕРШОКУРСНИКАМИ)**

Pryshchepa O. P.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department
of Foreign Languages
Zhytomyr Polytechnic State University*

Прищеп О. П.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
іноземних мов
Державний університет
«Житомирська політехніка»*

Bilous B. P.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Theoretical and Applied Linguistics
Zhytomyr Polytechnic State University
Zhytomyr, Ukraine*

Білоус Б. П.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теоретичної та
прикладної лінгвістики
Державний університет
«Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна*

В українській мові функціонує велика кількість іншомовних слів, значення яких не завжди зрозуміле мовцям, ізасилля яких в українській мові призводить до витіснення питомо української лексики з тотожним значенням, яка забувається носіями мови через популяризацію іншомовних слів.

Функціонування паралельних лексичних форм української й англійської мов у вітчизняному мовознавстві вивчалось зокрема Л. Архипенко [1], І. Байбаковою [2], О. Івашишиним [3], І. Коробовою [5], М. Навальною [6]. Комплексний підхід при цьому не застосовувався.

Предмет нашого дослідження – особливості функціонування іншомовної лексики в студентському середовищі на сучасному етапі розвитку української мови, зокрема, якість розуміння лексичного

значення популярних нині запозичених лексем. Вибірка становила 200 студентів першого курсу університету. Було розроблено опитувальник, в якому подано 15 чужомовних лексем (*толерантність, гуманність, диференціація, регрес, дефект, лімітування, аномалія, реформа, ігнорувати, унітарний, деструктивний, моніторинг, апелювати, менеджер*), до яких запропоновано по три різних українських відповідники, один з яких правильний. Також був четвертий варіант відповіді – «не могу відповісти». Із запропонованих 15 іншомовних слів 8 розуміються студентами добре, тобто обирають здебільшого правильний варіант (див. Рис. 1), а відсоток правильних відповідей становить більше 50%.

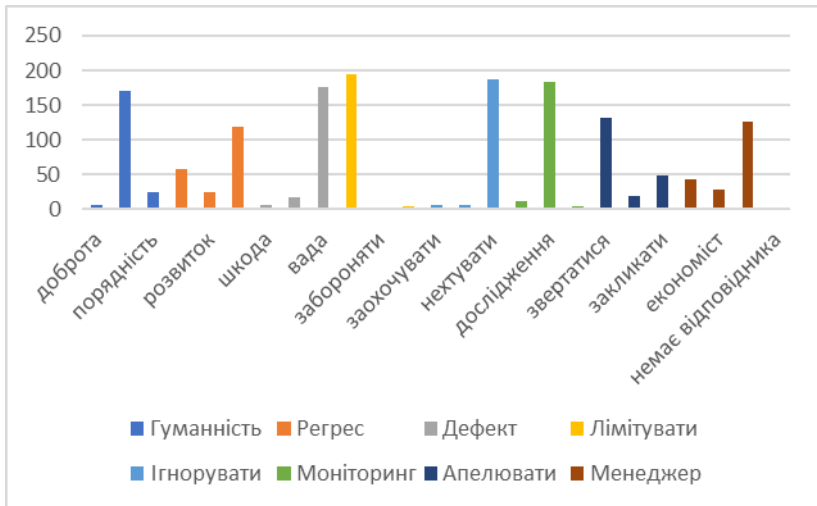

Рис. 1. Найбільш зрозумілі респондентам іншомовні слова з опитувальника

Так, до слова гуманність 85% студентів обрало український відповідник – слово *людяність* і лише 15% студентів вирішили, що краще змісту слова *гуманність* відповідають слова *доброта* (3%) і *порядність* (12%). На нинішньому етапі розвитку української мови студенти найкраще розуміють іншомовне слово *лімітувати* (97%), що, на нашу думку, пов'язано із недалекими у часі подіями, які висвітлювалися в ЗМІ, а саме: лімітування часу на іншомовні ефіри,

тобто мовні квоти на чужомовну продукцію, яка звучить на радіо і телебаченні [5]. Лише 3% студентів співвідносять значення *лімітувати* зі значеннями *забирати* (2%) і *забороняти* (1%). Вибір саме цих слів як відповідників можна також пояснити їх семантичною близькістю. Отже, не зважаючи на в цілому гарне розуміння цих 8 лексем, студенти наділяють їх іншими значеннями: *вада* – *шкода*, *вада* – *помилка*; *моніторинг* – *збереження*, *моніторинг* – *досягнення*; *менеджер* – *роботодавець*, *менеджер* – *економіст* тощо. Решту лексем респонденти не знають або не розуміють, оскільки українські відповідники вони здебільшого вибрали неправильно, що видно з діаграми на Рис. 2.

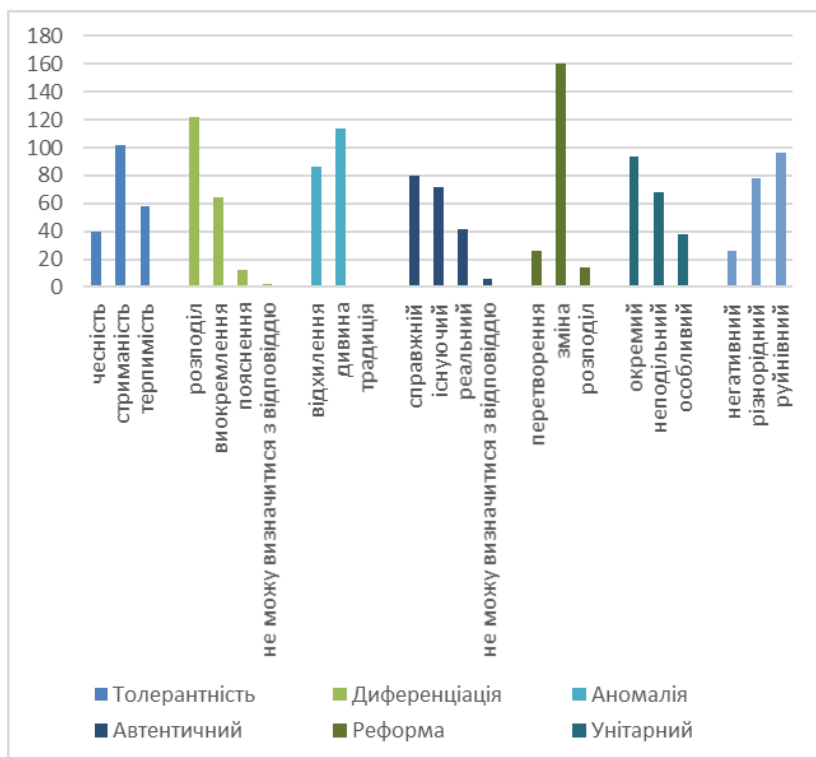

Рис.2. Запозичення, котрі сприймаються в несприятливому їм значенні

Так, для запозиченої лексеми *толерантність* більшість студентів (51%) вибрала в якості українського відповідника слово *стриманість*, 20% респондентів відповіли, що толерантність – це українською *чесність*, і лише 29% опитаних вказали правильний відповідник – *терпимість*. Лексема *диференціація* також виявилася складною для розуміння, причини чого ми вбачаємо у вживанні її в невідповідних для її первинного значення контекстах, які породжують вторинні, подібні, значення на зразок *розподіл* (61%) та *пояснення* (6%). Правильний відповідник – слово *виокремлення* – з поданих варіантів змогли вибрати тільки 32% респондентів. З тих само причин неправильно ідентифікованим студентами виявилось і значення слова *аномалія*, адже воно також часто вживається в невідповідних його значенню контекстах, які закріплюють за ним у свідомості носіїв української мови таке значення, як *дивина* (57%), витісняючи з ужитку питомо український відповідник *відхилення* (43%). Так само зазнало семантичних змін іншомовне запозичення *реформа*: 80% респондентів обрали відповідником до нього слово *зміна*. У 7% опитаних – це *розподіл*. Лише для 13% студентів це *перетворення*. Зауважимо, що лексеми *зміна* і *розподіл* не є семантично близькими. Це вказує скоріше на нерозуміння значення слова, ніж на нечітке розрізнення семантичних відтінків. Для широкого кола читачів, глядачів чи слухачів, напевно, варто замінювати слово *реформа* українським відповідником *перетворення*.

Отже, іншомовні лексеми, потрапляючи в українську мову, в контексти, зазнають смислових нашарувань, що підмінює їхнє справжнє значення, а згодом ці запозичення не лише витісняють повноцінні українські слова-відповідники, а й функціонують в мові зі зміненою семантикою, чим, звісно, завдають шкоди лексичній структурі української мови та наносять шкоду ще й формуванню мовної свідомості та мовної особистості молодих мовців.

Для більш точного аналізу даних і встановлення деяких причин розуміння чи нерозуміння семантики запозичених слів ми додали до опитувальника ще й такі питання: 1) чи потрібен вам словник, щоб зрозуміти значення поданих вище слів? 2) чи шукаєте ви зазвичай українські відповідники до іншомовного слова?

Так, статистична обробка результатів показала, що молоді люди, які зробили найменше помилок (1 помилки припустився 1% опитаних) розуміють, що їм необхідний словник, аби зрозуміти іншомовне слово, а 1% опитаних, які зробили найбільшу кількість помилок –

13 неправильних відповідей з 15 – вважають, що словник їм не потрібен, щоб зрозуміти значення слова.

Отже, вищий рівень грамотності мовця та рівень сформованості мовної особистості, то більш усвідомленою є потреба послуговуватися словником для з'ясування значення іншомовних слів, і, навпаки, що нижчий рівень грамотності й сформованості мовної особистості, то меншою є потреба перевіряти значення слів за словником. Якщо ж брати до уваги загальний результат, то така потреба в молоді недостатньо сформована.

Література:

1. Архипенко Л. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. Х., 2005. 172 с.
2. Байбакова І. Англійські запозичення у сучасному українському термінотворенні. *Проблеми української науково-технічної термінології* : тези III Міжнародної наукової конференції. Львів, 1994. С. 44–45.
3. Іващишин О. Проблема доцільності використання запозичень та інтернаціоналізмів у науково-технічній термінології. *Проблеми української науково-технічної термінології*: Тези I Міжнародної наукової конференції. Львів, 1992. С. 114–116.
4. Конституція України, Харків : ПП «ІГВІН», 2021. 64 с.
5. Коробова І., Семантичне та словотвірне освоєння новітніх запозичень в українській мові. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/aref/02_2018/Korobova_aref.pdf
6. Навальна М., Особливості функціонування запозичених лексем у мові українських засобів масової інформації. URL: http://www.scientific-notes.com/wp-content/uploads/2019/08/74_7.pdf
7. Реформи-2021: які зміни в цьому році чекають на Україну. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/12/stattja/polityka/reformy-2021-yaki-zminy-czomu-roczni-chekayut-ukrayinu>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-69>

DEVELOPING ENGLISH SPEECH SKILLS AN ESP COURSE

РОЗВИТОК НАВИЧОК АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ НА КУРСІ ESP

Syvokin H. V.

*Candidate of Philological Science,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of foreign languages
Odessa State Academy of Civil
Engineering and Architecture*

Сивокін Г. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Одеська державна академія
будівництва та архітектури*

Kartel T. M.

*Candidate of Pedagogical Science,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
foreign languages
Odessa State Academy of Civil
Engineering and Architecture
Odesa, Ukraine*

Картель Т. М.

*кандидат педагогічних наук,
доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Одеська державна академія
будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна*

The paper is devoted to the problems of teaching English for Specific Purposes to Ukrainian students of technical universities. A text is the main means contributing to the process of efficient teaching the future engineers to communicate the foreign language. Some specificity of English for special purposes and peculiarities of scientific texts are demonstrated.

One of the specific goals of teaching a foreign language at a technical university – understanding and adequate translation of scientific and scientific-technical foreign language texts in the specialty [2] – can be achieved by using authentic language material containing the terminology of the future profession's sublanguage. The structure of the proposed educational scientific texts, the clarity of their pragmatic orientation, and the adequacy of the linguistic tools used play an important role in this case. The right choice of appropriate text-forming elements, which ensure the completeness and integrity of the scientific educational text, is important in small-scale and in limited meaningful educational texts.

Based on the principle of appropriateness, the text can be considered as:

- 1) the unit of representation of the language material;
- 2) a means of forming speech skills;

- 3) a sample of a specific type of message;
- 4) source of information.

One of the necessary conditions for effective work on a text in an audience is the creation of a favorable psychological climate, a positive emotional mood [4]. Thus, professional English is considered not only as a means of communication, but also as a tool that contributes to the formation of personal characteristics.

The creative way of working on texts involves teaching the student audience techniques to help express their own thoughts, an effective tool in this case is the use of exercises aimed at developing the ability to convince the interlocutor, to argue their opinion [3].

Text coherence is also provided using signal words or guide words [1]: the beginning of a new thought, the transition to another subject or the addition of arguments during the presentation of thought, strengthening arguments with additional considerations, a generalization of what has been stated and the completion of the presentation of thought, an explanation of what has already been said, a paraphrase of what has already been said to explain the content, a statement of the opposite thought.

Teaching students the language techniques of expressiveness of scientific speech is of particular importance for the adequate transmission of the pragmatic orientation of the text in a foreign language. This, as mentioned above, means expressing the movement of thought: the beginning of the presentation, the activation of thought, logical allocation, connection with the foregoing, an indication of the result, connection with the subsequent [1, p. 209].

References:

1. Валгина Н. С. Теория текста. Москва, 2003. 279с.
2. Програма з англійської мови для професійного спілкування / колектив авторів. Київ : Ленвіт, 2005. 119с.
3. Тітова В. А. Модульно-проектна методика навчання англійської мови студентів вищих навчальних технічних закладів освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2001. 19 с.
4. Prabhu N. S. Second language pedagogy. Oxford : Oxford University Press, 1987. 53 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-70>

CORRELATION OF THE SOCIAL AND COMMUNICATIVE ROLES OF THE ADDRESSER IN THE OPEN LETTER

СПІВВІДНОШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА КОМУНІКАТИВНИХ РОЛЕЙ АДРЕСАНТА У ВІДКРИТОМУ ЛИСТІ

Cheberiak A. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate professor,
Associate Professor at the Department
of the Roman and German Philology
Rivne State University for Humanities
Rivne, Ukraine*

Чеберяк А. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри
романо-германської філології
Рівненський державний
гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Динамічний аспект соціального статусу відображений у понятті соціальної ролі. Статус узагальнює велику кількість соціальних ролей. Під роллю за В. І. Карасиком розуміємо стійкий шаблон поведінки, що включає дії, думки і почуття людини. Соціальна роль – комплекс стандартних загальноприйнятих очікувань, набір психологічних, соціальних та лінгвістичних характеристик поведінки особистості, співвідносних з її статусним положенням [2, с. 13]. Суттєвим компонентом соціальної ролі Л. П. Крисін називає саме очікування: «Те, що є правом одного рольового партнера, є обов'язком іншого, і навпаки. «Я маю право на щось» означає: я очікую від інших певних дій і вчинків, які відповідають їхнім ролям, входять у структуру цих ролей як обов'язки» [3, с. 43]. Спілкуючись, співбесідники мають певне уявлення про особу, яка виступає в тій чи тій соціальній ролі, і можуть прогнозувати типову поведінку виконавця ролі.

Крім соціальних, в лінгвістиці прийнято виділяти також комунікативні ролі. Комунікативні ролі – це «відносно сталі, внутрішньо зв'язані й очікувані іншими системи комунікативних вчинків індивіда, значною мірою визначені його соціальним статусом, віковими, гендерними та іншими чинниками» [1, с. 104]. Це той образ, який людина свідомо створює у спілкуванні для досягнення певної мети. Вони значно вужчі від соціальних, а тому їх репертуар значно ширший. Комунікативні ролі виявляються лише у ході комунікації й істотно впливають на характер комунікативного акту.

Розглянемо рольове втілення адресанта повідомлення на прикладі текстів відкритих листів. У відкритому листі стосунки між комунікантами обумовлюються об'єктивною і статусною характеристиками. Для спілкування у відкритому листі характерна асиметричність: партнери не рівні за статусом та соціальними ролями, один вищий, інший нижчий. Формальним адресатом відкритого листа є особа, наділена владою, правами, можливостями, яких не має адресант. Адресант відкритого листа має нижчий соціальний статус, він не має достатніх повноважень та визнає за адресатом право на прийняття рішення стосовно проблеми, з якою він звертається. Отже, загальний рух комунікації відбувається «знизу вгору». Оскільки контакт через ЗМІ є опосередкованим, то обов'язковим учасником комунікації є адресат-спостерігач, а особа, до якої звертається автор, присутня в ситуації лише «потенційно». Таким чином, істинним адресатом відкритого листа стає читачка аудиторія.

Автор відкритого листа виступає від себе особисто або від імені групи. Однак за будь-якого типу авторства текстовий суб'єкт мовлення персоніфікується у свідомості читача. Соціально-рольова позиція автора доповнюється конкретно-чуттєвою та містить відомості про його емоційно-психічні особливості. Рольовий статус адресанта – це основний компонент, що посилює сукупну ілюкативну силу контексту. Іншими словами, роль задає ракурс бачення події, напрям її інтерпретації. Аналіз текстів відкритих листів дозволив виділити такі символічні комунікативні ролі адресанта: «Патріот», «Народний захисник», «Інтелектуал-професіонал».

Основними темами, характерними для рольового образу «Патріот» є: зовнішня і внутрішня політика, економічний і соціальний розвиток країни, а також питання корупції, зловживання владою тощо. Етно-специфічними темами, що відрізняють образ «Патріот» в українській лінгвокультурі є: функціонування української мови у державі, оцінка історичних подій, національна самоідентичність та російсько-українська війна. Опозиція «свій – чужий» є базовою у семіотичному просторі рольового образу «Патріот». Парольний смисл «свій» входить до семантики одиниць, що позначають ціннісні домінанти, до яких апелює адресант. Апеляція до ціннісних домінант викликає емпатію читачів, підсилює вплив тексту на масову аудиторію. Так, загальними позитивними категоріями для українського патріота є: *«збереження української ідентичності»*, *«зміцнення України як європейської нації і держави вільних людей»*, *«українські Схід і Захід – разом»*, *«забезпечення прав і свобод наших громадян»*, *«верховенство*

права, права людини та демократичне суспільство», «європейські цінності, як-от право на відкритість, демократичність, професійність і прозорість» тощо.

Негативні реалії, що уособлюють антицинності, також розподіляються залежно від ідеологічної спрямованості адресанта. В українських відкритих листах це: *«елементи пихатої зневаги до української мови і культури», «глузування з українців як нації та особливо української інтелігенції», «образливі для національної гідності оцінки соціальної й інтелектуальної притомності нашого народу», «корупція, яка демонтує будь-які прогресивні реформи», «наруга над природними правами і свободами людини», «російські терористичні війська та колабораціоністи, що нищать Україну», «збройна агресія проти України», «розкрадання земельних ресурсів», «насильницька агресія проти народу і держави Україна», «нехтування європейськими цінностями», «саботаж реформ» тощо.*

Наступний рольовий – «Народний захисник» (борець за правду). «Народний захисник» звертається з відкритим листом, тому що прагне захистити інтереси співгромадян, які, на його думку, не враховуються при вирішенні важливих для країни проблем. Народ, який захищає адресант, у контексті подібних відкритих листів набуває соціально-психологічних характеристик і постає як *принижений, пригноблений, жертва.*

У ролі «Народний захисник» почасти виступає адресант-представник певного колективу, угруповання, який своїм зверненням у формі листа прагне донести позицію цього колективу, групи осіб, відновити порушену справедливість у певній галузі громадського життя. «Народний захисник» апелює до певного соціального прошарку, позиціонує себе як одного з багатьох, того, кому зрозумілі та близькі лиха й турботи народу: *«у мене, як і в мільйонів пересічних («маленьких») українців, виникає багато запитань»; «мене, як просту людину з подільської глибинки цікавить».* Мовленнєвими корелятами образу є інклюзивний займенник 1-ї особи множини *ми* зі значенням спільності, солідарності, часто у поєднанні з відокремленим уточненням: *«ми, українці, звертаємося до вас...», «ми, представники угорської національної меншини в Україні...».* У контексті відкритого листа така форма стає розширеним позначенням відправника повідомлення, за допомогою якого він об'єднує себе в адресантній функції з іншими особами, і, таким чином, створює ефект колективного адресанта повідомлення. Серед інших засобів, що реалізують ми-дискурс «Народного захисника» трапляються лексеми із значенням спільності (*разом, більшість*); лексеми з компонентом групової (соціальної)

віднесеності (*друзі, побратими, працівники, трудовий колектив, виборці*); етноніми (*українці, громадяни України, угорці Закарпаття, жителі Західної України*). Складовою образу захисника є лозунги, директиви, які виступають маркерами об'єднання та згуртованості: *«Народ стомився, його терпіння не безмежне!»; «Припиніть знущатися над людьми і Україною!»; «Пам'ятайте про людей не тільки перед виборами, але й після того, як вони за Вас проголосували!»*.

Позитивна самопрезентація адресанта в очах масового одержувача тексту реалізується через вибір комунікативної ролі «Інтелектуал-професіонал». Тематичний репертуар його листів може варіюватися (моральні, культурні, наукові, освітні, правові проблеми тощо), проте це завжди ті теми, у межах яких автор вважає себе безперечним фахівцем, здатним давати поради чи засуджувати некомпетентність інших. Мовленнєвими корелятами комунікативної ролі «Інтелектуал-професіонал» є позитивні твердження, які покликані засвідчити його професійну принадність: *«Я, як експерт-науковець, знаю», «маю значний науковий і практичний досвід», «не один рік досліджую питання», «моє прізвище можна побачити під конкретними публікаціями», «можу фахово готувати пропозиції для держави»*. Свої твердження «Інтелектуал-професіонал» завжди підсилює конкретними фактами, цитатами, посиленнями на наукові джерела. Він володіє мовою наукових текстів і знає галузь як фахівець. Його тексти нерідко насичені піднесеною, книжною та спеціальною лексикою.

Отже, стосунки між комунікантами відкритого листа детермінуються їх соціальними та комунікативними ролями. Виконання автором різнопланових комунікативних ролей вимагає використання певних мовних засобів, очікуваних партнером по мовленнєвій взаємодії; зміна рольового образу викликає і зміну мовних засобів. Рольові образи адресанта відкритого листа визначають його комунікативну поведінку у тексті, зумовлюють тематику листів, задають координати жанровій тональності й поточному комунікативному смислу.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с.
2. Карасик В. И. Язык социального статуса. М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. 333 с.
3. Крысин Л. П. Речевое общение и социальные роли говорящих. Социально-лингвистические исследования. М. : Наука, 1976. С. 42–52.

COMPARATIVE AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-71>

NOMINATION OF SPICES IN LEGAL DOCUMENTS OF THE OLD UKRAINIAN ERA (BASED ON THE MATERIALS OF UKRAINIAN-MOLDAVIAN CHARTERS OF THE 14–15th CENTURIES)

НОМІНАЦІЯ ПРЯНОЩІВ І СПЕЦІЙ У ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТАХ СТАРОУКРАЇНСЬКОЇ ДОБИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ УКРАЇНСЬКО-МОЛДАВСЬКИХ ГРАМОТ XIV–XV СТ.)

Babenchuk B. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Junior Researcher at the Department
of History of the Ukrainian Language
and Onomastics
Institute of the Ukrainian language of the
National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Бабенчук Б. В.

*кандидат філологічних наук,
молодший науковий співробітник
відділу історії української мови
та ономастики
Інститут української мови
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Дослідження історії формування лексичного рівня української мови за рукописними пам'ятками із територій її нинішнього й колишнього побутування є одним із актуальних завдань сучасного мовознавства. Лексикон пам'яток української мови неодноразово ставав об'єктом пильної уваги науковців, серед яких В. В. Німчук, Л. М. Полюга, А. А. Бурячок, П. П. Чучка, М. А. Жовтобрюх, В. Л. Карпова, М. Л. Худаш, Л. Л. Гумецька, І. П. Чепіга, Г. М. Дидик-Меуш, Г. В. Войтів та ін., але деякі групи української лексики залишаються недостатньо опрацьованими.

Однією з таких груп є лексика харчування, що тісно пов'язана із світоглядом певного народу, його традиційною культурою. Тому логічним є інтерес до зазначеної лексики як істориків та етнографів, так і лінгвістів, серед яких зокрема Л. М. Борис, Н. Г. Загнітко, Є. Д. Турчин, О. П. Оскірко, ін., які досліджували функціонування назв продуктів харчування у говірках української мови, та С. А. Яценко, С. П. Гриценко, З. Г. Козирєва, В. І. Невойт, О. А. Крижко та ін., що аналізували ці назви у діяхронії.

Харчові властивості спецій і прянощів, зумовлені як їхніми смаковими властивостями, так і здатністю підсилювати природний смак інших інгредієнтів страв, додавати їм нових відтінків, використовують у кулінарії; цілющі властивості – у традиційній і нетрадиційній медицині; ароматичні – у парфумерії; барвникові – для забарвлення; магічні – у календарній і родинній обрядовості.

Ще в давньоукраїнський період наші предки знали й використовували не тільки спеції та прянощі, що росли на наших теренах, а й «заморські». Вартість останніх часто дорівнювала вартості коштовного каміння, металів або хутра. Дорожнеча привезених прянощів була зумовлена значним ризиком, на який йшли купці, щоб доправити їх із далеких арабських країн, Середземномор'я, Індії, Китаю чи навіть Латинської Америки.

Відомості про спеції та прянощі, асортимент яких у часи Середньовіччя на території в межах сучасної України значно розширився, знаходимо в рукописних різножанрових пам'яках, зокрема й в українсько-молдавських грамотах XIV – XV ст. (далі – УМГ). УМГ, написані на території Молдавського князівства, де староукраїнська мова тривалий час мала статус державної, стали надійною джерельною базою для дослідження історії становлення лексики української мови, зокрема й лексики харчування. Особлива евристична цінність цих пам'яток зумовлена наявністю значної кількості елементів живої української мови того періоду.

Назви спецій і прянощів у діяхронії вже ставали об'єктом зацікавлення лінгвістів, частково їх схарактеризовано у колективній праці «Історія української мови. Лексика і фразеологія» [3], а С. П. Гриценко, проаналізувавши низку номенів на позначення прянощів у староукраїнських писемних пам'ятках, зауважила активне функціонування більшості з них у сучасній українській літературній мові [1].

В УМГ засвідчено порівняно невелику кількість назв спецій і прянощів, що зумовлено жанрово-стильовою належністю пам'яток. Ці назви виявлено переважно у *грамотах-дозволах, митних і торгових юридичних актах*.

Виокремлюємо такі лексеми на позначення спецій:

темянъ 'чебрець': *а коли имуть купити татарскыи товаръ, у сочавъ, или шолкъ <...> или темъанъ, или грецкыи квас, отъ гривну* (1408 ДМІШМ, II, 630; 1434 ДМІШМ, II, 668; 1456 ДМІШМ, II, 788). Лексема походить з грецької мови (пор.: гр. *θymiāna* 'куріння; стел. *темянъ*) [ЕСУМ, 5, с. 568]. У сучасній українській мові як нормативна функціонує лексема *чебрець* [СУМ, XI, с. 289];

ингбир / инбир 'імбир': *а коли имуть купити татарскыи товаръ <...> или грецкии квас, или **ингбир**, а они абы платили от гривны три гроши* (1456 DMİŞM, II, 788); *А коли имуть купити татарскыи товаръ или заморскыи у Соочавъ: и камхи <...> или грецкии кфас, или **инбир*** (1460 DLŞM, II, 273). Лексему, ймовірно, через польське посередництво запозичено з німецької мови [ЕСУМ, 2, с. 297]. У сучасній українській мові *імбір* 'тропічна трав'яниста рослина, м'ясисте кореневище якої багате ефірними оліями', 'прянощі, виготовлені з цього кореневища' засвідчена як нормативна [СУМ, IV, с. 18];

шафран 'шафран': *Почениши где есть головное мыто... циквы, **шафран**... а от того от усево цобы платили у Серети мыто* (1460 DLŞM, II, 273). Лексему через польське посередництво запозичено з середньовісньонімецької мови, раніше – італійською мовою із арабської [ЕСУМ, 6, с. 390]. У сучасній українській мові *шафран* 'багаторічна трав'яниста рослина родини півникових переважно з оранжево-жовтими квітами', зб. 'висушені приймочки квітів цієї рослини, які використовують для виготовлення оранжево-жовтих фарб, прянощів, ліків тощо', засвідчена як нормативна [СУМ, XI, с. 422];

перець 'перець': *имуть купити татарскыи товаръ или заморскыи у Соочавъ: ... или **перець**; а що привезоут от Басараб или от Тоуркох, или **перець**, или баволноу* (1460 DLŞM, II, 273–274). Лексему запозичено з латинської мови [ЕСУМ, 4, с. 346–347]. У сучасній українській мові *перець* 'тропічна повзуча рослина, а також її плоди у вигляді зернят із гірким смаком і пряним запахом, що вживаються як приправа', засвідчена як нормативна [СУМ, VI, с. 318].

Отже, назви спецій і прянощів складають нечисленну лексико-семантичну групу УМГ. Наявні номени в юридичних актах господаря Стефана Великого до литовських купців, де підтверджено й затверджено торгівлі мита, які раніше встановлені попередниками – предками воєводи. Серед товарів, які підлягали оподаткування, окрім спецій і прянощів, були ще різноманітні тканини, зброя, худоба, хутро, предмети розкоші.

Усі проаналізовані однослівні за будовою лексеми мають іншомовне походження: грецьке, германське, арабське й латинське; у такій або подібній фонетичній формі вони функціонують і в сучасній українській мові, зберігши значення.

Література:

1. Гриценко С. П. Динаміка лексику української мови XVI – XVII ст. : дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 / Ін-т філології Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Київ, 2018. 1150 с.

2. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / редкол. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ : Наук. думка, 1982–2012.
3. Історія української мови. Лексика і фразеологія / В. О. Винник, В. Й. Горобець, В. Л. Карпова [та ін.] ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1983. 742 с.
4. Словник української мови : в 11 т. / [ред. І. К. Білодід та ін.] ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970–1980.
5. Bogdan I. Documentele lui Ștefan cel Mare. Vol. I–II. București , 1913.
6. Costăchescu M. Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare. Vol. I–II. Iași : Viața Românească, 1931–1932.

Умовні позначення:

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови

СУМ – Словник української мови

DLȘM – Documentele lui Ștefan cel Mare

DMÎȘM – Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-72>

SUGGESTION AS A UNIVERSAL COGNITIVE MECHANISM OF CONCEPTUALIZATION OF HUMAN CONSCIOUSNESS

СУГЕСТИВІЗАЦІЯ ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ КОГНІТИВНИЙ МЕХАНІЗМ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

Balaban O. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor, Associate Professor
at the Department of General Linguistics
and Germanic Studies
Dragomanov National Pedagogical
University
Kyiv, Ukraine*

Балабан О. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри загального
мовознавства і германістики
Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

Сугестія, або навіювання – це процес впливу на психіку людини, пов'язаний зі зниженням свідомості і критичності при сприйнятті навіюваного змісту, що не вимагає ні розгорнутого логічного аналізу,

ні оцінки. З давніх часів мова застосовувалася як потужний прийом сугестії. Ця форма людського спілкування володіє дуже сильним емоційним впливом і здатна викликати не тільки бажаний відгук, а й задані форми поведінки. Емоційний вплив промови забезпечує у певної аудиторії і міру її переконливості (для прикладу згадаємо голос священика в церкві).

Б. Ф. Поршнев висуває сугестивну теорію походження мови, підтверджуючи свою гіпотезу даними нейрофізіологів про те, що з усіх зон кори головного мозку людини, причетних до мовної функції, тобто до другої сигнальної системи, еволюційно давні інших, первинніших інших – лобова частка, зокрема префронтальний відділ. Розкриваючи дію механізму сугестії, Б. Ф. Поршнев [4] по суті приєднується до концепції соціального походження вищих психологічних функцій людини, розвиненої відомим радянським психологом Л. С. Виготським стосовно до психічного розвитку дитини [2]. Згідно Л. С. Виготському, всі вищі психічні функції суть інтеріоризовані соціальні відносини: людина і наодинці з собою зберігає функції спілкування.

Звернувшись до сучасних психологічних теорій, що вже оминають опис первісних людей з потребами першої сигнальної системи (див., напр.: Е. Шостром, 1992; М. Джеймс, Д. Джонгвард, 1993; М. Е. Литвак, 1992; 1994; Карнегид., 1989; Берне., 1991; А. Ігнатенко, 1994 та ін.), зауважимо, що потреби маніпулювати собі подібними не тільки не зникли, але і зросли неймовірно. Одним із найяскравіших прикладів маніпуляцією свідомістю людини вже багато століть є реклама, а науково-технічна революція XX-XXI століть посилює цей ефект у кілька разів. Розглядаючи використання стилістичних фігур та тропів К. О. Новікова [3] стверджує, що всі рівні мови використовуються для залучення споживачів і збуту продукції. Дослідниця поділила всі стилістичні фігури та тропи на п'ять груп в залежності від їх структури та призначення: фонетичні, графічні, морфемні, лексичні та синтаксичні одиниці та демонструє це на прикладі рекламних слоганів [3].

1. *Фонетичні стилістичні фігури* – призначені для передачі емоційних ефектів та створення яскравих образів за допомогою звукових комбінацій. До них належать: звуконаслідування (Наприклад: *Schweppes*: “**Schhh!** You know who?” ‘Шшшшш! Ти знаєш хто?’ – звук, який повторює шипіння пляшки Швепса при відкритті), алітерація (Наприклад: *GAS*: “**Keep it simple!**” ‘Спріймай це легко!’), асонанс (Наприклад: *GAS*: “**Keep it simple!**” ‘Спріймай це легко!’),

рима (Наприклад: *Smile Fast Food*: “**Fast food, fast good.**” ‘Стане швидко тобі good, якщо ти зайдеш в Fast Food’).

2. *Графічні стилістичні засоби* – особлива група, що використовується переважно для друкованої реклами, оскільки передається за допомогою зміни написання слів з певною метою. Звуковий образ слів при цьому може не змінюватись, отже, якщо рекламний слоган з такими стилістичними засобами не супроводжується зображенням (наприклад, радіо реклама), то можна й не досягти поставленої мети. До графічних засобів відноситься графон – навмисне порушення форми слова з метою передачі інформації про походження людини, соціальне становище, освіту або емоційний стан. У рекламних слоганах використовуються різні види графона: – збільшення кількості літер у слові. Наприклад: *Wenny's*: “**Bacon gooood, cheese gooood!**” ‘Бекон гаааарний, сир гаааарний!’ – подовження літер створює враження довготривалості насолоди від смаку страв; – неправильний правопис слів, скорочення слів. Наприклад: *KFC*: “**It's finger lickin good.**” ‘Такий гарний, що аж пальці можна проковтнути’ – слово “.

3. *Морфемні стилістичні засоби* – слугують для передачі додаткової інформації (логічної, емоційної, експресивної) за допомогою використання суфіксів або префіксів з яскраво вираженим логічним значенням. Наприклад: *Mercedes-Benz*: “**Unlike Any Other**” ‘Не такий як усі’ – увесь слоган можна замінити словом “different”, але воно не містить такого емоційного ефекту, як слово “unlike”, яке в своїй основі має значення ‘подобатись’.

4. *Лексичні стилістичні засоби і тропи* – найбільша група, яка зустрічається в рекламних слоганах, адже саме через лексичні засоби мови можна передати інформативну частину повідомлення і досягти необхідного стилістичного ефекту. До цієї групи належить дуже багато стилістичних засобів, які використовуються для емоційної інтенсифікації висловлювання, для посилення його виразності. Слід зазначити високу концентрацію епітетів (Наприклад: *Toyota*: “**Incredible drive**” ‘Неймовірна їзда’), порівнянь (Наприклад: *Volvo*: “**As naughty as you want it**” ‘Неслухняний, як ти і хочіє’), гіпербол (Наприклад: *Toyota*: “**Overwhelming success**” ‘Безмежний успіх’), метафор (Наприклад: *KFC*: “**Powerhouse of flavours**” ‘Атомна станція смаку’), персоніфікацій (Наприклад: *Toyota*: “**The car that reads the road**” ‘Машина, яка читає дорогу’), які допомагають рекламодавцям представити свій товар з найкращого боку, звернути увагу на його переваги серед інших товарів, підкреслити його характерні риси, створюючи яскраві образи в думках споживачів. Дуже часто можна

зустріті поєднання лексичних засобів з фонетичними або синтаксичними в одному слогані для ще більшого ефекту.

5. *Синтаксичні стилістичні засоби і тропи* – використання структурних елементів речення для створення стилістичного ефекту. Часто поєднуються з іншими стилістичними засобами. Найпоширенішим в рекламних слоганах є використання різного роду повторів, зміни порядку слів (інверсія), еліптичних конструкцій, відділення частини тексту розділовими знаками, навмисний пропуск сполучників тощо. Наприклад: *Coca Cola: "One thing the world will always share... A taste for the best. **Coke is it!**" 'Haniy, який розділяє увесь світ. Смак для найкращих. Це є Кола!'* – використання інверсії дозволяє зробити акцент на назві продукції.

Відносно реалізації комунікативних стратегій і тактик сугустивного впливу на споживача, то їх загалом, на думку комунікативістів (І. В. Городецька, О. С. Іссерс, С. Романюк та ін.), можна поділити на логічні доводи (звертання до розуму людини) та емоційні звернення (утворення привабливого образу для споживача): 1) стратегія впливу на емоційну сферу адресата; наприклад: *"YOUR COMFORT – OUR SUCCESS. We simply must give you the best that modern methods have devised."* (NY, Sep. 25, 1926, P. 64); 2) стратегія встановлення рапорту; *"Strike a Chord on the KNABE MIGNONETTE and listen long and intently. One chord is enough to enrapture the ear. Glance at the smart contour of the case – it is a case of love at first sight! Examine the beautiful mahogany, brought to a superb finish through varnish, rare oils and painstaking hand labor. You will long to possess this dainty baby grand."* (NY, Feb. 21, 1925, P. Inside Back Cover); 3) стратегія використання мета-програм; наприклад: *"LINCOLN LS Luxury is more than a hood ornament. It's a filling you get when you're living by your own rules. It's knowing that something the best thing about a 3.9 litre 32-valve V8 is that it gets you to a place where you can slow down faster."* (NY, Dec. 25, 2000, P. 37); 4) стратегія індукції трансу; наприклад: *"Forget gloves, forget shoes, forget names, forget news – in the beautiful shock of seeing yourself in the new Seamprufe No-iron Bonus Batiste Lingerie!"* (NY, Jan. 28, 1956, P. 3); 5) стратегія ототожнення товару з підсвідомими мотивами адресата; наприклад: *"I dreamed I went strolling in my MAIDENFORM* BRA Loafing along and loving it! Why, I never dreamed before I could look so lovely! And all because of my Maidenform bra. No wonder people stare. There never was a bra that fitted quite like this... so comfortable, so sure, so completely secure. I'd never be without a Maidenform bra, not even in my wildest dreams."* (NY, Oct. 29, 1941, P. 10); 5) стратегія зменшення

тиску на адресата; наприклад: “*You can choose from four S-Class sedans: the 560 SEL and 420 SEL V-8s, and the 300 SEL and new SE six-cylinder models.*” (NY, May 9, 1988, P. 11); 6) стратегія навіювання; наприклад: “*The only thing that matters in Scotch is taste. Buy one bottle.*” (NY, Mar. 31, 1973, P. 15) [Романюк, 2009].

А на думку О. Арешенкової [1] вплив рекламної продукції на свідомість споживача загалом відбувається завдяки відомим формулам AIDA: attention (увага) → interest (інтерес) → desire (бажання) → action (дія) та VIPS: visibility (видимість) → identity (особа) → promise (обіцянка) → singlemindedness (цілеспрямованість).

Як бачимо сугестивний вплив на людину відбувається всіма можливими засобами: мовними (фонетичними, графічними, стилістичними, лексичними тощо), за допомогою комунікативних стратегій і тактик та вироблених ментальних формул.

Література:

1. Арешенкова О. А Комунікативно-прагматичні та стилістичні параметри рекламного тексту. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2018. 176 с.
2. Выготский Л. С., Лурия А. Р. Этюды по истории поведения: Обезьяна. Примитив. Ребенок. М. : Педагогика-Пресс, 1993. 224 с.
3. Новікова К. О. Методи відтворення стилістичних фігур і тропів у процесі перекладу художніх текстів (на матеріалі роману Е. А. По «Падіння дому Ашерів»). *Одеський лінгвістичний вісник*. 2016. Вип. 7. С. 272–276.
4. Поршнев Б. Ф. О начале человеческой истории (проблемы палеопсихологии). М. : Мысль, 1974. 487 с.
5. Романюк С. К. Комунікативні стратегії й тактики реалізації сугестивного впливу в дискурсі американської комерційної реклами. *Психолінгвістика*. 2009. Вип. 4. С. 235–242.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-73>

INTERPRETATION OF THE TERM “CAUSAL DOMINANT” IN COGNITIVE AND SEMANTIC STUDIES

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕРМІНА «КАУЗАЛЬНА ДОМІНАНТА» У КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Vainorenien I. P.

*PhD., Assistant Professor at the
Department of Applied Language
Studies, Comparative Linguistics and
Translation
National Pedagogical Dragomanov
University
Kyiv, Ukraine*

Вайноренс І. П.

*доктор філософії,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
порівняльного мовознавства
та перекладу
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

Полідисциплінарний підхід гуманітарних досліджень до інтерпретації мовних та мовленнєвих феноменів передбачає багатошаровість розуміння значної кількості термінологічних одиниць, а індивідуально-колективна спрямованість сучасних лінгвістичних досліджень, у свою чергу, зумовлює потребу в перегляді традиційних підходів до вивчення проблеми відображення особливостей концептуалізації та категоризації каузальних зв'язків у національних картинах світу, зокрема їх мовної / мовленнєвої репрезентації (А. О. Бесяцька, В. О. Карлова, А. В. Корольова, Н. Є. Леміш та ін.) [1, с. 83]. Сучасна лінгвістика розглядає мову як невід'ємний механізм мислення й пізнання людини (О. М. Амагов, Е. Бланко, Г. ван де Коут, Е. Нейлеман, В. Г. Пасинок інші). За таких обставин найважливішою складовою проблеми зв'язку мови, мислення, пізнання, картування дійсності виступає встановлення механізмів каузальної концептуалізації, категоризації з подальшим вираженням каузальних зв'язків засобами різних мов, зокрема споріднених через каузальний комплекс, конституентом якого виступає саме каузальна домінанта [2, с. 142].

Метою нашої розвідки є висвітлення міждисциплінарної природи терміна *домінанта* та терміна *каузальна домінанта*.

Це зумовлює вирішення наступних **завдань**: 1) здійснити дефініційний аналіз лексеми «домінанта» та матеріалі словників різних типів; 2) визначити специфіку змістового навантаження поняття «домінанта» в різних галузях знання.

Термін *домінанта* використовується в багатьох сферах життя, наприклад, у музиці, архітектурі, літературі, фізіології. Зазначимо, що у загальному розумінні лексема *домінанта* тлумачиться як «1. Основна, пануюча ідея, головний, пануючий принцип. Основна ознака або найважливіша складова частина чого-небудь. 2. Тимчасово пануюче вогнище збудження в центральній нервовій системі людини і тварини» [3, с. 363].

У філософському розумінні – це головний компонент людської свідомості, який визначає відношення людини до світу природи, суспільства. Така інтерпретація наближена до поданої в Словнику Online Etymology Dictionary: mid-15c., *dominaunt*, in *ordre dominaunt*, the name of the fourth order of angels, from Old French *dominant* (13c.) and directly from Latin *dominantem* (nominative *dominans*), present participle of *dominari* "to rule, dominate, to govern," from *dominus* "lord, master," from *domus* "house" (from PIE root **dem-* "house, household") [5].

Одне з найбільш відомих учень про домінанту було засновано О. О. Ухтомським, який сформулював принцип домінанти щодо пояснення дій живих істот: у кожний момент відбувається цілісний поведінковий акт, для чого потрібна координація всього організму). Тимчасовим управляючим центром є домінанта, яка використовує та розподіляє енергію для виконання ментальної чи фізичної дії. Сам О. О. Ухтомський вважав це принцип універсальним, що можна співвіднести з принципом всесвітнього тяжіння [4, с. 231]. Також таке пояснення не протирічить інтерпретації каузальної домінанти у наших дослідженнях, де каузальність репрезентується каузальним комплексом у вигляді ментально-логічного конструкту (до складу якого входять 10 каузальних домінант на позначення каузальних ситуацій: *причина, ефект, підстава, висновок, умова, результат, допуст, наслідок, мета, засіб*), що об'єктивується СК КАУЗАЛЬНІСТЬ (варіантами цього концепту), експлікованим єдністю типових пропозицій і їхніх структурних схем, які на мовному рівні вербалізуються лексичними одиницями, пов'язаними змістом і розташованими у певній послідовності [1, с. 85].

Отже, під *каузальною домінантою* ми розуміємо конститuent каузального комплексу (ментально-логічного конструкту), що знаходиться в одній з п'ятих визначених бінем: причина – ефект, підстава – висновок, умова – результат, допуст – наслідок, мета – засіб), реалізуючись у мовленні у вигляді експліцитної або імпліцитної складової каузальної ситуації, тобто виконуючи роль компонента – антецедента каузації або її консеквента, що відкриває перспективи подальшого дослідження

певних фрагментів каузальних ситуацій за допомогою мовних засобів через об'єктивацію одного з варіантів СК КАУЗАЛЬНІСТЬ.

Література:

1. Вайноренс І. П. Визначення типів і прототипів ефекту для лексем effect / ефект, result / результат, consequence / наслідок (за результатами корпусних досліджень). *Філологічні науки, міжкультурна комунікація та перекладознавство* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції / Ченстохова, Республіка Польща: Полонійна академія в Ченстохові, Центр українсько-європейського наукового співробітництва, 2021, 23–24.04. Том 2, С. 82–86.
2. Вайноренс І. П., Леміш Н. Є. Сучасні методологічні принципи вивчення каузальної домінантності *ЕФЕКТ* у мовознавстві та процедура її зіставного дослідження». *Forum Filologiczne Ateneum* 1(9)2021. С. 141–161.
3. СУМ: Словник української мови: в 11 т. (1970–1980). [ред. кол.: І. К. Білодід (гол. ред.) та ін.]. Київ : Наукова думка, 1970. Т. 2 : Г–Ж. С. 550.
4. Ухтомский А. А. Доминанта. Статьи разных лет. 1887–1939. СПб. : Питер, 2002. С. 448.
5. OED Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com/word/effect#etymonline_v_1015

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-74>

ON POLYSEMY IN ENGLISH AND UKRAINIAN

ДО ПИТАННЯ ПОЛІСЕМІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Onyshchak H. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of
English Philology
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Онищак Г. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Language is at the heart of our understanding of cultural identity. It is “conceived as a functional inheritance of a civilization’s history” [1, p. 36], a socially-embedded practice. People accomplish many things with language.

They communicate through it, endowing culture with meaning. Regardless of their common roots, languages differ primarily in how their elements are expressed. The lexicon appears to be “one area of language where differences are readily apparent” [7, p. 73–74]. Words are used to make references to the ambient world we live in and therefore are capable of carrying out specific cultural “footprints”. Consequently, the world is understood by accessing semantic information encapsulated in concepts [1, p. 39; 5, p. 80].

The focus of contemporary typological research has recently shifted to the structural properties of languages. In this regard, a comparison of English and Ukrainian lexical stocks denoting *good* may yield some insights into the structural properties of the lexical systems of the two languages. Polysemy seems to be an objective criterion for comparison since it relates to “the stable linguistic knowledge encoded by lexical concepts prior to language use” [2, p. 155]. Furthermore, it helps explain the diachronic evolution of word meaning [8, p. 116] and “contrasts with vagueness, where a single word encompasses a broad range of referents not because it has multiple senses, but because it has one very general sense” [4, p. 174].

The study aims to define the role of polysemy in structuring and organizing the lexical stocks denoting *good* in modern English and Ukrainian.

Polysemantic words within the lexico-semantic group “Good” in English and Ukrainian do not occur in a random order but are hierarchically organized. Their meanings are shaped due to extralinguistic factors. The former are derivable from their position in a relational network. The matrix method best reveals semantic correlations between the words denoting *good* in English and Ukrainian. In the matrix, the former are fixed through lines and columns, where the vertical axe shows the lexical stock and the horizontal one – the seme stock. The sign (+) denotes the relation between the lexical units and their meanings in the studied languages. The words and their meanings in the matrix are grouped in the descending order due to their quantitative expression – from the most polysemantic to monosemantic ones.

Lexico-semantic groups “Good” in English and Ukrainian are divided into the words with high (84 nouns in English and 14 – in Ukrainian), middle (110 nouns in English and 24 – in Ukrainian), low degrees of polysemy (217 nouns in English and 128 – in Ukrainian) and monosemantic ones (6 nouns in English and 51 – in Ukrainian). Concerning quantitative characteristics, the groups of nouns with the low degree of polysemy are the most numerous in both languages, making up 51,3% of the lexical stock under study in English and 58,9% – in Ukrainian.

Comparing the polysemantic words denoting *good* in English and Ukrainian, we can assume that the meanings of the related words do not align

perfectly in the compared languages. For instance, the English word *good* possesses 17 meanings. The compilers of the Oxford English Dictionary define it as follows: *whatever is good in itself or beneficial in effect; the good portion, side, or aspect (of anything); the well-being, profit, or benefit (of a person, community, or thing; the resulting advantage, benefit, or profit of anything); a good quality, virtue, grace; a good action; something, whether material or immaterial, which it is an advantage to attain or possess; a desirable end or object; property or possessions; movable property; sealable commodities, merchandise, wares* [6]. However, its counterpart *добро* in Ukrainian has 7 meanings: everything positive in human life, satisfying people's interests, desires, and dreams (*усе позитивне в житті людей, що відповідає їх інтересам, бажанням, мріям*); good (*благо; протилежне лиху, зло*); an act of goodwill (*добра, корисна справа, вчинок і т. ін.*); the satisfaction one feels in certain circumstances (*про задоволення, яке хто-небудь відчуває від певного становища, певних обставин і т. ін.*); one's belongings (*сукупність належних кому-небудь речей, предметів, цінностей і т. ін.; майно*); something bad, of poor quality (*ірон. про щось погане, недоброякісне, незначне і т. ін.* [9, Т. 2, с. 323]. Furthermore, the lexical units in question establish multiple formal system relations which extend their semantic depth. For example, the noun *добро* has a semantic relation with the words *милість, ласка, послуга, подвиг* and *благодіяння*, denoting a kind or good action.

The results of this study show that polysemy is a linguistic universal with language-specific lexicalization patterns in each of the languages. From this viewpoint, there is no precise semantic identity between the polysemantic words denoting *good* in English and Ukrainian. Polysemy ensures both the economy of language means and an objective criterion for system and structural parametrization of the studied lexis. The studied words present potential semantic overloads due to their representational depth and the complex network of relations they enter into.

The prospects for further study concern a comprehensive lexico-semantic analysis of the nouns denoting *good* in English, Ukrainian and French.

References:

1. Chassy P. How Language Shapes Social Perception. Language and Identity: Discourse in the World. London – New York – New Delphi – Sydney : Bloomsbury, 2015. P. 36–51.
2. Evans V. How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models, and Meaning Construction. Oxford – New York : Oxford University Press, 2009. 377 p.

3. Fabian M. Comparative Research of Etiquette Nouns in English, Ukrainian and Hungarian. *Development of Philology and Linguistics at the Modern Historical Period*. Lviv-Torun : Liha Pres, 2019. P. 161–179.
4. Israel M. Semantics: How Language Makes Sense. How Languages Work: An Introduction to Language and Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. P. 150–179.
5. Onyshchak H., Popovych Y. Semantic Peculiarities of the Nouns with the Middle Degree of Polysemy Denoting *Good* in English. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 22, т. 2. С. 79–84.
6. Oxford English Dictionary in 20 volumes on CD-ROM (v. 4.0). 2nd ed. 2009. Oxford : Oxford University Press.
7. Saed J. I. Semantics. 2nd ed. Oxford : Blackwell Publishing, 2003. 413 p.
8. Valenzuela J. Meaning in English: An Introduction. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 202 p.
9. Словник української мови в 11-ти томах / за ред. І. К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-75>

CONCEPTUAL ANALYSIS AS A METHODOLOGICAL BASIS FOR COMPARATIVE STUDY OF PAROEMIAS

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ЗІСТАВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРЕМІЙ

Savchenko O. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of
Comparative Pedagogy and Methodology
of Teaching Foreign Languages
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University
Drohobych, Lviv region, Ukraine*

Савченко О. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри порівняльної
педагогіки та методики викладання
іноземних мов
Дрогобицький державний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область,
Україна*

Conceptual analysis is fundamental to many humanities, such as philosophy, psychology, sociology, cultural studies, literary studies, and

linguistics in particular. It is used by cognitive linguistics, communicative linguistics, linguistic and cultural studies, ethnolinguistics, comparative linguistics, psycholinguistics, etc. The universality of the application of this method in various fields of knowledge is due to the possibility of systematic study of the concept from the standpoint of not only one, but several sciences.

All methods of conceptual analysis pursue a common goal, but each of them has its peculiarities. In order to conduct comparative study of English and Ukrainian paroemias, we consider it expedient to use an integrated approach, which is a symbiosis of linguistic-cognitive, linguistic-cultural, and cognitive-discursive ones.

With the linguistic-cognitive approach, the model of the concept is a multi-layered structure containing the core (prototypical unit of the concept), near and far peripheries and the interpretive field of the concept, which involves evaluations and interpretation of the content of the core by national, group and individual consciousness. Cognitive-discursive one involves the analysis of a concept within a certain discourse. However, the dominant is the linguistic and cultural approach, which is based on the interpretation of the concept as a mental unit of knowledge about the world, which has a complex heterogeneous, multidimensional structure; linguistic expression and marked by ethno-cultural specificity.

Speaking about the complexity of the structure of the concept, its components are not only the elements that form the concept, but also everything that makes it a representative of culture – origin, associations, connotations, evaluations, etc. So, culturally marked associations, connotations, evaluations, etymology, etc. are superimposed on the conceptual component of the concept. Natural language provides access to the concept as a mental entity by verbalizing it. Thus, the verbalization of a concept is its expression by means of language.

The following components are distinguished in the concept as a multidimensional mental formation: 1) notional; 2) perceptual-figurative; 3) evaluative [1, p. 56]. The notional component reflects the indicative and definitional structure of the concept; the figurative component fixes the cognitive metaphors that support it in linguistic consciousness, and the evaluative one is determined by the place occupied by the name of the concept in the language system.

As a means of verbalizing concepts, they are meaningful linguistic units, as “they not only give concepts a certain rational-emotional qualification, but also record those meaningful transformations that occur in language and culture. The mental structure of the paroemically profiled concept is based

on the same components as the structure of the lexicalized concept – on the concept, image, evaluation. However, the perceptual-figurative component is dominant here, because it reflects the moral and didactic orientation of paroemias [1, p. 120].

Thus, taking into account all these statements on the structure of the concept, we elaborated integrated conceptual analysis, which is based on the understanding of the concept as a three-component mental structure. The algorithm of its research comprises five stages:

1. Definition of the verbalizer of the corresponding concept.
2. Analysis of the conceptual core of concepts with the involvement of explanatory and encyclopedic dictionaries, namely, dictionary definitions of the concept name and synonyms; establishment of semantic features that make up the conceptual component of the concept; analysis of the features of the development of the semantics of the name-concept; selection of background information from mythological, cultural and ethnolinguistic reference books, dictionaries of symbols; consideration of paroemic samples that make it possible to expand the conceptual component of the analyzed concept.
3. Identification of cognitive features included in the perceptual-image component. This stage involves the search and analysis of metaphors of the name of the concept in the paroemias of the languages under study, which are objectivized by individual components or the integral phraseological meaning of the paroemia, as well as the comparison of the paroemically verbalized figurative component of the concept with the lexically verbalized figurative one.
4. Outline of the evaluative component reflected in paroemic units of the compared languages.
5. Singling out isomorphic and allomorphic cognitive features of the researched concepts, which makes it possible to distinguish universal and ethno-specific culturally determined components of the lexemes of the Ukrainian and English languages for the designation of this or that landscape concept, along with the general linguistic meanings.

To sum up, this integrated approach to conducting conceptual analysis of paroemias in different structural languages includes elements of linguocognitive, linguocultural, and cognitive-discursive approaches, but the actual linguocultural approach prevails, which is based on the interpretation of the concept as a mental unit of knowledge about the world, which has a complex heterogeneous, multidimensional structure, linguistic expression and marked by ethno-cultural specificity.

References:

1. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-76>

**ETYMOLOGY OF CONCESSIVE MARKERS
IN OLD GERMANIC LANGUAGES**

**ЕТИМОЛОГІЯ МАРКЕРІВ ПОСТУПКИ
У ДАВНЬОГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ**

Tuhai O. M.

*Doctor of Philosophy in Philology,
Senior Lecturer at the Department
of Germanic Philology
Borys Grinchenko
Kyiv University
Kyiv, Ukraine*

Турай О. М.

*доктор філософії з філології,
старший викладач кафедри
германської філології
Київський університет
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

У нашому дослідженні схарактеризовано спільні та відмінні етимологічні риси маркерів введення поступальної дії в підрядному реченні поступки у давньогерманських мовах (готська, давньоскандинавська, давньосаксонська, давньоанглійська, давньофризька, давньо- / середньовісхньонімецька мови).

У давньогерманських мовах в складному реченні семантична реалізація маркерів поступки відбувалася на рівні поєднувальних конекторів *peah / thoh / thogh / þōt / doh* та інші у різних напрямках маркування субординативної клаузи, а саме в ініціальній, медіальній та кінцевій позиціях.

За походженням сучасний англійський сполучник поступки *though / although* (хоча, проте) має скандинавське значення та походить від англо-саксонських сполучників (Anglo-Saxon) *ðēah, ðēh*, середньоанглійських сполучників *thogh, theigh*, де прагерманським типом виступає як основа слово-зв'язка *thau-h* – в якому флексія *-h* вважається енклитиком, а частка *thau-* – це основа вказівного займенника *that* [6, с. 554]. У давніх германських мовах конектор введення поступальної дії мав наступну реалізацію [5, с. 763; 6, с. 554; 3; 8]:

1) давньоскандинавська мова (Old Norse) – *poh* / *pōt* / *pō*;
 2) давньосаксонська мова (Old Saxon) – *thoh*; 3) давньофризька мова (Old Frisian) – *thāch*; 4) давньовісхіднонімецька мова (Old High German) – *doh*; 5) середньовісхіднонімецька мова (Middle High German), сучасні голландська / німецька, данська, шведська мови (Dutch / German, Danish, Swedish) – *doch* / *dog* / *dock*; 6) готська мова (Gothic) – *pauh* / *thauh* / *ap=pan* / *jabai* / *pauh-jabá*; 7) давньоанглійська мова (Old English) – *peah* (*pe*) із граматиалізацією в середньоанглійській мові (Middle English) як сполучник *thogh*, *though*.

У нашому дослідженні складних речень із підрядним реченням поступки в давніх германських мовах засвідчуємо актуалізацію сполучників уведення поступальної дії вибірково в наступних прикладах:

(1) двн.-англ. (Old English): Beowulf Geata, ær he on bed stige: “No ic me an herewæsmun hnagan talige, guþgeweorca, þonne Grendel hine; forþan ic hine sweorde swebban nelle, aldre beneotan, **peah** ic eal mæge”. – Beowulf Geat, ere the bed be sought: “Of force in fight no feebler I count me, in grim war-deeds, than Grendel deems him. Not with the sword, then, to sleep of death his life will I give, **though** it lie in my power” (“Beowulf” / “Beowulf and Judith” 676–680) [1; 2].

(2) двн.-сканд. (Old Norse): “Sunr es betri, **pōt** sē sīþ of alinn ept genginn guma; sjaldan bautarsteinar standa brautu nær, nema reisi niþr at niþ”. – “A son is better, **though** late he be born, And his father to death have fared; Memory-stones seldom stand by the road Save when kinsman honors his kin” (“Poetic Edda”, Hovamol, The Ballad of the High One, Verse 72) [4, c. 67].

(3) готськ. (Gothic): “jah ni wilda laggai hueilai. Afaruþ~þan þata qap in sis silbin: **jabai** jah guþ ni og jah mannan ni aista, ... ». – “And he would not for a while: but afterward he said within himself, **Though** I fear not God, nor regard man; ... » (“Wulfila Bible”, Luke, 18:4) [9].

(4) двн.-фризськ. (Old Frisian): “Ac willath hini sina friond eta withon ur-tia, sa hach thet kind thenne framde man mith sine fia te kapande, ther mith him gunge to tha without stonda, and halde iuen-godene del ediles lauon; **thach** thet kind se wel ena halua kni bi-efta” (Corpus of Old East Frisian Texts: OFr.Corp., Londriucht, VI) [7].

(5) двн.-сакс. (Old Saxon): “sô thar an them uuiha gisprak engil thes alouualdon: uuarð ald gumo sprāca bilōsit, thoh he spāhan hugi bāru an is breostun” (Heliand: Heliand III, Verse 171–174) [7].

(6) двн.-в.-нім. (Old High German): “**Dōh** er iō in_suēibe sî. ratio bechēnnēt uuēnne er nesuēibōt. Sî tūot fōne imo sūs ketānen sillogismus”

(Notker der Deutscher: Martianus Capella, De nuptiis: Notker, Mart.Cap., I (33, 4, Sang_872:4-5) [7].

З огляду на вищезазначене, ми можемо стверджувати, що сполучники поступки у давніх германських мовах мали спільні та відмінні риси походження. Так, спільні ознаки характеризуємо спільним кореневим значенням прагерманської або тевтонської морфеми *thau*, проте відмінні риси окреслюємо чередуванням перших фонем як *p / th / d / j*, редукцією фонем *[ou]* на фонему *[o]* в окремих мовах завдяки втраті наголосу та виразності.

Література:

1. Beowulf / trans. by F. B. Gummere. Harvard Classics. Vol. 49. Collier, 1910. URL: <https://rpo.library.utoronto.ca/content/beowulf-1> (last accessed: 26.07.2022).
2. Beowulf and Judith / ed. by E. V. K. Dobbie. Anglo-Saxon Poetic Records 4. New York, 1953. URL: <https://rpo.library.utoronto.ca/content/beowulf-1> (last accessed: 26.07.2022).
3. Bosworth J. An Anglo-Saxon dictionary. Ed. by T. Northcote Toller. Manchester : Oxford University Press, 1898. 1302 p.
4. Hildebrand K., Gering H. & Bellows H. A. Poetic Edda. Old Norse – English diglot. Melbourne: Australia, 2011. 761 p.
5. Klein E. A comprehensive etymological dictionary of the English language. Unabridged, one-volume edition. Amsterdam – Tokyo : Elsevier, 1971. 844 p.
6. Skeat Walter W. A concise etymological dictionary of the English language. New York : The Putnam Publishing Group, 1980. 656 p.
7. Thesaurus Indogermanischer Text- und Sprachmaterialien. Titus. URL: <https://titus.uni-frankfurt.de/indexe.htm> (last accessed: 26.07.2022).
8. Wright J. Grammar of the Gothic language. 2-nd ed. Oxford : Oxford University Press. 1966, 366 p.
9. Wulfila Bible. URL: <https://wulfila.verbix.com/book/Luke.html> (last accessed: 26.07.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-77>

**FEATURES OF FIGURATIVE PARADIGMS
IN ARTISTIC TEXT (ON THE MATERIAL OF THE NOVEL
“FOR WHOM THE BELL TOLLS” BY E. HEMINGWAY)**

**СПЕЦИФІКА ОБРАЗНИХ ПАРАДИГМ
У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ
Е. ХЕМІНГВЕЯ “FOR WHOM THE BELL TOLLS”)**

Turchaninova N. Iu.

*Postgraduate Student at the Slavic
Languages Department
National Pedagogical Dragomanov
University
Kyiv, Ukraine*

Турчанінова Н. Ю.

*аспірант кафедри слов'янських мов
Національний педагогічний
університет
імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

Ю. М. Караулов зазначав, що «одним із завдань когнітивної лінгвістики є встановлення елементарних одиниць мовної свідомості. Ці одиниці мають різні форми втілення в мові залежно від режиму роботи свідомості» [1, с. 13]. Образи виступають елементами імплементації даних одиниць у художніх творах.

Образ – «встановлення в художньому тексті непрямого, асоціативного зв'язку між нетотожними предметами, явищами чи ситуаціями з метою забезпечення естетичного ефекту, необхідного для вираження певного художнього змісту» [3, с. 9]. У формуванні національних образів велику роль відіграє особистість. Дослідження проблеми образу базуються на текстах талановитих людей, носіїв елітарної культури, які «вбирають поза індивідуальні елементи, знання й пересуди, правду і міфи про інші народи, і співвідношення цих елементів в образах може бути дуже різним» [3, с. 6].

За Н. В. Павлович, «кожен образ існує не сам по собі, а в ряді інших – ззовні, можливо, відмінних, але в глибинному сенсі тотожних образів – і разом з ним реалізує певний закон, модель, правило або ... парадигму» [2, с. 7]. Парадигма образу визначається як «інваріант ряду подібних йому образів, який складається з двох стійких смислів, пов'язаних відношенням ототожнення. Ці смисли: те, що ототожнюється, чи порівнюється – лівий член парадигми і те, з чим відбувається порівняння – правий член парадигми» [2, с. 7].

У даному дослідженні ми вивчаємо метафоричні прояви сприйняття та осмислення іспанської дійсності у романі відомого американського письменника Ернеста Міллера Хемінгуея “For whom the bell tolls”, проаналізувавши приклади вживання метафори, метонімії, порівняння, персоніфікації, гіперболи, антитези. Застосувавши кількісний метод підрахунку прикладів вживання метафоричних образів у досліджуваному творі, були сформовані домінантні парадигми, які залучаються задля сприйняття та відображення іспанських реалій у художній картині світу Ернеста Хемінгуея. Ми розглядаємо ознаки на яких ґрунтуються аналогії між правими та лівими членами парадигм Людина – Природа, Людина – Людина, Природа – Людина, Природа – Нежива природа, Місто – Людина.

Аналіз парадигмально-образних структур дозволив виявити те, що у парадигмі Людина – Природа у якості концептуальної асоціації виступає Тварина: *And then bellowed* [4, с. 36], *Troops come to hunt us out* [4, с. 54], *They are shaped like sharks* [4, с. 55], *Red swines* [4, с. 56].

Е. Хемінгуей проводить ототожнення іспанців не лише із Природою, але і з Людиною. Відтак, у системі цінностей американського автора лежить ще й парадигма Людина – Людина, у якій автор асоціює іспанців з поняттями із концептуальних областей Хвороби – *All through this war we have suffered from a lack of discipline and from the disobeying of orders* [4, с. 33], *Why wouldn't he be tubercular?* [4, с. 41], *I felt an actual sickness in all of me ... and a sweating and a nausea as though I had swallowed a bad sea food* [4, с. 27], Людина фізична – *He felt like a foreigner in Spanish* [4, с. 57], *And it was as though one were in the dentist's chair* [4, с. 57], *Guard the line of my figure as though I were a bullfighter* [4, с. 50] та Людина духовна – *The people of this town are as kind as they can be cruel* [4, с. 31], *We (Spanish) have been impeded by the ignorance of the anarchists. Then by the sloth of a bureaucracy of the fascists. Now by the oversuspicion of a Communist* [4, с. 36], *They move like mechanized doom* [4, с. 56], *They (the cowards) have settled happily into the sloth and bureaucracy of governing* [4, с. 14].

У романі “For whom the bell tolls” іспанська природа відіграє одну із найголовніших ролей у зображенні цілісного образу Іспанії, тому, згідно з об'ємом представлених прикладів застосування ототожнень із іспанською природою, було виділено дві парадигми: Природа – Людина із корелятами Обличчя та частини тіла (*The face of the mountain* [4, с. 45], *At the foot of the ledge* [4, с. 45], *Brown shoulder of the mountain* [4, с. 45], *The sharper odor of the resinous sap from the cut limbs* [4, с. 45], *It (slope) is like the breast of a young girl with no nipple* [4, с. 46]), Одяг (*The sky was now heavy and gray ... the gray becoming*

uniform [4, с. 45], *The long patches of pine trees stretched up the highest slope* [4, с. 46]), *Хвороба* (*It (slope) is shaped like a chancre* [4, с. 46]), *Людина фізична* (*The warmth of the earth breathed warmly* [4, с. 46], *The mountains that smelled of the pines* [4, с. 46], *The trout brook running through it* [4, с. 47]), *Людські почуття* (*But the pine tree makes the forest of boredom* [4, с. 47], *A forest of pine trees is boredom* [4, с. 47]) та *Природа* – *Нежива природа із корелятом Будинок* (*Brown, pine-needled floor of the forest* [4, с. 47], *Lying back on the floor of the forest* [4, с. 47], *A rounded gulch-head shaped like an upturned basin* [4, с. 47], *The light coming through the columns of a cathedral* [4, с. 47]).

Індивідуальному світогляду Е. Хемінгуея, на підставі проведеного аналізу парадигмальних структур у свідомості автора, притаманний антропоморфізм, адже іспанська природа у переважній кількості випадків ототожнюється із людиною, набуваючи у романі характеристик та рис, що традиційно належать людям. Також приписування природі Іспанії людських фізичних та, особливо, духовних якостей свідчить про надзвичайно сентиментальне ставлення Е. Хемінгуея до природи, високу позитивну оцінку та характеризує самого письменника як ліричну особистість. Аналіз показав, що автор проводив асоціації природи із поняттями із концептуальної сфери Будинок, що доповнює образ іспанської природи та робить його багатограним.

Метафоризація іспанських міст у романі “*For whom the bell tolls*” зумовила появу парадигми Міста – Людина, де прослідковуються ототожнення міст в Іспанії із людиною: *Traca that ran through the streets* [4, с. 13], *A line of fireworks ran through all the city* [4, с. 13], *The firecrackers linked together* [4, с. 13], *Streets enter, an arcade goes around the plaza* [4, с. 16], *The road dipped into the fog* [4, с. 17].

Отже, система цінностей Ернеста Хемінгуея обертається навколо центрального поняття людина із яскравими ознаками антропоморфізму. Поряд із людиною стоять природа та міста. Е. Хемінгуей вбачає у образі іспанської природи живу істоту із людськими рисами, характеристиками та емоціями, що слугують засобом вираження позитивної оцінки. Залучення особливостей, які притаманні лише людям, особливо об’єднання діаметрально протилежних векторів (Людина фізична та Людина духовна) сприяють створенню додаткових та унікальних образів.

Література:

1. Караулов Ю. Н. Об эквивалентности когнитивных единиц в двух режимах работы языкового сознания. Стилистика и теория языковой коммуникации. Москва, 2005. С. 13–16.

2. Павлович Н. В. Язык образов. Парадигмы образов в русском поэтическом языке. Москва, 1995. 491 с.

3. Шахбаз С. А. Образ и его языковое воплощение (на материале английской и американской поэзии) : автореф. дис. ... канд. филол. наук. М. : МГУ, 2010.

4. Hemingway E. For whom the bell tolls. London : Vintage Classics, 2005. 490 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-78>

NUMBER CATEGORY DIFFERENCE AS PART OF WORLD REFLECTION

РІЗНІСТЬ КАТЕГОРІЇ ЧИСЛА ЯК ЧАСТИНА ВІДОБРАЖЕННЯ СВІТУ

Tsymbalov V. S.

*Teacher at the Language Training
Department
Dnipro State Medical University
Dnipro, Ukraine*

Цимбалов В. С.

*викладач кафедри мовної підготовки
Дніпровський державний медичний
університет
м. Дніпро, Україна*

Unusualness, or rather a different way of thinking, gives amazing, unique results.

In this context, we would like to note the role of grammatical categories. Let's take a look at the category of number. Many things can be expressed with numbers. It is obvious that in different languages the category of number can display a different idea of an object.

In languages of the same family, some concepts may coincide in number, because a similar general logic can be traced. For example, the word milk (English milk; French lait) is traditionally used in the singular.

Depending on the concept, the category of number may also coincide in languages of different families. For example, the word bread (English bread; French pain), as well as in the language of the non-Indo-European family, Hebrew, is also in the singular: לחם [1].

It is curious that in Hebrew some fundamental concepts are pluralized. An example is English water, sky, similar to them Ukrainian, Russian вода, небо. In Hebrew, these concepts are used only in plural: מים water, שמים

sky, heaven; (Talmudic) God. This changes a lot in the presentation, expression of meaning.

If you take the first page of the Torah itself, it says that God created heaven, water. And in many translations, it will mean two opposite concepts, but not in Hebrew. Here, it seems to follow from one general, it is quite possible that the meaningful prefix “sh” (ש) appears.

בראשית

ס בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה אֶ
 תְּלוּ וּבְהוּ וְחָשָׁךְ עַל־פָּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פָּנֵי
 הַמַּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהיֹ-אוֹר: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר
 כִּי־טוֹב וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם
 וְלַחֹשֶׁךְ בָּרָא לַיְלָה וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם אֶחָד:
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם
 לַמַּיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ וַיְבָרֶךְ בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת
 לַרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרָקִיעַ וַיְהיֶ-בֹקֶר: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים
 לַרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מְקוֹם אֶחָד וַתֵּרָאֵה
 הַיַּבֵּשָׁה וַיְהיֶ-בֹקֶר: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֵּשָׁה אֶרֶץ וּלַמְּקוֹנָה הַמַּיִם
 קָרָא יָמִים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ
 דָּשָׂא עֵשֶׂב מְזִרִיעַ וָרֶעַ עֵץ פָּרִי עֹשֶׂה פְרִי לְמִינֵו אֲשֶׁר וְרַעֲיָבו
 עַל־הָאָרֶץ וַיְהיֶ-בֹקֶר: וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מְזִרִיעַ וָרֶעַ לְמִינֵהוּ
 וְעֵץ עֹשֶׂה־פְרִי אֲשֶׁר וְרַעֲיָבו לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

[2, p. 1].

The most significant, revealing and interesting is the word God in the plural. (אֱלֹהִים)

2 אַ בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה
 תֹּהוּ וָבֹהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי
 3 הַמָּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר
 4 כִּי־טוֹב וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחָשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר
 5 יוֹם וּלְחָשֶׁךְ בָּרָא לַיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:
 6 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם
 7 לַמָּיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיְבָרֶךְ בֵּין הַמָּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת

The very designation of the concept of God as somebody in the plural is unusual and, perhaps, has an additional function to endow this concept with a great meaning, incomprehensible to humans. It seems that in this case the use of the word God in the plural should emphasize its omnipresence, plurality in comparison with human existence.

References:

1. English-Hebrew translator. URL: <https://www.morfix.co.il/%D7%9C%D7%97%D7%9D>
2. Torah in Hebrew: חמשה חומשי תורה, 1908 לונדון

TRANSLATION AND INTERPRETATION STUDIESDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-79>**PECULIARITIES OF THE ORGANIZATION
OF PRODUCTION TRANSLATION PRACTICE
IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW****ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ
ВИРОБНИЧОЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ****Halytska O. B.**

*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Germany Philology
Lesya Ukrainka Volyn National
University
Lutsk, Ukraine*

Галицька О. Б.

*докторка філософії,
доцентка,
доцентка кафедри німецької філології
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Практика виробнича перекладацька є невід'ємним складником освітньо-професійної програми підготовки фахівців першого бакалаврського освітнього рівня спеціальності 035 «Філологія» ОПП «Мова і література (німецька). Переклад», яку акредитовано на факультет іноземної філології Волинського національного університету імені Лесі Українки. До 24 лютого 2022 року студентам четвертого курсу пропонували відповідну карту баз практики. У їхньому розпорядженні був такий перелік підприємств, установ, закладів, організацій, які уклали довготривалий договір з Університетом на проведення практики студентів за відповідною спеціальністю: Виконавчий комітет Луцької міської ради, Виконавчий комітет Трускавецької міської ради, ТОВ «Кромберг енд Шуберт Україна ЛУ», Спільне українсько-польське підприємство в формі ТОВ «Модерн-експо», ТОВ «БІОФРУТ», ТОВ «ТЦ Гудвил-Україна», а також бюро перекладів.

Як бази виробничої практики було обрано саме ці підприємства, організації, установи, заклади, тому що вони відповідають, по-перше, спеціальності 035.043 «Філологія (Германські мови та літератури (переклад включно))» освітньо-професійної програми «Мова

і література (німецька). Переклад»; по-друге, виду перекладацької практики та сфері діяльності, передбаченої силабусом практики; по-третє, мають у розпорядженні кваліфікованих кадрів для керівництва практикою студентів.

Однак уведення воєнного стану скоригувало усі види практик. Підприємство, установа, на базі яких здобувач освіти проходить виробничу практику, зобов'язане, передовсім, створити безпечні умови для проходження практики з укриттями або бомбосховищами з урахуванням правил поведінки під час повітряних тривог, наприклад, знаходження в спеціальному укритті та перебуванні там до сигналу відбою. І вже другорядними необхідними зобов'язаннями баз практик будуть: надання необхідного матеріально-технічного забезпечення, створення необхідних умов для виконання студентами програми практики, надання необхідних матеріалів та документації, а також призначення кваліфікованих спеціалістів для керівництва виробничою практикою, а по завершенні практики – написання характеристики-відгуку про роботу кожного студента-практиканта.

Перед здобувачами освіти, які перекладатимуть усно чи писемно, висувуються такі вимоги під час війни в умовах стресу та під тиском:

- перекладати меншими порціями, але регулярніше (необхідно практикувати нарощування міцності поступово);

- налаштовуватися на те, що переклад – це їхня робота і на них чекає ринок праці навіть під час війни або ж попри війну.

Також в умовах воєнного стану збільшиться кількість перекладів у військовій сфері із зобов'язаннями про нерозголошення військової таємниці та конфіденційної інформації, яку буде довірено практиканту або яка стане відомою йому під час виконання усного або писемного перекладу або будь-яким іншим чином. Практиканту слід також дотримуватися культури спілкування по каналам телефонного зв'язку, у соцмережах та відповідно реагувати на нестандартні ситуації в умовах воєнного стану.

Хоча, очевидним є той факт, що у 2022 році здобувачі освіти проходитимуть практику у дистанційному або змішаному форматах, у результаті проходження виробничої перекладацької практики студент повинен буде набути низку практичних навичок, умінь, мультикультурних і професійних компетенцій: уміння упорядковувати вже наявні термінологічні бази, уміння укласти глосарії; уміння попередньо редагувати вихідний текст для його подальшого опрацювання/обробки системами машинного перекладу; уміння редагувати вихідний текст, який має низьку лінгвістичну якість, для більш точної

передачі інформації в тексті перекладу; уміння перекладати з другої іноземної мови (з урахуванням знання двох офіційних мов ЄС (одна з яких або англійська, або німецька, або французька) + рідна мова); уміння робити реферативний переклад; уміння креативно адаптувати текст перекладу; уміння працювати як індивідуально, так і в команді (див. детальніше [1; 2]).

Оскільки ми прагнемо до вирівнювання українських стандартів з європейськими стандартами транслятора, то керівникам перекладацьких практик і практикантам необхідно знати скіли та компетенції з профілю європейського перекладача (код 2643.6), опубліковані EPSO (European Personnel Selection Office). У тезах наведемо мовою оригіналу такі вужчі професії транслятора (див. <https://esco.ec.europa.eu/de/classification/occupation>): *linguistic coordinator, sworn translator, scientific translator, financial translator, medical translator, video game translator, translator coordinator, literary translator, reviser, post-editor, technical translator, translation project manager, language specialist, business translator, translator reviser, language leader, language specialist consultant, book translator, speech-to-text interpreter, editorial translator*. Доповнимо перелік затребуваними сьогодні в умовах війни військовими перекладачами.

Після проходження практики здобувачі освіти зможуть обрати сферу зацікавлень і удосконалювати відповідно до неї свої вміння.

Література:

1. Бондаренко О. С. Профіль письмового перекладача (професійні компетенції очима вишів та індустрії). *Наукові записки ЦДПУ. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький : «КОД», 2018. Вип. 165. С. 447–453.
2. Галицька О. Б. Практика виробнича перекладацька : метод. рек. Луцьк : City Druk, 2022. 72 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-80>

**THE CONCEPT OF MODERN
ELECTRONIC TRANSLATION DICTIONARIES**

**КОНЦЕПЦІЯ СУЧАСНИХ ЕЛЕКТРОННИХ
ПЕРЕКЛАДНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ**

Heletka M. L.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Applied Linguistics
National Aerospace University
“Kharkiv Aviation Institute”
Kharkiv, Ukraine*

Гелетка М. Л.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної
лінгвістики
Національний аерокосмічний
університет
«Харківський авіаційний інститут»
м. Харків, Україна*

Електронні словники є невід’ємним інструментом роботи профільних спеціалістів, перекладачів, лінгвістів, які працюють з іншомовними матеріалами. Завдяки невинному розвитку інформаційних технологій лексикографи мають змогу створювати якісні і зручні для користувачів електронні словники різних видів, зокрема термінологічні.

Актуальність дослідження полягає у необхідності проведення аналізу лінгвістичних і екстралінгвістичних (науково-технічних) особливостей функціонування авіаційної термінології у зв’язку з її постійним використанням і недостатньою кількістю саме електронних англо-українських і відповідно українсько-англійських довідників (гласаріїв); визначенні принципів відбору і упорядкування термінологічних одиниць; а також розгляді питання про інтерференцію української і російської мов зважаючи на культурно-історичні чинники.

У фокусі дослідження – вивчення авіаційної термінології в англійській та українській мовах, взагалі, та визначення способів організації, функціонування й перекладу одиниць авіаційної термінології в обох мовах, зокрема.

Лексикографічна наука, яка визначає теоретичні засади і практично застосовує їх у практиці укладання різних типів словників, називається лексикографією [3]. Згідно із загальними принципами лексикографії і відповідно до завдань і подачі словникового матеріалу прийнято розрізняти словники **енциклопедичні і лінгвістичні**.

Принципова відмінність їх полягає в тому, що енциклопедичні словники подають відомості про поняття, речі, явища, історичні події, видатних людей, а лінгвістичні пов'язані з аналізом слів: розкривають лексичне і граматичне значення, сферу вживання, походження, вимову, написання, переклад іншою мовою, але вони не містять відомостей про всебічний характер самого предмета, позначеного відповідним словом. Однак, слід зауважити, що сучасні електронні лінгвістичні словники мають інструментарій до приєднання великого пласту енциклопедичних знань, що пов'язані із аналізованою лексемою, тому можна говорити про комбіновану форму словників, де словникова стаття побудована за принципами гіпертекстових технологій.

Основним видом лінгвістичних словників вважають **тлумачний** словник. Тлумачний словник призначений для тлумачення значення слів, його роль для вивчення лексичної системи мови величезна. У тлумачному словнику можна отримати інформацію про лексичне значення слова, дізнатися про його одно-/ багатозначність, чи є у нього омоніми. У такому словнику також подано відомості про основні орфоепічні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні характеристики слова, наведено приклади слововживання. Крім тлумачних існують й інші види лінгвістичних словників, які розрізняються тим, який аспект мовних одиниць є в них основним. Виділяють словники **перекладні** і **довідкові** (наприклад, орфографічний), які відображають системні відносини в лексиці (словники синонімів, антонімів тощо).

Поява планшетних сканерів та програм розпізнавання значно прискорило процес набору та редагування тексту. Водночас було створено програмне забезпечення, що дозволяло здійснювати пошук та індексацію текстів. Це привело до виникнення лінгвістичних баз даних, електронних бібліотек й картотек. Автоматизовані лексикографічні бази у вигляді електронних словників зараз становлять невід'ємну частин систем машинного перекладу, інформаційного пошуку, редагування та правки текстів, а також обробки великих текстових масивів та їх зберігання як окремої задачі створення електронних бібліотек.

Сучасний електронний перекладний словник має низку стандартних можливостей, а саме: переклад слів та словосполучень із завантажених ліцензійних словників, перекладених текстів та авторських перекладів; перегляд особливостей вживання слова чи фрази в контексті завдяки великій кількості прикладів із паралельних текстів (текстів, перекладених людьми і завантажених у відповідні доступні корпуси); прослуховування вимови слова; перегляд форми слова

(відповідно до його частиномовних характеристик); додавання авторського перекладу термінів з можливістю оцінювати та коментувати переклади інших авторів, якщо мова йде про онлайн-версію електронного словника); можливість обговорення варіантів перекладу у відповідній спільноті користувачів (для онлайн-версії словника, наприклад “ABBYY Lingvo x6», “Multitran”).

Особливу значущість мають термінологічні словники. **Термінологічний словник** – це один із засобів забезпечення професійного спілкування, оскільки, фіксуючи значення термінологічних одиниць, він сприяє нормалізації професійної комунікації. Провідними функціями такого словника є інформативна і нормативна, адже він забезпечує можливість системно вивчати та досліджувати накопичені знання певної наукової галузі [2, с. 49]. Термінологічні словники відображають понятійно-термінологічний апарат різних галузей науки й техніки і уможливають наукову, навчальну, виробничу діяльність. Термінологічний словник є найважливішим засобом опису будь-якої терміносистеми [2].

Об’єктом аналізу з точки зору термінологічного наповнення стали три електронні словники (“ABBYY Lingvo x6», “Multitran”, “ReversoContext”) і одна вузькогалузева паперова збірка авіаційно-технічних термінів (скан-версія у форматі djvu) [1; 4; 5; 6]. Визначення найзручнішого для фахового науково-технічного перекладу серед провідних електронних онлайн-словників – особиста справа перекладача, адже кожен із проаналізованих словників має свої особливості та/або недоліки. У “ABBYY Lingvo x6» дуже обмежено представлено терміносистеми, а у трьох інших відсутні українські відповідники. У словнику “Multitran” часто подано авторські переклади, які іноді є влучними, але потребують перевірки і можуть містити помилки змістового характеру. Скан-версія паперової збірки (для аналізу було використано авіаційну галузь) авіаційно-технічних термінів є найповнішою, але потребує відцифрування та створення інтерактивної електронної версії із українськими відповідниками. Тож, зараз перекладачам варто користуватися тим словником, який він вважає найбільш зручним у простих випадках перекладу і звертатися до усіх зазначених словників у складних випадках під час перекладу вузькогалузових багатокomпонентних термінологічних сполук.

З цієї точки зору варто зауважити, що на сьогодні перед лексикографами все ще стоїть завдання створити зручні і повнофункціональні вузькогалузеві або ще складніше політехнічні перекладні електронні словники із можливістю їх подальшого об’єднання з іншими електронними словниками за необхідністю.

Література:

1. Афанасьев Г. И. Русско-английский сборник авиационно-технических терминов. Издание 4-е (Иллюстрированное). Москва, 1995. 640 с.
2. Зозуля С. М. Термінологічний словник з інформаційних ресурсів: розроблення та шляхи впровадження. Київ, 2011. URL: http://www.library.eduua.net/research_activity/personal_lib_products (дата звернення 30.03.2022).
3. Перебийніс В. І., Сорокін В. М. Традиційна та комп'ютерна лексикографія. Київ, 2009. 218 с.
4. Онлайн-словник “Multitran” URL: https://www.multitran.com/m.exe_ (дата звернення 25.02.2022).
5. Онлайн-словник “ReversoContext” URL: <https://context.reverso.net> (дата звернення 20.02.2022).
6. Електронний словник “ABBYY Lingvo x6» URL: <https://www.lingvo.ru/english/> (дата звернення 25.02.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-81>

**VERBALIZATION OF PSYCHOEMOTIONAL STATE
OF MODERN YOUTH IN MUMBLECORE
“THE WORST PERSON IN THE WORLD”**

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ
СУЧАСНОЇ МОЛОДІ У МАМБЛКОРІ
“THE WORST PERSON IN THE WORLD”**

Davydenko N. I.

*Assistant of the Department of
Translation and Slavic Philology
Kryvyi Rih State National University
Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region,
Ukraine*

Давиденко Н. І.

*асистент кафедри перекладу та
слов'янської філології
Криворізький державний педагогічний
університет
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська
область, Україна*

Ціком зрозуміло, що поведінка людей заснована на певних психо-емоційних станах, які активізують сприйняття та мислення людини, впливають на вчинки, є важливою частиною особистого спілкування та різноманітних соціальних дій. І оскільки слова знаходяться

у тісному зв'язку із нашим інтелектуальним та емоційним життям, певні вербальні психолінгвістичні категорії [1] дозволяють опосередковано або безпосередньо висловити будь-яку емоцію.

Ця можливість набуває особливої ваги у наш складний час, коли людям потрібно виразити себе та своє ставлення до подій сьогодення, зважаючи на те, що багато хто перебуває у стані невпевненості, незадоволення, розгубленості, роздратування, пригніченості, агресії, гніву, страху, смутку, та інших деструктивних станах.

Доказано, що віддзеркалення психоемоційних явищ у мові є однією з найбільш важких проблем сучасного мовознавства, тому, що самі емоції як феномен людського буття, є складними. Як наслідок цього, важливим завданням мовознавців є дослідження текстової репрезентації емоцій у різних дискурсах, зокрема у медіадискурсі, який найповніше відтворює та інтерпретує психоемоційну сферу особистості, і тому є багатим матеріалом для вивчення особливостей вербалізації різноманітних людських переживань. Хоча вважається, що існує ряд основних універсальних емоцій, які відчувають люди в усьому світі, незалежно від походження чи культури, дослідники також зауважують, що переживання емоцій може бути дуже суб'єктивним [2].

На виконання дослідження вибрано художній фільм *“The worst person in the world”* (2021 р.), який номіновано на «Оскар» у двох категоріях: «найкращий оригінальний сценарій», та «найкращий іноземний фільм». Стрічка присвячена поколінню невпевнених у собі людей (*Julie disappointed herself: I don't know what we should do*), які до тридцяти років не знайшли своє місце у житті (*When was life supposed to start?*); картина розповідає про життя без здобутків (*It felt as though I'd already given up*), та малює усереднену модель життя тридцятирічного європейця (*Being young today is different, the pressure is heart-breaking. There's no time to think. Always something on the screen, too many interruptions, updates, feeds, unsolvable global problems, a gnawing unease*). Слід зазначити, що у фільмі є досить чесне висловлювання про страх смерті (*I wasted so much time worrying about what could go wrong. But what did go wrong, was never the things I worried about*) від імені покоління, яке не хоче вмирати, залишивши по собі тільки неекологічний пласт мемів про kota (*your Bobcat comics in our day and age, seem so inappropriate and murky*), та відчуваючи провину цивілізації (*The sum of Western guilt sat beside him on the couch. Went to bed with him at night*). Звідси сумніви у бажанні заводити дітей (*I have no maternal instinct, motherhood upsets your limbic system*), привносити

у цей світ нові сенси, чи слідувати старим (-*You have to make your own family, – I'm not into this whole "happy family" thing*). Цей мамблкор, тобто фільм, в якому головний акцент зроблено на красі та природності повсякденного спілкування і рутини, – розповідь про чарівність та трагедію звичайного життя.

Метою дослідження є виявлення вербальних психолінгвістичних категорій, за допомогою яких можливо зрозуміти, психоемоційний стан героїв фільму – представників європейської молоді сьогодення. Те, як люди використовують слова, може багато розповісти про характери, наміри та соціальні стосунки людей. Доказано, що у процесі зміцнення стосунків неможливо не звертати уваги на психоемоційний стан партнера. Даний матеріал особливо прийнятний для виконання теми дослідження, тому, що і головна героїня, і два її друга, уважні до свого внутрішнього життя (*Everything we feel, we have to put into words; How do you feel?; You can feel it; I can see you're in a crisis right now; I get that you feel stuck*). Головна героїня почуває себе нікчемною людиною (*I feel like the world's worst person*), невпевненою в собі (*It's my fault*), але не тому, що зробила щось погане, а тому, що не досягла взагалі нічого, просто жила (*I seem to be waiting for something. I don't know what*), і це точний опис трагедії нинішніх тридцятирічних, налаштованих на те, щоб досягати цілей, або хоча б прагнути цього. Ще одна риса, яка виділяє головну героїню – це те, що вона завжди намагається свідомо підбирати слова для оцінки та розуміння своїх внутрішніх станів (*I'm trying to tell you how I feel*).

В аналізованому творі виявлено наступні психоемоційні стани героїв:

- Невпевненість як звичка постійно порівнювати себе з оточенням, страх того, що люди не приймуть і не зрозуміють тебе, сумніви стосовно того, що чекає на тебе у завтрашньому дні. З'ясовано, що це головний тип психоемоційного стану, репрезентований у фільмі (*Don't you dare doubt it; It could be my fault; Maybe I sent the wrong version; I don't know what to say; Should I laugh or cry? I don't know what we should do; Are you sure you're yourself right now?*);

- Щастя: приємні емоції, що супроводжуються відчуттям добробуту та задоволення (*And you're happy?; You don't seem happy; I want to be happy together; I'm glad I'm pregnant*);

- Любов як одна з базових емотивних категорій, фундаментальна для людської природи (*I'm with someone I love; But if you love me, we'll sort it all out; I love you*);

- Смуток: невеселий, важкий настрій, викликаний горем, невдачею (*As a woman, I'm upset*);
- Радість: почуття задоволення, вітиха, приємність (*In some circumstances, morbid humour can be funny; It makes me laugh*);
- Страх як реакція на реальні або уявні загрози (*I'm just afraid we'll fall into a vicious circle; She still felt trapped; I'm just afraid we'll hurt each other; She said she was terrified of being alone*);
- Роздратування: реакція на ситуацію, пов'язану з перешкодою, на яку об'єктивно неможливо відреагувати (*Why do I always have to go see him? Shit! No! Seriously?*).

Стверджується, що одним із механізмів вербалізації емоцій у художньому прозовому тексті є дескриптивний опис емоційних станів [3, с. 283], який виконує в художньому дискурсі функцію відтворення зовнішніх проявів внутрішніх переживань людини. У фільмі бачимо, що емоційні стани можуть бути пов'язані з певним набором слів, які відображають автобіографічні та емоційні переживання героїв. У такому випадку це певні вербальні психолінгвістичні категорії, що є засобами прямої номінації для безпосереднього виявлення внутрішніх станів, без поділу на лексику вираження та лексику опису:

- Дієслова (*You hurt your partner?; She was confused because she enjoyed it; I hate those questions; Don't you dare doubt it; You'll regret it*);
- Іменники (*Fear of death; this pessimism added depth to his cheerful nature; Yuck!; Relaxing is your specialty!*);
- Дієприкметники (*devastated; terrified; exhausted; confused*).
- Прикметники, що мають самостійне емотивне значення, виражаючи при цьому емоції, почуття та оцінку мовцем навколишньої дійсності [4], і які виявлено у найбільшій кількості (*I'm so sick of all this; The saddest thing; It's annoying as hell; She's exhausted; And you're happy?; It's embarrassing to say*).

З'ясовано, що у фільмі є також лексичні одиниці, що описують, називають та виражають психофізичні стани, але відрізняються інтенсивністю їх прояву (*Sick to death of it; You insist on being so damn strong all the time; It's annoying as hell; You don't give a shit about me!*).

На рівні речення виявлено наступні вербальні психолінгвістичні категорії, як засоби непрямой номінації:

- Порівняння (*It was like a window had opened; I feel like a spectator in my own life. Like I'm playing a supporting role in my own life; I sound like an old fart*);
- Метафори (*She's a bit frosty towards me; Karianne's such a drama queen*);

- Окличні речення (*Oh my god!; I'm happy to help!*);
- Повтори (*What the hell's wrong with you? What's wrong with having a little fun?*);
- Інтерогативи (*Do you realise what you're doing? What you're destroying?*).

Відомо, що психоемоційні стани не завжди відчуються у «чистій» формі. Героїня фільму також проживає таке почуття (*I do love you. And I don't love you*).

Інтерпретація результатів підкреслює зв'язок між психоемоційними процесами, розумінням особистості та широкими соціокультурними темами. Так, представниця сучасної європейської молоді порівнює себе тридцятирічну, з героєм мультиплікаційного фільму – маленьким оленятком Бембі (*feel like Bambi on the ice*). Саме так молодь відчувається у сучасному світі, коли все несподівано змінюється, а під час навіть ламається, як крига. Стверджується, що соціальний контекст є важливою характеристикою внутрішніх станів людини, які вимагають більш детального розгляду у психолінгвістиці та перекладознавстві.

Література:

1. Boyd, R. L., & Pennebaker, J. W. (2017) Language-based personality: A new approach to personality in a digital world. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 18. Pp. 63-68. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2017.07.017>
2. Shula Sommers. Emotion and social context: An American – German comparison. URL: <https://bpspsychub.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.2044-8309.1988.tb00803.x>
3. Кость І. Я. Механізми вербалізації емоційного стану людини в українському прозовому тексті. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. № 4. Т. 24 (63). Ч. 2, 2011. С. 279–283.
4. Мельнічук Н. О. Ад'єктивні емосемізми в англійськомовній картині світу: семантичний і словотвірний аспекти. URL: http://specrada.chnu.edu.ua/res/specrada/7/melnuchyky_des.pdf
5. The Worst Person in the World (2021). URL: <https://www.hulu.com/movie/the-worst-person-in-the-world-e30177ce-5201-402d-a346-6333ca2fe5b8>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-82>

**PECULIARITIES OF TRANSLATION
OF MODAL CONSTRUCTIONS AND VERBS
IN ENGLISH LITERATURE INTO UKRAINIAN**

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
МОДАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ ТА ДІЄСЛІВ
В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Kravchuk V. V.

*Senior Teacher at the Department of
Applied Linguistics
National Aerospace University
"Kharkiv Aviation Institute"
Kharkiv, Ukraine*

Кравчук В. В.

*старший викладач кафедри
прикладної лінгвістики
Національний аерокосмічний
університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
м. Харків, Україна*

Вживання модальних дієслів, що висловлюють ставлення мовця до можливої дії, істотно різняться в інших мовах як за якісними (семантичними), так і за кількісними відношеннями. На думку дослідників, модальні дієслова в англійській мові можна зустріти щонайменше вдвічі частіше, ніж в українській.

Модальні дієслова (can, could, must, should, may, might, will, would, shall) – це модальні допоміжні дієслова, які виражають не дію або стан, а відношення особи до дії або стану, виражених головним інфінітивом. Вони допомагають нам підкреслити, що дія можлива чи неможлива, дозволена або заборонена, необхідна, бажана чи необов'язкова. Існують також квазімодальні допоміжні дієслова: ought to, need to, has to.

Робота модальних допоміжних засобів полягає в тому, щоб висловити можливість (гіпотеза, майбутнє, сумнів) і необхідність (за умови, що або те, або те обов'язково має бути); тобто питання, що виходять за межі фактичного тут і зараз. Це відоме як *irrealis* – нереалістичне. Оскільки ми витрачаємо багато часу на роздуми та розмови про нереалістичне, модальні допоміжні речовини дуже поширені [5, с. 19].

Часто одне й те саме модальне дієслово використовується для вираження різних значень. Наприклад:

*I **shall** have plenty to tell you when I see you. – Я буду мати багато чого тобі розповісти, коли побачу тебе.* (Велика впевненість)

Shall I go and make dinner? – Мені німн і приготувати вечерю?
(Пропозиція)

*She **may** be a friend of Richard's. – Вона може бути другом Річарда.*
(Можливість)

*You **may** go now if you've finished. – Ви можете йти зараз, якщо ви закінчили.* (Дозвіл)

*The traffic isn't heavy. We **should** be there in an hour. – Трафік не інтенсивний. Ми повинні бути там через годину.* (Велика ймовірність)

*Children **should** look after their parents in old age. – Діти повинні доглядати за своїми батьками в старості.* (Слабке зобов'язання)

За значенням модальні слова поділяють на дві групи: 1) ті, що передають значення реальності, достовірності, ствердження (безперечно, безумовно, дійсно, звичайно, зрозуміло, природно, справді, щоправда і под.), 2) ті, що виражають значення можливості, ймовірності, припущення (видно, вірогідно, здається, ймовірно, мабуть, може, можливо, очевидно, напевно, певно та ін.); модальні слова походять від різних частин мови, які набули синтаксичної функції вставних слів, але здебільшого цей клас слів зростає за рахунок прислівників прикметникового походження (безперечно, безумовно, дійсно, звичайно, зрозуміло, ймовірно, певно), тому їх нерідко зараховують до модальних прислівників, водночас інша група модальних слів сформувалася на основі дієслівних форм третьої особи (здається, може, розуміється) [4, с. 41].

Модальні слова походять від різних відмінюваних і невідмінюваних розрядів слів. Цей процес переходу полягає в тому, що слово втрачає своє попереднє лексичне значення і починає служити лише для вираження ставлення мовця до висловлюваної думки чи якоїсь її частини. Тому модальні слова здебільшого однозвучні з іншими частинами мови, а саме:

1) модальні слова однозвучні з словами, що належать до категорії стану, наприклад: *видно, чутно, зрозуміло, ймовірно* та ін.

2) модальні слова однозвучні з прислівниками, наприклад: *дійсно, певно, безперечно, вірно, справді* та ін.

3) модальні слова однозвучні з дієслівними формами, наприклад: *призначаюсь, бачиш, бачите, знаєш, віриш, кажуть, передають, здається, виходить, зрозуміло, знати, признатися* та ін.

4) модальні слова однозвучні з іменниковими формами, наприклад: *на жаль, на щастя, на радість, словом* та ін. [2, с. 53].

Існує ще декілька словосполучень, в основі яких лежать слова, однозвучні або з дієсловом (*відверто кажучи*), або з іменником (*на превеликий жаль*)» [3, с. 39].

Існує багато слів, які також виражають модальність, окрім модальних дієслів. Це слова, які висловлюють міру впевненості чи обов'язку [1, с. 143].

Висловлення ступеню визначеності (впевненості):

Прикметники: **possible** – можливий, **probable** – ймовірний, **certain** – певний, **sure** – впевнений, **likely** – імовірний, **unlikely** – малоімовірний, **definite** – точний / певний, **clear** – ясний / зрозумілий / логічний, **obvious** – очевидний.

Прислівники: **possibly** – можливо, **probably** – мабуть / напевно, **certainly** – безперечно, **surely** – безсумнівно, **definitely** – безумовно, **clearly** – ясно / зрозуміло, **obviously** – очевидно.

Висловлення ступеню повинності (обов'язку):

Прикметники: **necessary** – необхідний, **compulsory** – примусовий / обов'язковий, **obligatory** – обов'язковий / неодмінний, **essential** – істотний / суттєвий.

Прислівники: **necessarily** – обов'язково, **perhaps** – певно / можливо, **maybe** – можливо.

Приклади:

*Is it **possible** to ring us back when my husband is home? (or Can/could you (possibly) ring us back when my husband is home?)* – Чи **можна** нам передзвонити, коли мій чоловік буде вдома? (або чи могли б Ви (можливо) передзвонити нам, коли мій чоловік буде вдома?)

*I'm thinking of **possibly** buying a house now. (I might buy a house.)* – Я думаю про те, щоб **можливо** купити будинок. (Я можу купити будинок.)

*I met Gary in Wales when I was at university there and we ideally wanted to stay in Wales. **Not necessarily** in South Wales.* – Я зустрів Гері в Уельсі, коли навчався там в університеті, і ми в ідеалі хотіли залишитися в Уельсі. **Не обов'язково** в Південному Уельсі.

Ще приклади словосполучень, за допомогою яких можна виразити модальність [5, с. 21]:

Розмовна англійська:

Ці вирази також дуже поширені в неформальному мовленні: **for certain** – безперечно, **for sure** – безсумнівно, **for definite** – напевне, точно.

Приклади:

*It's nice to get something for free, that's **for sure**.* – Це **безсумнівно** приємно, отримати щось безкоштовно.

*We think Graham is coming. We don't know **for certain**.* (or *for sure/for definite*). – Ми думаємо, що Грем прийде. Ми не знаємо **напевне**.

Крім того, деякі вирази з дієсловом *to be* мають модальне значення.

Приклади:

I'm about to eat. Can I phone you back? Я збираюся їсти. – Чи можу я тобі передзвонити?

She won't be able to concentrate. – Вона не зможе зосередитися.

Only one person was able to beat the record. – Лише одна людина змогла побити рекорд.

Отже, у багатьох випадках модальні дієслова та конструкції перекладаються сталими відповідниками в українській мові, які були представлені нами у прикладах, але все-таки іноді ми можемо не знаходити чіткого еквіваленту (слова або словосполучення), тоді допомагає інтонація та розуміння ситуації, про яку йдеться мова навколо цього речення.

Для уникнення проблем з перекладом модальних дієслів та конструкцій потрібно чітко вивчити особливості значень цих слів в різних контекстах та навчитися бачити і розуміти що саме хотів передати автор, виходячи із тексту та інтонації.

Література:

1. Бунь О. А. Художній текст крізь призму можливих світів: модально-референційний аспект. *Вісник київського лінгвістичного університету. Серія Філологія*. Наукове видання т. 6, № 1 ; за ред. М. П. Кочергана. К. : КНЛУ, 2000. С. 141–148.
2. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови. К., 2004. 53 с.
3. Горпинич В. О. Українська морфологія. Дніпро : ДДУ, 2000. 41 с.
4. Раєвська Н. Н. *Modern English Grammar: Підручник*. М. : Виц. Школа, 1976. 300 с.
5. Скибицька Н. В. Епістемічна модальність в англійській мові (діахронічний аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. К., 2004. 21 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-83>

DIDACTICIZATION OF SOCIO-POLITICAL TEXTS FOR TRANSLATION CLASSES

ДИДАКТИЗАЦІЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ЗАНЯТЬ З ПЕРЕКЛАДУ

Lyubchuk N. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Germanic Philology and Translation
Taras Shevchenko
National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Любчук Н. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри германської філології
та перекладу
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Сьогодні, в часи глобалізації і стрімкого розвитку взаємозв'язків між державами, обмін інформацією, зокрема про політичні, економічні і культурні події, набуває особливого значення. Більшість авторитетних ЗМІ має розділ «Події у світі», який містить огляд зарубіжних ЗМІ, коментарі, інтерв'ю із зарубіжними експертами. Відтворення прагматичної функції таких текстів у перекладі великою мірою залежить від якості перекладу. На думку К. Норд, перекладач з огляду на свою компетенцію в культурах А і Б має бути в змозі зрозуміти реакцію реципієнтів вихідного тексту, передбачити реакцію реципієнтів цільового тексту і перевірити переклад на функціональну відповідність [3, с. 12]. Отже, великого значення набуває орієнтація підготовки перекладачів на ознайомлення не лише з відповідною лексикою, а й з особливостями суспільно-політичного, економічного і культурного життя країн, на усвідомлення культурних і ментальних відмінностей між народами. До цілей заняття окрім розвитку перекладацької компетентності належить вдосконалення знань мови, соціо-культурних характеристик, розвиток здатності приймати рішення, проявляти повагу до вихідного тексту, замовника і адресата цільового тексту. Беззастережною вимогою до сучасного заняття є використання автентичних «текстів у ситуації» [1, с. 156, 3, с. 169], тобто перекладач (студент) повинен отримати максимальне уявлення про автора, його намір, адресата, замовника, мету перекладу.

Зміни у підготовці перекладачів, що відбулися в 90-х роках ХХ століття, зумовили появу нових моделей навчання перекладу і праць

з дидактики (Д. Робінсон [4], У. Каутц [1], К. Норд [3], М. Бейкер[5], Дж. Мандей [2] та ін.). Проте в цих працях описані лише загальні підходи до навчання і відбору текстів; поза увагою залишається питання, як формувати корпус текстів залежно від напряму перекладу. **Метою** цієї розвідки було випрацювання принципів відбору суспільно-політичних текстів для занять з перекладу.

Трактування різними авторами / викладачами, які саме тексти належать до суспільно-політичних, дещо різняться: з одного боку, до цієї групи текстів відносять лише тексти ЗМІ, з іншого, зосереджуються на вивченні суспільно-політичної лексики і перекладі навчальних текстів на суспільно-політичну тематику. Обмеження ж навчального матеріалу певними типами текстів не забезпечують достатній розвиток компетентностей студентів. Німецькі лінгвісти не виділяють суспільно-політичні тексти як єдину групу, натомість вони розрізняють промови, політичні програми, тексти ЗМІ, які своєю чергою поділяються на різні жанри. Ми пропонуємо відносити до суспільно-політичних текстів будь-які тексти, зміст яких стосується суспільно-політичного життя.

В КНУ імені Тараса Шевченка переклад суспільно-політичних текстів впродовж багатьох років вивчали в курсі практики письмового та усного перекладу, в останні роки він був виділений в окрему дисципліну. Багаторічний досвід роботи зі студентами дає підстави стверджувати, що на початковому етапі навчання студенти не мають достатніх фонових знань не лише про країни, в яких функціонує іноземна мова, а й про Україну, тому суттєві труднощі викликає відтворення не лише іноземних реалій і власних назв, а й українських, зокрема при перекладі з іноземної мови українською; тим більше проблемним виявляється відтворення реалій і онімів третіх країн. З іншого боку, намагаючись максимально точно відтворити зміст, студенти не враховують жанрові особливості тексту, дослівно перекладають назви статей, що в деяких випадках стилістично недоцільно. Отже, до цілей заняття належить, зокрема, заповнення прогалин у фонових знаннях і ознайомлення з жанрово-стилістичними характеристиками текстів. З огляду на це тексти мають відповідати таким критеріям:

1) бути достатньо стислими з огляду на обмеженість часу (більші за обсягом тексти можна винести на самостійне опрацювання на етапі підготовки до перекладу);

2) містити актуальну і важливу інформацію про суспільно-політичне життя;

- 3) містити виклики з погляду перекладу;
- 4) одна тематика має бути представлена текстами різних жанрів;
- 5) заголовки статей мають належати до різних типів: від фактичних (які досить часто можна перекласти дослівно) до образних і заголовків-кліше, що потребують трансформацій і перефразувань.

Формуючи корпус текстів, слід також керуватися такими факторами як відправник (науковець, журналіст, політик) і його намір (ознайомлення з певною інформацією, коментар, оцінка, агітація), реципієнт, його статус і знання. Однією з особливостей перекладу суспільно-політичних текстів є здійснення як письмового (напр., енциклопедичні тексти, статті ЗМІ, програми), так і усного перекладу (напр., інтерв'ю, промови). Важливим є врахування дидактичної прогресії на заняттях: тексти доцільно розміщувати за темами, починаючи з інформативних енциклопедичних, що забезпечить ознайомлення студентів з предметом і лексику, наступним етапом можуть бути інформативні тексти ЗМІ (напр., новини), аналітичні статті, коментарі, що передбачають прагматичну адаптацію; політичні програми; усний переклад починати з навчальних відео (за наявності), усних новин, завершуючи інтерв'ю і промовами. Для аналізу і порівняння жанрових особливостей текстів на етапі підготовки до перекладу слід застосовувати моно- і білінгвальні й паралельні корпуси текстів.

Зважаючи на те, що одним із способів представлення інформації у ЗМІ є огляд публікацій на певну тематику, на заключному етапі опрацювання теми доцільно запропонувати студентам зробити такий огляд, передбачивши реферативний переклад кількох статей.

Власне переклад здійснюється в три етапи. Письмовий передбачає:

- 1) перекладацький аналіз тексту, що включає постановку перекладацького завдання, визначення жанрово-стилістичних характеристик тексту, перекладацьких проблем (на цьому етапі можливе залучення паралельних текстів для ширшого ознайомлення з тематикою);
- 2) переклад;
- 3) редагування цільового тексту.

Усний переклад включає підготовчий етап, який полягає в ознайомленні з тематикою, тобто огляд паралельних текстів, власне переклад, аналіз перекладу.

Такий особистісно-діяльнісний, компетентнісний, рефлексивний і професійно орієнтований підходи підвищують зацікавленість студентів і сприяють покращенню результату.

Література:

1. Kautz U. Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens. München : Iudicium, 2000. 632 S.
2. Munday Jeremy Introducing translation studies : theories and applications. Fourth Edition. New York : Routledge, 2016. 376 p.
3. Nord Ch. Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse. 2., neubearb. Auflage. Heidelberg: Groos, 1991. 284 S.
4. Robinson Douglas Becoming a Translator: An Introduction to the Theory and Practice of Translation. Second Edition. New York : Routledge, 2007. 301 p.
5. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. Ed.: Baker Mona, Saldanha Gabriela. 2nd edition. New York : Routledge, 2009. 674 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-84>

**THE CONCEPT OF “MOTHERLAND” IN L. F. BAUM’S
FAIRY TALE “THE WONDERFUL WIZARD OF OZ”
AND ITS ADAPTATIONS BY O. VOLKOV
“THE WIZARD OF THE EMERALD CITY”**

**ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ «БАТЬКІВЩИНА» В КАЗЦІ
Л. Ф. БАУМА «ЧАРІВНИК КРАЇНИ ОЗ» ТА АДАПТАЦІЇ
О. ВОЛКОВА «ЧАРІВНИК СМАРАГДОВОГО МІСТА»**

Petrauskas V. V.

*Bachelor of Arts, student
National Aviation University
Kyiv, Ukraine*

Петраускас В. В.

*бакалавр, студентка
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Переклад на території України часто регулювався певною домінуючою ідеологією. Тож переклад став не лише способом передачі інформації між мовами, а й способом маніпуляції свідомістю читачів та нав'язування ідеології. Суттю ідеологічного втручання у випадку перекладу є те, що вибори, які здійснюються в процесі перекладу (не тільки перекладачем, а й усіма тими, хто втягнений у його видання, в тому числі тих, хто вирішив обрати текст для перекладу), потенційно

визначаються ідеологічно обумовленими стратегіями, які визначаються тими, хто має владу [4, с. 106].

В сучасній когнітивній лінгвістиці та лінгвоконцептології існують декілька основних підходів щодо розуміння терміна «концепт»: 1) лінгвокогнітивний підхід інтерпретує концепт як одиницю ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості. За цим підходом концепт визначають як багатомірне смислове утворення, в якому виокремлюються ціннісна, образна й поняттєва сторони, розуміють його як ментальну сутність, оперативну змістову одиницю загальної картини світу людини; 2) лінгвокультурологічний підхід тлумачить концепт як базову одиницю культури. За цим підходом концепт є семантичним утворенням, що характеризується лінгвокультурною специфікою, властивою представникам певного етносу. Він є культурно маркованою понятійною системою, цілим комплексом уявлень про предмет свідомості носіїв певної культури [2, с. 7]. Таким чином, концепти формують у свідомості їх реципієнта образ, який виражений в тексті низкою мовних реалізацій. В ідеології концепт виступає в ролі основного поняття, яке визначає основну тематику твору та допомагає закріпити його характеристики в свідомості читача.

Основною темою казки Баума «Чарівник країни Оз», що рухає весь сюжет, є всемогутня сила дружби та бажання повернутись додому. Проте значення дружби та сила туги за рідним домом показані ніби між рядками. В адаптації Волкова ці концепти мають набагато важливішу роль. Не має сумніву, що автор адаптації був справжнім патріотом своєї держави. Цей патріотизм передався і головній героїні його адаптації «Чарівник Смарагдового міста». Найчастіше всі дії Еллі керовані саме її неймовірною жагою повернутися в рідний край.

В оригіналі казки, на самому початку, ми можемо відзначити, що життя на батьківщині Дороті не таке й щасливе. Згідно з теорії кольорів, домівка Дороті описується сірою і меланхолійною.

Not a tree nor a house broke the broad sweep of flat country that reached the edge of the sky in all directions [3, с. 12].

Once the house had been painted, but the sun blistered the paint and the rains washed it away, and now the house was as dull and gray as everything else [3, с. 12].

Проте Волков через своє патріотичне виховання, а також суворі критерії радянської літератури, аж ніяк не міг описати Батьківщину такими словами. В його версії життя в Канзасі нагадує життя в невеличкому селі. Тут вже і більше населення і господарства. У Еллі багато хороших спогадів про її дім та сусідів.

Широкая степь не казалась Элли унылой: ведь это была её родина [1, с. 11].

Та й загалом основною думкою, що рухає сюжет було бажання Еллі повернутися додому не тому що вона сумує за рідними і знайомими, а тому що це її батьківщина. Така думка була центральною чи не в кожному творі, що був написаний в радянський період. Патріотизм, любов до батьківщини та правлячої партії виховувалась з дитячого садочка. Адже за ідеологією того часу, Радянський Союз був сучасною державою, що стрімко розвивається. Це було ідеальне місце для життя, і жодна інша країна не зможе надати вищих стандартів існування. Ідеологічне кліше «Загниваючого Заходу» знаходила зображення в пресі, кіно, та навіть дитячих казках та мультфільмах. Ця думка пронизує й увесь твір. Іноді Волков просто таки глузує з порядків чи правил у Чарівній країні, таким чином натякаючи, що батьківщина, не дивлячись ні на що, найкраща.

– *Она недурна, сударыня, – ответила Элли, – но у нас дома лучше. Посмотрели бы вы на наш скотный двор! Посмотрели бы вы на нашу Пестрянку, сударыня! Нет, я хочу вернуться на родину, к папе и маме...* [1, с. 23].

В оригіналі казки Баума такі настрої теж присутні, проте вони є менш очевидними та фанатичними. Дороті частіше сумує саме за рідними, і її лякає невідоме в Чарівній країні Оз. Коли мова заходить про батьківщину, вона не боїться зізнатися, що її життя там не таке вже й казкове.

“No matter how dreary and gray our homes are, we people of flesh and blood would rather live there than in any other country, be it ever so beautiful. There is no place like home.” [3, с. 44-45].

Проте Еллі в російській адаптації не втрачає жодної нагоди, аби нагадати, що вона з Канзасу і це її батьківщина, і вона готова на все, аби повернутись туди. Такі пропагандистські настрої не є прихованими, щоб їх віднайти не потрібно читати між рядками. Пропаганда патріотизму, яка була значною частиною радянської ідеології, була відмінною рисою тогочасних творів, та знаходить своє відображення на фоні сучасних подій.

Уважно розглянувши ці приклади, можна зрозуміти, що наявність концепту «батьківщина» в казці не просто збіг, а продумана ідеологічна пропаганда. Вплітання таких концептів в казку не можна назвати поганим впливом на юного читача, проте коли така явна пропаганда зустрічається чи не в кожному творі, це вже можна порівняти з нав'язуванням цінностей. Таке втручання в світогляд юної

особи є неприпустимим. Також така заміна цінностей вплинула й на зміст та структуру твору. Адаптація Олександра Волкова все менше нагадує оригінал, і тепер повністю відповідає зразку канонічної радянської літератури.

Література:

1. Волков О. Волшебник Изумрудного города. М. : Эксмодество, 2022. 224 с.
2. Шевченко О. М. Методи дослідження концептів. *Modern Science: Problems And Innovations* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Стокгольм, Швеція, 2020. С. 385–390.
4. Baum, Lyman Frank The Wonderful Wizard of Oz. New York : Geo. M. Hill, 1900. 302 p.
3. Fawcett P. Ideology and translation / P. Fawcett. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. Ed. by Mona Baker. London : Routledge, 1998. P. 106–111.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-85>

TEXT CORPORA IN THE STUDY OF THE ENGLISH COMPOUND ADJECTIVES

ЗАСТОСУВАННЯ КОРПУСІВ ТЕКСТІВ У ДОСЛІДЖЕННІ СКЛАДНИХ ПРИКМЕТНИКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ryzhkova V. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Department of Applied
Linguistics
National Aerospace University “Kharkiv
Aviation Institute”
Kharkiv, Ukraine*

Рижкова В. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри прикладної
лінгвістики
Національний аерокосмічний
університет
«Харківський авіаційний інститут»
м. Харків, Україна*

Дослідження проблемних питань перекладознавства із залученням корпусної лінгвістики, яка вивчає корпуси текстів певної мови, є актуальним сьогодні, оскільки будь-яка мова потребує чіткого аналізу та упорядкування [3]. Лексикографія як наука про створення та

упорядкування словників, мусить задовольняти попит у словниках різного типу: тлумачних, орфографічних, ідеографічних, вузько-галузевих та ін. За допомогою сучасних корпусів текстів можливо у зручний спосіб та ефективно проводити відбір необхідних лінгвістичних одиниць для їх подальшого упорядкування у словниках.

Мета роботи полягає у проведенні дослідження складних прикметників англійської мови, що пишуться через дефіс, в межах корпусної лінгвістики та лексикографії з використанням корпусів текстів СОСА з подальшим укладанням словника користувача для засвоєння великого масиву навчального матеріалу, що надається з урахуванням порівняльного способу презентації матеріалу для засвоєння.

Завдання дослідження знаходяться в площині розширення знань студентів філологічних спеціальностей (зокрема, спеціальності «Прикладна лінгвістика») про корпусну лінгвістику, а також проведені аналізу структури, семантики та перекладу відповідних складних прикметників українською мовою.

У роботі увагу було приділено окремій групі прикметників, що мають назву *складні*. За визначенням, до групи складних прикметників англійської мови відносять й такі, що були утворені з двох основ, і поєднуються між собою дефісом. Складні прикметники в староанглійській та сучасній мовах широко використовувалися / використовуються у поезії, літописах та релігійних працях / художній літературі, поезії, науковій фантастиці, періодичних виданнях, а також у науково-технічних текстах та газетах відповідно [3]. Їх застосовують для опису характеру людини, а також одягу та зовнішнього вигляду. Сьогодні складні прикметники, а особливо ті, які утворено завдяки суфіксу *-ed*, служать для характеристики зовнішності людини або тварини (*fox-faced*, *mud-coloured*, *wrong-lipsticked*, *rough-skinned*), передають іронічні та зневажливі відтінки емоцій (*rough-neck* – *хуліганський*) [там же].

Сервіс COCA (Corpus of the contemporary American English – Корпус американського варіанту сучасної англійської мови) – це електронний ресурс текстів, який був створений професором корпусної лінгвістики Марком Девісом у 2000-х роках [1]. Це унікальний інструмент, що дозволяє пошук необхідної інформації у великому обсязі. Укладання словника користувача з вивчення складних прикметників англійської мови, що пишуться через дефіс, ускладнилося б затратою чималих зусиль та часу для пошуку потрібних для роботи мовних одиниць. Робота з корпусами текстів дозволяє значно

удосконалити та пришвидшити процес пошуку досліджуваного лінгвістичного матеріалу та його аналіз.

Для виконання завдання із створення словника студенти спочатку ознайомилися з базовим функціоналом платформи COCA. Після опанування основних можливостей сервісу було виконано спеціалізований пошук у сервісі COCA, тобто знайдено тільки ті одиниці, які визначалися як необхідні для проведення дослідження та виконання практичного завдання із створення словника користувача.

Після відбору найуживаніших складних прикметників, що пишуться через дефіс, було здійснено їх переклад українською мовою, а також – для зручності засвоєння – упорядковано (1) в алфавітному порядку (один розділ словника), (2) за особливостями побудови складних прикметників в порівняльному аспекті (інший розділ словника) та (3) за семантичним наповненням (наступний розділ словника). Оскільки будь-яка робота у сфері словникарської справи вимагає великої кількості аналітичної роботи, на певному етапі був проведений структурний аналіз відібраного масиву мовних одиниць, що створило базу для подальшої компіляції словника.

Структурний аналіз виявив, що найбільший відсоток відібраних лексичних одиниць за побудовою серед найчастіше уживаних (для аналізу було відібрано 160 найуживаніших складних прикметників, що пишуться через дефіс), складають приклади з Participle II (-ed-формою або 3-ю формою неправильного дієслова). Їх кількість становить 80 одиниць, що складає для даної вибірки 50%. Наприклад: *google-eyed*, *pud-faced*, *acid-tongued*, *big-headed* та ін.

Менша кількість прикладів (17 одиниць / 27%) – це складні прикметники, друге слово у складі яких – Participle I: *all-consuming*, *angry-sounding*, *best-looking*, *easy-going*, *far-reaching*, *forward-thinking*, *good-looking*, *grass-eating*.

15 одиниць / 24% – це складні прикметники, що мають конструкцію прикметник + прикметник: *blue-green*, *blue-violet*, *red-orange*, *red-violet*, *sky-blue*, *snow-white* *red-hot* *light-brown* або іменник + прикметник: *blood-red*, *brand-new*, *duty-free*, *fat-free*, *ice-cold*, *nuclear-free* та ін.

Решту відібраних одиниць складають малочислені групи з різними конструкціями, відмінними від описаних вище. Також виявилось, що найчастіше уживаними в якості першого складника прикметників, що пишуться через дефіс, є наступні мовні одиниці: *well*, *short*, *full*, *deep*, *all*.

Тематично відібраний масив розподіляється за наступними групами. Численними у вибірці є складні прикметники, що позначають:

- певні риси характеру: *absent-minded, acid-tongued, lion-hearted, bold-hearted, cold-blooded, even-tempered, faint-hearted*;
- певні характеристики: *big-headed, densely-populated, deep-seated, double-sided, dust-ridden, even-handed, four-wheeled*;
- відтінки кольору: *raven-haired, grey-haired, violet-blue, flesh-colored, green-eyed*;
- тривалість: *one-week, two-month, five-day* та ін.

Переклад прикметників досліджуваної групи українською мовою показав у більшості випадків невідповідність за структурою в обох мовах: перекладені англословні складні прикметники, що пишуться через дефіс, мають здебільшого однокомпонентні українськомовні (зафіксовані у словниках) еквіваленти.

Група складних прикметників англійської мови, що пишуться через дефіс, є достатньо великою і потребує подальшого упорядкування, аналізу та, на наш погляд, створення єдиного навчального ресурсу для засвоєння студентами-філологами та усіма зацікавленими особами. Сервіс COCA має розвинену систему пошуку, яка дозволяє знаходити велику кількість потрібних мовних одиниць за короткий проміжок часу. Функціонал цього корпусу мови дуже широкий, отже, дослідники / науковці у більшості випадків отримують той мовний матеріал, який необхідний для проведення лінгвістичного дослідження у прикладному аспекті.

Література:

1. Сервіс COCA. *Bikinedia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Корпус_сучасної_американської_англійської_мови
2. Корпусна лінгвістика. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Корпусна_лінгвістика
3. Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej “Filologia, socjologia i kulturoznawstwo. Badania podstawowe i stosowane: wyzwania i wyniki” (30.08.2016–31.08.2016). Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. “Diamond trading tour”, 2016. 60 str.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-86>

**ON THE PROBLEM OF PARALLEL CORPORA DATABASE
(PUBLICISTIC STYLE)**

**ДО ПРОБЛЕМИ БАЗИ ДАНИХ ПАРАЛЕЛЬНИХ КОРПУСІВ
ТЕКСТІВ (ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ СТИЛЬ)**

Safonova N. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Applied Language Studies,
Comparative Linguistics
and Translation
National Pedagogical Dragomanov
University
Kyiv, Ukraine*

Сафонова Н. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
порівняльного мовознавства
та перекладу
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

У лінгвістиці ступінь вагомості результатів дослідження напряму залежить від репрезентативності матеріалу дослідження, а саме: що більший обсяг фактажу, то більша вірогідність правильності шуканого результату, що більше мовних фактів вибрано, систематизовано, класифіковано й проаналізовано, то достовірніші спостережувані закономірності. Але традиційна форма збирання і систематизації інформації – загальновідома лексична паперова картотека – сьогодні не задовольняє потреб дослідників-філологів і через доступ до таких картотек, і через трудомісткість роботи з ними. А коли йдеться про двомовну чи багатомовну картотеку як основу або базу знань для паралельних корпусів, то паперовий аналог узагалі не розглядається. І тоді постає перед дослідником чи укладачем паралельного корпусу першорядне завдання оцифрування друкованих текстів, особливо якщо дослідник вивчає якість мовне / мовленнєве явище діяхронно, або використання текстів, які вже в однаковій мірі переведені в електронний формат.

Щодо другого способу сучасні комунікаційні ресурси спростили доступ до електронних текстів. Це поки що стосується не всіх функціональних стилів мовлення, але окремі з них отримати таку прерогативу. І вона очевидна.

Мета нашої наукової розвідки й конкретні дослідницькі завдання опосередковано полягають у вивченні ситуації стилістичного вияву

текстової інформації, але більшою мірою націлені на опис інформаційної галузі, яка творить масиви співвідносності в різних мовах інформації (власне текстів-оригіналів і їхніх перекладів), і вивчити спроможність таких текстових масивів ставати основою паралельних корпусів текстів.

Коли йдеться про корпус текстів, зокрема й паралельний, важливо тримати баланс стилістичної співвіднесеності текстів, залучених у його структуру. Це так звана збалансованість [1, с. 129] як конститутивна ознака корпусу.

І якщо ще донедавна вважали, що відсоток художніх текстів, тобто текстів художнього стилю, мусить бути чисельно більшим, то віднедавна (а йдеться про початок епохи постмодернізму) говорити про це вже не доводиться аж так однозначно, оскільки на перший план виходить уже не якийсь уявний, здебільшого вигаданий мовець (автор, ліричний герой, персонаж тощо), який мовить і діє у вигаданому світі, а конкретний мовець, жорстко прив'язаний до ситуації мовлення. Тобто, ми є свідками зміни корпусної текстової домінанти – з художнього стилю на інший.

Цим іншим стилем, за нашим спостереженням, стає публіцистичний стиль. Цей стиль не є одновимірним ні щодо жанрів, ні щодо підстилів, ні щодо форм і способів передачі інформації. Він має розгалужену систему форм (усна, писемна), способів / форматів (текст, відеоформат, аудіоформат), жанрів (стаття, замітка, допис, звіт, нарис, інтерв'ю, репортаж, рецензія, огляд, есе, лист, реклама, сатира) вияву.

Тексти, які формують цей стиль, за кількісним виявом можна структурувати за ядерно-периферійним принципом: найбільша кількість текстів окремого жанру / форми (допис, замітка, репортаж) становитимуть ядро стилю, менші кількісно – напівпериферію (стаття, огляд, інтерв'ю, есе, нарис, портрет, рецензія), а ті, кількість яких найменша, – периферію (реклама, лист, фейлетон, сатира). І ядром цього стилю є допис / репортаж, або новина, про подію, яка відбулася в конкретному темпорально-локально-мовному континуумі.

Таке спостереження є цілком логічним, позаяк у сучасному динамічному темпі подій, швидкоплинності новини як явища оперативність доведення інформації до загалу є визначальною, а тому так звані «короткі жанри» в пріоритеті. Інше спостереження стосується вже тріади «час – місце – мова»: ці складники взаємозалежні у трактуванні події, яка стала об'єктом репортажу. Але не лише вони вплинуть на остаточний зміст повідомлення. Втім, такі ознаки, як мета, наратив повідомлення залишаємо за межами нашої розвідки, як такі, що

вимагають іншого, більш глибокого аналізу із застосуванням методів і методик психолінгвістики і доробку когнітології.

Між мовою і корпусом текстів завжди стоїть посередник. Цей посередник – база даних, ресурс, який слугує джерелом наповнення майбутнього корпусу. Для паралельного корпусу текстів потрібна така база, яка одночасно, буквально в режимі реального часу, подаватиме тексти кількома мовами. При цьому, логічно, що оригінальний текст буде однією мовою, а решта текстів – перекладами цього ж тексту на інші мови із збереженням національно-мовної, граматичної й етнокультурної специфіки як мови-оригіналу так і з урахуванням перелічених характеристик мов-перекладу. Очевидно, що текст перекладу (переклад як продукт) – це певний баланс між тим, що написано мовою оригіналу, і тим, що читатимуть (мусять прочитати) не носії мови оригіналу, а ті, кому переклад призначено.

Далі поділимося ще одним спостереженням. Оскільки багато-мовний новинний сайт призначений для користувачів різних мов, які, очевидно, не володіють / не достатньо володіють мовою оригіналу, то переклади мусять враховувати не лише граматику / лексику / семантику кожної мови перекладу, а й передавати квант наративності тексту-оригіналу, культурної релятивності [2, с. 273].

Новинні сайти, що пропонують новини кількома мовами, наприклад, Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ» <https://www.ukrinform.ua/info/contacts.html>, яке публікує новини в реальному часі вісьмома мовами, може бути непоганою базою для подальшого укладання паралельних корпусів текстів із тим лише застереженням, що цей корпус матиме назву «українсько-російський, або українсько-англійський, або українсько-іспанський, або українсько-німецький, або українсько-французький, або українсько-японський, або українсько-польський», із першим компонентом «українсько-», оскільки новинна стрічка формується спершу українською мовою, а потім відбувається літературний переклад на кожну із названих мов. При цьому не важко помітити, що неукраїнськомовні сторінки містять не всі новини, які подано українською мовою. Крім того, відсоток таких новин у різних мовах перекладу різний – від понад 20–35% перекладу оригінальних текстів англійською мовою, 10–20% німецькою, лише до 2–5% японською. Але оскільки будь-який корпус регулюється принципом відібраності [1, с. 129] як конститутивної ознаки, то цілком можливо використовувати й таку кількість для паралельного корпусу текстів.

Зупинимося на перевагах і недоліках таких баз для творення паралельних корпусів текстів. Незаперечні плюси, на наш погляд, більш вагомі, ніж мінуси, тому перелічимо спочатку їх:

1) такі бази даних можуть бути одночасно основою як двомовних паралельних корпусів текстів, так і багатомовних (у нашому випадку – аж восьмимовних) паралельних корпусів;

2) тексти на таких сайтах є сучасними, злободенними, і на їхньому прикладі легко простежуються мовотворчі процеси, поява нових слів і значень, виникнення нових словотвірних типів і моделей, розширення чи навпаки звуження семантики полісемантів, евфемізація чи дисфемізація тем / понять, виникнення фразеологізмів, розвиток семантики прецедентних феноменів тощо; така собі синхронія в реальному часі;

3) майже безкінечна можливість поповнення бази все новими й новими текстами;

4) широка тематика текстів бази (від політики й спорту до культури й науки), а отже, тяжіння до максимального охоплення найрізноманітніших лексико-граматичних ресурсів;

5) уже готовий цифровий (електронний) текстовий ресурс, який значно легше піддівати розмітці.

До недоліків таких ресурсів відносимо:

1) несистемність і спорадичність у виборі текстів перекладів;

2) повнота бази даних для багатомовних паралельних корпусів текстів залежить від мови, якою перекладено найменше текстів оригіналу;

3) фізична неможливість вивчення певного мовного явища в діяхронії;

4) тексти великих жанрів (звична всім аналітика) публіцистичного стилю рідко коли підлягають перекладу.

Вивчення кількомовних інформаційних сайтів наштовхує на ще один висновок: усі тексти без винятку є гіпертекстово зв'язаними і мають активні відсилки до інших взаємопов'язаних текстів. А це ще один новий ракурс дослідження таких баз даних: здатність / нездатність текстів-оригіналів і текстів-перекладів симетрично відносити до інших текстів.

Отже, інформаційні новинні ресурси є прекрасним джерелом наповнення баз даних текстів публіцистичного стилю для паралельних корпусів текстів, а багатомовні сайти можуть якісно оптимізувати роботу дослідника.

Література:

1. Демська О. Вступ до лексикографії. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-87>

**REALITIES IN UKRAINIAN TRANSLATIONS
OF POLISH FAIRY TALE TEXTS**

**РЕАЛІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ
ПОЛЬСЬКИХ КАЗКОВИХ ТЕКСТІВ**

Stanislavova L. L.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of
Slavic Philology
Khmelnyskyi National University*

Станіславова Л. Л.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології
Хмельницький національний
університет*

Serkova Yu. I.

*Senior Teacher at the Department of
Slavic Philology
Khmelnyskyi National University,
Khmelnyskyi, Ukraine*

Серкова Ю. І.

*старший викладач кафедри
слов'янської філології
Хмельницький національний
університет
м. Хмельницький, Україна*

Казки народів світу мають багато спільних рис – на рівні тем, мотивів казок, їх дидактичної мети. Це наслідок того, що бажання, надії і мрії усіх народів досить схожі. Казка – це розповідь про вигадані, фантастичні чи авантюрні події. Кінцівка є переважно оптимістичною: добро перемагає зло. Але казки кожного народу відбивають і певні особливості історії, природних умов життя, праці і побуту, менталітету цього народу. Тому оригінал казкового тексту зазвичай містить національний колорит, який формується за рахунок використання національних реалій. Реалії є мовними одиницями, які позначають елементи «чужої» культури, мають національне, історичне, місцеве або побутове забарвлення і не мають еквівалентів в інших мовах і культурах.

У сучасному українському перекладознавстві досить активно послуговуються визначенням реалії, що запропоноване Р. П. Зорівчак: «Реалії – це моно- та полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких містить (у плані бінарного зіставлення) традиційно закріпленій за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [2, с. 58].

Як зазначають Гуцол А., Юмрукуз А., до числа реалій в перекладознавстві зазвичай відносять слова, які називають специфічні явища природи, ендеміки, страви, напої, одяг, взуття, житло і його частини, транспортні засоби, заходи, грошові одиниці, установи, органи влади, державні та громадські організації народу. Але представлене у перекладознавстві також більш широке розуміння обсягу поняття «реалії», за якого до реалій відносять топоніми, антропоніми, назви творів літератури і мистецтва; історичні факти і події в житті країни, а також реалії афористичного рівня: цитати, крилаті слова і вирази [1, с. 121].

Саме в такому ключі трактує реалії Т. Р. Кияк, виділяючи їх типи:

- 1) ономастичні реалії (антропоніми, топоніми, хрематоніми тощо);
- 2) побутові реалії (житло, інструменти, одяг, харчі, види занять та професій, грошові знаки та міри);
- 3) етнографічні та міфологічні реалії (етнічні та соціальні групи, регіональні звертання, народні свята та танці, назви богів, міфологічних персонажів);
- 4) реалії світу природи (зооніми, фітоніми, назви ландшафтів);
- 5) реалії державно-адміністративного устрою та суспільного життя;
- 6) асоціативні реалії (символи, алюзії) тощо [3, с. 142-143].

Ми вважаємо, що дослідження особливостей перекладу реалій у казках доцільно здійснювати з огляду на широке розуміння обсягу цього поняття. Матеріалом нашого дослідження слугують польські казки та, *в основному*, наші переклади цих казок українською мовою.

Питання про особливості перекладу реалій, у тому числі у казкових текстах, активно обговорюється у перекладознавчих працях. Науковці зазначають, що переклад реалій пов'язаний із певними труднощами, оскільки вони виступають носіями національного колориту і не мають точних відповідників в інших мовах. [4, с. 89].

Вочевидь, у перекладній казці реалії мають підлягати певній лінгвокультурологічній адаптації, але у якій мірі має відбуватися пристосування реалій оригіналу до мови і культури перекладу?

У теорії перекладу представлені різні підходи до проблеми передавання національного колориту казкового тексту. Різниця між

ними стосується перш за все визначення межі руйнування національного фону. Скажімо, Лепухова Н. І. зазначає, що у ранніх перекладах казок В. Гауфа українською мовою німецькі імена просто замінювалися відповідними українськими іменами, наприклад, у найпершому переказі українською мовою казки «Холодне серце» 1919 р. персонажі мають такі імена: *Петро Мунк* (*Peter Munk*), *Варвара Мункіна* (*Frau Barbara Munkin*), *Михайло Голландець* (*Holländer-Michel*) [4. с. 90].

Сучасні перекладачі відійшли від практики цілковитої заміни усіх «чужих» реалій «своїми», як і від практики повного збереження згаданих складових казкового тексту. Адже повне збереження національного фону спричиняє незрозумілість певних фрагментів тексту для читача малого віку, якому, звичайно ж, бракує необхідних фонових знань. З іншого боку, прагнення зробити перекладений текст максимально зрозумілим для читача призводить до стирання національно-культурної специфіки оригіналу.

Найчастіше сучасні перекладачі шукають компроміс між двома крайнощами, використовуючи перекладацькі трансформації. Виходячи з визнання правомірності такого підходу, проаналізуємо можливості перекладу реалій, представлених у текстах польських казок, українською мовою.

Топоніми у тексті казки виконують функцію ідентифікації та конкретизації місця дії. Вони завжди є національно маркованими лексичними одиницями, оскільки несуть країнознавчу інформацію чи то про реальні населені пункти або інші топонімічні об'єкти, чи то про вигадані топонімічні об'єкти, назви яких утворено за аналогією до назв об'єктів реальних [4, с. 90].

В українських перекладах назви реальних польських топонімічних об'єктів варто відтворювати за допомогою топонімічних еквівалентів, утворених шляхом транскодування, як-от *Chelm* – *Хелм* у казці “*Chelmska bajka*”, *Olsztyn* – *Ольштин* (“*Ukarana przebiegłość*”), *Tuchów* – *Тухов* (“*O pszczelarzu z Tuchowa, co samego diabła w pole wyprowadził*”). Складнішим є переклад назви об'єктів вигаданих. У казці Ігнація Крашевського “*Z chłopa król*” йдеться про короля *Strasznej Góry*. У перекладі цю промовисту назву ми переклали калькуванням, ускладненим синонімічною заміною – *Страхітна гора*. *Страхітний* – синонім до слова *страшний*, його використання зумовлене бажанням підсилити ознаку, названу словом *страшний*. Але зазвичай казкові вигадані топоніми перекладають українською мовою шляхом калькування: “*Bajka o elfach z Grzybkowego Lasu*” – «Казка про

ельфів із *Грибного лісу*», *Jezioro Głębokie* – *Глибоке озеро* (“*Bajka o niebieskim smoku*”), *Zachodnie Królestwo* – *Західне королівство*, *Ciemne Królestwo* – *Темне королівство* (“*Bajka o królownie, która jajo zniosła*”). У деяких казках назви вигаданих об’єктів не мають «прозорої» мотивації, їхня «казковість» зумовлюється певною подібністю до інших широко відомих казкових топонімів. Таким є вигаданий топонім у казці “*Bajka o królownie, która jajo zniosła*”: *Eggolandia* (пор. *Ланландія*). Переклад такого вигаданого топоніма варто здійснити шляхом транскодування: *Еголандія*. Цей український топонім буде алюзійним і для українського читача.

У казкових текстах досить часто представлені антропоніми – особові імена людей, власні назви казкових персонажів – звірів, міфічних істот тощо. У багатьох випадках такі імена, назви підлягають транскодуванню (транскрибуванню або транслітерації): *Mical* – Міхал (“*Ukarana przebiegłość*”), *Silver* – Сільвер, *Marvina* – Марвіна (“*Bajka o syrenie i złotej wyspie*”), *Entomia* – Ентомія, *Letycja* – Летиція, *Olefirna* – Олефірена, *Eleukredytyka* – Елойкредика, *Eleukres* – Елойкрес (“*Bajka o królownie, która jajo zniosła*”).

У випадках, коли такі імена, назви виконують не тільки номіна- тивну, а ще й характеристичну функцію, є «промовистими назвами», переклад їх має бути буквальним (калькою) або описовим, щоби читач міг сприйняти характеристику, закладену у власній назві.

У казці Ігнація Крашевського “*Z chlora król*” власне ім’я короля – *Gwoździk* – є похідним від слова *gwoździk*. У перекладі цю мотивацію збережено, король в українському тексті – *Гвіздок*. А от король Стра- хітної Гори – *Bimbas*. Це ім’я перекладене шляхом транскодування – *Бімбас*, адже його внутрішня форма і у польській, і в українській мові є промовистою уже завдяки звучанню. Героїню казки “*Leniwa dziewczyna*”, ліниву дівчину, мати називає на прізвисько – *Kudla*. Це промовиста назва, оскільки *Kudla* походить від *kudły* – ‘розпатлане волосся’. В українській мові існує подібне слово (*кудли*) із подібним значенням. Тому в українському перекладі ім’я *Кудла* буде виконувати таку ж роль «промовистого імені», як і у тексті польському. У польській казці “*Wyspa Litlinów i Biała Góra*” один із героїв – *Wypatrywacz*. Це промовисте ім’я, утворене від дієслова *wypatrzeć* – ‘уважно стежачи, знайти когось або щось’. Обов’язком цього героя справді було стежити за всім, що відбувалося на острові та довкола нього. Українською *Wypatrywacz* варто перекласти зі збереженням семантики внутрішньої форми імені. Але в українській мові відповідника, який би повною мірою корелював зі значенням

польського *Wypatrywacz*, немає. Скориставшись перекладацькою трансформацією, яка має назву диференціація, можна використати для перекладу контекстуальний синонім – *Виглядач*.

Герої казки “*Bajka o kotku – Powitanie kotka Szarusia*” – *kotek Szarus*, *kot Mruczek*, *pies Kropka*. Власні назви цих тварин мають прозору внутрішню форму, її важливо донести і до українського читача. Переклад власної назви *pies Kropka* не викликає труднощів, це може бути калька – *пес Кранка*. Власну назву *kot Mruczek* утворено від звуконаслідування, таке звуконаслідування зрозуміле українському читачеві, його варто використати як мотиваційну основу і для українського відповідника. Суфікс *-ek* можна використати в українському відповіднику для того, щоб зберегти уявлення про належність власної назви до польської культури. У такому випадку український відповідник може виглядати як *кіт Мручек*. Для власної назви *kotek Szarus* мотиваційною основою виступає кольоратив *szary – сірий*. Для збереження прозорості української власної назви і польськомовного забарвлення варто поєднати кальковану основу *Cip-* і формант *-унчик*, перекладний відповідник набере вигляду *Сірунчик*.

У казці “*Kwiat paproci*” пес має кличку *Burek*. Така кличка має особливе значення у польській мові – ‘непородистий пес’. В українській мові наближене значення можна побачити у кличці, скажімо, *Сірко*. Але застосування такого відповідника відчутно порушило б культурологічний фон польської казки, тому варто використати транскодування – *Бурек*. Герой казки “*Bajka o lisku*” – *lisiek Rudek*. Беручи до уваги зазначені вище параметри, в українському тексті можна застосувати відповідник *лис Рудек*.

У казці “*Bajka o muchach*” героями є *Asia*, *rycerz Jan*, *smok Jacuś*, *mucha Czarna Wiola*, *mucha Czarny Wiesiek*. Особові імена дівчинки, рицаря, власна назва дракона підлягають транскодуванню – *Ася*, *Ян*, *Яцусь*. Власну назву мухи – *Czarna Wiola* – потрібно перекласти комплексно: означення *Czarna* – калькою, *Wiola* – транскрибуванням. Отже, український відповідник тут – *Чорна Віола*. У власній назві *Czarny Wiesiek* означення підлягає калькуванню, а означуваний іменник *Wiesiek* вимагає віднайдення відповідника, який зберіг би прозорість внутрішньої форми. Мотивуючою основою для *Wiesiek* є дієслово *wisieć – висіти*, для українського відповідника варто використати похідний деминутив від *wisіti* – *Висячок*. Отже повна форма власної назви чоловіка мухи – *Чорний Висячок*.

У польській мові досить активно використовують численні зменшувальні форми особових імен. Скажімо, чоловіка на ім’я *Stanisław*

можуть називати *Stach*, *Staś*, *Stasek*, *Staszek* або навіть *Stahu*. У польській казці “*Chełmska bajka*” один із синів подружжя, яких звали *Mieciku* та *Ginki*, – хлопчик на ім’я *Stasiku*. *Stasiku* є зменшувально-пестливою формою від *Stanisław*. В українській мові існують зменшувально-пестливі форми від імені *Станіслав*, вони нагадують форми польські: *Стась*, *Стасік*. Форма *Стаху* є нетиповою для української мови, нетиповою є і форма *Стасіку*, тим паче – для читача-дитини. Тому варто для перекладу використати наближений демінутив – *Стась*.

У казці “*Kwiat paproci*” герої – *Jacek* (*Jacusz*), *Maćek*. Переклад цих демінутивів можна здійснити за допомогою транскодування – *Яцусь*, *Мацек*, оскільки такі форми будуть зрозумілими читачеві малого віку. Подібний переклад застосовано до імені героя казки “*O zajączku sprawiedliwym*”: *Maciek* – *Мацек*, до імені героїні казки “*Leniwa dziewczyna*”: *Kasia* – *Кася*, до імені героя казки “*Skrzat Tomek i przyjaciele*”: *Tomek* – *Томек*., до імені героя казки “*Dobra wróżka*”: *Bartuś* – *Бармусь*.

Особливої уваги перекладача потребують побутові реалії казкового тексту. Адже ці реалії відображають особливості культури, що віддалена від читача у часі та внаслідок національних особливостей. У казці “*Chełmska bajka*” йдеться про льохи, у яких мешканці Хелма зберігали продукти, у тому числі – сало, ковбаси, м’ясо, у тексті казки є також назва *podroby*. В українській мові точного відповідника цьому слову немає. Частково перекриває значення польського *podroby* значення українського слова *тельбухи* – ‘внутрішні органи вбитої тварини (шлунок, кишки тощо)’. Але тельбухи українці у льохах не зберігали. Найдоцільніше у цьому випадку використати прийом вилучення. Для загального змісту казкового тексту це не буде втратою.

У цьому ж тексті представлено застарілі назви. Серед них – *zydel* ‘дерев’яний столик’, адекватним відповідником у цьому випадку може бути зрозуміле дітям-читачам слово *ослінчик*, підібране шляхом синонімічної заміни. Застарілим є слово *woj*, у контексті використано похідний збірний іменник: *wojowie je nieśli...* Для його перекладу доцільно шляхом синонімічної заміни дібрати сучасніший синонім – *воїни*. Подібним чином варто перекласти застаріле слово *dziedzic* – *пан*. Для застарілого слова *pular* варто використати описовий переклад – *дерев’яна стеля*. Для польської розмовної грошової назви *złocisz* варто використати відповідник до словникового синоніма *złoty* – *злотий*.

Для перекладу польської реалії *wujenka* ‘дружина вуйка, брата батька або матері’ варто використати прийом генералізації і,

відповідно, переклад *тітка*. Адже, незважаючи на те, що в українській мові є слово *вуйна*, належить воно до діалекту і більшості читачів малого віку буде незрозумілим.

Отже, польські казки містять досить багато реалій, в основному вони належать до сфери онімної номінації людей, тварин, вигаданих істот, реальних і вигаданих географічних об'єктів. Меншою мірою це побутові реалії, апелятивні назви осіб, серед них значна частка назв застарілих. Типовим способом українського перекладу онімів є транскодування і калькування, подекуди потрібне комбінування цих двох способів. Для перекладу реалій-апелативів частотним є використання синонімічної заміни, генералізації. Транскодування дозволяє формувати в уявленні українського читача національний фон казкового тексту, калькування, синонімічні заміни, генералізація наближають перекладений текст до культури читача.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у більш детальному вивченні способів адаптації польського казкового тексту до рецепції читача дитячого віку.

Література:

1. Гуцол А., Юмрукуз А. Особливості відтворення фольклорних елементів при перекладі українських народних казок. *Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського*. 2020. № 31. С. 119-131.
2. Зорівчак Р. П. Реалія та переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози). Л., 1989. 216 с.
3. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 543 с.
4. Лепухова Н. І. Особливості перекладу реалій казкового тексту. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2014. Книга 3. С. 88-92.
5. Edukacyjne bajki do czytania: веб-сайт, URL: <https://www.bajkidoczytania.pl/bajki/> (дата звернення: 11.07.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-88>

SOCIOCULTURAL ASPECT OF THE ARTISTIC TRANSLATION OF CHARACTERS' SPEECH

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ МОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЖІВ

Chumak H. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Theory and Practice of Translation
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National
Pedagogical University
Ternopil, Ukraine*

Чумак Г. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики
перекладу
Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Однією з причин виникнення труднощів у перекладі літературних текстів може бути наявність відхилень від літературної норми у цих текстах. Насичення маркерами розмовності мови того чи того соціотипу персонажів потребує від письменника відчуття органічності індивідуалізованої мови персонажа, оскільки він спирається на певні стереотипні зразки в реальній комунікації. Усно-розмовна мова модифікується в оповідній структурі текстів з метою виконання певного характерологічного та експресивного естетичного завдання.

Однією з проблем перекладу художнього дискурсу є відтворення особливостей персонажного мовлення, адекватне відтворення мовного портрету героя художнього твору. Відхилення від літературної норми у письмових текстах можуть бути пов'язані з недоліками в освіті їх авторів, з бажанням викласти складні думки та ідеї, з нестачею часу для досконалого формулювання та перевірки висловлювань або із свідомою стилізацією мовлення для передачі діалекту чи ментальних особливостей персонажу художнього твору. Це ускладнює роботу перекладача, іноді окремі елементи тексту не можуть бути перекладені взагалі. Іноді смисл таких висловлювань з відхиленнями може бути з'ясований за допомогою контексту, але це потребує часто значних зусиль, часу і не завжди, навіть сумлінне опрацювання тексту, може принести позитивний результат.

Проте якщо в тексті оригіналу робиться акцент на особливість у відтворенні, написанні чи побудові висловлювання, просто передати смисл вже недостатньо. Подібні труднощі можуть бути спричинені грою слів, неправильним порядком слів у реченні і особливостями вимови персонажа (акцент, дефект мови).

Проблема відхилень від літературної норми в текстах, з якими працюють перекладачі є предметом дискусій серед фахівців, практиків та теоретиків. Це дискусійне питання залежить від професійної сфери, де переважно працює конкретний перекладач, загальної культури мовлення авторів та укладачів текстів, домінування інформаційної або естетичної складової у текстах, від галузі знань, де має значення точна інформація.

Мовленнєва характеристика (мовленнєвий портрет) персонажа, – засіб художнього зображення персонажів, що полягає у підборі особливих для кожної дійової особи літературного твору слів, висловлювань і мовленнєвих зворотів [1, с. 5], – привертає увагу дослідників художнього тексту, адже художній діалог, як основна частина мовленнєвої характеристики відіграє найважливішу роль при формуванні образу персонажа в прозі, тому що саме так автор передає основну інформацію про героїв художнього твору [3].

Традиційно, в структурі мовної особистості дослідники виділяють три типи елементів: 1) універсальні – загальні для всього мовного колективу; 2) соціально-культурні – характерні для певної групи мовців (об'єднаних за соціальними, професійними, гендерними, віковими та іншими ознаками); 3) індивідуальні – типові для особи, що відображають неповторну індивідуальність її мовленнєвої системи [5, с. 166]. Різноманіття факторів варіативності мовних засобів зумовлює існування варіативності територіальної (лінгвістичної), соціальної (стратифікаційної), індивідуальної (нерегулярної), ситуативної, стилістичної. Зазвичай елементи, що дозволяють віднести персонаж до тієї чи іншої соціальної групи, відносять до периферійних елементів мови і розділяють на колективні/мовні (просторіччя; діалекти; аргі; жаргони; сленг; професіоналізми; табуйовану лексику; архаїзми) та індивідуальні/мовленнєві (вольності усної мови; дитяча мова; ламана мова іноземців; дефекти вимови; порушення норми вимови і написання у носіїв мови; словотворення) [2].

Тут слід додати, що засобом створення мовленнєвої характеристики можуть виступати не лише елементи розмовного стилю. Створюючи образ персонажа, письменник використовує як експліцитні, так

й імпліцитні засоби і прийоми. До експліцитних відносять пряму вказівку на риси характеру, вік, національність, професію, освіту, соціальний статус персонажа і т. ін. Імпліцитні засоби – ширші, серед них виокремлюють різноманітні стилістичні прийоми, використання в мовленні персонажів функціонально-забарвленої лексики, сленгізмів, діалектизмів, і засобів, що вимагають від читача додаткової фонові інформації для їх інтерпретації (алюзії, прецедентні тексти та імена і т.д.). Сам по собі вибір мовленнєвих форм для вербального спілкування містить достатньо повну інформацію щодо особистості персонажа (його гендерної, вікової, локальної, національно-расової, темпоральної характеристик, соціального статусу, зовнішності, темпераменту, емоційного стану і відносин між комунікантами) [3, с. 6]. Перевага, що надається мовним та мовленнєвим засобам у сукупності створює портрет особистості. Ці пріоритетні в кожному окремому випадку засоби можуть реалізовуватися на всіх мовних рівнях: фонетичному, граматичному, стилістичному.

Необхідність збереження мовленнєвої характеристики в перекладі входить до задач повноцінного перекладу. Зазвичай, вважається неприпустимим відтворення діалекту мови оригіналу діалектом мови перекладу: територіальна діалектна лексика перекладається нейтральною літературною лексикою, оскільки у випадку перекладу її певним діалектом чи соціолектом мови перекладу відбувається, як правило, надмірна неприпустима локалізація оригіналу [4, с. 332]. Наявність семантичної еквівалентності між оригіналом і перекладом на рівні тексту дозволяє застосовувати функціональне відтворення проявів варіативності мови, відтворюючи втрачені аспекти змісту оригіналу за допомогою компенсації. У перекладацькій практиці спостерігаємо частіше за все три можливих рішення: 1) нейтралізувати текст, тобто не відтворювати його стилістичне забарвлення у перекладі, передавши лише зміст повідомлення; 2) компенсувати втрачені елементи розмовними, просторічними, сленговими, жаргонними одиницями; 3) замінити діалект мови оригіналу діалектом мови перекладу, що частіше за все відбувається при перекладі гумористичного твору або реплік персонажа, якого читач має сприймати з гумором.

До індивідуальної мовленнєвої характеристики відносять випадки створення образу персонажа через використання слів-маркерів, – лексичних одиниць, які є частотними для реплік окремого персонажа, характерними, як правило, тільки для нього (можуть бути ключовими словами, словами-паразитами). У подальшому слова-маркери часто асоціюються з персонажем, переходять у розряд крилатих фраз, стають

основою для багаточисельних інтернет-мемів і літературних алюзій. В цілому індивідуальна мовленнєва характеристика персонажа може включати в себе будь-який стилістичний засіб або комбінацію засобів, і головна задача перекладача тут, – побачити ці засоби і зберегти у перекладі.

Слід зазначити, що роль і місце персонажа у творі дещо обмежують перекладача. Часто персонаж є центральним або головним оповідачем історії, як от герой роману Деніела Кіза «Квіти для Елджернона» – Чарлі Гордон, хворий на олігофренію (розумово відсталий), інтелект якого в результаті наукового експерименту було доведено до ступеня геніальності, після чого він так само різко повернувся до колишнього рівня [5]. Інший приклад – Бенджамін «Бенджі» Компсон з роману Вільяма Фолкнера «Шум і лють», який страждає на вроджений аутизм. Роман В.Фолкнера «Шум і лють» має доволі унікальну структуру оповіді, оскільки кожна частина має свого центрального оповідача з власною манерою відтворення дійсності, з власним голосом і світосприйняттям [6]. Ці оповіді сумарно створюють стереоскопічне відображення художньої реальності. Зрозуміло, що перекладач повинен ретельно і точно відтворювати неповторність голосу кожного з оповідачів-героїв. В таких випадках, перекладач більш вільний у використанні компенсації, адже порівняно великий обсяг тексту, що належить реплікам персонажа, дозволяє використовувати ті самі або еквівалентні засоби у інших частинах тексту, не втрачаючи загального враження від образу персонажа.

Індивідуальна своєрідність, як особлива якість літературного твору, що виникає на фоні загальнонародної мови, національної специфіки мови та літератури, в рамках певної епохи, передбачає велику різноманітність своїх виявів – як у площині змісту, так і в мовній площині. І ще більшою має бути різноманітність тих конкретних форм, в яких прояв індивідуальної своєрідності може відображатись при перекладі. Всі об'єктивно-художні риси своєрідності пов'язані із світоглядом, естетикою, і від дотримання цих рис при перекладі залежить вдалість передачі ідейно-художньої направленості оригіналу. Перекладач має зрозуміти авторський задум, виокремити елементи його реалізації і відтворити їх у перекладі такими рівноцінними еквівалентними одиницями.

Література:

1. Биби́к С. П. Оповідність в українській художній прозі : монографія / за наук. ред. С. Я. Єрмоленко. К., Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 288 с.

2. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.16 «Перекладознавство». К., 2006. 41 с.
3. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Вінниця : Нова книга, 2003. 608 с.
4. Кухаренко В. А. Практикум з стилістики англійської мови: Підручник. Вінниця : Нова Книга, 2000. 160 с.
5. Кіз Д. Квіти для Елджернона. Х. : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 304 с.
6. Фолкнер Вільям. Шум і лють. Видавництво Жупанського, 2018. 344 с.

LANGUAGE AND COMMUNICATION MEDIA

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-89>

METAPHORICAL MODELS OF THE ENEMY'S IMAGE IN THE SPEECHES OF V. ZELENSKY

МЕТАФОРИЧНІ МОДЕЛІ ОБРАЗУ ВОРОГА У ВИСТУПАХ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО

Bilokonenko L. A.

*Doctor of Sciences in Philology,
Associate Professor,
Professor at the Department of
Ukrainian Language
Kryvyi Rih State Pedagogical University*

Білоконенко Л. А.

*доктор філологічних наук,
доцент,
професор кафедри української мови
Криворізький державний педагогічний
університет*

Berezovska-Savchuk N. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor
Senior Lecturer at the Department of
Ukrainian Language
Kryvyi Rih State Pedagogical University
Kryvyi Rih,
Dnipropetrovsk region, Ukraine*

Березовська-Савчук Н. А.

*кандидат філологічних наук, доцент,
старший викладач кафедри
української мови
Криворізький державний педагогічний
університет
м. Кривий Ріг,
Дніпропетровська область, Україна*

Для дослідників політичного дискурсу актуальним є питання особливостей президентського спілкування [1; 4; 6]. Потрібна чітка підстава для розуміння президентських виступів, передусім у час політичних змін. Зараз Президент діє в середовищі, де формуються важливі когнітивні механізми, зумовлені війною росії проти України. Інтерес до впливу війни на вміння В. Зеленського представляти новий порядок денний не вщухає, оскільки виступи глав держав завжди підкріплені спеціальним стилем і риторикою, що «коливається між поясненнями та полемікою» [5, с. 153]. Якщо президент у риторичному плані є талановитим, то йому легше досягти політичних цілей.

Політичний дискурс пов'язаний із досягненням взаєморозуміння. Науковці мислять його як здатність суб'єктів обговорювати, рефлектувати для раціоналізації контактів. Закономірним результатом

системно-раціональної діяльності політичних суб'єктів є політичний успіх, що визначає їх кінцеву позицію в політичній площині на основі суспільної оцінки досягнень чи поразок. У разі невдач у людей з'являється почуття страху, що домінує над логічним і раціональним мисленням, характеризується тривогою або побоюваннями реальної чи уявної загрози. Паніка блокує ресурси для раціональної думки, люди перероджуються в панічний натовп, особливо коли слабкий авторитет лідера [2, с. 277]. Тобто раціональне сприйняття війни відіграє важливу роль у політичних відносинах влади й людей. Тож актуальність цієї праці окреслюємо значним потенціалом теорії концептуальної метафори в політичному дискурсі. Ми звертаємося до витлумачення метафоричних моделей образу ворога, в основі яких – явище, яке досягається чуттєво в ракурсі його ситуативних зав'язків з іншими явищами. Матеріал дослідження – звернення В. Зеленського до народу України (24.02.2022–15.07.2022). Важливість такої комунікації вбачаємо у здатності лідера держави суспільно-раціонально подавати образ ворога у просторі політичного дискурсу.

Аналіз матеріалу дає змогу говорити про концептуалізацію фрагмента дійсності «ворог» у поняттєвих структурах, що сформовані завдяки іншим фрагментам. Поняття «ворог» поєднане з поняттям «інший», протиставляється як «ми-вони», «свій-чужий». Ці зіставлення вможливають появу колективного неприйняття, що може бути й хибним щодо об'єкта відхилення. Загалом образи «ворог», «війна» впроваджуються у свідомість людей через тексти ЗМІ, агітаційно-пропагандистські заходи. Образ ворога гуртує народ навколо лідерів. Як свідчить історія, його активізація в народній свідомості завжди зміцнювала політичну систему. Проте образ ворога є і зброєю, що здатна як об'єднати суспільство, так і бути маніпулятивною ідеологічною категорією. В Україні, безперечно, це поняття наповнене семантикою «окупант, загарбник, злочинець». При цьому головне – його дегуманізація. Військові дії – це каталізатор мовного вияву стереотипів, які є в масовій свідомості. Однак В. Зеленський, візуалізуючи образ ворога, акцентує на реальних рисах, діях, вчинках росії та російських військ. Він віддає перевагу логіці, раціональній оцінці, хоча й не уникає емоцій. З одного боку, ворог сильний, небезпечний, протистояти йому важко, тому війна потребує максимальної мобілізації. З іншого, – він має безглузді плани та вразливий.

Сутність ворогів проявляється в їхніх вчинках. Бути ворогом – це не лише вбивати, це й руйнувати, злочини проти людяності, і про це

говорить Президент: *Ворог завдає удари; У перший же день цієї війни російські снаряди вдарили по нашому місту Умань; Ворог застосує всі наявні в нього сили; Минулої ночі російська армія витратила ракету, щоб знищити музей Григорія Сковороди у Харківській області; Завершується 47-й день російсько-української війни, цього ганебного вторгнення, яке поступово викреслює Росію з міжнародних відносин* [тут і далі цит. за: 3]. Ці приклади ілюструють модель ВОРОГ – ЦЕ ЗЛОЧИНИ. Образ формується через фрагмент дійсності злочин – суспільно небезпечна дія, що заподіює зло людям. Для його створення використовує певні мовні засоби, як-от: особлива лексика (переважно номінативна), що відбиває ті чи ті риси, які представляють ворога в найбільш негативному ракурсі: окупанти (*І всі разом говоримо окупантам одне: ідіть додому, поки ще можете ходити*), раби (*Гоніть цих рабів!*), агресор (агресія) (*І присвячене це звернення <...> компенсації усіх тих збитків, які Росія своєю агресією завдала Україні*); убивці, кати, гвалтівники (*Кожен російський убивця, кат і гвалтівник, які прийшли на нашу землю, буде відповідати*). Може коригуватися семантика слова за допомогою багаторазового його повторення в типових контекстах та при описі повторюваних ситуацій (*окупант, ворог, терорист*).

Національно специфічний стереотип ворога у зверненнях Президента так само є одним із засобів впливу. Ворогом української державності, історії, культури, традицій та майбутнього є росія та її армія, тому В. Зеленський продуктивно застосовує модель ВОРОГ – ЦЕ РОСІЯ: *Російські війська продовжують знищувати нашу інфраструктуру, продовжують бити по наших містах. Київщина, Чернігівська область, Сумщина, Харків, Південь, Донбас; Сьогодні Росія завдала чергового ракетного удару по Україні, по Одесі; Росія – спонсор тероризму*. Емоційно забарвлена лексика відсутня, однак у виступах простежуємо негативне ставлення до «руського міра» з його ідеологією, яка чужа не лише нам, а й усьому світу (*Для російської держави в її сучасному стані не мають жодного значення ані свобода народів, ані свобода людини*). Напавши на Україну, росія на довгий час стала ворогом, а українська національна ідея є ще виразнішою (*Від самого ранку в українському – назавжди українському – Мелітополі збиралися люди, наші громадяни, на чергову акцію протесту проти російських військ*). Така модель є одним з інструментів консолідації суспільства.

Серед ключових проблем збройних конфліктів – зміна морального імперативу «не вбий» на категоричну вимогу «убий ворога». Виживання

соціуму ставиться вище за цінність людського життя, у цьому разі – представника чужого, ворожого соціуму. Цей факт впливає на реакцію на супротивника, розширює дозволене поле дій щодо нього. Образ ворога стає соціально-психологічним феноменом, він існує в часі та просторі, набуваючи нових обставин сприйняття. Характерні риси поведінки окупантів уможливають особливу реакцію – зупинити ворога треба в будь-який спосіб: *Кожному українцю треба пам'ятати одне. Якщо можете зупиняти і знищувати окупантів – робіть це; І дякую простому народу України, який зупиняє голіруч танки, силою духу виганяє окупантів з адміністративних будівель, робить їх перебування в Україні ганебним. Ми б'ємо окупантів на всіх напрямках, де вони пробують наступати.* Загальна логіка формування образу ворога передбачає перехід від абстрактної до індивідуально-особистісної моделі поводження, що ґрунтується на раціональному досвіді зіткнення з ним. У масовій свідомості непохитно набуває розвитку модель ВОРОГ – ЦЕ РОЗПЛАТА: *Знаєте, нацистських убивць знаходять і судять навіть тоді, коли їм уже виповнилося по 90 чи 100 років <...> я наводжу цей приклад, щоб показати, що покарання – невідворотне для кожного російського вбивці.*

Отже, у виступах В. Зеленського виокремлюємо три метафоричні моделі образу ворога: ВОРОГ – ЦЕ ЗЛОЧИНИ, ВОРОГ – ЦЕ РОСІЯ, ВОРОГ – ЦЕ РОЗПЛАТА. Вони є одним зі способів непрямого вираження оцінного судження, впливають на емоційний стан аудиторії, ефективно та раціонально застосовуються задля обґрунтованої аргументації думки Президента.

Література:

1. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики : монографія. Київ : Світогляд, 2005. 315 с.
2. Новітня політична лексика (неологізми, okazіonalіzми та ін. новотвори) / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін. Львів, 2015. 492 с.
3. Президент України. Промови та звернення. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches> (дата звернення: 15.07.2022).
4. Степаненко М. І. Динаміка українського політичного лексикону: 2018–2019 pp. : монографія. Полтава : ПП «Астрія», 2020. 408 с.
5. Labbe D., Savoy J. Stylistic analysis of the French presidential speeches: Is Macron really different? *Digital Scholarship in the Humanities*. April 2021. Vol. 36. Issue 1, P. 153–163.

6. Randour F., Perrez J., Reuchamps M. Twenty years of research on political discourse: A systematic review and directions for future research. *Discourse & Society*. 2020. Vol. 31 (4). P. 428–443.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-90>

**SOME PHONETIC AND GRAPHIC FEATURES
OF ENGLISH-LANGUAGE ADVERTISING SLOGANS
OF AMERICAN CLOTHES AND FOOTWEAR BRANDS**

**ДЕЯКІ ГРАФІЧНІ ТА ФОНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
РЕКЛАМНИХ СЛОГАНІВ АМЕРИКАНСЬКИХ БРЕНДІВ
ОДЯГУ ТА ВЗУТТЯ**

Haidar V. P.

*Senior Teacher at the Department of
Foreign Languages
Alfred Nobel University
Dnipro, Ukraine*

Гайдар В. П.

*старший викладач кафедри
іноземних мов
Університет імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

The modern world has captivated the advertising of various products. In the advertising race, manufacturers try to stand apart from other competitors and interest a consumer with their products. In addition, in order to draw buyers' attention to their products, they use a variety of techniques and tricks.

The language of advertisements cannot be simple and uninspiring. Copywriters have to use all their creativity and imagination to create unusual and fresh slogans. They use various figures of speech and tropes to add colors into their advertisements. First, a good slogan consists of the correctly selected parts of speech: nouns, adjectives, verbs, etc. Each of them performs a particular function.

A slogan is a short, brief and meaningful phrase that is easy to remember. It is a type of a compressed text, which should be as informative, communicative and catchy as possible. This is a motto or catchword by which the manufacturer displays all the qualitative characteristics of a product and an advertising campaign.

The authors of slogans use a great number of figures of speech and tropes. It helps slogans to be beautifully designed. Different lexical

structures make slogans of brands highly informative, memorable and bright. Therefore, the main feature of a good advertising slogan is its metaphorical language.

Phonetic stylistic shapes are designed to transfer emotional effects and create vivid images with sound combinations. These include alliteration and rhyme. An alliteration process is a good option for consolidation in memory. Due to the repetition of the same or similar consonants or vowels, the slogan acquires a special sound expressiveness. Therefore, brand owners often use the above in their advertisements.

To start with, we can see the use of alliteration in slogans that contain the names of their own manufacturers. The first example is the slogan of the American women's underwear brand **JCPenney – Liz Claiborne**:

"As delicate as a caress. "

It contains a repetition of the consonant phoneme / s / and a repetition of the vowel sound / a /, which creates the necessary sensory impression.

If we look at the slogan by **Lawman brand**, we can point out the repetition of the consonant phoneme / l /.

"Lawman. Leaves everyone speechless".

It should be noted that such sound repetitions give the text rhythmicity, expressiveness, expressiveness. The next example of a sound game is the attractive slogan of the world-famous **Calvin Klein brand**:

"Between love and madness lies obsession."

The repetition of the consonant phoneme /s/ is evident in this case.

Moreover, for a more effective impact, the product brand is sometimes rhymed, as it should remain in the recipient's memory. An example is the slogan of the American **Legend brand – Blackglama**:

"What becomes a legend most?"

Here, we can trace the repetition of a part of the brand name and the lexeme "legend", which incorporates the conceptual mission of the firm – encouraging the buyer to become a legend.

To create an artistic effect of harmony of sounds, advertisers often use euphony:

"A Body for Every Body" Victoria's Secret brand

This means of speech provides an additional expressive effect through the selection and organization of words in poetic speech.

The next level that is under consideration is a graphic one. Graphic stylistic tools are a special group used mainly for print advertising, because it is transmitted by changing the spelling of words for a specific purpose. The sound of words thus may not change, therefore, if the advertising

slogan with such stylistic means is not accompanied by an image, then it may not be possible to achieve the goal.

Analyzing the slogans of famous companies such as **Nike**:

"There Is No Finish Line"

we immediately notice that all words are written with a capital letter. The use of capitalization draws the reader's attention and interest. Reading the history of the creation of this slogan, it is necessary to remember that this slogan appeared in 2017 in a new project of the company, in which it placed several professional distance runners in parallel in an attempt to break a two-hour marathon, thereby hinting that in order to achieve success, athletes are helped by comfortable products manufactured by Nike. However, more often in slogans, as well as in titles, full capitalization is used, where all letters are written with a capital letter. An example can be the slogan of the same sportswear and footwear manufacturer **Nike**:

"JUST DO IT"

One more graphic stylistic technique that is rare, but still can be found, is duplication of a letter, which is not common in creating slogans:

"Speed School. Speed Tool." – **Nike brand**

To sum up, advertising motto is the most important part of addressing the consumer. It contains all the information and the main idea of an advertising company. Moreover, the whole success of the company depends on the successfully created slogan.

Manufacturers are ready to resort to various tricks in order to highlight their products among all other existing analogues. We often pay attention to any product without realizing a great subconscious influence on our brains.

References:

1. Коваленко Н. Л. Лінгвістична позначеність слогана в структурі рекламного тексту : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Дніпропетровськ, 2006. 17 с.
2. Мокшанцев Р. І. Психологія реклами : навч. посібник. Ново-сибірськ : Інфра-М, 2007. 230 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-91>

LANGUAGE OF SOCIAL NETWORKS

МОВА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Kobyliatska H. S.

*Lecturer at the German Philology
Department
Borys Grinchenko
Kyiv University
Kyiv, Ukraine*

Кобиляцька Г. С.

*викладач кафедри
германської філології
Київський університет
імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Термін «соціальна мережа» з'являється вперше 1954 року у книзі «Класи і збори в норвезькому острівному приході» соціолога Манчестерської школи Джеймса Барнса. На той час, щоправда, цей термін зовсім не стосувався Інтернету, він розкривав поняття людських взаємин, проте зміст був сформульований цілком чітко: соціальна мережа – це те, що об'єднує групи людей за інтересами [1, с. 44].

Об'єкт дослідження – лексичні одиниці мови спілкування соціальних мереж. **Предмет дослідження** – лексичні та граматичні особливості творення, функціонування та використання лексичних одиниць, притаманних соціальним мережам.

У 2011 році до Oxford English Dictionary були додані нові лексичні одиниці – LOL (laughing out loud) та OMG (oh my God). Раніше до словника були додані такі аббревіатури, як IMHO (in my humble opinion), TMI (too much information) та BFF (best friends forever) [2, с. 136].

У повідомленнях користувачів соціальних мереж та мікроблогів простежується тенденція до широкого використання комунікантами стилістично зниженої лексики: сленгу та табуйованих лексичних одиниць. Використання цих лексичних одиниць пояснюється такими факторами:

- неоднорідність соціального статусу користувачів соціальних мереж та мікроблогів;
- анонімність спілкування, що, в свою чергу, створює умови для виникнення віртуальної особистості, яка може відрізнятись від особистості в реальному житті. В результаті цього створюються сприятливі умови для зниження почуття відповідальності та страху осудження з боку інших користувачів;
- подальше поширення тенденції до демократизації мовлення.

Вживаючи термін «сленг», ми маємо на увазі різновид мовлення, який використовується окремою відносно стійкою соціальною групою, до якої й належать користувачі соціальних мереж, наприклад, Facebook і MySpace та мікроблогів Tumblr і Twitter [2, с. 137].

Людина, яка створює слово (originator), прагне до індивідуалізації та оригінальності. Після створення слово проходить наступні стадії: соціалізацію (прийняття його в суспільстві) та лексикалізацію (закріплення в мовній системі). Це слово сприймається посередниками, які передають його в маси. Таким чином, ми можемо сказати, що сленг соціальних мереж знаходиться на стадії соціалізації, оскільки він пройшов стадію прийняття в соціумі, тобто серед користувачів, але ще не закріплений в мовній системі [2, с. 137].

Неологізми, англіцизми, запозичені слова – це поширений і популярний спосіб спілкування між людьми в соціальних мережах.

Соціальні мережі мають високий рівень динамічності. Мова сучасного Інтернету досі малодосліджена: одні науковці вважають її «псевдогендерною», інші – такою, що перебуває під креативним впливом молодіжної субкультури. Лексичні одиниці соціальних мереж мають ознаки спільні і для сленгізмів, і для неологізмів, а отже, отримують статус «сленгових неологізмів». **Сленгові неологізми** – це новостворені сленгові слова, що мають у собі конотацію новизни. Тобто у нового слова немає синонімів. Адже це слово новітнє, та воно ще тільки на етапі соціалізації [3, с. 97].

До семантичних нововведень у мові соціальних мереж можна віднести **метафору, метонімію, епоніми, розширення або звуження значення слова**. Сленгова лексика є бар'єром двомовної комунікації через поєднання мовних і позамовних чинників.

Лексичний рівень коментарів користувачів соціальних мереж володіє винятковими якостями, такими як: вживання **емотивних вигуків, повторів, звуконаслідування, емотиконів, пропуск лексем**. Також використання **емоційно-маркованих слів і стилістично зниженої лексики: сленгізмів, колоквиалізмів та іноді вульгаризмів** [3, с. 98].

Дуже часто використовують велику кількість *зайвих розділових знаків*. Наприклад, who???, нічого собі !!!!!, where are you?????, you know...

Надзвичайно часто молодь не використовує великі літери в особистих назвах. Я їду до києва; tell viktor that I am ready; він влаштувався на роботу у міністерство культури тощо.

Через те, що мова – це невербальний засіб мовлення, учасники бесіди використовують *наголоси*. Наприклад, прошУ, шкода, тОму.

Або багато *великих літер* для того, аби виразити свій емоційний стан. Наприклад: АААААааааУУУууу! ОООООооо! ННННН. Мовою соціальних мереж виступають і *смайлики* [3, с. 99].

До найпоширеніших способів творення сленгових одиниць у соціальних мережах відносять: 1) запозичення (фейк, юзати, сабж, лайк, френд, ребут); 2) абревіація (ІМХО, ХЗ, ХД, ОМГ, ЗІ, спам); 3) скорочення (bro, адмін, інет, інфа, comp, проц). Найбільш популярними серед сленгових висловів у соціальних мережах є *іншомовні запозичення*.

Також використовується такий засіб як **метонімія**, – це перенесення значення одного елемента події на другий. Як і метафора, метонімія – це знакове перенесення, однак метонімія ідентифікує предмет, а не характеризує. Наприклад, “ask for the floor” – просити слова (для виступу) (слово floor перенесено з дії на місце) [3, с. 100].

Телескопія – спосіб створення нових лексичних одиниць, який полягає в накладанні однієї морфеми одного вихідного компоненту на морфему іншого вихідного компоненту – *detweet* (the tweet you wrote but erased, for whatever reasons, before it was posted), *mistweet* (a tweet in which one later regrets), *neweeter* (a new tweeter), *politweet* (a political tweet), *twake-up* (to tweet as soon as you wake up in the morning, mostly before performing any other morning ritual) [2, с. 138].

Українськомовні варіанти: уподобайкнути – те саме, що й «лайкнути», утворене поєднанням українського «вподобати» та запозиченого «лайкнути». Самознимка, самосвітлик (від сам + світл(ина) + суфікс –ик–), себешечка, самоклац, себеклац, особисточка, себенчик – те саме, що й селфі. Підписник, постєжчик, відслідковувальник, споглядальник – інтернет-дописувач [1, с. 45].

Далі наведено деякі приклади лексичних одиниць соціальних мереж.

Таблиця 1

Лексичні одиниці соціальних мереж [4]

Приклад	Пояснення, переклад	Ремарка
1	2	3
To mistext	“Mistext” означає «надіслати повідомлення не тій людині».	Взагалі, приставка -mis- часто має значення «переплутати щось». Візьмемо, наприклад, відоме слово “misunderstanding” (нерозуміння).

Закінчення таблиці 1

1	2	3
Bucket list	Список справ, які навряд чи будуть реалізовані.	Напевно, у кожного є список книг, які треба було б прочитати, фільмів, які треба було б подивитися, музеїв, які треба було б відвідати – проблема в тому, що не вистачає часу.
Antisocial networking	Присвячується всім, хто страждає «лайкозалежністю».	«Антисоціальний нетворкінг», що передбачає бездумне нарощування кількості друзів у соціальних мережах.
Helicopter parents	Фраза характеризує надмірно дбайливих батьків, які намагаються контролювати дитину у всьому і завжди.	
Nonversation	Фразеологізм використовується для позначення розмови, яка не має жодного сенсу.	Утворено з поєднання негативної приставки “non” та іменника “conversation”.
Mouse potato	Фраза застосовується по відношенню до тих, хто віддає перевагу диванному відпочинку активному.	Але час накладає свій відбиток на мову, і сьогодні в англійській вже з’явилася фраза “mouse potato”, яка має схожий зміст, але відноситься більше до тих, хто все своє дозвілля проводить за комп’ютером.

Таблиця 2

Лексичні одиниці соціальних мереж [5]

Приклад	Пояснення, переклад
Fitstagrammer	Поєднання слів Instagram та fitness. Означає людину, чії фотографії в Instagram присвячені виключно фітнесу та здоровому способу життя.
FOMO	Абревіатура виразу “the fear of missing out”. Означає страх людини пропустити останні новини, події та тенденції у соціальних мережах.
Ghosting	Різке, без попереджень та пояснень, ігнорування того, з ким до цього ви спілкувалися.
Orbiting	Від слова orbit. Явище, що означає, що людина перестала з вами спілкуватися, не відповідає на повідомлення, але стежить за всіма вашими постами та діями в соцмережах, ставить лайки і можливо навіть залишає коментарі. Тобто, тримає вас на своїй орбіті.
Cyberstalking	Від слів cyber та stalking. Означає буквально «кіберпереслідування». Це коли одна людина надсилає нав’язливі особисті повідомлення в соцмережах – часто неприємного змісту та з погрозами. Іноді з різних та анонімних облікових записів, щоб жертва переслідування не змогла його вичислити.

Висновки. Неологізми, англіцизми, запозичені слова, абревіатури, скорочення тощо є найпоширенішими лексичними засобами мови соціальних мереж. Речення, які використовуються у соціальних мережах, найчастіше характеризуються стислістю та лаконічністю, у спілкуванні переважають прості речення. Мова Інтернет-спілкування має тенденцію до експресивності, неофіційності та емоційного забарвлення.

Література:

1. Єльнікова Н. Мовний аспект комунікації в українських версіях соціальних мереж. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2017. С. 43–46.
2. Каптюрова В. Сленг соціальних мереж та мікроблогів. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. С. 134–140.

3. Ніколаєва Т. Лексико-семантичні аспекти мови соціальних мереж. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 9. Том 2. С. 96–101.

4. 30 сленгових слів з англійської мови для Інтернет-чайників. URL: <https://www.fluentu.com/blog/english-rus/английский-интернет-сленг/> (дата звернення 23.07.2022)

5. Новий сленг соцмереж. URL: <https://www.kaplaninternational.com/ru/blog/uroki-angliyskogo-sleng/novyuy-sleng-socsetey> (дата звернення 23.07.2022)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-92>

ECOLINGUISTIC ANALYSIS OF GERMAN MEDIATEXTS

ЕКОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НІМЕЦЬКИХ МЕДІАТЕКСТІВ

Piankovska I. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Doctoral student of the Institute
of Philology
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Пянковська І. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
докторант Інституту філології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Сучасний медіапростір надає широкі можливості, з одного боку, для висловлення будь-яких думок, а з іншого, – для сприйняття необмеженого кола інформації різного рівня і якості, яка нерідко може завдавати негативного психоемоційного впливу як на окрему особистість, та і на суспільство в цілому. З огляду на це, все більшої актуальності набувають еколінгвістичні дослідження, важливим завданням яких є врегулювання комунікативної взаємодії та забезпечення екологічності спілкування [2, с. 211].

Еколінгвістика як міждисциплінарна галузь, що вивчає мову як екологічну систему, досліджує шляхи захисту мови від руйнування, ушкодження, псування на всіх рівнях, має на меті захищати і охороняти мову як частину природи, як інструмент, що впливає безпосередньо на фізичне, моральне і духовне здоров'я суспільства [2, с. 212, 224]. Поняття і термінологічний апарат еколінгвістики, її

паралелі з екологією доквілля та теоретичне підґрунтя визначив Е. Хауген [4], принципи та методологію екологічної лінгвістики висвітлено у працях П. Фінке, А. Штіббе, В. Трампе [3; 6; 7].

У сьогодишньому світі мас-медіа не лише транслюють інформацію у найрізноманітніший спосіб (вербально, невербально, візуально, аудіально), а й надають можливості інтерактивної взаємодії (обмін думками в коментарях до повідомлень в онлайн-виданнях, соціальних інтернет-мережах тощо), тим самим посилюючи ефективність сприйняття інформації та її вплив на свідомість реципієнтів. Як наслідок зростає не тільки роль мас-медіа у суспільстві, а і ступінь їхньої відповідальності за маніпуляції суспільною свідомістю.

Медіаекологія досліджує «питання про те, як засоби комунікації впливають на сприйняття, розуміння, почуття та цінності людини; і як наша взаємодія зі ЗМІ полегшує або перешкоджає нашим шансам на виживання» [13, с. 10]. Основними завданнями цього напрямку є гармонізація відносин між людьми й технологіями, захист і збереження інформації шляхом увиразнення можливостей та обмежень у процесі реалізації різних способів комунікативної взаємодії [2, с. 218]. При цьому Н. Постмен, автор терміну «медіаекологія», наголошує, що не зважаючи на появу нових засобів комунікації, мова залишається основним інструментом спілкування і має бути пріоритетним аспектом уваги з боку лінгвістичних досліджень [5, с. 15].

К. Тараненко запропонувала напрям «екомедіалінгвістика», який вивчає мову масмедіа на перетині медіалінгвістики та еколінгвістики з метою встановлення критеріїв якості інформаційного простору з погляду його «здоров'я» (іншими словами – його нешкідливості для людини) [2, с. 219-220].

А. Бернацька виокремлює три аспекти екології мови: інтра-лінгвальний (спрямований на дослідження культури мовлення, стилю, риторики тощо), інтерлінгвальний (пов'язаний із багатомовністю та проблемою зникнення деяких мов), транслінвальний (передбачає використання засобів однієї мови в контексті іншої мови в художній літературі, фольклорі, журналістиці) [1]. Наше дослідження сфокусоване на інтралінгвальному підході до аналізу німецькомовних медіатекстів із метою визначення характерних мовних засобів (лексичних, синтаксичних, стилістичних), які в них використовуються, та яким чином вони впливають на формування позитивних цінностей у суспільстві. Об'єктом аналізу стали статті на тему “Krieg in der Ukraine” в німецьких онлайн-виданнях “Frankfurter Allgemeine

Zeitung”, “Süddeutsche Zeitung”, “Zeit”, “Die Tagespost”, дібрані шляхом суцільної вибірки.

З-поміж лексичних засобів особливо часто використовуються власні імена (*der ukrainische Präsident Wolodymyr Selenskyj, Bundeskanzler Olaf Scholz*) та географічні назви (*die Stadt Lyssytschansk im Gebiet Luhansk* [11]), суспільно-політичні реалії (носії влади, органи влади, військові реалії тощо), напр.: *Geheimdienst SBU* [10], okazіоналізми (*Gas-Damoklesschwert* [9]), фразеологізми (*in vermeintlicher Sicherheit wiegen* [13], *keine halben Sachen machen, sich daher keine Illusionen machen* [8]).

На синтаксичному рівні в аналізованих медіатекстах не виявлено специфічних особливостей, проте поширеними є конструкції з модальними дієсловами, різні типи підрядних речень, використання прямої мови.

Серед стилістичних засобів особливо частотним є вживання прийому протиставлення, зокрема, коли протиставляються умови життя в мирних європейських містах та українських, напр.: *“Während wir hier heute die Festspiele eröffnen, harren Familien in ukrainischen Städten in Kellern und Luftschutzbunkern aus”* [13]. Поширеними є також епітети (*westliche Naivität* [13], *die kriminelle Energie Putins* [8]), метафори (*die Waffen geben den Ton an* [12]), перифрази (*Machthaber im Kreml* [14]) риторичні прийоми (риторичні запитання, прогнозування, апеляція до авторитету), напр.: *Ein ukrainischer Gegenschlag wird im Spätsommer und Herbst erfolgen können, weil dann hoffentlich genügend Waffen zur Verfügung stehen* [14].

Здійснений лінгвістичний аналіз дозволяє зробити висновок, що автори німецьких медіатекстів на тему “Krieg in der Ukraine” використовують мовні засоби, які відповідають основним принципам медіаекології, тим самим здійснюють позитивний вплив на формування громадської думки щодо подій, які висвітлюються.

Література:

1. Бернацкая А. А. О трех аспектах экологии языка. *Вестник Красноярского государственного университета: гуманитарные науки*. № 4. Красноярск, 2003. С. 122–124.
2. Тараненко К. В. Екологічна комунікація у медіапросторі. *Philological science and education: transformation and development vectors*. Рига, Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2021. С. 211–227.
3. Finke P. Transdisciplinary Linguistics: Ecolinguistics as a Pacemaker into a New Scientific Age. Fill A. / Penz H. (Ed.). *The Routledge Handbook of Ecolinguistics*, London. New York, 2018. S. 406–419.

4. Haugen E. The Ecology of Languages, in: Dil A. S. (Hg.), The Ecology of Language: Essays by Einar Haugen, Standford, 1972. S. 325–339.
5. Postman N. The Humanism of Media Ecology. Proceedings of the Media Ecology Association, Volume 1, 2000. P. 10-16.
6. Stibbe A. Ecolinguistics: Language, Ecology and the Stories We Live By. London : Routledge. 2015. 260 p. DOI: 10.4324/9780367855512
7. Trampe W. Ökologische Linguistik und Humanökologie. Fill A., Penz H., Trampe W. (Eds.) Colourful Green Ideas. Bern: Peter Lang, 2002. P. 89–101.

Джерела ілюстративного матеріалу:

8. CDU-Europapolitiker Gahler: Putin ist ein faschistischer Diktator. Die Tagespost, 24.05.2022. URL: <https://www.die-tagespost.de/politik/cdu-europapolitiker-gahler-putin-ist-ein-faschistischer-diktator-art-228860>
9. Das Gas-Damoklesschwert schwebt weiter Die Tagespost, 20.07.2022. URL: <https://www.die-tagespost.de/politik/das-gas-damoklesschwert-schwebt-weiter-art-230577>
10. Stephanowitz J. Ukrainische Parlamentskommission soll Einsatz westlicher Waffen kontrollieren. Zeit online 22.07.2022. URL: https://www.zeit.de/politik/ausland/ukraine-krieg-russland-newsblog-live?mj_campaign=nl_ref&mj_content=zeitde_text_link_x&mj_medium=nl&mj_source=int_zonaudev_Was%20jetzt%3F#event_id=ekZUPBxE2dhk5uwVRRKW
11. Sturm P. Kiew muss Verluste minimieren. FAZ, 03.07.2022. URL: <https://www.faz.net/aktuell/ukraine-konflikt/ukrainekrieg-kiew-muss-verluste-minimieren-18147094.html>
12. Versöhnung ist derzeit eine Utopie Die Tagespost, 05.07.2022. URL: <https://www.die-tagespost.de/politik/versoehnung-ist-derzeit-eine-utopie-art-230121>
13. “Wir sind nicht Putins Vasallen“. Die Tagespost, 21.07.2022. URL: <https://www.die-tagespost.de/politik/wir-sind-nicht-putins-vasallen-art-230633>
14. Witte G. Putins nützliche Idioten. FAZ, 05.07.2022. Режим доступу: URL: <https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/debatten/ukraine-wie-deutsche-intellektuelle-putin-in-die-haende-spielen-18148867.html?premium#?cleverPushBounceUrl=https%3A%2F%2Fwww.faz.net%2Faktuell%2F&cleverPushNotificationId=Huba8JBhbn4fdGkTR>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-93>

**INFLUENCE OF SPORTS MEDIA COVERAGE
ON THE MAIN FUNCTIONS OF SPORTS MEDIA DISCOURSE
IN THE CONTEXT OF MILITARY AGGRESSION IN UKRAINE**

**ВПЛИВ СПОРТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРИВОДІВ
НА ГОЛОВНІ ФУНКЦІЇ СПОРТИВНОГО МЕДІАДИСКУРСУ
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ**

Rehushevska I. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department
of Ukrainian and Foreign Languages
National University of Ukraine
on Physical Education and Sport
Kyiv, Ukraine*

Регушевська І. А.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
української та іноземних мов
Національний університет фізичного
виховання і спорту України
м. Київ, Україна*

Через агресію, яку Україна зазнала у чотирнадцятому, та широко-масштабні військові дії після 24 лютого цього року – спорт як багатогранне, популярне, складне та знакове соціальне явище, що відіграє важливу роль у розвитку суспільного життя, набув нового забарвлення та значення у формуванні суспільної думки. Здебільшого – це відбувається завдяки зацікавленості до спортивних подій не тільки крізь призму значимості результатів спортивних звершень, інтриги і динаміку змагань, а й призму життя держави та невід’ємності спорту у суспільному розвитку стосовно подій у соціально-політичному, міжнародному житті тощо. Саме спортивне співтовариство стало осередком значущих інформаційних приводів у медійному середовищі і ще одним з фронтів боротьби у сучасних умовах військового стану, у якому кожна сфера суспільного життя постає окремим напрямком загальнонаціонального протистояння.

Спортивний медіадискурс є одним з важливіших субдискурсів, тематична основа якого – це спортивна інформація та суб’єкти. Спортивною інформацією вважають «будь-які спортивні повідомлення в мас-медіа, створені з використанням усіх творчих і технічних можливостей (текст, графіка, фото, відео), першорядним завданням яких є відбиття спортивної сфери, і все, що з нею пов’язане, а також привернення уваги до спортивної проблематики якомога більшої кількості аудиторії» [1, с. 6]. Існує думка, що дискурс можна вважати

спортивним, якщо серед трьох елементів комунікації (суб'єкт, об'єкт і зміст спілкування) є спортивний зміст [2, с. 111].

Спортивний дискурс, як ланка загального інформаційного фронту, підживлюється новими інформаційними приводами, що дають змогу по-новому осмислити та оцінити пріоритети серед головних функцій, які виконує спортивна медіакомунікація в суспільстві і медіапросторі.

Серед основних функцій спортивного медіадискурсу виділяють [4, с. 24]: інформаційну функцію; організаційну функцію; управлінську функцію; пропагандистську й агітаційну функції; виховну й освітньо-просвітницьку функції; естетичну й гедоністичну функції; рекламну функцію. Зазначені функції мають прояв у всіх типах інформаційних приводів, розглянутих у дослідженні і систематизованих за критерієм «цікаве для аудиторії».

За основу поділу інформаційних приводів на групи було взято типологію, запропоновану в фаховому середовищі [3, с. 88]. Визначена типологія передбачає об'єднання в такі групи: спортивні змагання, спортивні прес-конференції й брифінги, спортивні інтерв'ю, нагородження спортсменів.

Слід відзначити, що в аналізованих нами медіа переважають результати спортивних змагань. Це цілком відповідає необхідності інформування суспільства про результати дуже великої кількості спортивних змагань у різних видах спорту, оскільки інтерес до цієї інформації не полишає аудиторію навіть у таких надзвичайних умовах, як військовий стан. Разом з інформуванням про результати спортивних змагань усе частіше можна натрапити й на інформування про відсторонення від змагань. Прикладами заголовків такої інформації, із збереженням орфографії оригіналу, можна навести наступні: *Навіть у залі не зіграють! Росію виключили з фіналу жіночого Євро-2022* [15]; *Ізоляція РФ і Білорусі в спорті. Понад 30 країн підписали нову заяву* [6]; *Спортсмени з росії та білорусі можуть не потрапити на Олімпійські ігри-2024* [8]; *Український клуб зіграє у Лізі чемпіонів. Росіяни тримають курс за кораблем* [14].

Якщо в попередніх заголовках інформаційним приводом є санкції, застосовані до спортсменів країни-агресора та її союзника, то також можна знайти інформацію і про відмову брати участь у змаганнях з боку українських спортсменів, наприклад: *Українські синхроністки знялися з чемпіонату світу через російську музику* [10]; *Український гімнаст знявся з чемпіонату Італії через допуск до змагань росіянина* [7] та інші.

Спортивні прес-конференції і брифінги, спортивні інтерв'ю не можуть порівнятися за кількісними показниками інформаційних приводів зі спортивними змаганнями, проте показовим є їх збільшення саме останнім часом, після повномасштабного вторгнення. Більшою мірою нас цікавили інформаційні приводи цих типів, їх висвітлення наповнилось новим змістом з якісно новими цілями і функціями, що їх має спортивний дискурс загалом.

Так, зміст прес-конференцій і брифінгів, передусім спортивних інтерв'ю, набули забарвлення національного патріотизму та згуртованості у загальному всеукраїнському прагненні боротьби за свою волю, незалежність та процвітання країни, за світове визнання і прихильність. Серед інформаційних приводів прес-конференцій і брифінгів, спортивних інтерв'ю ми виділили найбільш характерні приклади: Володимир Кличко – росіянам: Імперськими амбіціями вторгнення в Україну та варварством вашої так званої армії ви посіяли ненависть на віки [5]; ЗСУ – ми грали для вас, – Петраков підбив підсумки матчів збірної України [12]; Там досі зомбовані, залякані, недалекі люди, – відома українська гімнастка про росіян [9]; Андрій Шевченко показав звірства росіян у Харкові та звернувся до світу [13]; Думали не про змагання, а про те, як залишитися живими, – Ляхова про жахливе 24 лютого [11] та інші публікації.

Аналіз інформаційних приводів зі світу спорту дає можливість говорити про цілковиту їх відповідність викликам часу та загальному емоціональному і психологічному стану суспільства. Окрім інформаційної функції та інших, що їх виконує спортивний дискурс, інформаційні приводи свідчать про прояв цілковитого патріотизму як у тематиці публікацій, так і у характері й формах подачі матеріалу. На нашу думку, саме функція патріотичного виховання об'єднує практично всі інформаційні приводи, і не тільки в спортивному дискурсі. Прояв патріотизму – цілком передбачувана реакція на військову, економічну, інформаційну агресію з боку Російської Федерації. Спортивні інформаційні приводи стали об'єктом зацікавленості не тільки аудиторії вболівальників, спортивні новини набули іншої якості у формуванні суспільної думки, тож набули й нових функцій, і однією з яких на тепер є функція патріотичного виховання.

Слід зазначити, що в процесі аналізу спортивних інформаційних приводів сьогодення з'являються й нетипові, відмінні від запропонованої для розгляду типології [3, с. 88]. У ході аналізу виявлено й такі інформаційні приводи, які, на нашу думку, формують нові за сутністю групи, об'єднані спільними чинниками і загальною метою, тож

детальне їх вивчення може стати умовою критичного підходу до формування нової, самостійної типології, притаманної сучасному українському інформаційному середовищу.

Література:

1. Войтик Е. А. Региональные СМИ в системе массовых спортивных коммуникаций: предметно-тематические и структурные особенности : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.00.10. Москва, 2008. 17 с.
2. Зильберт А. Б. Спортивный дискурс: точки пересечения с другими дискурсами (проблемы интертекстуальности). Язык, сознание, коммуникация: сб. статей / отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. Москва, 2001. Вып. 19. С. 103–112.
3. Киуру К. В. Типология информационных поводов в спортивной журналистике. *Вестник Челябинского государственного университета. Серия «Филология. Искусствоведение»*. 2012. № 5 (259). Вып. 63. С. 88–91.
4. Шустер О. С. Средства массовой информации и спорт. Санкт-Петербург, 1998. С. 24.

Електронні ресурси:

5. Володимир Кличко – росіянам: Імперськими амбіціями вторгнення в Україну та варварством вашої так званої армії ви посягли ненависть на вікі. Sportarena.com URL: <https://sportarena.com/uk/boxing/volodimir-klichko-rosiyanam-imperskimi-ambitsiyami/> (дата звернення: 16.07.2022)
6. Воронцова О. Ізоляція РФ і Білорусі в спорті. Понад 30 країн підписали нову заяву. *Главком*. URL: <https://glavcom.ua/sport/news/izolyaciya-rf-i-bilorusi-v-sporti-ponad-30-krajin-pidpisali-novu-zayavu-858475.html> (дата звернення: 16.07.2022)
7. Воронцова О. Український гімнаст знявся з чемпіонату Італії через допуск до змагань росіянина. *Главком*. URL: <https://glavcom.ua/sport/news/ukrajinskiy-gimnast-znyavsya-z-chempionatu-italiji-cherez-dopusk-do-zmagan-rosiyanina-847049.html> (дата звернення: 18.07.2022)
8. Жданович Д. Спортсмени з росії та білорусі можуть не потрапити на Олімпійські ігри-2024. *24 канал*. URL: https://sport.24tv.ua/rosiya-bilorus-mozhe-ne-vistupiti-olimpadi-2024_n2093998 (дата звернення: 17.07.2022)
9. Жданович Д. Там досі зомбовані, залякані, недалеко люди, – відома українська гімнастка про росіян. *24 канал*. URL: <https://sport.24tv.ua/>

gimnastka-zaharova-porivnyala-rosiyu-srsr_n2074176 (дата звернення: 16.07.2022)

10. Жданович Д. Українські синхроністки знялися з чемпіонату світу через російську музику. 24 канал. URL: https://sport.24tv.ua/ukrayinski-sinhronistki-znyalisya-chempionatu-svitu-cherez-rosiysku_n2041565 (дата звернення: 16.07.2022)

11. Кулай С. Думали не про змагання, а про те, як залишитися живими, – Ляхова про жакливе 24 лютого. 24 канал. URL: https://sport.24tv.ua/dumali-ne-pro-zmagannya-pro-te-yak-zalishitsiya-zhivimi-lyahova_n2025125 (дата звернення: 17.07.2022)

12. Кулай С. ЗСУ – ми грали для вас, – Петраков підбив підсумки матчів збірної України. 24 канал. URL: https://sport.24tv.ua/zsu-mi-grali-dlya-vas-petrakov-pidbiv-pidsumki-matchiv-zbirnoyi_n2021279 (дата звернення: 18.07.2022)

13. Липська Д. Андрій Шевченко показав звірства росіян у Харкові та звернувся до світу. Главком. URL: <https://glavcom.ua/country/politics/andriy-shevchenko-pokazav-zvirstva-rosiyan-u-harkovi-ta-zvernuvsya-do-svitu-851266.html> (дата звернення: 16.07.2022)

14. Шаховець С. Український клуб зіграє у Лізі чемпіонів. Росіяни тримають курс за кораблем. *Сьогодні.ua*. URL: <https://sport.segodnya.ua/ua/sport/basketball/ukrainskiy-klub-sygraet-v-lige-chempionov-rossiyane-derzhat-kurs-za-korablem-1627285.html> (дата звернення: 16.07.2022)

15. Щербаков Є. Навіть у залі не зіграють! Росію виключили з фіналу жіночого Євро-2022. *Сьогодні.ua*. URL: <https://sport.segodnya.ua/ua/sport/others/dazhe-v-zale-ne-sygrayut-rossiyu-isklyuchili-iz-finala-zhenskogo-evro-2022-1618695.html> (дата звернення: 18.07.2022)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-94>

**VERBAL CORRECTION OF AN INFORMATION
OCCURENCE VIA THE OVERTON WINDOW**

**ВЕРБАЛЬНА КОРЕКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОДІЇ
КРІЗЬ «ВІКНА ОВЕРТОНА»**

Slukhai N. V.

*Doctor of Philological Sciences,
Professor,
Professor at the Department of East
Slavic Philology and Applied
Information Studies
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Слухай Н. В.

*доктор філологічних наук,
професор,
професор кафедри східнослов'янської
філології та інформаційно-прикладних
студій
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Matiašovska J.

*MA in Philology, translator
Bratislava, Slovakia*

Матяшовська Я.

*магістр філології, перекладач
м. Братислава, Словаччина*

Сучасність ставить нас перед викликами потужного інформаційного світу, що невідворотно викликає збільшення ресурсів маніпулювання свідомістю людини, особливо в сфері мас-медіа, а це означає позбавлення людини суб'єктності. Актуальність дослідження Вікон Овертона зумовлена роллю цього феномена у поетапному подоланні захисних фільтрів свідомості в процесі просування суттєвості навантаженої інформації, спрямованої на програмування поведінки людини.

Феномен Вікон Овертона (або ВО) осмислений культурологами, філософами, менеджерами сфери мас-медіа, але недостатньо вивчений лінгвістами.

Мета роботи – дослідження вербальної корекції інформації крізь ВО. Матеріал дослідження – вибірка (біля 530 цитат) з мас-медійного дискурсу, центрованого навколо мовленнєвої події «Вакцинація проти коронавірусу», представленої словацькою мовою в газетах (Nový čas, Denník N.), журналах (Zem a Vek, Vitalita, Bedeker zdravia), Інтернет-ресурсах (TASR, RTVS, TAZ, TOPKY, CZ 24 news), також українською та російською мовами.

Поняття ВО з'явилося у 90-ті роки ХХ століття завдяки Джозефу Овертону в результаті розвитку уявлень про те, що представники влади, щоб не втратити довіру виборців, змушені підтримувати лише ті ідеї, які поділяються більшістю представників суспільства. Ці можливості метафорично представлені рамками вікна, крізь яке видно центральну частину шкали популярності ідей. Рамки можна посувати, якщо поступово змінювати думку більшості щодо прийняття ідей. Завдяки опрацюванню поняття Н.Дж.Расселом, Дж.Леманом, у ХХІ столітті – Дж.Тревінью, Дж.Картером, популяризації в однойменному трилері Гленна Бека поняття зацікавило менеджерів інформаційного потоку.

Вікно Овертона (Вікно дискурсу, Вікно можливостей) – це модель ідентифікації та зміни суспільного сприйняття соціально значущої проблеми (від початку – політичної чи економічної, але потенційно – будь-якої). Для лінгвіста цей феномен надає широкі можливості поглибленого вивчення зазвичай важко досяжної для дослідника позиції сприйняття проблеми реципієнтом, хоча є й дослідники (як політолог К.Шульман), які стверджують, що ця концепція наближена до ідеї “sympathetic magic”. Ми спробуємо довести, що поняття ВО, яке історично фіксувало прилаштування політика чи економіста до суспільної думки з метою утримання і укріплення своєї позиції, в сучасних інформаційних умовах – перетворення опису події на мовленнєву подію і боротьби наративів – є засобом управління суспільством,

В інформаційному суспільстві для події як частини світу характерним є перетворення на артефакт. Типологія подій передбачає поділ їх на референтні (приблизно відбивають реальні події), події-ідеї (події реального майбуття, події в ірреальній модальності, художні артефакти і таке інше), текстові події (вторинно інтерпретують референтні події та події-ідеї) [1]. Текстові події називають мовленнєвими, вербальними, комунікативними, щодо світу медіа – медіаподіями, медіа-комунікативними подіями; їх кваліфікують як прагматично обумовлену, вторинну, здійснену в інтересах відправника повідомлення, інтерпретацію стану справ в реальній дійсності. Текстові події пов'язані з реальним світом, але не відбивають його; вони поєднуються і формують наратив (розповідь про світ), який не відображає реальний світ у плині подій, а створює новий, – такий, яким його мусить бачити споживач інформації, за задумом відправника інформації. Ця розповідь про неіснуючий світ зустрічається з подібними, обговорюється і розвивається. Виникає дискурс – потік гомогенної

інформації, яка відбиває неіснуючий світ. Коли цей потік зустрічається з негомогенною інформацією на ту саму тему іншого учасника комунікативного процесу, виникає битва наративів. На думку Т. ван Дейка, на дискурс впливають не лише прагматичні наміри учасників, але й соціальні фактори комунікації, і особисті характеристики людей з їхніми намірами, почуттями, емоціями [2], що значно ускладнює завдання дослідника щодо пошуку специфіки впливу текстової події (наративу, дискурсу) на сприйняття інформації. Але, оскільки медіаподія часто є результатом маніпулятивної інтерпретації фрагмента дійсності – події, яка має референтну основу, то ВО унаочнює маніпулятивний вплив оператора інформаційного потоку.

Сучасний етап осмислення ВО передбачає поетапну зміну сприйняття реципієнта за умови стимуляції ззовні: рамки зсуваються зовнішнім оператором, що ставить перед дослідником завдання систематизувати види сугестивної дії та віднайти вербальні засоби корекції рамок ВО. Але скептики і прибічники концепції ставлять питання порізно: рамки ВО лише фіксують центральну зону обговорюваної проблеми чи зовнішній вплив оператора дозволяє згідно намірам оператора зсувати рамки ВО. І, якщо правильною відповіддю є друга, важливо визначити, як саме це відбувається.

З усіх варіантів ми обрали максимально розгорнуту шкалу публіциста і політика Дж. Тревіньо, який обстоював плідну ідею про можливість використання ВО для свідомої маніпуляції людьми і суспільними процесами (у фазах «немислимо, радикально, прийнятно, розумно, звично, нормативно»). Кожна фаза зсування рамок розглядалася через застосування семіотичних способів викривлення інформаційного потоку та лінгвістичних засобів програмування поведінки людини (наведення та утилізації трансу). Проілюструємо цей підхід на прикладі другої фази зсуву рамок. Так, вакцинація проти Ковід-19 без обов'язкової згоди людини і за умови застосування примусу до вакцинації, відповідно до вимог Нюрнберзького кодексу, є немислимою дією. Перехід від немислимого до радикального подається через такі прийоми: афішування завдання, посилення на аналогічні практики в минулому чи в інших країнах, залучення медіаторів – експертів чи псевдоекспертів, створення ілюзії медіа-дискусій, тенденційний підбір матеріалів та подібні. В результаті нав'язується позитивне ставлення до очікуваних рішень через напівправду, замовчування фактів, своєчасну брехню. Використовуються такі засоби програмування поведінки людини: наведення трансу через позитивно забарвлену лексику (як «благодійний, добровільний»),

використання безреферентних і частково референтних структур («є речі, ряд заходів»), модальних операторів («повинні, не потрібні, треба»), також форм негації, гіперузагальнень, образних засобів, посилення на авторитет, використання потенціалу цифр, антагоністичних структур і таке інше. Рамки ВО зсуваються, суспільство переходить до фази фіксації ідеї як радикальної, тобто частково загальноприйнятної. Так розглянуті всі шість фаз, після чого узагальнений перелік засобів наведення та утилізації трансу.

3-посеред засобів наведення трансу (за низхідною активністю): слова та словосполучення з послабленою та відсутньою референтністю («довгострокові ефекти»); негативно («шкода, смерть, хвороба») та позитивно («благодійний, доступний») забарвлені мовні засоби; обіцянки пільг («винагороди, премії»); форми негації («не піддаватися, невідомі»); номіналізація («легалізація, боротьба»). Особливо відмітимо роль постійних повторів інформації. Крім того, високу активність демонструють посилення на авторитет («Пфайзер-Біонтек, ВООЗ»), використання потенціалу цифр («у п'ять разів, 100%»), образні засоби, частіше зневажливі («люди – худоба з IQ теляти»), когнітивна метафора («ключ до волі»), фразеологізми («встати на захист»), гіперузагальнення («ніхто, ніде, в усьому світі»), підкреслення некомпетентності сугеренда («невігласи»), погрози («звільнення з роботи»), багатослів'я («є речі, про які ми ніколи не дізнаємося, що ми про них дізнаємося»); використання малозрозумілої загалу іншомовної лексики та аббревіатур («валідація», «мРНК»), навішування ярликів («антиваксер, дезолат»), безоб'єктний компаратив («все більше і більше»), створення кола своїх («ми»), використання конструкцій контрасту («життя – смерть»), безальтернативності («вакцинація обов'язкова»), неозначено-особових структур («тут вважають»), риторичних питань; підміна причинно-наслідкових зв'язків («якщо – то»), деякі інші.

3-посеред засобів утилізації трансу активність виявили такі: використання негативних команд, представлених формами дієслів майбутнього часу реальної модальності як субституту імператива («не будете знищувати»), прямого імперативу («телефонуйте!»), ускладненого моральним, матеріальним бонусом імперативу («долучайтесь до прогресу», «отримайте безкоштовно»), дієслів минулого часу реальної модальності як субституту форм ірреальної модальності («ви схвалили стратегію» замість «схвалили б стратегію»).

Таким чином, вплив на ситуацію через ВО можливий, а мовне забезпечення механізму зсуву рамок Вікна Овертона демонструє

сугестивний потенціал цього феномена та вияскравлює механізми управління суспільством з боку менеджерів інформаційного потоку.

Література:

1. Демьянков В. З. Интерпретация политического дискурса в СМИ. *Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования* : учеб. пособие / отв. ред. М. Н. Володина. Москва : Изд-во Московского государственного университета им. М. В. Ломоносова, 2003. С. 116–133.
2. Van Dijk T.A. Ideology: A Multidisciplinary Approach. London : Sage, 1998. 374 p.

INTERCULTURAL COMMUNICATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-95>

PROBLEMS OF GRAPHIC REPRESENTATION OF THE LATEST ENGLISH BORROWINGS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE

ПРОБЛЕМИ ГРАФІЧНОГО ПРЕДСТАВЛЕННЯ НОВІТНІХ АНГЛІЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Honcharenko A. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Junior Researcher at the Department of
Languages of Ukraine,
O. O. Potebnia Institute of Linguistics
of the National Academy of Sciences
of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Гончаренко А. В.

*кандидат філологічних наук,
молодший науковий співробітник
відділу мов України
Інститут мовознавства
імені О. О. Потебні
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Упродовж останніх десятиліть в українській мові спостерігається тенденція до інтенсивного входження іншомовних слів, більшу частину яких складають англізми. Активізація цього процесу пов'язана з розширенням контактів України з іншими державами, ростом престижу англійської мови як мови міжнародного спілкування, глобалізацією англomовної культури. Проникненню нових назв до української мови значною мірою сприяють збільшення числа засобів масової інформації та послаблення жорстких вимог до викладу матеріалу в публіцистичних текстах, поширеність мережі Інтернет, популяризація спільнот і сервісів віртуальної комунікації. Тому дослідження особливостей функціонування новітніх запозичень у структурі мови-реципієнта є одним із актуальних напрямків сучасних українських лінгвістичних студій.

Кардинальні розбіжності між українською та англійською мовами на всіх рівнях мовної системи значною мірою ускладнюють процес освоєння чужослів, котрі мають пристосуватися до особливостей звукового ладу і традицій словотворення, норм орфографії та графіки мови, що їх приймає. В україністиці наразі нагальною є проблема

унормування написання лексичних одиниць англомовного походження, спричинена відсутністю чітких правил їх кодифікації та розхитуванням наявних норм внаслідок дії принципу звукової імітації. Спостерігається не лише динамічне зростання кількості іншомовних входжень, але і варіантів їх графічного представлення, нагромадження таких слів. Відтак важливим є окреслення суперечливих моментів у написанні новітніх англізмів, серед яких можемо виділити такі:

1. Уживання трансплантованих назв. Значна частина спеціальних позначень у галузі новітніх технологій увійшла до складу української мови у незміненому (трансплантованому) вигляді, зберігаючи структурні ознаки та графіку рідної мови. Переважно це аббревіатурні одиниці на зразок *DOI, DVD, ECTS, HD, Full HD, LCD, LPG, SMM, SMS, USB* та ін., що за час побутування в українськомовному просторі так і не набули кириличного оформлення або ж не стали частотними у такій формі. Подібні латинографічні написання (чи інші написання за графікою мови-донора) для української мови є ознакою варваризмів і не передбачені чинними правописними нормами, а проте такі слова не мають вітчизняних відповідників та є активно вживаними не лише у вузьких професійних колах, а й на широкий загал. При цьому вони утворюють нові гібридні композити – лексеми, першу основу яких становить іншомовне слово в неадаптованій формі, переважно в іншомовній графіці, а другу – питома слово [1, с. 19, 22], наприклад *FM-станція, PIN-код, POS-термінал, Push-повідомлення, QR-код, SIM-карта* тощо. Змішування кириличної та латинської систем графіки дедалі частіше простежується і закріплюється в українській мовній практиці.

2. Виникнення варіантів написань запозичених слів. Подібне явище зумовлене намаганням мовців з одного боку адаптувати нове слово до правописних норм рідної мови, а з іншого – прагненням до максимально можливого наближення засвоєної мовної одиниці до її оригінальної фонетичної чи графічної форми, що досягається методами транскрипції і транслітерації. Подібні розходження найчастіше трапляються при передачі засобами української мови: а) голосних англійської мови, б) літери *g*, в) літери *h*, г) подвоєних приголосних.

А) В узусному слововжитку непоодинокими є випадки паралельного побутування форм на зразок *віктимблеймінг – віктім-блеймінг, диджитал – діджитал, дипфейк – дінфейк, директ – дірект, дрімтим – дрімтім, ретривер – ретрівєр, чизкейк – чізкейк, фрик – фрік, бондинг – бондінг, брендинг – брендінг, газлайтинг – газлайтінг, лізинг – лізінг*. Якщо перші із запропонованих написань представлені відповідно до засадничих принципів чинного українського правопису,

зокрема за правилом так званої «дев'ятки» (після літер д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р у словах іншомовного походження перед наступним приголосним пишемо и), то другі відтворюють звукову будову англ. *victim blaming, digital, deepfake, direct, dream team, retriever, cheesecake, freak, bonding, branding, gaslighting, leasing* відповідно, де літерою *i* передано звук [i], а буквосполученнями *ee, ea, ie* – довгий голосний [i:].

Б) Непослідовною є графічна передача літери *g*. Одні автори відтворюють її за допомогою української *г*, як того і вимагають норми правопису української мови [2, с. 155], інші ж – послуговуються буквою *г*, маючи на меті якомога точніше передати на письмі звучання слова відповідно до його оригінального прототипу. Таке явище характерне як для англізмів з літерою *g* на початку чи в середині слова, так і для назв із закінченням *-ing*. Пор.: *бодішеймінг* – *бодішеймінг* (body-shaming), *веган* – *веган* (vegan), *гаджет* – *гаджет* (gadget), *гендер* – *гендер* (gender), *дропшипінг* – *дропшипінг* (drop shipping), *карвінг* – *карвінг* (carving), *скайдайвінг* – *скайдайвінг* (skydiving) тощо.

В) Поширеними є випадки різного графічного представлення англійських назв із літерою *h*. Відповідно до норм, закріплених в українській правописній системі, *h* зазвичай передається літерою *г*. Лише в окремих словах, повний список яких не визначено, допускається написання *х* [2, с. 156]. Тому-то мовці, почасти прагнучи наблизити слово до оригінального звучання, а почасти під впливом російської лінгвістичної практики, уживають в англійських запозиченнях літеру *х*. Причому такі написання, як засвідчують спостереження, виявляються значно частотнішими за нормативні. Пор.: *бігевіоризм* – *біхевіоризм* (behaviorism), *гайбек* – *хайбек* (high-back), *гайлайтер* – *хайлайтер* (highlighter), *гештег* – *хештег* (hashtag), *голівар* – *холівар* (holy war), *горор* – *хорор* (horror), *картголдер* – *картхолдер* (cardholder), *лайфгак* – *лайфхак* (lifehack) тощо.

Г) Відповідно до норм чинного правопису у загальних назвах іншомовного походження подвоєння приголосних не зберігається, за винятком певних слів [2, с. 157]. Утім, застосування прийому транслітерації з метою наблизити український відповідник до слова-оригіналу та приклад засвоєння таких одиниць російською мовою зумовлюють відходження від орфографічних приписів, що породжує різні варіанти написань однієї й тієї ж назви. Пор.: *акаунт* – *аккаунт* (account), *маршмелоу* – *маршмеллоу* (marshmallow), *спінер* – *спіннер* (spinner), *спотер* – *споттер* (spotter), *торент* – *торрент* (torrent) і под.

3. Неусталеність написань складних іменників англomовного походження. Як відомо, в англійській мові вибір варіанта написання

складних іменників (разом, окремо чи з дефісом) не регулюється чіткими правилами. Не вироблено поки що загальних рекомендацій їх відтворення і в українській мові (наявні орфографічні норми не охоплюють усіх проблемних питань написання подібних запозичень). Через це при засвоєнні таких новітніх англізмів спостерігаються розбіжності у їх графічному представленні. На шпальтах газет, сторінках інтернет-видань, спеціалізованих сайтів, дописах у соцмережах одні й ті ж назви фіксуються в різних формах, що ускладнює процес адаптації нових слів і породжує коливання наявних норм написання. Пор.: *біг-бенд* – *бігбенд* (big band), *гені-енд* – *геніенд* (happy end), *грамар-наці* – *грамарнаці* (grammar Nazi), *дип-стейт* – *дипстейт* (deep state), *е-бук* – *ебук* (e-book), *кліп-борд* – *кліпборд* (clipboard), *контрол-фрик* – *контролфрик* – *контрол фрик* (control freak), *локейшн-менеджмент* – *локейшн менеджмент* (location management), *лонг-плей* – *лонгплей* (long play) тощо.

Отже, інтенсивний і безперервний процес входження англомовних запозичень до структури української мови породжує ряд проблем, пов'язаних з унормуванням графічного відтворення таких слів. Серед них – побутування трансплантованих назв; різні способи представлення засобами української мови голосних англійської мови, літер g та h, подвоєних приголосних; різні підходи до написання складних іменників англомовного походження.

Література:

1. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі. Київ : Видавничий дім ім. Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
2. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. 391 с.

FOLKLORE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-96>

HISTORIOGRAPHY OF FOLKLORISTIC STUDIES OF THE VOLYN WEDDING OVER THE LAST DECADES

ІСТОРІОГРАФІЯ ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВОЛИНСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ ЗА ОСТАННІ ДЕСЯТИЛІТТЯ

Potrapeliuk V. A

*Graduate student at the Department of
Ukrainian Literature
Lesya Ukrainka Volyn National
University
Lutsk, Ukraine*

Потрапелюк В. А.

*аспірант кафедри української
літератури
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

У роботі здійснено огляд джерел і літератури, присвячених темі волинського весілля за останні десятиліття. Тенденція до вивчення весілля етнографічної Волині значно активізувалися у наукових та фольклористичних розвідках. Масив досліджуваного традиційного фольклорного матеріалу доволі багатий, проте й досі не був комплексно систематизований, розподілений та належно опрацьований.

Волинське весілля – варіант українського весілля, який має низку регіональних особливостей. «Волинське весілля» не ототожнюється із маркуванням «весілля Волинської області», адже це поняття збірне і стосується території етнографічної Волині. У 60-х роках ХХ ст. волинське весілля можна було побачити у повному автентичному варіанті. Сучасні записи таких обрядодій створюються на основі спогадів свідків подій, рідше – на безпосередніх учасників, тому у фіксованих матеріалах можуть бути упущення та неточності. Пам'ять про весільне дійство збереглось лише в переказах.

Тема волинського весілля в наукових колах за останні десятиліття актуалізувалося, проте й досі не існує ґрунтовних праць, монографій, що дає поштовх до все нових шукань.

В. Давидюк – автор важливих для вивчення волинського весілля багатьох студій з етнографії та антропології: «Волинське весілля» (2005) [2], «Регіональна специфіка волинського весілля» (2007) [4],

«Діахронія волинського весілля» (2007) [3] та ін. Автор з'ясовує основні віхи походження та розвитку весільної обрядовості етнографічної Волині, його зв'язки з різними історичними епохами, регіональні особливості тощо.

В. Немець активно досліджує та здійснює порівняльний аналіз фольклорного масиву Полісся та Волині: «Весільний обряд вивідування: волинсько-поліські паралелі» (2009) [10], «Аналогії та відмінності коровайного обряду на Волині та Полісся» (2010) [9], «Етап вивідування у структурі традиційного весілля історико-етнографічної Волині» (2012) [11] та ін. Дослідник на основі польових етнографічних матеріалів і опублікованих джерел та історіографії аналізує місце волинського весілля в типологічній класифікації українського весільного обряду.

Л. Іваннікова – авторка дослідження «Етнографічний образ південно-східної Волині в дослідженні Миколи Теодоровича» (2015) [5]. У публікації опрацьовано фіксовані матеріали краєзнавця М. Теодоровича, зокрема тема весільних обрядодій на теренах Волині.

Тема волинського весілля поодиноким, проте висвітлювалася на різноманітних конференціях, симпозіумах: О. Калішук «Особливості весільного обряду на Волині: за описом початку ХХ ст.» (2007) [6]. У розвідці акцентується увага на унікальності зібраних матеріалів, що стосуються календарної та родинної обрядовості, світоглядних уявлень, які вже не фіксуються в наш час. Л. Мірошніченко-Гусак належить стаття «Весільне печиво волинян: його різновиди та оздоблення» (2007) [8]. Дослідниця робить акцент на вивченні етно-регіональних особливостей волинського весілля, відзначає побутування як основного обрядового хліба (короваю), так і багатьох видів спеціального печива.

Тенденція до вивчення волинського весілля прослідковується у працях дослідників інших етнографічних регіонів України, де тема волинського весілля розкрита частково, спорадично, це зокрема праці В. Борисенко [1], З. Марчук [7], С. Подолук [12] та ін..

Особливості сучасного волинського весілля, процес його пертурбації стали ключовими темами розвідок В. Потрапелюка: «Особливості урбанізації та руралізації весільного обряду» (2021) [13], «Трансформація традиційного весільного обряду в сучасних умовах (на прикладі с. Доросині Волинської області)» (2021) [14]. Автор аналізує зміни у родинній обрядовості волинян, зокрема на вибраних населених пунктах, виокремлює загальні тенденції розвитку сучасної весільної обрядовості.

Рівень вивчення волинського весілля недостатній та потребує якомога ретельнішого дослідження. Поодинокі студії не формують цілісну картину весільних обрядодій Волині. Специфіка волинського весілля поки не знайшла належного висвітлення у науковій літературі, не описані його поетично-образні аспекти, традиційні обряди, регіональні особливості тощо. Ця тема потребує введення до наукового обігу нових філологічних даних – польових етнографічних матеріалів, а також маловідомих текстів пісень.

Література:

1. Борисенко В. К. Сімейна обрядовість українців ХХ – початку ХХІ століття: монографія / за ред. Г. Скрипник. Київ, НАН України, 2016. 256 с.
2. Давидюк В. Волинське весілля. *Фольклористичні зошити*. 2005. Вип. 8
3. Давидюк В. Діахронія волинського весілля. *Фольклористичні зошити*. 2006. Вип. 9
4. Давидюк В. Регіональна специфіка волинського весілля / Концепції і рецепції. Луцьк : Твердиня, 2007. С. 93-103.
5. Іваннікова Л. Етнографічний образ південно-східної Волині в дослідженні Миколи Теодоровича. *Народна творчість та етнологія*. 2015. № 3. С. 22-27.
6. Калішук О. Особливості весільного обряду на Волині: за описом початку ХХ ст. *Минуле і сучасне Волині й Полісся: роде наш красний* : матеріали Третьої Волин. обл. наук.-етногр. конф. 14-15 черв. 2007 р. м. Луцьк, 2007. Вип. 24. С. 37–38.
7. Марчук З. Генеалогія українського весілля / Луцьк : Інститут культурної антропології, 2005. 284 с.
8. Мірошниченко-Гусак Л./ Весільне печиво волинян: його різновиди та оздоблення. *Минуле і сучасне Волині й Полісся: роде наш красний* : матеріали Третьої Волин. обл. наук.-етногр. конф. Луцьк. 2007. Вип. 24. С. 52–54.
9. Немец В. Аналогії та відмінності коровайного обряду на Волині і Полісся: (середина ХІХ – початок ХХ ст.) / Актуальні питання культурології: альманах наук. т-ва «Афіна» кафедри культурології Рівне: Возень, 2010. Вип. 9. С. 147-154.
10. Немец В. Весільний обряд вивідування: волинсько-поліські паралелі (сер. ХІХ – поч. ХХ ст.) / Західне Полісся: історія та культура: матер. краєзн. конф. , присвячених 35-річчю утворення Сарненського

іст.-етногр. Музею та 100-річчю від дня народження Бориса Шведа. Рівне. 2009. вип. III. С. 76–80.

11. Немец В. Етап вивідування у структурі традиційного весілля історико-етнографічної Волині: номінації, форми, атрибути (друга пол. XIX – поч. XX ст.) / *Народознавчі зошити*. 2012. № 4 (106). С. 643–648.

12. Подолук С. Жінки в українському весіллі / Луцьк, 2013. 312 с.

13. Потрапелюк В. Особливості урбанізації та руралізації весільного обряду. *Сучасна філологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень* : Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 25–26 червня 2021 року. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2021. С. 67–69.

14. Потрапелюк В. Трансформація традиційного весільного обряду в сучасних умовах (на прикладі с. Доросині Волинської області / *Традиційна культура – шлях духовної деокупації. Тринадцяті фольклористичні читання, присвячені професору Лідії Дунаєвській* : матеріали Міжнародної конференції. К., 2021. С. 61–64.

MODERN TRENDS IN TEACHING METHODS OF LANGUAGES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-97>

FEATURE OF TEXT-BASED ACTIVITIES AT CLASSES OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE: PRACTICAL ASPECT

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ТЕКСТОМ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Boyчук O. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Public Health and Humanitarian
Disciplines
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Бойчук О. А.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри громадського здоров'я
і гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Читання є важливим видом пізнавально-комунікативної діяльності поряд із письмом, аудіюванням і мовленням. Через текст відбувається обмін знаннями, досвідом, умінням, навичками, емоціями. За спостереженням І. Зозулі, читання «сприяє розвитку інших видів комунікативної діяльності, дає найбільші можливості для виховання і всебічного розвитку іноземних студентів засобами української мови як іноземної» [4, с. 21]. Сучасні дослідники одноставні, що уміння читати сприяє розширенню лексичного запасу, закріпленню граматичного матеріалу, міцному засвоєнню структурних форм мови; уможливорює подальше самостійне вивчення мови та позитивно впливає на вдосконалення мовленнєвих умінь [1, 284]. Утім чимало практичних аспектів, що стосуються роботи з текстами для читання, залишаються поза увагою дослідників. Цим обумовлюється **актуальність** нашого дослідження.

Попри те, що проблеми правильного і вчасного формування навичок читання та розуміння українськомовного тексту привертати

увагу дослідників (з-поміж яких Бойко Г., Бузько С., Зозуля І., Карловська Г., Карпенко С., Станкевич Н. та ін.), все ж ґрунтовних методичних розробок щодо використання таких текстів (як і розробленої системи завдань до них) сьогодні дуже невелика кількість (принаймні зорієнтованих на студентів медичного профілю).

Мета дослідження: проаналізувавши та узагальнивши теоретичні аспекти роботи з українськомовними текстами, подати фрагменти завдань різних рівнів, послідовне виконання яких уможливило використання текстів для читання як цікавого і змістовного ресурсу для розвитку комунікативних навичок студентів.

Усі завдання, що сприяють формуванню вмінь осмислення інформації тексту, як рекомендується у більшості методичних джерел, поділяємо на дотекстові, текстові та післятекстові.

Дотекстові завдання мають на меті «формування вмінь смислової та мовної антиципації, яка забезпечує підготовку до сприйняття тексту» [2, с. 44].

Текстові завдання спрямовані на перевірку розуміння тексту та активізацію мовного і мовленнєвого матеріалу на базі прочитаного [2, с. 44]. Це основний етап, на якому створюється підґрунтя для подальшого усного обговорення ситуації, висловлення власної позиції, рольових ігор тощо. Завдання останнього типу відносяться до **післятекстових**.

Щоб наочно продемонструвати види вправ та проаналізувати роботу з ними звернемося до тексту «**Кілька порад для зміцнення імунітету**»

Текст поділений на фрагменти, кожен із яких подаємо у скороченні: *«Усі ми добре знаємо, що попередити хворобу краще, ніж її лікувати. Але для цього потрібно дбати про своє здоров'я, дотримуватись певних правил.*

1. Фізичні навантаження. Активний спосіб життя – один із найважливіших факторів підтримання імунітету. Фізичні вправи нормалізують психічний стан людини. Фізичні навантаження посилюють кровообіг і це дуже корисно для імунітету. Важливо гуляти на свіжому повітрі, ходити пішки.

2. _____. Рух – це життя, але ніщо не впливає на імунітет так, як правильне і повноцінне харчування. Наша порада проста: їжте багато овочів і фруктів, знижуйте споживання шкідливої їжі, не вживайте алкоголь, не паліть.

3. _____. Пам'ятайте, що хронічний стрес завдає для здоров'я великої шкоди. І навпаки – позитивні емоції покращують

імунітет. Існує безліч технік для зняття напруги – медитації, слухання музики, спілкування з друзями, книги, фільми, робота в саду, приготування їжі, рукоділля тощо.

4. _____. Сон необхідний нашому організму для відновлення клітин, очищення від токсинів, зміцнення пам'яті й обробки інформації. Скільки годин потрібно спати – питання індивідуальне. Але доведено, що дорослі повинні спати не менше ніж 7 годин на добу, і тільки дуже незначній групі людей достатньо 6 годин.»

Наведемо приклади вправ дотекстового етапу.

1. А) З'єднайте фрази/слова з довідки з відповідними фото (подаємо кілька зразків фото, але для завдання вибирали базову лексику, що була використана у тексті та яка є потрібною для подальшого обговорення теми)

Здоровий сон; здорове харчування; прогулянки на свіжому повітрі; куріння; слухання музики; ~~медитація~~; робота в саду; рукоділля; алкоголь; шкідлива їжа

1) медитація

2).....

3).....

Б) Розподіліть подані слова (А) у дві колонки

Позитивний вплив на здоров'я:...	Негативний вплив на здоров'я:...
----------------------------------	----------------------------------

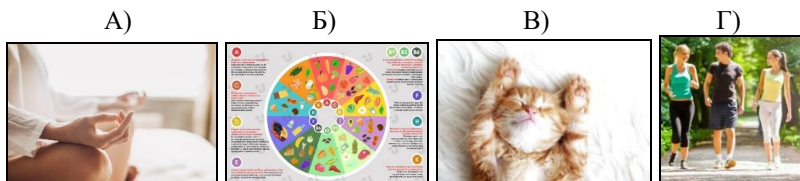
В) Зробіть припущення, про що буде текст: 1. Про здорове харчування. 2. Про корисні звички. 3. Про зміцнення здоров'я та імунітет.

2. Перед читанням тексту запитайте один в одного і відповідайте: 1. Як часто ви хворієте? 2. У вас сильний чи слабкий імунітет? 3. Що, на вашу думку, покращує імунітет?

Завдання текстового етапу.

3. Читайте текст. Доберіть заголовки на місці пропусків (один варіант зайвий): 1. Позитивна релаксація і зняття стресу 2. ~~Фізичні навантаження~~ 3. Якісний сон важливий здоров'я 4. Не вживайте алкоголь! 5. Добре харчуйтеся!

4. Розташуйте подані зображення у правильній послідовності (відповідно до пунктів тексту 1–4)

5. З'єднайте дві половинки речень (тип завдань, що має на меті закріпити висловлювання з тексту, добре відомий, тому залишаємо лише умову)

6. Завершіть фрази відповідним іменником.

Зразок: Попередити _____ краще, ніж її лікувати (хворобу)

1. Потрібно дбати про своє _____.

2. Фізичні _____ – важливий фактор підтримання імунітету.

3. На імунітет впливає правильне і повноцінне _____.....

На основі завдань текстового етапу може повторюватись певний граматичний матеріал, що активно використовується в тексті для читання. Прикладом таких завдань можуть бути наступні:

7. До поданих прикметників (I) доберіть іменники (II). Словосполучення запишіть і перекладіть. Зразок: міцний імунітет (strong immunity)

(I) Міцний, шкідлива, імунна.../ (II) їжа, система, імунітет ...

8. Знайдіть серед поданих слів антонімічні пари.

Міцний, загальний, активний, слабкий, пасивний, індивідуальний...

Зразок: Міцний (Strong) – слабкий (weak)

Тут же доречно подати завдання на повторення наказового способу (дотримуйтесь, вживайте) та особливості утворення віддієслівних іменників за допомогою суфіксів -анн-, -яnn- (читання, зміцнення тощо).

Усі ці завдання полегшують виконання вправ **післятекстового етапу**, що передбачають відпрацювання навичок усного мовлення.

9. Відповідайте на питання: 1. Що потрібно робити для зміцнення імунітету? 2. Фізичні навантаження – це корисно чи шкідливо для здоров'я? 3. Бургер, кока-кола і картопля фрі – це здорове харчування?....

10. Назвіть три найважливіші звички для зміцнення імунітету.

11. Як майбутні лікарі, чи можете ви додати хоча б одну пораду для зміцнення імунної системи (про яку не згадувалося в тексті).

Отже, як показує практика, ґрунтовно розроблена система вправ до текстів робить читання цікавим і змістовним. Завдання викладача – дібрати якісний текст; продумати різноманітні види завдань; допомогти оволодіти мовним і лексичним матеріалом; навчити

студентів використовувати тексти для читання і як джерело інформації, і як ресурс для розвитку комунікативних навичок.

Література:

1. Бойчук О., Гречин І. Особливості відпрацювання навичок читання з англомовними студентами під час вивчення української як іноземної (від технічного до змістового аспектів). *Challenges of Philological Sciences, Intercultural Communication and Translation Studies in Ukraine and EU Countries: International scientific and practical conference*. October 30-31, 2020. Venice, Italy. P. 284-287 DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-90-7-77>

2. Єременко Т. Є., Трубіцина О. М., Лук'янченко І. О., Юмрукуз А. А. Навчання читання англійською мовою студентів мовних факультетів. Навчальний посібник з курсу методики викладання іноземних мов у закладах вищої освіти. Одеса, 2018. 201 с.

3. Зозуля І. Є. Навчання читання іноземних студентів україномовних текстів (початковий етап). *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 5. Т. 1. С. 20-25.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-98>

GROUP METHOD IMPLEMENTATION FOR FORMATION OF STUDENTS' INTERCULTURAL COMPETENCIES IN FORMAL EDUCATION INSTITUTIONS: BEHAVIORAL APPROACH

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ НАВЧАННІ В ГРУПАХ У ЗАКЛАДАХ ФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ: ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОВЕДІНКОВОГО ПІДХОДУ

Gayevska O. V.

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of The Far East and Southeast Asia
Languages and Literature
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine

Гасєвська О. В.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мов і літератур
Далекого Сходу
та Південно-Східної Азії
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Iun A.

*Ph.D. Candidate in School Psychology
Graduate Research and Teaching
Assistant
University of Massachusetts
Boston, USA*

Юн А.

*здобувач ступеня доктора філософії
(шкільна психологія)
дослідник та асистент
Массачусетський університет
м. Бостон, США*

Бостон, США

XXI century is characterized by globalization and is manifesting continuous disturbances due to political events, increase of migration waves, and economic disbalance. One of the consequences is reflected in increased intensity of intercultural cooperation. Meanwhile problems of intercultural communication are becoming more obvious. Communication is one of the most important element of our coexistence. It is especially obvious when people of all ages need to build relationships with representatives of other countries and cultures.

Traditional schooling practices promote specific forms of behavior, conduct and etiquette in which students are rewarded for complying with rules and regulations. Even though rules and regulations should be authorized by educators in relation to existing intercultural competencies.

Ignorance of the norms and traditions of speakers' communication in another culture creates a condition that arises due to a cultural mismatch in turn leads to a culture shock [1]. When it comes to teaching foreign languages, researchers indicate that in situations where students are faced with a different set of rules of conduct, different from their own, with a new set of values, they may experience a shock and begin to consider native speakers of the studied language as strange and/or poorly educated. The set of norms and traditions of communication is called communicative behavior [2]. Such knowledge of communicative behavior of other culture allows people to adequately perceive and understand each other. It promotes intercultural communication.

Knowledge of communicating behavior alone is not enough to have a positive attitude towards the studied culture. Real contact with the culture of interest and its representatives is necessary. Intercultural competence is a more complex entity that includes certain knowledge, qualities, and abilities. Observation, description, and formulation of conclusions on the basis of real-life experience can be an effective means of studying another culture, especially on the initial stage of acquaintance with a foreign culture. In this case, the job of teacher is quite complex. They need to select appropriate materials for study and coordinate students' actions, to prevent

them from formation of a negative attitude towards the studied culture. The teacher needs to create an environment where students can study without being distracted by external factors (i.e., communication with other students on unrelated to academic engagement topics which is an “off-the-task behavior”).

The goal of the current research is to test the effectiveness of virtual reality as an intervention to teach intercultural competences among students receiving formal education in a group setting. The study will contribute to the intercultural competences and education literature by providing more data regarding the use of virtual reality for students of various ages receiving formal education in a group setting; by identifying the scientific grounds of group method for education of students of various age, targeting to improve the level of their intercultural competencies.

The current study will utilize concurrent multiple baseline (CMBL) single-case design across four groups of students in one of the universities in Ukraine to assess the effectiveness of virtual reality to develop intercultural competences [3].

Having a direct contact with representatives of different nations and cultures in a group is an important step for the formation of students' intercultural competence. It is challenging to create such an environment in the traditional learning process. An interesting solution and one of examples for creating such an environment is virtual reality, for example, platform Engage (<https://engagevr.io>) where a student immerses himself/herself in the environment of another culture and language, communicates with representatives of this culture, uses the rules of behavior of this culture, without being distracted by external factors, and performs various tasks related to learning a foreign language and foreign culture.

References:

1. Guru, Rakesh & Siddiqui, Muhammad & Ahmed, Zeeshan & Khan, Adeel. (2012). Effects of cultural shock on foreign health care professionals: An analysis of key factors. *Journal of Environmental and Occupational Science*. 1. 53–62. 10.5455/jeos.20120429110947.
2. Kuraleva, Tatiana. (2019). Communicative Behavior: Constants and Variables. 4. 189–196.
3. Wolfe, K., Seaman, M. A., & Drasgow, E. (2016). Interrater Agreement on the Visual Analysis of Individual Tiers and Functional Relations in Multiple Baseline Designs. *Behavior Modification*, 40(6), 852–873. <https://doi.org/10.1177/0145445516644699>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-99>

THE USE OF INTERACTIVE METHODS IN THE PROCESS OF GERMAN LANGUAGE LEARNING

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Holovchak N. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of
German Philology
Uzhhorod National University*

Головчак Н. І.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»*

Kushnirchuk O. O.

*Senior Lecturer at the Department of
German Philology
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Кушнірчук О. О.

*старший викладач кафедри
німецької філології
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Динамічний поступ сучасного суспільства з його вимогами мобільності, варіативності, здатності до ефективного пошуку оптимальних рішень можливий лише за умови якісної освіти громадян. Про якість, форми та методи навчання точаться дискусії вже упродовж тривалого часу науковцями, методистами, вчителями. Розроблено велику кількість рекомендацій, методичних вказівок тощо. Але ця тема не може бути завершеною, а розв'язання проблеми щодо оптимальних методів навчання, які забезпечуватимуть абсолютне досягнення навчальної мети, може бути вирішеною лише у прив'язці до конкретного часового проміжку, до тематичної спрямованості та навчального колективу. Але розв'язання цієї актуальної проблеми не може бути універсальним та вважатися завершеним процесом, оскільки навчальний процес сьогодення – багатогранний, варіативний та складний з огляду на характеристики глобалізованого суспільства: особливості навчання у 21 столітті з огляду на характеристики, вимоги та впровадження учнівської та студентської молоді, а також вимоги високотехнологічного, інтегрованого суспільства до молодої людини. Тому перед українською освітою стоїть сьогодні нелегке завдання – пошук форм нових освітніх технологій, осучаснення та оптимізація існуючих,

які забезпечать якісне здобуття знань належного рівня. До ефективних та актуальних методик навчання належать інтерактивні технології.

Вивченням проблеми інтерактивної методики викладання іноземних мов присвячено ряд наукових доробків як українських, так і зарубіжних вчених: Б. Ананьєвої, М. Богомолова, Л. Вавилова, Л. Виготського, С. Голант, О. Коваленко, Б. Ломова, Л. Пироженко, І. Якиманської та інших. У сучасній лінгводидактиці добре висвітлено сутність інтерактивних технологій навчання, їх значення для ефективності навчального процесу, запропоновано класифікації інтерактивних форм навчання тощо.

Метою цієї статті є прослідкувати позитивні характеристики інтерактивних методів навчання та вивчення результатів їх ефективного використання на уроках німецької мови з метою забезпечення належного рівня здобуття основних мовленнєвих умінь та навичок.

Інтерактивне навчання визначається як таке, що відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними суб'єктами навчального процесу, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють здійснювати навчання [2]. Інтерактивні технології навчання включають чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи, засоби та форми навчання, що стимулюють процес пізнання, розумові і навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів [4, с. 130].

Інтерактивні методи навчання відзначаються своїми типовими особливостями та принципами: інтегрована взаємодія учасників навчального процесу з одного боку та орієнтація на індивідуальність кожного окремого учня та його відповідальність за груповий результат – з іншого боку. Отже, учень є ключовою фігурою такої форми навчання; кожен учень є важливим, активним учасником групового навчання і водночас груповий результат складається із індивідуальних результатів кожного окремо.

Роль учителя на таких уроках з інтерактивними формами роботи не є другорядною. Учителю належить центральна функція організатора, порадики, джерела знань та керівника процесу. На нашу думку, це – оптимальна та дуже вдала форма навчання, яка на сучасному етапі здатна забезпечити успішне досягнення навчальних цілей та забезпечити високий ступінь мотивації до навчання.

Інтерактивне навчання сприяє самопізнанню особистості і на цій основі взаєморозумінню викладача та студента та розумінню студентами

вимог і критичних зауважень викладача. Завдяки правильному, адекватному усвідомленню не лише позитивного, а й негативного у власній поведінці, діях, навчанні, виникає критичне ставлення до себе, що конче потрібне насамперед для сприймання вимог інших [3, с. 139–141].

Використання інтерактивних форм роботи на уроці виконує водночас і соціально-виховні та розвиваючі функції: інтерактивні методи навчання, які передбачають передусім спільну, групову роботу, що базується на роботі кожного зокрема, розвивають відповідальність, цілеспрямованість, учні навчаються ефективно співпрацювати, бути толерантними до помилок інших, навчаються взаємодопомоги та взаємопідтримки [2].

Заслугує уваги і така особливість методики інтерактивного навчання як поєднання інноваційного з традиційними методами, тобто урок з використанням інтерактивних методів є вдалою синтезованою моделлю традиційних, класичних форм та новітніх технологій навчання, що робить такий урок цікавим, мотивуючим, динамічним та ефективним. Як правило, на таких уроках учителі наголошують на успішному досягненні мети, а учні вважають таку методику найбільш оптимальною. Цей факт заслуговує особливої уваги, оскільки часто зустрічаються позиції освітян щодо повної відмови від абсолютно всіх «старих» методів навчання. Проте, на нашу думку, у методиці викладання, наприклад, іноземної мови добре і ґрунтовно розроблено та методично підтверджено ефективність правильних форм навчання та підходу до розв'язання тих чи інших навчальних завдань.

На основі проведення польових досліджень студентів німецької філології Ужгородського національного університету, під час проходження ними педагогічних програмових практик та на основі обміну досвідом з учителями німецької мови приходимо до висновку, що сучасний урок німецької мови – це інтерактивний урок, який виконує свою основну функцію: підготувати учня до вирішення мовленнєвих моделей побутового, особистісного, професійного та суспільно-політичного типу, навчити його аналізувати, прослідковувати причинно-наслідковий зв'язок, обґрунтовувати та вирішувати проблеми.

Для успішного проведення такого уроку із використанням інтерактивних технологій навчання і перед учителем стоять важливі та вирішальні організаційно-підготовчі завдання та завдання моделювання уроку з обов'язковим навчальним елементом та підведенням підсумків. Ці завдання вчителя тісно пов'язані із такими факторами як врахування навчальної мети, характеристики класу, індивідуальний підхід до кожного учня [5, с. 79].

Однією з найпоширеніших форм інтерактивного навчання на уроках німецької мови в школі є гра. Вчителі вважають цей метод навчання дуже вдалим та ефективним, оскільки він дозволяє залучити всіх учнів, вони працюють мотивовано, з цікавістю. А вчителям гра допомагає ефективно опрацювати навчальний матеріал з цілим класом. Види мовленнєвих, рольових ігор учитель підбирає з огляду на тему уроку, рівень володіння німецькою мовою та особливості класу. Так, у 5-их класах часто використовують рольову гру “Schulcocktail”, у 7-их – “Vom Kaufen und Verkaufen”, у 8-их рольова гра “Mein Tagesablauf”, у 9-их – гра на розгадування “Jahreszeiten”.

Поширеною формою інтерактивних технологій на уроках німецької мови в школі є проєктна робота. Такий вид навчання іноземної мови теж є дуже ефективним. Учні залюбки беруть участь як у процесі підготовки проєкту, так і в презентації його результатів, бо можуть індивідуально підходити до організації роботи та розв’язання поставлених навчальних завдань. Проєктна робота здатна активувати мовні компетенції, підвищувати мотивацію навчання німецької мови. Підготовка проєктних завдань вимагає використання мультимедійних засобів, інтернету, що відповідає інтересам сучасного учня. Проєктна робота на уроках німецької мови використовується з 7-8 класу. Це – проєкти до розмовних тем “Die Ukraine”, “Meine Stadt”, “Meine Schule”, “Mein Hobby”, “Mein Traumberuf” тощо.

Одним із улюблених видів інтерактивної роботи на уроках німецької мови є презентації.

Отже, інтерактивні методи навчання на уроках німецької мови є широко використовуваними, оскільки вони є ефективними і відзначаються позитивними результатами. Сучасна методика викладання іноземних мов потребує і подальшого пошуку форм навчання, які відповідатимуть вимогам сучасного учня та уможливають здобуття якісних знань.

Література:

1. Глушок Л. М. Застосування інтерактивних методів при викладанні англійської мови у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. *Педагогічний дискурс*. 2010. Серпень. С. 56–59.
2. Інтерактивне навчання. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>(дата звернення: 19.07.2022).
3. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К., 2002. 237 с.

4. Dierenbach R.-E. Mit Methoden – effektiver moderieren, präsentieren, unterrichten; das Methodenhandbuch von A–Z. *futurelearning*. Schönau im Schwarzwald, 2004. 146 S.

5. Schönberger M. Innovatives Lernen im digitalen Zeitalter : Konzeption und Implementierung von multimedialen Lehrveranstaltungen im Rahmen der Hochschullehre. Hamburg : Diplomica Verlag, 2011. 136 S.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-100>

HOW TO HELP STUDENTS DEVELOP JOB INTERVIEW SKILLS

ЯК ДОПОМОГТИ СТУДЕНТАМ РОЗВИНУТИ НАВИЧКИ ПРОВЕДЕННЯ СПІВБЕСІДИ ПРИ ПРИЙОМІ НА РОБОТУ

Hrabelska O. V.

*Assistant Professor at the Department of
the Foreign Languages
The Ivan Franko National University
of Lviv
Lviv, Ukraine*

Грабельська О. В.

*асистент кафедри іноземних мов
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Good interview skills are crucial for every student to learn. Any job they apply for will involve some sort of interview process, so your students need to be prepared. The next generation of leaders – many of whom are studying at university now – are preparing to live and work in a fast, fluid and disrupted world. If they are going to thrive in their careers and stand up as leaders in society, they will need the skills and competencies to bring different people together to solve common problems. Thus, the teacher's task is to create an environment that would expose students to different perspectives, places, organizations and challenges. The methodologies teachers should use will give students the skills and experiences to become leaders who can make an impact – at work and in society.

It is incredibly unfair to university students to allow them to graduate without helping them to prepare for a job interview. They need to accumulate the experience before graduating in order to be as competitive as possible.

The best way to prepare students for a variety of interview scenarios is to teach interview skills in eight sessions. Each session will use what was

learned in the previous session to help students feel more confident when they interview for their first jobs.

In the first session the 'Five C's' of a job interview are introduced. These adjectives describe an ideal candidate. They are Capable, Confident, Convincing, Comfortable and Concise. They help students set goals for preparing and delivering their answers and also help their classmates give feedback when working together in class. At the end of the first session, the students are given the first set of five questions to prepare for session two.

In the second session, pros and cons of different answers for the first five questions are discussed. Then students practice asking and answering the questions with a partner, after which a one-on-one interview with the teacher is practiced which is an important scenario to prepare for.

The third session is similar to the second. In it, the partners may be rotated after a round of practicing so students can get a variety of feedbacks. Teachers can choose to have students practice both of the first two question sets or focus completely on the second set. The third set is given at the end of the third session.

1. When the students begin to feel comfortable in a one-on-one format, it is time to proceed to the next level. In session four students are put in groups of three. They now have two interviewers and must rotate who they look at in order to speak to both interviewers while answering. On this stage students build upon what they have learned. It is important to teach students to start and finish their answers looking at the interviewer who asked the question but also show respect to the other interviewer while speaking.

In the fifth session we practice in the same way but with the fourth set of questions which were given in the previous session.

Since in an actual job interview the students will face stressful environment, teachers should help them by simulating the environment. A single student will sit in a chair in front of the class and are grilled by a group of three or four interviewers.

In the final session students are divided into groups of four and take turns simulating group interviews. Group A will interview group B. interviewer 1 will ask question to each candidate in Group B starting with Candidate 1. Interviewer 2 will choose another question and ask each interviewee starting with Candidate 2.

When each round is finished, the interviewers are asked to give feedback to the candidates and then the other students vote on who they would select as the best candidate and give reasons for their choice.

Since different companies, cultures and individual interviewers have their own unique preferences when selecting candidates, it can be challenging to give

advice to students regarding the right way to interview for the job. The best thing you can do is point out pitfalls to be aware of such as keeping answers positive, avoiding controversial topics and smiling in a professional manner.

Finally, there are a number of sites you can visit featuring lists of potential interview questions.

References:

1. Stauffer B. How to teach interview skills in high school. Applied Educational Systems. 2021. December 29th.
2. Thomson T. How to teach job interview skills. *Profs abroad*. 2013. December 18th.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-101>

MODERN TENDENCIES IN THE METHODOLOGY OF TEACHING ENGLISH FOR APPLICANTS OF THE THIRD LEVEL OF HIGHER EDUCATION

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Hurko O. V.

*Doctor of Philological Sciences,
Professor, Head of the Department
of the English Language
for Non-Philological Specialities
Oles Honchar Dnipro National
University
Dnipro, Ukraine*

Гурко О. В.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської мови
для нефілологічних спеціальностей
Дніпровський національний
університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

В умовах складного сьогодення особливу увагу має бути зосереджено на підвищенні рівня навчання в Україні. Зважаючи на тенденцію до європеїзації, зокрема набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, прийнятним й актуальним сьогодні, є поглиблене й незашкарубле студіювання англійської мови. Саме тому в межах наукової розвідки вважаємо за доцільне представити новітні кейси, які можна використувати на заняттях з англійської мови зі здобувачами вищої освіти.

Деякі сучасні цифрові тенденції вже висвітлено у праці «Освітні тренди як складник новітнього розвитку здобувачів вищої освіти» [2].

Пропонуємо поетапно розглянути такі підходи як Dogme та Flipped classroom опрацьовані з PhD студентами Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара протягом 2021–2022 н. р. під час вивчення дисципліни «Академічне письмо та спілкування іноземною мовою».

Вперше про Dogme language teaching стало відомо з наукової розвідки Скотта Торнбері “A Dogme for ELT” [1]. Підрунтя цього підходу здебільшого полягає в орієнтації на здобувачів вищої освіти, а не використанні наявних ресурсів та підручників.

Зауважимо, що послугуючись методикою Dogme на заняттях, викладач має передусім усвідомити своє місце та роль в цьому навчальному процесі. Зокрема, це відхід від традиційного схематичного навчання, адже заняття має бути неординарним й непередбачуваним не лише для здобувачів вищої освіти, а й для викладача, оскільки студенти самостійно наповнюють зміст своїх занять.

Наприклад, у нашому університеті викладання дисципліни «Академічне письмо та спілкування іноземною мовою» у здобувачів третього рівня вищої освіти нині відбувається онлайн на платформі Office 365 нерідко з опертям на методику Dogme. Спочатку викладач, який по суті є лише фасилітатором, пропонує тему для дискусії на кшталт *Do higher educational establishments kill creativity*, а студенти, доєднуючись до break-out rooms, починають комунікувати та обговорювати тему невимушено (без відчуття страху помилитися), адже основне за методом Dogme – це спілкування, використання незначної кількості матеріалів та зосередження уваги на мовних одиницях, що впливають у процесі заняття. Звичайно, не можна не зазначити те, що використання цього методу потребує неабиякого досвіду та гнучкості від викладача, який постійно підлаштовується під студентів й стає у певному сенсі співрозмовником мовленнєвого акту.

Крім того, цікавим і незвичним є заняття, в якому поєднано кілька стилів, наприклад: Dogme та Flipped classroom. За методикою Flipped classroom передбачено, що студент приходить на заняття вже з певними здобутими задалегідь знаннями, відповідно викладач не витрачає часу на пояснення нового матеріалу і відразу переходить до перевірки домашнього завдання й витлумачення незрозумілого. Зручним для самостійного опанування матеріалу з теоретичними нотатками для PhD студентів є підручник “Academic Vocabulary in Use”. Студенти, що використовують методику Flipped classroom, охоплюють й пропрацьовують більшу

кількість завдань протягом семінару, яка сприяє швидшому закріпленню вивченого матеріалу.

Отже, впровадження новітніх кейсів на заняттях з англійської мови сприяє підвищенню мотивації здобувачів вищої освіти, допомагає глибше розкрити їхній ментальний потенціал, а також уможливорює розвиток та самовдосконалення в навчально-комунікативному процесі. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у докладному студюванні методу CLIL.

Література:

1. Scott Thornbury. A Dogme for English Language Teaching. 2000. URL: <https://englishcoachonline.com/blog/dogme-elt/>
2. Гурко О. В. Освітні тренди як складник новітнього розвитку здобувачів вищої освіти. *Філологічні науки*. Ч. 1. 2022. С. 82–83.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-102>

TEACHING FOREIGN LANGUAGE DISCOURSE TO IT STUDENTS VIA PROFESSIONALLY ORIENTED PROJECTS

НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ДИСКУРСУ СТУДЕНТІВ ІТ-СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ПРОЄКТІВ

Hurska O. O.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Professional Foreign Languages
National Aviation University*

Гурська О. О.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
за фахом
Національний авіаційний університет*

Tereminko L. H.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of
Professional Foreign Languages
National Aviation University
Kyiv, Ukraine*

Теремінко Л. Г.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
за фахом
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Сучасна парадигма вищої освіти вимагає від майбутніх фахівців професійної компетентності, невід'ємною складовою якої є вільне

володіння іноземною мовою та нормами іншомовного професійного спілкування. Аналіз наукових досліджень процесу іншомовної освіти (Н. Арістова, С. Гураль, О. Тарнопольський, J. Bruner, M. Snow, M. Met) дозволяє визначити навчання *іншомовного професійного дискурсу* (Т. Ван Дейк, М. Фуко, G. Brown, R. Carter, D. Shiffrin) студентів ІТ-спеціальностей як основу ефективного формування іншомовної комунікативної компетенції.

Професійно орієнтовані проекти розглядаються як найконструктивніший метод для навчання іншомовного професійного дискурсу [2; 7] з метою формування компетенцій, що дозволяють здійснювати іншомовну професійну комунікацію. Отже, освітній процес має будуватися на засадах комунікативності. Використання проектної діяльності на заняттях іноземною мовою сприяє реалізації принципу колективної комунікативності у чотирьох напрямках [4; 8]: проектна діяльність передбачає колективну творчість; колективна комунікативність забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу, що також підтверджує його особистісно-діяльнісний характер; кожен студент бере активну участь у вирішенні запропонованих практичних завдань та обирає особистісно значущий предмет продуктивного виду мовної діяльності (тема проекту, засоби досягнення мети, способи його вираження, переваги).

Відтак, освітній процес набуває, з одного боку, особистісно-орієнтованого характеру, оскільки вимагає від студентів активної взаємодії в групах в процесі обговорення фахово орієнтованих проблем. З іншого боку, він спрямований на формування та розвиток як комунікативної компетенції у галузі володіння іноземною мовою, так і професійної компетенції під час роботи з автентичним матеріалом за спеціальністю.

На думку вченого Є. Пасова, справжня комунікативність визначається такими характеристиками [3]: мотивованість, особистісний зміст та цілеспрямованість будь-якої діяльності студента; мисленнєва активність; вираження особистого ставлення до проблем та предмета обговорення; взаємодія та контактність в емоційному, смислового, особистісному аспектах; ситуативність; функціональність; евристичність як організація матеріалу та процесу його засвоєння; змістовність як об'єктивна характеристика та інформативність як суб'єктивна характеристика навчальних матеріалів; проблемність як засіб організації та презентації навчальних матеріалів; новизна як стала варіативність всіх компонентів освітнього процесу; виразність у використанні вербальних та невербальних засобів спілкування.

Зауважимо, що умови навчання іншомовного дискурсу та основних положень професійно орієнтованої проєктної діяльності реалізують принципи комунікативності навчання з метою здійснення взаємодії майбутніх фахівців, контактності та ситуативності спілкування, максимального наближення до імітації реальної комунікації; зумовлюють виразність та адекватність підбору вербальних та невербальних засобів в процесі комунікації, сприяють активізації когнітивної свідомості партнерів у спілкуванні [2; 7].

Конкретні *цілі* професійно орієнтованого проєктного навчання можна визначити як розвиток пізнавальних та дослідницьких навичок студентів, критичного та творчого мислення, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. За визначенням дослідниці Є. Полат, використання методу професійно орієнтованих проєктів засноване на *принципах* [4] проблемності, інтегративності, творчої самоактуалізації, співробітництва, особистої зацікавленості та комплексної мотивації, а основні вимоги щодо застосування цього методу характеризуються: наявністю значущої у дослідному, творчому плані проблеми/завдання, що потребує інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її вирішення; практичною, теоретичною, пізнавальною значимістю майбутніх результатів; самостійністю діяльності студентів; структурованістю змістовної частини проєкту (із зазначенням поетапних результатів); використанням дослідницьких методів, що передбачають певну послідовність дій.

Крім того, метод професійно орієнтованих проєктів розглядається як необхідна умова ефективного навчання іншомовного дискурсу з кількох причин: 1) діяльність у рамках дослідницького проєкту сприяє формуванню *лінгвістичної компетенції*, оскільки студенти працюють з автентичними професійними текстами, що прискорює процес оволодіння професійною терміносистемою; 2) оформлення результатів проєкту вимагає від майбутніх ІТ-фахівців адекватності та логічності викладу фактів з використанням різних опорних лексичних та синтаксичних конструкцій; 3) робота у групі розвиває *соціальну, соціолінгвістичну, дискурсивну та соціокультурну компетенції* у процесі спілкування при реалізації комунікативних намірів з урахуванням мети та ситуації спілкування, коли потрібен вибір адекватних мовних засобів, семантична правильність та контекстуальність висловлювань для підтримки ефективності комунікації; 4) знайомство з різними точками зору на одну проблему формує *загальнокультурні компетенції*, готує студентів до толерантного відношення та відстоювання власних поглядів; 5) в процесі реалізації методу

професійно орієнтованих проєктів зростає значущість розвитку *інструментальних компетенцій* (збір та аналіз інформації) та *загальнонаукових компетенцій* (висування гіпотез, висновків); під час такої роботи відбувається розвиток у студентів здатності гнучкого використання різних видів інформації, уміння коректно інтерпретувати її та ефективно заповнювати відсутні блоки інформації, що говорить про реалізацію когнітивного підходу в навчанні [1].

Розуміючи мету навчання іноземної мови як формування іншомовної комунікативної компетенції, що включає здатність здійснювати іншомовне професійне спілкування, ми позначаємо одне із завдань, вирішення якого необхідне для досягнення поставленої мети, як формування навичок такого спілкування через навчання іншомовного дискурсу [2; 7].

Таким чином, проєктна методика сприяє соціалізації майбутніх ІТ-фахівців, формуванню комунікативних умінь у галузі професійного спілкування, активізації мовних та когнітивних здібностей студентів, оволодінню терміносистемою сфери спеціальності, розвитку умінь організації самостійної роботи, реалізації творчого потенціалу студентів, максимально наближає процес навчання до ситуації реального професійного іншомовного спілкування, комплексно впливаючи на розвиток мовних та професійних компетенцій, що повною мірою сприяє реалізації компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходів, закладених при створенні освітньої програми з іноземної мови для студентів ІТ-спеціальностей [5; 6].

Література:

1. Ван Дейк Т. А. Язык, познание, коммуникация. М. : БГК им. И. А. Бодуэна де Куртене, 2000. 308 с.
2. Павлішак О. Навчання іншомовного професійного дискурсу студентів нефілологічних спеціальностей у вищих навчальних закладах. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2017. С. 441–450.
3. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. М. : Просвещение, 1991. 223 с.
4. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для пед. вузов и системы повышения квалификации пед. кадров / под ред. Е. С. Полат. М. : Академия, 2003. 270 с.
5. Пометун О. І., Пороженко Л. В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ : АПН, 2002. 136 с.

6. Сисоева С. О. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Наукова думка, 2003. С. 449–564.

7. Hatch E. Discourse and Language Education. Cambridge University Press, 2000. 327 p.

8. Savignon S. Interpreting communicative language teaching: Contexts and concerns in teacher education. New Haven : Yale University Press, 2002. 256 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-103>

THE USE OF CREATIVE TASKS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE WHEN CHECKING THE LEARNED MATERIAL

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПРИ ПЕРЕВІРЦІ ЗАСВОЄНОГО МАТЕРІАЛУ

Ivanenko I. M.

*Candidate of philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Language Training
Bogomolets National Medical
University
Kyiv, Ukraine*

Іваненко І. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри україністики
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

З 2006 року в Україні основним іспитом для абітурієнтів усіх спеціальностей є Зовнішнє Незалежне Оцінювання (ЗНО). Він складається власне з тестової частини з відкритими та закритими питаннями та творчого завдання. Результати ЗНО враховуються при вступі до всіх закладів вищої освіти України. Саме за ним визначається рейтинг абітурієнтів. Отже, важливо, аби вони відповідали реальним знанням випускників. ЗНО з української мови є обов'язковим для всіх абітурієнтів, безвідносно до того, на яку саме програму вони вступають. Втім, існує чимало суперечок стосовно відповідності балів ЗНО тому рівню знань, який реально мають здобувачі освіти. Так, Параниця С. П. зазначає, що ЗНО в цілому дозволяє точно визначити рівень здобувачів освіти, щоправда, воно не вичерпує

питань перевірки абітурієнтів минулих років (для них пропонується запровадити єдиний тест для моніторингу рівня знань) [4]. Заячук М. Д. та Білоус Ю. О. після детального аналізу результатів студентів за різними регіонами прийшли до висновку про те, що ЗНО в Україні в цілому складають на низькому рівні, лише в деяких регіонах учасники в середньому набирають більше половини з можливих балів [3]. З цього можна зробити висновок, що попри роки застосування в освітній практиці цей тип іспиту все ще потребує суттєвих покращень.

Сама форма зовнішнього незалежного оцінювання також викликає чималі дискусії. Так, багато хто з викладачів критикує тестову складову. В той же час Бутиріна М. пише про те, що тести є вповні придатною формою перевірки знань, але зазначає, що для цього їх розробка та перевірка мають бути максимально ретельними та кореспондувати власне із завданнями перевірки [2]. До есею, який використовується в цьому тесті, також бувають свої зауваги. Так, часто відзначають надто загальний характер теми, що не є плюсом для вступного випробування. Наприклад, Штофель Д. вважає, що подібне формулювання тем призводить до того, що учні вдаються в своїй роботі до плагіату [6]. Загалом обидві частини ЗНО придатні для якісної перевірки знань при відповідній їх підготовці.

Втім, після складання цього іспиту абітурієнти вступають в заклади вищої освіти, де подібні екзамени складають не часто. Але такі тести є корисними для перевірки знань, вони показують, наскільки добре вони засвоєні, яким є коефіцієнт збереження знань. Саме це зумовило необхідність відтворення подібного іспиту для студентів Національного медичного університету імені О. О. Богомольця. Метою нашого дослідження було встановлення відповідності між реальним рівнем знань студентів-медиків та заявленим рівнем володіння українською мовою (визначеним за результатами ЗНО).

В якості фокус-групи було обрано студентів-медиків першого року навчання, які самостійно зголосилися взяти участь в конкурсі імені Петра Яцика. Цей вибір було зумовлено кількома факторами: по-перше, до медичного вступають абітурієнти з найвищими балами за ЗНО (середній бал в цій категорії складає 182,62 [5]); по-друге, учні першого року навчання мають невеликий коефіцієнт втрати знань, що робить їхні оцінки більш релевантними до тих знань, які вони продемонстрували під час ЗНО, аніж у студентів другого чи третього курсів.

Для оцінки знань цієї групи було сформовано спеціальний тест, який містив 20 закритих питань (їх було сформовано відповідно для

шкільної програми) та одне творче завдання (написання есею, який мав розкрити причину вибір професії). На виконання усіх завдань учасникам конкурсу було дано три години, які вони могли використати повністю або ж завершити написання роботи раніше (чим скористалася більшість учасників). Після цього форма для заповнення була автоматично закрита.

Онлайн-варіант проходження тесту було обрано не випадково. На це вплинуло кілька факторів. Перше: виконання епідеміологічних вимог (під час проведення конкурсу в Києві діяли жорсткі карантинні обмеження). По друге, досвід попередніх досліджень показав, що з онлайн-завданнями студенти працюють більш зацікавлено [1]. По-третє, такий формат випробувань дозволяє зняти питання про нерозбірливий почерк конкурсанта/конкурсантки тощо, що серед майбутніх лікарів трапляється часто.

Тестова частина представленого конкурсного випробування була опрацьована за допомогою засобів Google. Що ж стосується останнього завдання – написання есею, то його оцінювало журі. Для встановлення фактів порушення академічної доброчесності усі тексти, подані студентами, було перевірено за допомогою цифрових ресурсів.

Загалом проведене дослідження показало, що значна частина студентів з високими балами за ЗНО вдало впоралася з тестами однак не змогли виконати творче завдання. Це було спричинене різними факторами, серед яких зорієнтованість на роботу із закритими тестами (яких в ЗНО з української мови більшість), а не відкритими запитаннями, неправильний розрахунок часу тощо. Однак в більшості випадків низькі бали були отримані студентами не через граматичні помилки, а через стилістичні вади тексту, проблеми в логічності та послідовності викладу матеріалу, невідповідність жанровим вимогам есею. Аналіз студентських робіт показав, що більшість учасників конкурсу використовували шаблонні аргументи, примітивні судження. Зафіксовано навіть факти плагіату.

Загалом результати, отримані при перевірці есею, виявились більш репрезентативними за тестові завдання. Така ситуація склалася з кількох причин. По-перше, у студентів була певна вирогідність «вгадати» правильну відповідь (адже мова йшла про закриті завдання). По-друге, саме тестова частина була ними краще відпрацьована. Це пов'язано з тим, що Національний медичний університет імені О. О. Богомольця використовує подібний формат для перевірки знань студентів за пройденими темами (з цієї метою впроваджена система «Лікар»).

Що ж до есею, то цей жанр відпрацьований студентами гірше. І з точки зору перевірки знань він працює краще, оскільки сконцентровані на роботі зі змістовою частиною тексту студенти частіше припускаються помилок, які стосуються незасвоєних або неповністю засвоєних правил. Окрім того, саме він може бути використаний для аналізу навичок зв'язного мовлення, засвоєння синтаксису, фразеології тощо.

Детальне вивчення студентських робіт показало, що з цим жанром може впоратися не більше 10%. Це при врахуванні того, що кожен учасник тестування був добре знайомий з темою, міг не обмежуватися в аргументації тощо (есеї був присвячений вибору професії). Це доволі низький показник з огляду на те, що кожен з учасників мав послуговуватись цим жанром при написанні ЗНО, а також підготовці матеріалів до ступу до закладу вищої освіти.

Загалом аналіз студентських робіт показав що саме творчі завдання є найбільш плідними з точки зору оцінки залишкових знань учнів. В подальшому заплановано проведення нового тестування зі збільшенням кількості тестів із відкритими відповідями та обов'язковою частиною – есеєм. Він цього разу буде стосуватися іншої тематики, оскільки з огляду на особливості вступної кампанії з більшою увагою до мотиваційних листів, тема вибору професії буде добре відпрацьована студентами. А значить, існує ризик дубляжу цих мотиваційних листів або їх фрагментів під час проходження тестування, що спотворить його фінальні результати.

Література:

1. Ivanenko, I.; Hodik, K., Sydorenko, O.; Matsko, O.; Andryeyeva, T.; Piatetska, O. Features of the use of media in teaching the Ukrainian language. *Ad alta-journal of interdisciplinary research*. 2021. Vol. 11. Is. 2. Special Issue SI. P. 61–67.

2. Бутиріна М. Особливості конструювання та розроблення тестових завдань для педагогічного контролю знань. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2014. Вип. 42. С. 151–155.

3. Заячук М. Д. Білоус Д. Ю. Територіальні відміни рівня знань випускників закладів загальної середньої освіти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки*. Випуск 11. 2019. С. 31- 38.

4. Параниця С. П. Моніторинг ефективності системи вступу до ЗВО на основі тестів ЗНО: результати та перспективи. *Економіка і суспільство*. Випуск 19/2018. С. 1409–1415.

5. Статистика вступу. Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. URL: <https://vstup.osvita.ua/y2021/r27/149/>

6. Штофель Д. Х. Нестандартне формулювання тем есеїв як засіб боротьби з плагіатом в студентських роботах. URL: https://www.researchgate.net/publication/345148358_Nestandartne_formuluvanna_tem_eseiv_ak_zasib_borotbi_z_plagiatom_v_studentskih_robotah

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-104>

TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO DIGITAL GENERATION

НАВЧАННЯ ЦИФРОВОГО ПОКОЛІННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Ivanchenko I. A.

*Assistant at the Foreign Languages
Department
Dnipro University of Technology
Dnipro Ukraine*

Іванченко І. А.

*асистент кафедри іноземних мов
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

The last decades of the 20th century in the life of humanity are sometimes called as going through a point of “singularity” – fundamental changes without going backwards. The digital era led to radical changes in a human’s life. As a result, there emerged a new generation of young people, who, being surrounded by cellphones, internet, video cams, video players, grew up with a new technology. New scenery of the 21st century classroom poses the question of keeping up with technological advances, adequacy of teaching style for today’s students at various educational institutions, in particular, at universities. The aim of the paper is to research types of digital users, define their characteristics, learning styles, find out some peculiarities of teaching them foreign languages, in general, and English for specific purposes, in particular.

The term “digital natives”, introduced by Mark Prensky [1], refers to people born in the digital era. According to the theory of generations, each of them has its own characteristics distinguishing one from another and encounters for 4 groups:

1) Baby boomers generation (1945–1964) – the name arises from the fact that after the World War II many soldiers came home after war and started families; 2) Generation X (1965–1980) – hard working, independent, skeptical; 3) Generation Y (1981–1999) – confident, technologically advanced; 4) Generation Z (2000–present) [2, p. 2].

There are some other names for Generation Z: N (net) generation, D (digital) generation, V (viral) generation – if we think about common denominator-information and communication technologies. Due to technological addiction, Generation Z is referred to as iGeneration, Online Generation, Facebook generation, Switchers, Gen Tech. [3]

So, a Digital Native is a person confident in using digital technologies – Internet, Twitter, Facebook, YouTube, Instagram, smartphones, Ipads. They think social media, Google, YouTube as main resources for searching information.

What are their learning characteristics? Firstly, they are tech savvy, able to master technological advances faster than other generations. Secondly, they are observers and, before they put into practice gained knowledge, they observe others performing a task and enjoy activities that will help them in real-life situations. Thirdly, they are social, taking little care for privacy, share their life experience, what makes them collaborative and creative, that, in its turn, will help them to change workplace according to new conditions easily. Next, this is a generation of multitaskers – they can talk, watch, read, text messages in parallel. By a click, they can easily find any information, any answer, getting fast access to Internet. But on the other hand, dividing attention for each task, are incapable of focusing and analyzing more complex information-what is called in medicine as “acquired attention deficit disorder”. After that, this generation is speedy as the information is to be received very fast and they look forward to constant enjoyment, lacking patience unlike older generations.

And the last, but the most distinctive, feature of the Gen Z is the fact that due to the immerse in the digital environment, the way of thinking and processing information of today’s students differs greatly from their forerunners. It is thought that a Digital Native’s brain possesses such quality as a neuroplasticity – a capability of a brain to reorganize itself – and a phenomenon of malleability – when new thinking patterns help a brain to adapt to a new environment.

So, what is a learning style of a Generation Z students?

1. They learn from experimentation. They prefer learning by doing rather than to be told what to do or reading static books
2. They prefer visual learning. Living in multimedia environment, feel comfortable in it.
3. They like to work in groups. Teamwork is great because fast learners can help slow learners, sharing knowledge with each other and gaining support.

4. They have short attention spans and multi-task well, like doing a few things at the same time, moving attention from one task to another.

5. Edutainment (combination of words education and entertainment) – content of a program allows a learner use entertaining for learning. Gen Z considers the process of learning to be interactive with funny activities [2, p. 4, 5].

Unlike Digital Natives, “Digital Immigrants” are people, mostly teachers and parents, who, though adopted new technologies, nevertheless, are less competent in using them.

Digital Immigrants are classified into 3 types (evaders, the hesitant users and the keen users) depending on their attitude towards digital technologies and the way they incorporate them in everyday life and jobs [4; p. 2, 3].

According to Prensky, the single biggest problem facing education today is that “digital immigrant instructors, who speak an outdated language (that of the pre-digital age), are struggling to teach a population that speaks an entirely new language” [1, p. 2]. The contradiction is in the fact that Digital Natives are used to fast getting information, parallel processing, multitasking, they like hypertext, prefer games to serious work as well as they have little patience for lectures, “tell-test” instruction. Unlike them, Digital Immigrants don’t value highly the abovementioned Natives’ skills and adhere to a serious, step-by-step, process of teaching and don’t believe in successful learning with fun.

Further studies of our topic [3], exploring the influence of digital technologies on the learning environment in higher education, prove that “learning characteristics of Gen Z are unique and different from other generations” [3, p. 5] and, therefore, require advanced digital technologies such as digital learning platforms, social media, mobile applications, digital content learning, Visual Learning Environment, etc.

It is also stated that universities, striving for ‘student-centered approach’, support a blended method of learning in which digital technologies are integrated together with traditional ones in 3 levels: low – with digital platform and face-to-face instructors; medium – platform plus social media, mobile devices and face-to face instructors; and high – digital platform and social media associated with mobile devices used in Virtual Learning Environment [5]. While adopting blended learning, one should take into account student’s age, location,

gender, and access to Internet especially since the level of students' digitalization, namely: access to digital media and devices, users' behavior, attitude towards digitalization differ a lot. Thus, digital inequalities may lead to limiting educational opportunities and insufficient participating in social life [6].

Teaching foreign languages for specific purposes at universities aims at preparing highly qualified specialists with a proper level of competences and skills that will make them successful in their future professional activity. Taking into consideration the abovementioned mental peculiarities of a today's student, referring to processing information, concentration of attention, memory functioning, incorporating digital technologies in the process of teaching and learning languages for specific purposes is sure to have educational advantages: it will engage students in interactive communication with a teacher and groupmates, developing necessary skills, including digital literacy.

References:

1. Prensky, Marc. Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon* (MCB University Press,) vol.9, No 5, October 2001.
2. Harmanto, Bambang. Teaching English to Generation Z students (New concepts of young learners). Available at: <http://eprints.umpo.ac.id/id/eprint/175>.
3. Alruthaya, Ali, Ngueng T. T., Lokuge,S., The Application of Digital Technology and the Learning Characteristics of Generation Z in Higher Education. *Australasian Conference on Information Systems Alruthaya, Nguyen & Lokuge 2021*, Sydney. Available at: <https://arxiv.org/abs/2111.05991>.
4. Barbuceanu, Costina Denisa. "Teaching the Digital Natives". *"Revista de Stiinte Politice"*, vol. 65, Jan. 2020, pp. 136+. *Gale Academic OneFile*, link.gale.com/apps/doc/A624517412/AONE?u=anon~226caa7c&sid=googleScholar&xid=fbacad4d. Accessed 25 July 2022.
5. Janschitz, Gerlinde, Penker, Matthias "How digital are 'digital natives' actually? » Developing an instrument to measure the degree of digitalisation of university students – the DDS. *Index Bulletin de Methodologie Sociologique*. 2022, Vol. 153 127–159.
6. Remizantseva, Kateryna, Ablyazov Timur, Generation Z and Digital Tools in Teaching Foreign Languages *Atlantis Highlights in Computer Sciences, volume 1 Proceedings of the International Conference on Digital Transformation in Logistics and Infrastructure (ICDTLI 2019)* DOI:10.2991/icdtli-19.2019.60.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-105>

ASSESSMENT PECULIARITIES OF PROSPECTIVE PHILOLOGISTS' TECHNOLOGY COMPETENCE

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Korol T. H.

*Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of General Linguistics
and Foreign Languages
National University "Yuri Kondratyuk
Poltava Polytechnic"
Poltava, Ukraine*

Король Т. Г.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загального
мовознавства та іноземних мов
Національний університет
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна*

Modern language industry is continuously generating new challenges and requirements to prospective philologists for entering the market and providing competitive services. The acquisition of theoretical knowledge and development of relevant practical skills to use cutting-edge computer-assisted translation (CAT) tools, such as SDL Trados, Memsource, MemoQ as well as other information technologies to enhance translation process and improve translation product are one of them [1]. However, here one of the main discrepancies between professional and academic environment is observed: it is impossible to function in modern translation industry without technology competence acquisition on the one hand and the lack of appropriate technological training in the current system of prospective philologists' education in Ukraine, on the other.

So in order to meet the undergraduates' needs and market requests either new courses of CAT tools should be introduced into the curricula of Ukrainian universities or the content of the existing Translation Practice courses should be reviewed being widened and supplemented with the relevant modules, units and practical assignments. Both of these measures are aimed at the development of the students' technology competence defined as the set of knowledge and skills used to apply present and future technologies in translation process according to European Master's in Translation Framework 2017 [2, p. 9].

As stated in EMT Translation Competence Framework [2, p. 9] technology competence comprises the following declarative and procedural knowledge:

- 1) know how to use the appropriate information technologies, including office software, in the professional activity;
- 2) know how to apply search engines, corpus-based and text analysis tools to promote better translation performance;
- 3) know how to make use of CAT tools to provide higher translation process efficiency;
- 4) know how to manage files of different formats especially in case of audiovisual translation or localization performance;
- 5) know how to select the right machine translation technologies and employ them according to the translation brief.

Their acquisition can be stipulated as a separate learning outcome and integrated into wider training context. Anyway, they should be monitored and assessed in the education process with the help of specially tailored methods and tools.

Assessment in translation training in general is one of the most complicated issues, while the assessment of the acquisition of technological knowledge and skills which should be employed in the process of translation performance and are reflected in the quality of its product requires even more investigation.

In this respect assessment should fulfill the following functions:

- 1) to monitor students' progress and performance across the course / unit and provide timely constructive feedback (monitoring / borderline assessment);
- 2) to evaluate students' learning outcomes at the end of the course/unit (summative / borderline assessment);
- 3) to report on the course efficiency and define the aspects for further improvement;
- 4) to prepare students for taking and passing relevant certification tests (e.g. SDL Trados Studio Certification (independent industry certification)).

Due to the complexity and interdisciplinarity of the assessment object in case of the components of technology competence we recommend the development and involvement of diversified assessment methods and tools. Test tasks of different types (true/false, multiple choice questions, gap-filling, etc.) can be of great use for the evaluation of the acquisition of relevant theoretical declarative (know what) and procedural (know how) knowledge connected with the key terms and concepts of different information technologies, including CAT tools. For this assessment object multiple choice

tests should prevail taking into account the format of SDL Trados certification test. It should be noted that this test is held online, limited in time (40 min for the beginner's level), and based on level approach. It consists of 4 parts with ten questions each. The test questions cover basic terms and concepts of the given CAT tool as well its main features and options, operating algorithms. Consequently, teacher developed test tasks can be presented both on paper and with the help of varied computer software.

Relevant technological skills can be assessed in two different ways:

1) as a separate assessment construct, when the whole assignment is focused on the employment of a particular software option or feature only (e.g. use the appropriate algorithm in order to collect the reference materials required for the translation project performance with the help of search engines or save the target text in the original format in SDL Trados or any other studied CAT tool). In this case the combination of pure technological skills with proper analytical and logical thinking is required in order to complete the tasks;

2) as an integrated assessment object when these skills should be applied in the process of the performance of different translation tasks based on particular technological aspects that require the involvement of specific CAT tools features or machine translation options to be completed efficiently. Such approach models real life translation task and helps elicit actual technological skills, since they are applied in order to perform some kind of a higher level activity.

In this situation the task performance and outcomes can be assessed in two different ways as well:

1) technological skills are the only assessment objects which are evaluated from both product (e.g. the presence of the files of the required format, obvious signs of the application of the required CAT tool options and features, etc.) and process (e.g. time spent on the translation task completion, sticking to the given algorithm of software use, etc.) perspectives, while translation product quality is neglected at all or attributed secondary importance only;

2) translation task performance is evaluated in general where only some part belongs to technology competence components.

Here the process of performance can be assessed with the help of screen video-recording software accompanied with think-aloud protocols and not, printscreen option and reflective commenting as well as the product when the teacher reviews the working or target file according to the set criteria. These tools should be used together in order to receive valid and objective data on students' learning outcomes.

Eventually, technology competence can be assessed in the activity only or by its fragment simulation. Appropriate assignments include translation projects which can be carried individually or by a group / team, varied multitests whose questions represent specific problem-based situations to be solved with the help of technological knowledge and skills.

In conclusion, technology competence should be developed and assessed in prospective philologists' training. Its evaluation should involve different assessment tools and methods due to its complex and interdisciplinary nature. The developed assessment tools should be, on the one hand, technological by nature and informative, on the other.

References:

1. Doherty S. The impact of translation technologies on the process and product of translation. *International Journal of Communication*. 2016. Vol. 10. P. 947–969.
2. European Master's in Translation (EMT) Competence Framework. 2017. 12 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-106>

EDUCATIONAL COMPONENT “SCIENTIFIC SPEECH AND WRITING STYLE” FOR SUCCESSFUL COMPLETION OF THE THIRD LEVEL OF HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION

ОСВІТНЯ КОМПОНЕНТА «НАУКОВИЙ СТИЛЬ МОВИ І ПИСЬМА» ДЛЯ УСПІШНОГО ПРОХОДЖЕННЯ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Maryanko Ya. H.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Head of the Department of Foreign
Languages
Odesa State Academy of Civil
Engineering and Architecture*

Мар'янюк Я. Г.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
завідувачка кафедри іноземних мов
Одеська державна академія
будівництва та архітектури*

Zaitseva O. Yu.

*Candidate of Philological Sciences,
Professor at the Department of Foreign
Languages
Odesa State Academy of Civil
Engineering and Architecture
Odesa, Ukraine*

Зайцева О. Ю.

*кандидат філологічних наук,
професор кафедри іноземних мов
Одеська державна академія
будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна*

В останні роки порушується питання про важливість та необхідність володіння українською мовою, оскільки відзначається зниження загальної лінгвістичної освіченості та грамотності у дітей та дорослих. Найбільшої уваги у цьому зв'язку заслуговують студенти третього рівня вищої професійної освіти. Написання наукових робіт неможливе без певного рівня розвитку аналітичного та дискурсивного мислення, без володіння науковим стилем мовлення. Досить часто науковці стикаються з проблемою коректно структурувати статтю чи доповідь, вибирати потрібні книжкові звороти та вирази.

Специфіка навчання в аспірантурі передбачає не лише оволодіння методологічними та методичними принципами та прийомами експериментального, лабораторного та діагностичного дослідження, а й розвиток умінь систематизувати результати своїх досліджень у вигляді усних та письмових наукових текстів різних жанрів [1]. У зв'язку з цим оформлення огляду літератури, описи методів та результатів досліджень відповідно до вимог наукового стилю мовлення представляє певні труднощі.

На допомогу аспірантам першого року навчання в Одеській державній академії будівництва та архітектури було запроваджено вибірково навчальну дисципліну «Науковий стиль мови і письма», що передбачає формування наступних компетенцій: інтегральні, загальні, спеціальні. Крім того, здобувач має вміти використовувати сучасні методи та технології наукової комунікації державною мовою; продукувати усні та письмові первинні та вторинні наукові тексти різних підстилів, жанрів та типів мови; вести усну та письмову комунікацію з редакцією наукового журналу та оргкомітетом конференцій; коригувати та редагувати тексти наукового стилю мовлення.

Мета дисципліни «Науковий стиль мови і письма»: розширити уявлення здобувачів ступеня доктора філософії про академічне письмо загалом та українську наукову мову зокрема, допомогти їм оволодіти важливими процедурами сучасних наукових досліджень, розвинути потребу в нормативному використанні засобів наукової мови для успішної презентації результатів наукової діяльності.

У рамках навчально-методичного комплексу було розроблено робочу програму освітньої компоненти ВК-1.1, критерії оцінювання і засоби діагностики, конспект лекцій, методичні вказівки. Загальний обсяг дисципліни становить 5 кредитів ECTS: 150 академічних годин (з яких 30 годин лекцій, 20 – практичних занять, 100 – самостійна робота).

На лекційних заняттях дається характеристика наукового стилю мовлення як історико-культурного явища; розглядається лінгвостилістичні особливості усних та письмових наукових текстів професійної спрямованості, особливості структури та стилістики наукових текстів різних підстилів, жанрів та форм мовлення, а також виокремлюються основні сучасні тенденції розвитку мови науки.

Практичні заняття передбачають різні форми організації. Контингент аспірантів неоднорідний, вони мають різний рівень загальної та професійної підготовки, вік, соціальний статус, індивідуально-психологічні характеристики, що робить обов'язковим відповідно до андрагогічних принципів педагогічної роботи індивідуальний підхід та використання інтерактивних методів навчання [2]. На практичних заняттях аспіранти з використанням методу «малих груп» та кейс-стаді поглиблено розбирають екстра- та інтралінгвістичні особливості усних та письмових текстів наукового стилю та текстів педагогічної спрямованості в галузі профілю підготовки, жанрову специфіку первинних та вторинних наукових текстів, критерії авторства, види статей, структуру та етапи підготовки статті; розглядають проблеми терміноутворення у професійній сфері та науковому тексті, методи логічної організації наукових текстів різних підстилів та жанрів.

Не залишаються поза увагою проблеми експресивності та діалогічності наукових текстів, інтернаціоналізації, метафоризації та персоналізації у сучасній мові науки. Останні теми розбираються на практичних заняттях у формах дискусії та семінару. Багато часу приділяється оформленню дисертаційного дослідження та автореферату [3].

Самостійна робота аспірантів передбачає опрацювання навчального матеріалу з конспекту лекцій; пошук та систематизацію інформації з проблеми; виконання тестових завдань; аналіз усних та письмових наукових текстів та складання висновків на основі проведеного аналізу; виконання вправ; роботу з термінологічними словниками; написання текстів різних жанрів наукового стилю мовлення; підготовку рефератів та доповідей з презентаціями на їх основі; підготовку та захист реферату у формі наукової статті з теми дисертації.

Фонд оціночних засобів дисципліни був розроблений для всіх видів атестації з метою перевірки сформованості кожної з компетенцій за всіма рівнями. Форми поточного контролю успішності, що застосовуються на заняттях: усне опитування, оцінка освоєння практичних навичок, поточний контроль знань, захист реферату з теоретичної проблеми, презентація.

«Зворотній зв'язок» показав, що запровадження вибіркової дисципліни «Науковий стиль мови і письма» позитивно оцінили як аспіранти так і наукові керівники. Практика попередніх років показала, що слухачи отримують багато необхідної інформації для створення наукових текстів, визначають свої «слабкі місця».

Звертаємо увагу, що для освітньої програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти мова йде про вимоги Національної рамки кваліфікації, в яких визначено, що особа із ступенем доктора філософії повинна мати «здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики» [4].

Освоєння дисципліни «Науковий стиль мови і письма» аспірантами першого року навчання в Одеській державній академії будівництва та архітектури є важливим для успішного проходження ними третього рівня вищої професійної освіти. Аспіранти отримують досить повну теоретичну підготовку та напрацьовують практичні навички та вміння продукувати наукові усні та письмові тексти різних підстилів та жанрів. Освоєння дисципліни необхідне для успішного проходження педагогічної практики, проведення наукових досліджень та здачі Державної підсумкової атестації.

Література:

1. Карамішева Н. В. Логіка. Пізнання. Евристика : посібник для студентів та аспірантів. Львів : Астролябія, 2002. 356 с.
2. Дубасенюк О. А. Андрагогічні принципи навчання дорослих крізь призму соціально-особистісного досвіду та компетентності. *Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 7. С. 89–100.
3. Мар'яно Я. Г. Soft skills у сучасних реаліях української освіти / Я. Г. Мар'яно, І. О. Муравйова, А. О. Осадча. *Збірник наукових праць «Інноваційна педагогіка»*. 2021. Вип. 32. Т. 1. С. 108–112.
4. Національна рамка кваліфікацій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-107>

INNOVATIVE APPROACHES TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES AT HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Mudrenko H. A.

*Lecturer at the Department of English
Language for Non-philological
Specialties*

*Oles Honchar Dnipro National
University
Dnipro, Ukraine*

Мудренко Г. А.

*викладач кафедри англійської мови
для нефілологічних спеціальностей
Дніпровський національний
університет*

*імені Олеса Гончара
м. Дніпро, Україна*

Nowadays, the variety of methods and ways of mastering a foreign language at higher education establishments leads to the need for a rational choice of the most effective ones or an optimal combination of complementary methods, technologies and techniques, which implies the need to generalize knowledge about the methods and techniques of organizing foreign language communication. Currently, intensive teaching of foreign languages is implemented in various developing, newly created and existing methodological systems. This is mainly due to the numerous specific goals of foreign language teaching as well as the variety of learning conditions.

Formation of a certain level of foreign language professional communicative competence is an important and effective basis for further foreign language professionally oriented communication of university graduates. However, while teaching a professional foreign language it is vital to take into account the fact that various functions of speech and ways it is used for cannot be of equal value. Along with the instrumental one (simple transmission of information), regulatory (regulation activities), personal-emotional and artistic (role-playing games), the most valuable ones are the following: heuristic (showing understanding), social (communication outside a narrow circle), information-scientific, analytical and referential.

The case-study method, which has recently won a leading position in modern teaching practice, developing the mastery of the mentioned above functions makes it possible to improve the level of students' professional competence and self-esteem. At the same time the learning objectives such

as communicative setting, language goal, mental and educational goals remain relevant. The leading role in the theoretical development of this method and its practical application belongs to P. Duff, C. Faltis, J. Heap.

A case study, a method which is based upon analyzing and describing real-life or hypothetical situations, is widely used to improve students' performance and develop their analytical, decision-making and communicative skills. It is considered to be an effective technique as students are exposed to situations they are likely to encounter in professional practice. As a training tool, the case study method can be used to enhance team spirit. It requires participation and involvement from students and this way they can learn more effectively when actively involved in the learning process [6, p. 41].

A case study is a suitable and efficient means of motivating and improving oral participation in the classroom. It is a useful method for training learners of EFL since they need to apply linguistic skills along with interpersonal ones. As no analysis is provided, learners themselves analyze the case and produce possible solutions. It is used to generate in-depth, multi-faceted understanding of a complex issue in its real-life context. Moreover, case studies help teachers to implement the communicative approach as a tool to communicate learners' ideas. It is particularly suitable for involving students in spoken interactions. Cases provide a rich contextual way to introduce new material they have learned [7, p. 96].

This method is recommended to be used with those groups of students who have a certain store of knowledge in the specialty as well as a sufficient level of language proficiency. In addition, being a complex and effective teaching method, the case study method is not universal and productive only in combination with other methods of teaching foreign languages, as it does not constitute a mandatory normative knowledge of the language if it is used alone. However, the use of the case study method in learning a foreign language increases the level of language sufficiency in general.

While working on a case, audience communication is characterized by disputes, discussion, argumentation, description, comparison, persuasion and other speech acts, which helps to develop the right speech behavior as well as compliance with norms and rules of English communication. A teacher evaluates the following students' skills: analytical, managerial, decision making, interpersonal, creativity, oral and written, communicative (lexical and grammatical aspects). Therefore, the method includes both a special type of educational material and special methods of its use in practice.

The case study method develops creative thinking, presentation skills; improves the ability to debate and provide well-reasoned answers; enhances professional reading skills in a foreign language and helps to process information. It teaches to work in a team and take collective solutions. Moreover, in an interactive learning environment students can develop a sense of personal involvement in the educational process. Discussion, analysis of real-life situations, brainstorming, games, project tasks help to create a favorable psychological atmosphere in a classroom, strengthen communicative and intellectual students' activities, increase sense of self-confidence and create a semantic context of communication.

In conclusion, using cases in teaching are beneficial in several manners. In spite of certain challenges, cases studies help students be actively engaged in figuring out the principles by abstracting them from the examples, which develops their skills in problem solving, decision making and coping with ambiguities. It is a great way to implement theory to practice and the knowledge that arises through this. The method allows EFL learners to practice different types of language skills in communicative situations with analytical skills. In addition, the case study method is highly adaptable in terms of topic areas, complexity of content, linguistic difficulty and length.

Література:

1. Bonney, K. M. 2015. Case study teaching method improves student performance and perceptions of learning gains. *Journal of Microbiology & Biology Education* 16 (1): 21–28. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4416499/>
2. Davis, C., and E. Wilcock. 2003. Teaching materials using case studies. University of Liverpool: UK Centre for Materials Education. URL: <http://www.materials.ac.uk/guides/casestudies.asp>
3. Duff, A. (2008) Case study research in applied linguistics. N. Y. : Lawrence Erlbaum, P. 233/
4. Ellis, R. 2003. Task-based language learning and teaching. Oxford: Oxford University Press.
5. Faltis, C. 1997. Case study methods in researching language and education. *Encyclopedia of Language and Education*. Vol. 8: Research Methods in Language and Education / N. H. Hornberger, D. Corson (Eds.). Dordrecht; Boston; London : Kluwer Academic Publishers, 125-127.
6. Foran, J. 2001. The case method and the interactive classroom. *The National Education Association Higher Education Journal*, 41–51. Google Scholar

7. Mudrenko, H. 2022. Using case studies as a teaching tool: advantages and challenges. *Наукове видання Філологічні науки* : збірник матеріалів підсумкової наукової конференції студентів та викладачів факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Частина 1, С. 96–98.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-108>

NEW CHALLENGES OF TEACHING PRONUNCIATION TO FOREIGN STUDENTS

НОВІ ВИКЛИКИ НАВЧАННЯ ВИМОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Nad K. O.

*Assistant Professor at the Department of
Public Health and Humanitarian
Disciplines
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Надь К. О.

*асистент кафедри громадського
здоров'я та гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Introduction. During this academic year, foreign students have changed several forms of studying: offline, online (being in Ukraine), in addition online (being evacuated from Ukraine). Medical terms are the target language of each lesson that is why practising pronunciation is essential during each online lesson which creates a need to adjust as many drilling activities as possible. Fortunately, technology is helpful in this case.

Aim. The proper activities are to be described, tested and analysed what is more advantages, as well as disadvantages, are to be indicated.

Materials and methods of research. The following methods have been used in the research: theoretical (analysis of ESL methodology books written by Adrian Underhill and Jim Scrivener, also their articles and material from their latest webinars; empirical (polls of students in order to get feedback); observation; description and also generalization.

Results. Teaching English for medical purposes means creating materials and also practice for mixed-ability classes, students with different backgrounds as well as mother tongue, in addition students who speak African, Indian English, etc. Students' pronunciation differs, thus they make completely diverse mistakes.

Firstly, it is obvious that almost no one is eager to repeat the pronunciation of a term during an online lesson, it happens due to the chaos that it causes. Secondly, a lot of medical students tend to use Latin pronunciation of medical terms. Thirdly, foreign students do not realize that their pronunciation is often not understandable to other nationalities.

An alternative method to solve the first problem is to use activities which are divided into steps and moreover give students more time to listen internally in his/her inner ear. Not only is repeating aloud important for mastering the pronunciation of a term, but also repeating with a microphone off is helpful, and apart from that, raises confidence [4, p. 1].

Obviously, medical students are prone to using Latin pronunciation of medical terms as Latin is their metalanguage, but such a tool as quizlet.com can focus students' attention on the difference between Latin and English pronunciation. Furthermore, using jamboard.com, a digital white board, gives the opportunity to highlight the problematic part of the word or a correct stress syllable and each student is able to see it at the screen.

As a general rule, it is teachers' duty to correct students' pronunciation, but in order to increase students' participation, it can also be students' duty. For instance, a teacher lets students say a model of a term aloud to groupmates, they have to listen to each other attentively and find the difference in pronunciation. Indeed, the aim is to hear slight differences in pronunciation, and identify them in order to analyze and learn by heart the correct pronunciation of the term [4, p. 1].

Conclusions. Taking everything into account, it is likely that the war does not give us the opportunity to start studying offline, it is definitely safer for foreign students to stay in their own countries. For the above mentioned reasons, working on pronunciation of medical terms in Foreign Language for Medical Purposes is challenging, but with the help of technology as well as the described techniques, the aim is achievable.

References:

1. Hall C., Hastings C. Applied linguistics: Teaching pronunciation. URL: <https://www.onestopenglish.com/methodology-the-world-of-elt/applied-linguistics-teaching-pronunciation/555866.article>
2. Scrivener J. Learning Teaching 3rd Edition Student's Book Pack (Books for Teachers): Macmillan Education, 1st edition, 2011. P. 284–291.
3. Spratt M. , Pulverness A., Williams M. The TKT Course Modules 1, 2 and 3 2nd Edition: Cambridge English, 2nd edition, 2011. P. 13–17.
4. Underhill A. Grammar without pron ...is like food without taste (Part 2). 2018. May 18. URL: <https://adrianunderhill.com/category/published-articles/>

5. Underhill A. Pronunciation-the poor relation. British council. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/pronunciation-poor-relation>

6. Underhill A. Sound Foundations: Learning and Teaching Pronunciation (2nd edition); Macmillan Education, 2nd edition, 2005. 210 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-109>

HEURISTIC APPROACH TO THE ORGANIZATION OF STUDENTS' SCIENTIFIC WORK IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES

ЕВРИСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Plokhuta T. M.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Teacher at the Department of
Foreign Languages
Sumy State University
Sumy, Ukraine*

Плохута Т. М.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
іноземних мов
Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

На сьогодні в Сумському державному університеті простежується тенденція до активного залучення студентів до науково-дослідної діяльності, участі в наукових конференціях. Створення творчих наукових робіт є одним з важливих і актуальних способів формування в здобувачів освіти умінь самостійної пізнавально-творчої діяльності, зокрема грамотно працювати з інформацією, а також аналізувати й презентувати її. Проте згідно з результатами аналізу створених студентами пізнавально-творчих продуктів (анотацій, рецензій статей відомих науковців, власних студентських наукових статей, тез, усних доповідей за фаховим спрямуванням, письмових професійних проблемних творів, наукових рефератів тощо) довів, що творчі освітні наукові роботи, зокрема з дисципліни «Іноземна мова», не завжди відповідають вимогам якості, а студенти недостатньо володіють уміньми самостійної пізнавально-творчої діяльності.

Велике значення для формування дослідницьких умінь мають завдання пізнавально-творчого характеру, у нашому дослідженні це

телепрезентація. Авторське евристичне завданням «Телепрезентація» у рамках дисципліни «Іноземна мова» розглядається як: а) вид пізнавально-творчого завдання, метою якого є пошук, аналіз суб'єктивно нової для студента інформації іноземною мовою (як правило професійного спрямування) з подальшим записом усної доповіді на відеокамеру та презентацією її «широкому загалу»; б) засіб оцінювання результатів пізнавально-творчої діяльності студентів, що надає можливість достатньо об'єктивно виміряти швидкоплинну усну доповідь за допомогою чітко визначених критеріїв оцінювання, завдяки «фіксації» її форми у вигляді відеозапису та можливості не однократного перегляду пізнавально-творчого продукту студента для його корекції та вдосконалення [3].

Для виконання творчих завдань наукового характеру на заняттях з англійської мови доцільно використовувати серію завдань на основі евристичних запитань.

На практичних, консультаційних заняттях і під час самостійної роботи студенти опановували евристичні приписи для підготовки та проведення публічного виступу, розроблені Г. Онуфрієнко [1], в основу яких покладені евристичні запитання, що були перекладені англійською мовою.

How to make a statement in the process of proof or refutation

1. Divide the original statement into components.
2. What sequence is it better to use your statements in?
3. How can I change the statement by reinforcing it?
4. What is the main thing in the statement, how can this be proved?
5. On the basis of what you have established the truth or falsity of the statement (authoritative opinion, statistics, observation, personal experience, etc.)?
6. What follows from your statements?
7. What is the degree of proof or refutation that you achieve as a result of your statements?
8. Does your evidence or statement call for action?

Creative task. Try first without a heuristic purpose, and then use it to prove that knowledge of two foreign languages makes a graduate more competitive and in what situations?

Іншим прикладом інструменту критичного мислення, який був застосований для групового обговорення інформації та індивідуального мислення, є процес, розроблений Едвардом де Боно, який використовує «Шість мислячих капелюхів», щоб змусити групу подумати, оцінити результати цього мислення та вирішити, що слід зробити далі. “Six Thinking Hats” [6] пропонує альтернативний спосіб подивитися на речі за допомогою серії евристичних запитань [4], що стимулюють критичне

мислення, дають студентам можливість досліджувати об'єкти пізнання під різними кутами, порівнювати їх з іншими, детальніше аналізувати й оцінювати їх недоліки та переваги, знаходити способи використання об'єкта в повсякденному житті та перспективи його подальшого розвитку.

Найважливішим у межах нашого експерименту був етап оцінювання публічного виступу наукового характеру. Формат *теленпрезентації*, відео запису усного виступу студента англійською мовою, дозволяє детальніше проаналізувати освітній продукт, визначити його недоліки й переваги, враховувати його зміст, вербальну і невербальну ефективність за допомогою ґрунтовно описаних критеріїв у Speech and Presentation Scoring Rubrics (автори Н. Муліна, Т. Плохута) [2].

Перед тим, як виступити з презентацією, на різних етапах студентам пропонували Presentation Checklists [5], а саме Quick checklist to avoid failure, Check off each step of the writing process, Speaker Practice Checklist, щоб переконатися, що вони нічого не пропустили.

Логічним завершенням кропіткої роботи над професійно спрямованою доповіддю є її публічне презентування на конференціях. Студенти мають змогу виступати зі своїми професійно-творчими доробками на щорічних студентських науково-практичних конференціях англійською мовою.

Отже, застосування на практиці евристичного підходу, а саме Heuristic instructions for training and public speaking, Critical Thinking Question Tool “Six Thinking Hats”, Presentation Checklists (Quick checklist to avoid failure, Check off each step of the writing process, Speaker Practice Checklist), для самостійного виконання студентами творчих завдань наукового характеру довело, що уміння ставити евристичні запитання допомагає здобувачам освіти детальніше окреслити межі знаного й незнаного, знаходити новизну в досліджуваній проблемі, окреслити перспективи подальших наукових розвідок.

Література:

1. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник з алгоритмічними приписами. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
2. Організація наукової роботи студентів на заняттях з іноземної мови: евристичний підхід. Т. М. Плохута, І. О. Зайцева, О. І. Нефедченко. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 47. Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 291–295. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/vip47> DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.57>.
3. Плохута Т. М. Евристичне тестове завдання як ефективний засіб діагностики й оцінювання самостійної пізнавально-творчої діяльності

студентів. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи* : збірник наукових праць. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків, 2011. Вип. 35. С. 97–107.

4. Плохута Т. М. Евристичні запитання як основа критичного мислення. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : науковий журнал / за ред. А. А. Сбруєва, О. Є. Антонова, Дж. Бішоп та ін. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. № 9 (53). С. 383–390.

5. Business Presentation Checklist: URL: <https://business.tutsplus.com/articles/making-great-business-presentations--cms-33062>

6. Worksheet for 6 thinking hats. URL: <https://www.dau.edu/tools/Documents/Coaching%20Guide/resources/6%20Thinking%20Hats%20-%20Parallel%20Thinking%20Worksheet.pdf>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-110>

THE ROLE OF INTERACTIVE APPROACH IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING TO STUDENTS OF NON-LANGUAGE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Pogorielova T. F.

*Senior lecturer at the Department
of Foreign languages
National Academy of Statistics,
Accounting and Audit
Kyiv, Ukraine*

Погорєлова Т. Ф.

*старший викладач кафедри
іноземних мов
Національна академія статистики,
обліку та аудиту
м. Київ, Україна*

Сучасні вимоги до професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів передбачають формування у них іншомовної комунікативної компетенції на міжпредметній основі, використовуючи новітні технології навчання.

Викладання іноземної мови у немовних закладах вищої освіти відбувається головним чином на практичних заняттях, тому професійно орієнтований підхід до навчання предмету є найбільш

результативним, оскільки дає можливість студентам не тільки опанувати програмні мовні знання та сформувати мовленнєві навички, а й водночас відпрацювати реальні моделі професійного спілкування іноземною мовою.

У зв'язку із все більш активним використанням у педагогіці вищої освіти компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів до підготовки фахівця виникає необхідність застосування у навчанні іноземній мові інтерактивних методів.

Інтерактивне навчання передбачає діалоговий спосіб взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу та навчальним середовищем, у той час, коли викладач виступає в ролі організатора цього процесу.

Застосування інтерактивних методів у навчанні вказують на зміну парадигми підготовки фахівця з вищою освітою та спрямовані насамперед на розвиток у студентів умінь самостійно працювати з великими масивами інформації, критично аналізувати та систематизувати отримані дані, ефективно спілкуватися та працювати в команді.

Розвиток подібних навичок не тільки сприяє засвоєнню студентами програмного матеріалу, а й, безумовно, допомагає розвивати як універсальні, так і спеціальні уміння, необхідні для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності. Комунікативні вміння та навички, набуті у навчальній групі, формують соціальну компетентність особистості та закладають основи для досягнення нею життєвого та професійного успіху.

Традиційні підходи, за яких в аудиторії домінуючу роль грає викладач, призводять до розвитку пасивності студента, низького рівня зацікавленості до засвоєння навчального матеріалу. Як наслідок виникає перспектива появи та закріплення негативних стереотипів комунікації.

Інтерактивні методи викладання не тільки дозволяють проявитися здібностям кожного студента, а й активно сприяють їх формуванню та вдосконаленню. З цією метою створюються різноманітні ситуації, в яких студенти самостійно набувають та конструюють знання. Розуміння цінності такого вміння, що формується у навчальному процесі, неухильно зростає.

Саме тому останніми роками у методиці викладання іноземних мов дедалі частіше використовуються інтерактивні методи навчання.

Особливість інтерактивного навчання полягає в тому, що засвоєння навчального матеріалу в аудиторії організовано таким чином, що практично всі студенти виявляються залученими до процесу сприйняття та опрацювання іншомовної інформації, тобто стають повноцінними учасниками формування власних комунікативних вмінь.

Використання інтерактивного методу також потребує створення доброзичливої, творчої атмосфери, що дозволяє студентам як отримувати нові знання, так і розвивати свої комунікативні вміння, до яких належать здатність вислуховувати думку іншого, оцінювати і зважувати різні погляди, брати участь у дискусії, виробляти спільне рішення. Усе це принципово відрізняє цілі інтерактивного навчання від цілей традиційної системи навчання студентів.

У сучасній педагогіці вищої освіти існують різні види інтерактивних методик. Зупинимось лише на тих, які найчастіше використовуються нами у процесі викладання дисциплін Іноземна мова професійного спрямування та Ділова іноземна мова для студентів спеціальності Міжнародний менеджмент.

Насамперед це *стратегія роботи в малих групах*, яка дає можливість всім учасникам групи взяти участь у процесі засвоєння лексики з конкретної навчальної теми, а також додатково відпрацювати такі навички міжособистісного спілкування, як уміння вислухати думку співрозмовника, знайти порозуміння та виробити спільне рішення. Робота в малій групі є невід'ємною частиною багатьох інтерактивних методик, таких як діалог, панельна дискусія, дебати, круглий стіл, міні-конференція тощо.

Технологія мозкового штурму також часто використовується на заняттях з іноземної мови. Учасникам обговорення пропонується висловити англійською мовою якнайбільшу кількість ідей або варіантів відповідей на поставлене запитання протягом 3-5 хвилин. З них відбираються найвдаліші для подальшого практичного використання.

Метод case study (метод конкретних ситуацій) являє собою набір автентичних текстових матеріалів з певної навчальної теми, пов'язаних з реальними проблемними життєвими або професійними подіями. Завдання студентської групи полягає у необхідності уважного вивчення деталей ситуації, вироблення кількох варіантів вирішення проблеми з подальшим колективним обговоренням результату. Цей метод сприяє формуванню у студентів таких важливих професійних компетенцій, як комунікативні вміння, аналітичні навички, креативність мислення, здатність аргументовано доводити свою думку, ефективно працювати в команді.

Проектна робота є інтерактивним методом, який дозволяє учасникам разом поетапно, детально розробити певну тематику та вийти на конкретні практичні пропозиції щодо вирішення поставленого завдання. Група виконавців проекту або окремий його учасник

має можливість захистити своє дослідження, довести перевагу виконаної роботи та заслухати думку інших студентів.

Перегляд відеоматеріалів. На заняттях з іноземної мови на різних етапах вивчення конкретної теми достатньо часто використовуються повнометражні фільми мовою оригіналу, фрагменти з них, а також навчальні відео сюжети як додатковий матеріал для самостійної роботи студентів. Перед показом відеоролика викладач готує для студентів низку інтерактивних завдань, у тому числі 4-5 ключових питань, які стають основою для подальшого обміну думками. У разі потреби фільм зупиняється на заздалегідь відібраних кадрах для організації обговорення з використанням активної лексики заняття.

Актуальним та важливим є застосування інформаційно-комунікаційних технологій в процесі навчання іноземної мови як важливого чинника розвитку самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Добре показало себе застосування вищезазначених інтерактивних методик під час проведення дистанційного навчання з іноземної мови на платформах Zoom та Microsoft office.

На думку Є. В. Коротаєвої навчальний діалог вирішує одночасно три основні завдання: пізнавальне, комунікативно-розвиваюче, соціально-орієнтаційне.

У навчальному процесі потреба в інтерактивній взаємодії виникає в тому випадку, якщо потрібно не просто відтворити зміст підручника або конспекту, а є необхідність більш глибоко зануритися у матеріал, що вивчається, зробити порівняльний аналіз, узагальнити прочитане або почуте, запропонувати свій варіант вирішення питання.

Інтерактивні методи навчання допомагають формувати професійні знання, вміння та навички шляхом залучення студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності.

Чим різноманітніше виконувані студентом ролі та займана ним діяльнісна позиція, тим багатограннішим буде розвиток особистості майбутнього фахівця, його творчий потенціал, тим вище стане рівень мотивації до предмету, що вивчається.

Досвід показує, що навчальна робота із застосуванням інтерактивних методів активізує мислення, поглиблює знання, підвищує інтерес до предмету та сприяє формуванню комунікативної компетентності майбутнього фахівця.

Основними позитивними результатами використання інтерактивних методів у навчальному процесі є наступні:

1. Оптимізація процесу іншомовної підготовки студентів.
2. Підвищення мотивації до засвоєння навчального матеріалу.

3. Розвиток творчого потенціалу особистості студента.
4. Різнобічність оцінювання якості засвоєння навчального матеріалу.
5. Формування професійної компетентності майбутнього фахівця засобами іноземної мови.

Література:

1. Пометун О. І., Пирожено Л. В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ : АПН, 2004.
2. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. Київ : Рідна школа. № 8–9. 2011. С. 28–36.
3. Суворова, Н. А. Интерактивное обучение: новые подходы. М., 2005. 167 с.
4. Обсков А. В. Педагогические условия и формы реализации интерактивного обучения иностранному языку студентов технического вуза. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Томск, 2017. 23 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-111>

**ELEMENTS OF LINGUISTIC WORLDVIEW
AS A CROSSCUTTING THEME OF THE
“INTRODUCTION TO THE STUDY OF SLAVIC LANGUAGES”
COURSE**

**ЕЛЕМЕНТИ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ
ЯК НАСКРІЗНА ТЕМА КУРСУ
«ВСТУП ДО ВИВЧЕННЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ»**

Pryimachok O. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of History and Culture of Ukrainian
Language
Lesya Ukrainka Volyn National
University
Lutsk, Ukraine*

Приймачок О. І.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри історії
та культури української мови
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Навчальним планом для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 «Середня освіта (Мова і література (польська))» передбачено пропедевтичну дисципліну «Вступ до вивчення слов'янських мов». Вона покликана забезпечити формування визначених освітньою програмою «Середня освіта. Польська мова» конкретних фахових компетентностей, з-поміж яких ФК-3 (здатність оперувати системою лінгвістичних знань, що охоплює відомості про основні мовні явища в теоретичному, практичному, синхронному, діяхронному, стилістичному, соціокультурному аспектах, застосовувати виховний потенціал мовних засобів у ході педагогічної діяльності), ФК-4 (здатність використовувати знання про історію слов'янських народів, їхні літератури, мови, матеріальну і духовну культуру задля різнобічної перцепції концептуальної та лінгвальної картин світу слов'ян загалом, поляків зокрема, формувати інтерес до їхнього вивчення в учнів), ФК-6 (здатність оперувати в освітній та дослідницькій роботі спеціальною термінологією, категоріями і поняттями, системою інтелектуальних операцій під час інтерпретації реалій історико-культурного процесу, порівняння і зіставлення мовно-літературних явищ). Здобувачі освіти першого року навчання («Вступ

до вивчення слов'янських мов» заплановано саме на цей час) мають отримати чітке уявлення про живі і мертві слов'янські мови, про їх сучасне поширення і функціонування, про їхні спільні та відмінні риси, відтак тема мовної картини світу слов'ян загалом, поляків зокрема, стає наскрізною при вивченні вже зазначених і дотичних проблем.

Генетична близькість слов'янських мов забезпечує чудовий матеріал для зіставлення мовних фактів з метою визначити відмінності лінгвальних образів світу різних слов'янських народів на тлі спільних рис. Варто зазначити, що з часів В. фон Гумбольдта наукова метафора «картина світу» від класичного її розуміння (інформація про дійсність, сприйнята й опрацьована людською свідомістю і зафіксована в номінативних одиницях мови) набула значних трансформацій залежно як від об'єкта, що здатен формувати свідомість, так і від самого суб'єкта, який в оригінальний спосіб обробляє різноманітну інформацію про довкілля та своє місце в ньому. Людина (і як індивід, і як представник своєї етнічної групи) може залучати різні способи впорядкування знань про свій світ, та чільне місце з-поміж них, безперечно, належить мові. Зараз дослідженнями мовної картини світу зацікавлені представники різних філологічних наук і прикладних напрямів, як-от: етнолінгвістики, когнітивістики, лінгвокультурології, психолінгвістики, міжкультурної комунікації, транслятології, лінгводидактики тощо. Мовна картина світу відрізняється від усіх інших тим, що має універсальний характер: природна мова здатна втілити, фактично матеріалізувати будь-яку іншу картину, стати її вербальною копією. Ідея «скільки мов – стільки різних мовних картин світу» стає провідною при вивченні (нехай і на елементарному рівні першого року навчання) специфіки кожного окремого «образу світу» слов'ян, який стає тільки виразнішим на спільному мовному тлі.

Найпростіше елементарні риси мовної картини світу виявляються, якщо запропонувати здобувачам освіти порівняти факти рідної мови (української) з аналогічними фактами інших слов'янських мов (насамперед польської). Це зручно робити на матеріалі невеликих тематичних чи граматичних груп загальноновживаної лексики, наприклад, календарних назв (пори і місяці року, дні тижня, час доби), назв кольорів та їх відтінків, етикетних виразів (привітання, прощання, вибачення, запрошення, подяка тощо), питальних слів, займенників, числівників тощо.

Щодо, наприклад, пір року, то їхні назви в різних слов'янських мовах відрізняються тільки вимовою (і, зрозуміло, написанням).

Пропонуємо студентам потренуватися у вимові оригінальних звуків і підводимо до висновку про праслов'янське походження лексем *весна, літо, осінь, зима*. Приблизно таку саму картину можна спостерегти і в слов'янських назвах днів тижня, виняток становитиме тільки російське *воскресенье* (старослов'янське за походженням) як аналог *неділі*. У російській мові *неделя* змінило своє значення на 'тиждень'; правда, давній слов'янський корінь зберігся в назві *понедельник*. А в сербській і македонській мовах лексема *неділя* має два значення: це і вихідний день, і цілий тиждень. Болгари тиждень називають *седмица* (корінь вказує на кількість днів тижня).

Шукаючи відповідники українським назвам місяців року, бачимо зовсім іншу картину світу. Річ у тім, що тут усі слов'янські мови виразно поділяються на дві групи: в одній у назвах місяців використано західноєвропейську традицію, орієнтовану на латинські відповідники (етимологічно це видозмінені назви римських богів). До цієї групи належать російська, болгарська, македонська, сербська і словацька мови. Ось, до прикладу, назви місяців у болгарській мові: *януари, февруари, март, април, май, юни, юли, август, септември, октомври, ноември, декември*. Інша група слов'янських мов (українська, білоруська, польська, хорватська, чеська) зберігає давні народні назви, етимологічно пов'язані з назвами різних природних явищ і трудових процесів, закріплених за певним проміжком часу в календарі. Як приклад, назви місяців у білоруській мові: *студзень, люты, сакавік, красавік, травень, чэрвень, ліпень, жніўень, верасень, кастрычнік, лістапад, снежань*. Словенська мова паралельно використовує обидві системи (латинську і слов'янську) в назвах місяців року. Зазвичай студенти з великим інтересом «розгадують» досить прозору етимологію цих слів, ознайомлюючись з окремими елементами картини світу слов'ян. Саме цей фрагмент мовної картини можна використати, вивчаючи тему «Традиційні та сучасні підходи до класифікації слов'янських мов». Вибудовуючи свою гіпотезу походження української мови, мовознавець-славист О. Царук вважає, що в результаті диференціації праслов'янського ареалу виділилося дві прамови: антська і словенська, які відповідно згодом призвели до появи двох груп слов'янських мов. З антської прамови утворилися українська, білоруська, польська, чеська, словацька, хорватська, верхньолужицька. Зі словенської прамови беруть свій початок російська, болгарська, македонська, сербська, словенська, нижньолужицька і мертва старослов'янська [3, с. 57–59]. Як бачимо, цей поділ практично повністю відповідає наведеному вище фрагментові мовної картини світу.

Чимало цікавих висновків щодо особливостей мовної картини світу можуть зробити студенти-першокурсники, зіставляючи назви кольорів у різних слов'янських мовах. Якщо базові назви (*білий, сірий, чорний, зелений, жовтий, червоний*) функціонують в усіх сучасних мовах і відрізняються хіба що фонетично (окрім російського *красный*, яке повністю витіснило *червоний*), то вторинні (мотивовані) колоративи дають набагато більше інформації, адже передбачають елементарний етимологічний аналіз (наприклад, македонські *златни, кафени*; польські *ochronny, kasztanowy, niebieski, stalowy*). Ще цікавішими можуть бути сталі вислови і перифрази з використанням кольороназв. Ось, наприклад, чесько-українські відповідники: *černý chleb* – житній хліб, *černé pivo* – темне пиво, *černé uhli* – кам'яне вугілля, *černá kronika* – кримінальна хроніка, *černé jahody* – чорниця, *černý kašel* – коклюш.

Кожна національна мова має свою словесну символіку, що віками карбує мовну картину світу. Спорідненість і взаємовплив української та польської мов, «подібність ментальних рис двох народів зумовили зближення їхніх мовно-стилістичних систем» [1, с. 37]. Проте однакове за прямим значенням слово може розвивати різну символіку. Так, в українській мовній традиції слово *орел* може уособлювати козака, мужність, волю, а для поляків білий орел – це символ держави.

Дуже цікаві, часом несподівані результати дають завдання з пошуку міжмовних омонімів [2], коли здобувачі освіти наочно бачать, якими різними шляхами відбуваються семантичні трансформації давньої праслов'янської лексики у різних мовних картинах світу. Наприклад, різні значення у різних слов'янських мовах мають спільні слова *година, час, доба, рік* та багато інших.

Ще одним безцінним фрагментом мовної картини світу є її фразеологічно-паремійний фонд. І хоч закладені в ньому концепти спільні для всіх мов, однак їх образне вирішення і словесне наповнення має оригінальний характер. Студенти залюбки перекладають прислів'я різних слов'янських мов і підбирають до них українські аналоги.

Крок за кроком моделюючи фрагменти мовної картини світу слов'ян загалом і поляків зокрема, учасники освітнього процесу вже з першого року навчання намагаються здійснювати порівняльний аналіз мовних явищ, базуючись на знаннях про мову як особливу знакову систему, тобто працюють над формуванням основних фахових компетентностей.

Література:

1. Кононенко В. І., Кононенко І. В. Контрастивна грамати́ка української та польської мов: навч. посіб. Київ : Вища шк., 2006. 391 с.
2. Приймачок О., Карашук Г. Українсько-польська лексична омоні́мія: критерії та ступені міжмовної омонімічності. *Волинь філологічна: Текст і контекст*. Луцьк : РВВ «Вежа», 2006. С. 107–114.
3. Царук О. Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні і граматичні параметри. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 1998. 323 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-112>

**COMMUNICATIVE-ACTIVITY APPROACH
TO THE FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE
OF FUTURE TEACHERS OF THE GERMAN LANGUAGE**

**КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД
ДО ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВИКЛАДАЧІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ**

Svyrydjuk V. P.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Pedagogy, Methodology of Foreign
Languages Teaching and Information
and Communication technologies
Kyiv National Linguistic University
Kyiv, Ukraine*

Сви́ридюк В. П.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, методики
викладання іноземних мов та
інформаційно-комунікаційних
технологій
Київський національний лінгвістичний
університет
м. Київ, Україна*

Комунікативно-діяльнісний підхід є підґрунтям для формування іншомовних комунікативних навичок і вмінь у продуктивних і рецептивних видах мовленнєвої діяльності. Цей підхід закладає підвалини для розвитку комунікативних здібностей у професійній та освітній діяльності рідною мовою, яка є частиною змісту міжкультурної компетентності. Наукові здобутки зазначеного підходу належать І. О. Зимній, О. О. Леонтьєву, О. О. Залевській, Б. В. Беляєву, Т. В. Ахутіній, П. Я. Гальперину та ін. Дослідниками представлені результати комунікативної

діяльності в усному, писемному мовленні, читанні та аудіюванні під час сприйняття і рефлексії. У концепцію зазначеного підходу покладено науковцями концепцію взаємозв'язку свідомості, мови та комунікативної діяльності людини. Психологічні та психолінгвістичні процеси породження висловлення, думки розкодування знакової системи мови є основною діяльністю студентів-магістрантів під час формування комунікативних навичок і вмінь німецькою мовою. Відповідно до рівня оволодіння іншомовним спілкуванням висловлювання майбутніх викладачів характеризується відповідною формою, повнотою, зв'язністю, змістовністю і певною коректністю у писемному й усному мовленні. Щодо перцептивної діяльності, то комунікативний процес може бути наповнений великим об'ємом інформації, яку студенти-магістри спроможні через сформований досвід утримати тривалий час у пам'яті, а згодом використати її у продуктивній і репродуктивній діяльності, зокрема у науково-пошуковій роботі.

Комунікативна діяльність майбутніх викладачів у міжкультурній комунікації набуває все більше національно-культурних характеристик, притаманних німецькомовним лінгвокультурним спільнотам, де використання національних варіантів є стандартом німецької мови. Відповідно до комунікативної мети усне і писемне мовлення компетентного користувача збагачується знаннями культури через мову, коли культурно-марковані слова, наприклад, логоепісистеми, у яких відображений досвід носія мови, можуть бути осмислені на двох рівнях: рівні мови й рівні культури [3, с. 62]. В основі комунікативного компоненту зазначеного підходу лежить орієнтація на навчання спілкування, використання мови з метою обміну думками [4, с. 101] та залучення студентів-магістрантів до культури, яка міститься у граматичних і здебільшого у лексичних одиницях [6, с. 96]. Лише у процесі комунікації обумовленою темою і ситуацією виявляється можливим розпізнати мовно-культурні слова, їх культурно-специфічне значення у певному контексті, у якому вони можуть бути ключовими. Завдяки таким словам відображається поняття, а не соціальні реалії, які відносно легко можна визначити і навчитись використовувати, оскільки вони відсутні у рідній мові.

Знання, володіння рідною мовою, розкриття її викладачем і студентам-магістрантами під час комунікації допомагає усвідомити культурний феномен мови у художній літературі, яка є джерелом і взірцем для оволодіння мовою взагалі, і німецькою мовою, зокрема. Створюючи потребу у спілкуванні та відкриваючи нові культурні грані

слова, викладач заохочує студентів-магістрантів розуміти глибокий зміст літературних творів, їх культурну цінність, створену і закріплену через культурно-історичну діяльність народів, мова яких стала предметом вивчення. Лінгвокультурологічні, етнолінгвістичні дослідження дають нам підстави звертати увагу на етнічно марковану лексику [3, с. 64], слова з «культурними смислами», що функціонують як згорнуті тексти та визначають лінгвокультурологічний аспект мовлення. Наведемо декілька прикладів ключових слів, які досить частотні у мовленні та часто входять до фразеологічних єдностей, прислів'їв, приказок. Ключовими словами є ті слова, які передають основну інформацію у тексті. Вони сприяють успішному розумінню тексту, який сприймається на слух або читається [4, с. 95].

У німецькомовній культурі троянда (die Rose) – це символ чистоти і мовчазності. Троянда була і вважається одним із найважливіших християнських символів. На образах часто можна бачити зображення Марії, оточену цвітом диких троянд. Червоні троянди стали у світі поширеним символом кохання. Симетрія квітки пояснює людині гармонію і красу, троянда символізує дружбу, симпатію, схильність до прекрасного і захопленість у житті. Жовті троянди символізують у німецькомовному середовищі заздрість [5, с. 155]. Тому ситуація та поведінка мають комунікативне значення. Як приклад подальшого функціонування мовно-культурного слова «троянда» (die Rose) – це фразеологічна єдність: auf Rosen gebettet sein – солодко, гарно жити; не мати клопотів. Від слова Rosen утворилось складне слово der Rosenkranz – чотки, der Rosenmontag – назва понеділка, у який відмічається перехід до великого посту (der Karneval).

У процесі здійснення комунікативної діяльності викладач залучає студентів-магістрантів помічати у навчальному матеріалі культурні компоненти мовної картини світу німецькою мовою, їхню значущість у комунікативній поведінці та мовленнєвому етикеті у певних стандартних ситуаціях.

Через комунікативно-діялісну організацію освітнього процесу викладач може моделювати ситуації, у яких уможливорюється засвоювати загальнокультурні та національно-специфічні цінності інформації [4, с. 101]. Комунікативна поведінка викладача слугує взірцем як національних, етнокультурних правил спілкування з використанням невербальних засобів, оскільки викладач є представником як української нації, так і репрезентантом елементів суспільної поведінки німецькомовних країн.

Манера звернення до студентів-магістрантів, як до колег, заохочення їх до співпраці відбувається за допомогою граматичних структур, які також додають спілкуванню культурного колориту. Дослідження лінгвістів свідчать, що культурні прояви через граматичну систему мови є менш виразними [1]. Хоча граматичні особливості, які потребують прагматичного розуміння і соціолінгвістичного знання стосовно мовленнєвого середовища і комунікативної ситуації необхідно по можливості демонструвати у ході комунікації зі студентами-магістрантами, а не лише затреновувати їх під час виконання комунікативних прав.

Діяльнісний компонент підходу передбачає організацію студентів до кооперативної співпраці, взаємодії у групі та з викладачем. З цієї метою викладач повинен звертатись до студентів спонукати їх до навчальних дій, запрошувати до іншомовного спілкування у парах або індивідуально, дотримуючись при цьому мовленнєвого етикету. Мовленнєвий етикет за В. А. Масловою – це соціально задані і культурно-національно специфічні правила, які регулюються мовленнєвою поведінкою у ситуаціях установки, підтримки і розривання контакту комунікантів відповідно до їхніх соціальних і психологічних ролей, рольових і особистісних стосунків у офіційній і неофіційній обстановці спілкування [2, с. 20].

Окреслюючи хід освітньо-виховного процесу аудиторного заняття, з якого майбутні викладачі виносять знання, навички, вміння, стратегії для подальшої організації навчальної діяльності у позааудиторних умовах, питання щодо етнолінгвокультурної спільноти не є гострим перед тим, хто бере участь у дискурсі. Загострюється увага у той момент, коли треба знаходити відповідь у взаємодії двох іншомовних культур: української та німецькомовної.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Лінгвокультурні аспекти комунікативної толерантності. Соціогуманітарні проблеми людини. 2010. № 5. С. 108–119.
2. Маслова В. А. Лингвокультурология как наука о наиболее культуроносных языковых сущностях. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*. Ежегодный журнал. Вып. 16. Владикавказ. 2014. С. 78–91.
3. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика: навчальний посібник для студентів факультету української філології / за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.

4. Щукин А. Н. Теория обучения иностранным языкам (лингводидактические основы): учебное пособие для преподавателей и студентов языковых вузов / А. Н. Щукин. Москва : ВК, 2012. 335 с.

5. Deutsche Redewendungen und was dahintersteckt [Red. Melanie Legrand. Verlag Das Beste GmbH (Herausgeber), 2014. 352 S.

6. Földes C. Sprache – Interaktion – Kultur: ein Beitrag zur Problemdekonstruktion anhand des Paradigmas “Linguokulturologie“ In: Reeg, Ulrike/Simon, Ulrike (Hrsg.): Facetten der Mehrsprachigkeit aus theoretischer und unterrichtspraktischer Sicht. Münster/New York : Waxmann, 2019. S. 85–115.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-113>

PECULIARITIES OF COMMUNICATIVE ADAPTATION TO INTERCULTURAL INTERACTION: METHODOICAL ASPECT

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Skorobahata O. M.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior lecturer at the Department
of Foreign Languages
and Teaching Methods
Hlukhiv Oleksandr Dovzhenko National
Pedagogical University
Hlukhiv, Sumy region, Ukraine*

Скоробагата О. М.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземних
мов та методики викладання
Глухівський національний педагогічний
університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів, Сумська область, Україна*

Сучасна іншомовна освіта розвивається відповідно до викликів глобалізації та міжнародної інтеграції. У таких умовах освіта стає системним механізмом ефективної культурної та етнічної ідентифікації суб'єктів навчання.

Зазначені вище процеси вимагають відповідних навичок соціалізації для ефективної міжособистісної взаємодії в колективі, який об'єднує представників різних культур. Формування таких навичок є одним із завдань сучасної освіти і здійснюється в процесі розвитку адаптаційних властивостей особистості в форматі іншомовного навчання.

Феномен і особливості адаптації стають об'єктами досліджень представниками різних наук. Незважаючи на те, що термін «адаптація» досить широко вживаний, в довідковій та науковій літературі не існує єдиного підходу до його однозначного тлумачення. Вважаємо доцільним розглянути деякі підходи до визначення феномену адаптації з позицій різних наук.

Так, філософський енциклопедичний словник трактує слово «адаптація» як пристосування. З філософської точки зору, адаптація – якість притаманна будь-якій живій істоті, «яка проявляється щоразу, коли в системі його взаємовідносин з середовищем життєдіяльності виникають важливих змін. Оскільки і людина, і середовище постійно змінюються, адаптація виявляється фундаментальною основою існування» [4].

Не втрачає актуальності питання соціокультурної адаптації до умов різнорівневого освітнього середовища сучасного ЗСО. Освітнє середовище українських шкіл та вишів можна співвіднести з культурним та етнічним різноманіттям суспільства в цілому.

В умовах глобалізації в системі іншомовної освіти спостерігаються взаємопов'язані і взаємообумовлені тенденції:

- складається єдиний культурний простір внаслідок інтеграції та взаємопроникнення різних культур;
- одночасно з цим визначаються пріоритетними задачі збереження самобутності етнокультури;
- крім зазначених вище векторів розвитку, активно утворюється і розвивається полікультурне середовище в різних сферах діяльності (освіті, науці, виробництві тощо).

Отже, перед системою освіти постало складне завдання формування у підростаючого покоління почуття поваги всіх народів, вміння спілкуватися і співпрацювати з людьми різних етносів і національностей.

Крім того, соціальна адаптація особистості в умовах міжособистісної і мультикультурної взаємодії забезпечується в процесі комунікативної адаптації.

Комунікативна адаптація суб'єктів соціокультурної взаємодії полягає в адекватному сприйнятті та інтерпретації аперцепційної бази суб'єктів соціальної взаємодії. Комунікативна адаптація, поряд з професійно-змістовною та організаційною, розглядається як структурно функціональна складова адаптації особистості, яка починається в процесі його підготовки і завершується з переходом в професійне середовище.

Формування англомовної комунікативної компетентності може розглядатися як інструмент комунікативної адаптації до умов нового освітнього простору враховуючи англомовну культуру. Не випадково в словнику з культурології адаптація трактується як пристосування індивіда чи групи до зовнішніх умов, в ході якого щось змінюється в суб'єктах, а щось у зовнішніх умовах.

Отже, правомірним буде постановка питання про те, як формування англомовної комунікативної компетентності здобувача освіти на етапі опанування ними англійської мови сприяє адаптації до умов освітнього простору в подальшому навчанні та визначення професійного пріоритету.

У довіднику лінгвістичних термінів [1] адаптація (від лат. *adaptation* – пристосованим, пристосування) трактується з лінгвометодичного ракурсу, дається визначення, знайоме всім, хто вивчає іноземні мови: «пристосування тексту для недостатньо підготовлених читачів». Наприклад, полегшення тексту літературно-художнього твору для тих, хто розпочинає вивчати іноземні мови.

Відомо, що проблеми, які виникають в мові носіїв різних мов під час вивчення однієї й тієї ж іноземної мови, різні. Адже в основі оволодіння іноземною мовою лежить принцип міжмовної аналогії. Наприклад, україномовним учням вельми не просто вловити різницю між англійськими формами *Past Indefinite* і *Present Perfect*. Теоретично, здавалося б, все зрозуміло, але на практиці вживання перфектних форм викликає у наших учнів великі труднощі.

Принцип міжмовної аналогії надає більше можливостей для вивчення англійської мови. Однак він може стати причиною великої кількості помилок. Наприклад, якщо ми бачимо, що якісь мовні одиниці, форми або граматичні конструкції нашої мови регулярно, тобто у великій кількості випадків, передаються якимись певними мовними одиницями, формами або конструкціями іншої мови, то ми можемо прийти до помилкового висновку, що так повинно бути у всіх випадках і будь-які відхилення від загального правила можуть викликати в учнів додаткові труднощі.

Прикладами можуть стати різні англійські аналоги українського прийменника «до»: *nitu do shkoli* – *go to school*, прибути до аеропорту – *arrive at the airport* тощо; а також відсутність будь-яких прийменників в англійській мові, якщо в подібній за змістом структурі української мови вони є: *na цьому tyzhni* – *this week*.

На думку деяких науковців, навчаючи іноземної мови, ми не описуємо цю мову в одиницях мови учнів, а, навпаки, подаємо

українську мову в одиницях мови чужої. Ми не повинні пояснювати, що означає або як перекладається на українську те чи інше слово, вираз, граматична структура англійської мови. Завдання полягає в тому, щоб показати учням, як значення слів, виразів і конструкцій рідної мови може бути передано засобами чужої мови. Ми не говоримо, як можна перекласти українською мовою, наприклад, форми Perfect Tense, а показуємо, коли, як і в яких випадках, видочасовим формам української мови відповідають форми Perfect Tense.

Зіставлення і осмислення культурно-мовних норм рідної (або мови посередника) і досліджуваної мови, на думку фахівців, діалогом культур, який спочатку організується у вигляді діалогу між вчителем і учнями на заняттях в процесі ознайомлення з системою мови. Потім цей діалог здійснюється самими учнями і має характер зіставлення різних культурних образів свідомості, асоційованих з їх мовними позначеннями. У процесі навчання відбувається рух від мовних позначень до вартим за ними образів свідомості.

Існує думка [5], що з точки зору міжкультурної комунікації, стосовно студентів, які належать до різних культурних напрямів («Схід», «Захід»), різних етносів і релігійних концесій, адаптація може проходити за такими трьома напрямками:

- повне ігнорування культурних відмінностей і його впливу на навчальну діяльність. Такий підхід, на нашу думку, може привести, якщо і не до культурного шоку, то до створення ряду соціально-психологічних перешкод на шляху до досягнення головної мети – формування комунікативної компетентності;
- етноцентричний підхід – найбільш поширений підхід, при якому різниця культур визнається, але одна з них вважається домінуючою, «кращою», а значить, представники інших культур змушені підлаштовуватися під цю лінію поведінки і організацію роботи. Таким чином, культурні відмінності зводяться до мінімуму;
- синергетичний підхід. Жодна з культур не виділяється, все культури вважаються рівними. У такому колективі потенційні проблеми зводяться до мінімуму за рахунок використання культурного розмаїття для створення атмосфери креативності, де члени колективу сприймають себе скоріше як щось єдине ціле, а не сумою єдності. При цьому адаптація в процесі спільного навчання досягається швидше [2].

В цілому треба відзначити, що всі види адаптації знаходять своє місце і успішно реалізуються в сучасному освітньому просторі.

Література:

1. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / за редакцією М. І. Голянич. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 272. URL: <https://archive.org/details/linhvist2011/page/n1/mode/2up>
2. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ, 2012. 285с.
3. М'ясоїд П. А. Загальна психологія: Навч. посіб. 2-ге вид., допов. Київ, 2001. 487 с.
4. Філософський енциклопедичний словник. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf
5. Adler N. International Dimensions of Organisational Behaviour. Boston, 2001. 313 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-114>

**THE USE OF DIGITAL RESOURCES IN ENGLISH LANGUAGE
CLASSES IN THE DISTANCE LEARNING PROCESS**

**ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ
НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Trotsiuk M. V.

Teacher of English

*Ahatanhel Krymskyi Volodymyr-
Volynskyi Pedagogical Applied College*

Троцюк М. В.

викладач англійської мови

*Володимир-Волинський педагогічний
фаховий коледж імені А. Ю. Кримського*

Levytska A. A.

Teacher of English

*Ahatanhel Krymskyi
Volodymyr-Volynskyi Pedagogical
Applied College
Volodymyr, Volyn region, Ukraine*

Левницька А. А.

викладач англійської мови

*Володимир-Волинський педагогічний
фаховий коледж імені А. Ю. Кримського
м. Володимир, Волинська область,
Україна*

Модернізація освітньої галузі у зв'язку з переходом на дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу: як для викладачів, так і для студентів. Організувати якісне навчання

з використанням цифрових технологій, мотивувати студента, вчити спілкуватись англійською мовою виявилось не так просто. Вивчення нових форм співпраці зі студентами, не втрачаючи якості освітнього процесу та на практиці перейти від навчання та контролю в аудиторіях до ефективного онлайн навчання – є викликом сьогодення.

Розвитку науково-методичних засад дистанційного навчання присвячені роботи як зарубіжних так і вітчизняних науковців. Серед зарубіжних, таких як: Р. Деллінг, Д. Кіган, М. Сімонсон, М. Мур, М. Томпсон та ін. й відповідно вітчизняних, таких як: О. Андрєєв, І. Козубовська, В. Олійник, А. Хуторський [4].

Сучасні інформаційні технології відіграють велику роль у проведенні дистанційного навчання. Зараз актуальною є всебічна співпраця викладача зі студентами за допомогою інформаційно-комунікативних мереж. Є безліч ресурсів, якими користуються учні під час навчання, це різні блоги та форуми, чати, інтерактивні платформи, наукові сайти та блоги, соціальні мережі та електронні чати. Також у освітніх закладах активно користуються класними кімнатами. Протягом усього курсу студент має можливість поставити викладачеві будь-які запитання та отримати відповідь [2].

Серед найпоширеніших цифрових ресурсів, які практикують в освітньому процесі варто виділити наступні:

- прикладні програми (MS Word, MS PowerPoint, MS Excel, веб браузер, засоби хмарних технологій;

- вебсервери для створення інтерактивних тестів, вікторин, обговорень, опитувань, навчальних ігор: LearningApps, StudyStack, EDpuzzle, Kahoot, Quizziz, Quizalize, Triventy, Plickers, Google From, Mentimeter, ClassMarker, Майстер-тест;

- засоби електронно синхронної (чати, месенджери, відео-конференції) та асинхронної (електронна пошта, форуми, навчальні групи в соціальних мережах) комунікації (Zoom, Google Meet, Google Classsroom, ClassDojo, Skype, Instagram, Facebook, Telegram, Viber та інші);

- онлайн-платформи (Prometheus, Educational Era, «На урок», «Освіторія», LearningApps.org), які дозволять здобувати неформальну освіту, опановувати сучасними тенденціями та новинами, не витрачаючи надмірних ресурсів;

- вебсервери для створення мультимедійних плакатів (Thinglink (<https://www.thinglink.com>), Glogster (<http://edu.glogster.com>));

Інтерактивна онлайн дошка (стіна) – це інструмент для навчання, завдяки якому можливе поєднання тексту, зображення, відео, аудіо

в інтерактивний формат. Найбільш простим у використанні є сервіс Padlet. Цей інструмент зі створення віртуальних дошок є безкоштовним і поступово набуває свого поширення в освітньому процесі. Зокрема його можна застосовувати:

- для «мозкового штурму», для узагальнення та систематизації знань;
- як майданчик для розміщення навчальної інформації;
- для розміщення завдань на пошук інформації;
- для спільного виконання домашнього завдання;
- як місце для збирання ідей для проєктів та їх обговорення;
- як інструмент для проведення «перевернутого» уроку.

Padlet – це зручний, легкий у роботі ресурс, призначений для збереження, організації та спільної роботи з різним контентом у визначеному віртуальному просторі, застосування якого у навчальній діяльності сприятиме формуванню таких навичок, як критичне мислення, творче вирішення завдань, конструктивне спілкування й обговорення, співпраця.

Liveworksheets – це освітній ресурс, який дозволяє педагогу трансформувати традиційні робочі аркуші в інтерактивні онлайн-вправи з автоматичним маркуванням. Сервіс дозволяє створювати завдання на додавання текстових полів, вибір правильної відповіді, завдання на прослуховування, відкриті питання, додавання відео та вправи на розмовну мову. Шаблони аркушів універсальні, їх можна використовувати практично для всіх дисциплін та призначені для самостійної роботи студентів на занятті або вдома. Крім електронного варіанту, при необхідності інтерактивний аркуш можна роздрукувати на папері.

Правильно підібрані цифрові інструменти для організації онлайн-взаємодії у процесі розвитку англомовної комунікації дозволяють зробити освітній процес максимально ефективним та зручним, в той час як неухвага до них призводить до роздратування й витрати зайвих ресурсів (сил, енергії та часу) всіх його учасників. Головні труднощі полягають у тому, що єдино правильних рішень не існує. Все залежить від конкретних запитів: кількості студентів, бюджету, технічних можливостей і підготовки всіх учасників освітнього процесу.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що не зважаючи на те, що здобувачі віддалені у просторі та часі від викладача під час дистанційного навчання, можуть підтримувати діалог за допомогою засобів комунікації. Саме використання цифрових ресурсів у навчальному процесі дозволяє формувати освітнє середовище для

продуктивного спілкування, обміну інформацією та співпраці студентів та викладачів з метою підвищення ефективності та результативності освітнього процесу. Використання ресурсів Інтернет на заняттях англійської мови є незамінним, адже онлайн середовище дозволяє вийти за часові та просторові рамки, надаючи доступ до автентичних ресурсів. Все залежить від розуміння функціоналу платформи і підходів до навчання, які ці ресурси забезпечать.

Література:

1. Бойченко О., Шеремет Т. Особливості післядипломної цифрової освіти для викладачів вищих педагогічних закладів освіти. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи* : зб.тез доповідей учасників всеукр.наук.-практ.семінару (Київ, 12 березня 2019 р.) / за заг.ред., О. В. Овчарук. Київ : Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: Київ, 2019. С. 11–13.
2. Генсерук Г. Р, Генсерук Ю. В Цифрові технології в навчанні іноземних мов. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції: у 2 ч. Тернопіль: Тайп. 2019. Ч. 1. С. 112–115.
3. Гриневич Л. М., Ільч Л. М., Морзе Н. В. та ін. Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину : аналітична записка. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 76 с.
4. Медведок Н. М. Методи і прийоми дистанційного навчання. URL: <https://www.vseosvita.ua/> (дата звернення: 22.03.2022).
5. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: зб. тез доповідей учасників всеукр.наук.-практ. семінару (Київ, 12 березня 2019 р.) за заг. ред., О. В. Овчарук. Київ : Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2019. 108 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-115>

DISTANCE TEACHING IN THE CRISIS PERIOD OF THE WAR IN UKRAINE

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У КРИЗИСНИЙ ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Cherniavska O. K.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
and Vocational Training
University of Customs and Finance*

Чернявська О. К.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології,
перекладу та професійної мовної
підготовки
Університет митної справи та
фінансів*

Rozhdestvenska I. Ye.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
and Vocational Training
University of Customs and Finance
Dnipro, Ukraine*

Рождественська І. Є.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології,
перекладу та професійної
мовної підготовки
Університет митної справи
та фінансів
м. Дніпро, Україна*

In the context of the Covid-19 situation, emergency remote teaching has become mainstream in foreign language teaching. Despite certain technical difficulties (stability of internet connection, availability of necessary gadgets), experts argue that emergency remote teaching opens up new possibilities for learning. First of all, it is a different way of acquiring language competences which is based on computer-mediated communication. Traditional elements of the lesson, such as making a psychological contact with the group, setting up teacher-student and student-student cooperation, are carried out through the use of technology. The use of learning tools such as Zoom, Skype, Moodle, Edmodo helps to create a synchronous computer-mediated communication (SCMC) environment. According to researchers, “interaction and multimedia communication can be effectively enhanced in language learning through SCMC” [1].

An important characteristic of emergency remote teaching has been its flexibility, its ability to combine effectively with other teaching approaches. For instance, studies have shown that emergency remote teaching improves

its effectiveness when combined with Task-based language teaching (TBLT), Content and Language Integrated Learning (CLIL) and Collaborative learning [3;2]. During 2020–2021 our practice in this field is also positive: applying the symbiosis of emergency remote teaching with Task-based language teaching (TBLT), Content and Language Integrated Learning (CLIL) and Collaborative learning has become an effective tool for vocabulary acquisition, keeping students engaged and motivated in learning English [4].

In 2022, the realities of russian aggression have become highly actualised in Ukraine. And as the learning process continued in most parts of the country, teachers were challenged to take into account a number of additional factors. First and foremost was the stressful state of students, caused by fear for their lives and health, the destruction or serious adjustment of their plans for the future, or the temporary loss of such plans. In many cases, it is an evacuation and a complete change of lifestyle. A special situation and particular problems arose for students who found themselves in the occupied territories. This means that students were faced with two factors at the same time: adaptation to the new realities and the need to continue learning English. For their side, the teachers should have influenced the psychological state of the students in such a way that their learning did not lose its effectiveness.

A certain solution to this problem, as it seems to us, was the emphasis on the study of vocabulary reflecting the events of the war. In this way we managed to solve two objectives: firstly, to focus the students' attention on the topic of worry, and secondly, to provide them with psychological support, to give them the necessary ethical orientation, which would help them to adapt to the realities of war. To achieve this, we chose stories reporting on the successes of the Armed Forces of Ukraine. A symbiosis of emergency remote teaching with task-based language teaching (TBLT), Collaborative learning and Flipped learning was used as a tool to realise the stated objectives.

In the first stage, students were offered a series of materials introducing them to the necessary vocabulary. These materials included BBC news articles and analyses, as well as official statistical information on the number and types of weapons delivered to Ukraine as part of military support. The students had to independently work through the materials and make a vocabulary of 20-30 words and expressions that were previously unknown to them. The students were asked to use the Memrise application to memorise the vocabulary. The dictionary compiled should consist of a word, its translation, its transcription, its graphic representation, an

explanation of its meaning in English and finally its pronunciation. By working on the dictionary, the principle of flipped learning was applied.

The next, second stage is the Zoom activity. At this stage students selectively demonstrated their dictionaries, that is, not all 20-30 words, but those that they found the most interesting. According to our experience, 1–3 such demonstrations are enough, depending on the group.

The third stage of the activity involves vocabulary activation. Students are presented with an BBC video about the successful reconnaissance work of Ukrainian Territorial Defense near Kiev (<https://www.bbc.com/news/av/world-europe-60878703>). After watching it, students are asked a series of questions aimed at understanding the content of the story. Usually they answer most of the questions after the first viewing, but 1-2 questions require watching the video again. Our practice has shown that such videos positively influence the psychological state of students. It is important for them to see Ukrainian symbols, typical Ukrainian countryside and the emphasis of the British journalist on the mood of the military and the positive outcome of the reconnaissance. Thus, at this stage, a task-based language teaching approach is implemented through an input-providing task.

The final stage of the work focuses on an oral form of vocabulary actualisation. Students are asked to narrate what they have seen in the story with the obligatory use of key words such as Territorial Defense, reconnaissance, drone, Firearms etc. The teacher puts the students into pairs, each working in a Zoom breakout rooms tool. They tell each other the content of the story, and there is one point to be made here: for effective results, students with different levels of English should be paired together. The teacher should organise the work in such a way that the more advanced student speaks first. This gives the second student the opportunity to hear a model of retelling the story. In his or her own retelling, this second student can draw on the model he or she has heard, in addition to his or her own language resources. The first student, in turn, has the opportunity to point out mistakes, correct them or give a clue to the right word. Such modelling of the student-teacher situation, implemented in pairs, allows the weaker student to avoid embarrassment due to possible mistakes.

In general, the proposed approach proved to be effective and solved the following problems:

- to reduce the psychological tension of the students;
- to get know the new vocabulary and learn how to use it;
- to develop reading, comprehension, listening and speaking skills.

References:

1. Belda-Medina, Jose. 2021. Enhancing Multimodal Interaction and Communicative Competence through Task-Based Language Teaching (TBLT) in Synchronous Computer-Mediated Communication (SCMC). *Education Sciences* 11, no. 11: 723. URL: <https://doi.org/10.3390/educsci11110723>
2. Chiew Hong Ng. Communicative Language Teaching (CLT) through Synchronous Online Teaching in English Language Preservice Teacher Education. *International Journal of TESOL Studies* (2020). Vol. 2 (2) 62–73.
3. Cunningham U., Btrgstrom A. Reimagining Learning in a Language Education Course Thrust Online: Social Constructivism in Times of Social Isolation. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1508596/FULLTEXT02>
4. Rozhdestvenska I., Cherniavska O. THE IMPACT OF COVID-19 ON THE DESIGN OF ONLINE LANGUAGE TEACHING THROUGH ZOOM. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»: науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13(81). С. 202–208.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-116>

MULTILINGUALISM WITHIN THE FRAMEWORK OF THE LINGUAL-SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF BACHELORS – FUTURE TEACHERS OF ENGLISH AND GERMAN

БАГАТОМОВНІСТЬ У МЕЖАХ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ

Shramko R. H.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
English and German Philology,
Poltava V. G. Korolenko National
Pedagogical University*

Шрамко Р. Г.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської
та німецької філології,
Полтавський національний
педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*

Rakhno M. Yu.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of English and German Philology,
Poltava V. G. Korolenko National
Pedagogical University,
Poltava, Ukraine*

Рахно М. Ю.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської
та німецької філології,
Полтавський національний
педагогічний університет імені
В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна*

Multilingualism is one of the most topical issues in the modern higher education of Ukraine. It is also a multidimensional phenomenon capable of empowering classroom teaching and developing the student's individual potential. Learning in the multilingual environment primarily contributes to the student's most significant competence – the lingual one as this way of learning is based on the simultaneous mastering of several linguistic matrices in their seamless connection with the sociocultural element of the each one. It allows the learner to develop their communicative skills and to become a proficient speaker who uses the entire array of lingual and non-verbal means (the specificity of using gestures, etiquette formulae in different communities). The spectrum of this additional information helps the student to succeed in the academic disciplines of the linguistic cycle providing skills of critical analysis, comparative analysis, etc.

A number of modern linguists are interested in the multilingualism phenomenon. Jasone Cenoz [1] has addressed the definition of multilingualism. The specificity of self-identification in the multilingual learning environment is studied by Linda Fisher, Michael Evans, Karen Forbes, Angela Gayton, and Yongcan Liu [4]. Ruth Fielding [3] shows the importance of the linguocultural constituent in the learning process. Duc Huu Pham [2] has singled out and studied the polycultural context of learning at higher schools using English as means of instruction. All these scientific papers prove the idea that comprehensive study of the role of multilingualism helps to improve the learning achievements of students while using their personal sociocultural heritages.

We need to stress the importance of multilingualism in boosting the linguistic competence of the students. This competence includes full-fledged studies of linguistic units of different levels, their differential features and constitutive potential, showing their interrelations in different languages, borrowings and mutual lexical enrichment, specific features of word-building systems (including specific historical stages), shifts in the accent system (the issue of dominance of a certain language during linguistic contacts and the reasons for this process), changes in the grammar

system (shifts in the grammar paradigm of gender, number, case, etc.), modifications of the syntactic order (sentence structure). Taking multilingualism into consideration allows tracing these elements of the lingual competence at several levels. The logical result of such scrupulous work of the teacher is the student's ability to perform comparative analysis at all linguistic levels using the etymology of the specific phenomenon.

The sociocultural context is of no less importance as the work with communicative etiquette and non-verbal means of communication is an essential constituent part of teaching in the 21st century helping to remove barriers in interpersonal contacts of the modern teacher and the modern student.

Ukraine is a multilingual country where the representatives from multiple ethnic backgrounds productively communicate, study, and co-operate in their professional spheres. That is why using the potential of the multilingual education is opening the prospects for raising the student's motivation and their self-esteem, contributing to their self-improvement. It is going to stimulate the learner's interest to studying foreign languages for their successful future careers.

Thus, multilingualism is going to assist bachelor students – future English and German teachers in improving their linguistic and sociocultural competence and becoming professionals in the sphere of theory and methodology of teaching as well as in building zero-barrier communicative environment for their own students.

References:

1. Cenoz J. Defining Multilingualism. *Annual Review of Applied Linguistics*. 2013. Vol. 33. P. 3–18. DOI: 10.1017/S026719051300007X.
2. Duc Huu Pham. English-Medium Instruction for the Tertiary Level in a Multilingual and Multicultural Context. *Handbook of Research on Multilingual and Multicultural Perspectives on Higher Education and Implications for Teaching*. 2022. P. 171–189. DOI: 10.4018/978-1-7998-8888-8.ch007.
3. Fielding R. A multilingual identity approach to intercultural stance in language learning. *The Language Learning Journal*. 2021. Vol. 49. Issue 4. P. 466–482.
4. Fisher L., Evans M., Forbes K., Gayton A. & Liu Y. Participative multilingual identity construction in the languages classroom: a multi-theoretical conceptualisation, *International Journal of Multilingualism*. 2020. Vol. 17. Issue 4. P. 448–466. DOI: 10.1080/14790718.2018.1524896.

The project was implemented with the support of

The Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation is a non-governmental organization, which was established in 2010 with a view to ensuring the development of international science and education in Ukraine by organizing different scientific events for Ukrainian academic community.

The priority guidelines of the Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation

1. International scientific events in the EU

Assistance to Ukrainian scientists in participating in international scientific events that take place within the territory of the EU countries, in particular, participation in academic conferences and internships, elaboration of collective monographs.

2. Scientific analytical research

Implementation of scientific analytical research aimed at studying best practices of higher education establishments, research institutions, and subjects of public administration in the sphere of education and science of the EU countries towards the organization of educational process and scientific activities, as well as the state certification of academic staff.

3. International institutions study visits

The organisation of institutional visits for domestic students, postgraduates, young lecturers and scientists to international and European institutes, government authorities of the European Union countries.

4. International scientific events in Ukraine with the involvement of EU speakers

The organisation of academic conferences, trainings, workshops, and round tables in picturesque Ukrainian cities for domestic scholars with the involvement of leading scholars, coaches, government leaders of domestic and neighbouring EU countries as main speakers.

Contacts:

Head Office of the Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation:
88000, Uzhhorod, 25, Mytraka str.
+38 (099) 733 42 54
info@cuesc.org.ua

International scientific conference “Current trends and fields of philological studies in the challenging reality”

July 29–30, 2022

Izdevniecība «Baltija Publishing»
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058
E-mail: office@baltijapublishing.lv

Iespiests tipogrāfijā SIA «Izdevniecība «Baltija Publishing»
Parakstīts iespiešanai: 2022. 1. augusts
Tirāža 100 eks.